

احکام نماز مسافر

ویژہ استادان
پاسخ گویی بہ سؤالات دینی

سرشناسه	: نخعی، مهدی، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: احکام نماز مسافر/ مؤلفان مهدی نخعی، محمد قاضی؛ به سفارش معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی آستان قدس رضوی.
مشخصات نشر	: مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۰ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۹-۲۸۳-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص ۱۵۱.
موضوع	: نماز مسافر
موضوع	: Traveler's prayer*
موضوع	: فقه جعفری -- رساله عملیه -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها
موضوع	: Islamic law, Ja'fari -- Handbooks, manuals, etc. -- Questions and answers*
شناسه افزوده	: قاضی، محمد، ۱۳۵۵ -
شناسه افزوده	: مؤسسه انتشاراتی قدس رضوی
رده بندی کنگره	: ۳۱۳۹۵الف/۴/۱۸۷BP
رده بندی دیویی	: ۳۵۳/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۵۴۲۱۹

رهیافت ۲۵، احکام نماز مسافر

تهیه و تدوین: مدیریت پژوهش و برنامه‌ریزی

تنظیم و تولید: اداره تولیدات فرهنگی

گردآورنده: مهدی نخعی و محمد قاضی

ارزیاب علمی: حجج الاسلام والمسلمین سید محمود مرویان حسینی و محمد حسین فلاح‌زاده

ارزیابان محتوایی: حجج الاسلام سیدرضا موسوی بایگی و حسین شریعتی مایوان

ویراستار: سید حمید حیدری ثانی

طرح جلد: علی عصاران

صفحه‌آرا: محمود کریم‌پور

چاپ: مؤسسه فرهنگی قدس

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶

نشانی: حرم مطهر امام رضا علیه السلام، صحن جامع رضوی، سردرب غربی (باب الهادی علیه السلام)،

تلفن: ۳۲۲۲۵۷۸۳ - ۵۱

مدیریت پژوهش و برنامه‌ریزی

رایانامه: ep.elmi@aqrazavi.org

فهرست

- پیشگفتار..... ۱۱
درآمد..... ۱۳

فصل اول:

- ۱۵..... **شروط شکسته شدن نماز**
۱۷..... **حکم نماز مسافر**
۱۷..... **شرط اول: مسافت**
۱۷..... مقدار مسافت
۱۷..... مقدار هشت فرسخ
۱۹..... چگونگی طی کردن مسافت
۲۰..... شهری با دو مسیر
۲۲..... محل محاسبه مسافت شرعی
۲۳..... محل محاسبه مسافت در بلاد صغیره و کبیره
۲۵..... حکم بلاد کبیره در استفتائات
۲۵..... آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی
۲۶..... آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی
۲۷..... حضرت امام پیشو
۲۸..... آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه
۲۹..... آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه
۲۹..... آیات عظام خویی رحمته الله علیه و تبریزی رحمته الله علیه
۲۹..... آیت الله العظمی گلپایگانی رحمته الله علیه
۳۱..... آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه
۳۱..... انتهای مسافت شرعی
۳۲..... کم شدن فاصله بین شهرها
۳۴..... راه‌های ثابت شدن مسافت شرعی
۳۸..... **شرط دوم: رسیدن به حدّ ترخص**
۳۸..... تعریف حدّ ترخص
۳۸..... حدّ ترخص هنگام خروج از وطن
۴۰..... حکم حصول یک نشانه در حدّ ترخص
۴۱..... بودن یک نشانه و نبودن نشانه دیگر
۴۱..... احکام مربوط به نشنیدن اذان
۴۵..... معنای ندیدن دیوار شهر
۴۶..... حدّ ترخص هنگام برگشتن به وطن یا ورود به آن
۴۷..... محدوده حدّ ترخص در بازگشت به وطن
۴۹..... عبور مسافر از وطن در اثنای سفر و مسئله حدّ ترخص

- حکم حدّ ترخص برای مقیم ۵۰
- الف. هنگام ورود به محل اقامت ۵۰
- ب. هنگام خروج از محل اقامت ۵۲
- حکم فرد مردد در حدّ ترخص ۵۳
۱. هنگام خروج از وطن ۵۲
۲. هنگام بازگشت به وطن ۵۴
۳. مکان مشکوک و توضیح یک اشکال ۵۵
- حدّ ترخص در شهر بدون دیوار و سور ۵۷
- حدّ ترخص در شهرهای متصل به هم ۵۷
- حدّ ترخص در بلاد کبیره ۵۸
- معیار حد ترخص هوایی ۵۹
- شرط سوم: تصمیم به طی کردن هشت فرسخ . ۵۹**
- قصد مسافت شرعی ۵۹
- معلق بودن قصد سفر ۶۱
- پیوسته بودن سفر ۶۱
- اختیارنداشتن برای سفر ۶۲
- تابع بودن در سفر ۶۳
- معلق بودن جدایی تابع از متبوع ۶۵
- شرط چهارم: استمرار داشتن تصمیم ۶۶**
- انصراف از تصمیم طی کردن مسافت ۶۶
- تصمیم مجدد بر طی کردن مسافت شرعی بعد از
منصرف شدن یا مردد شدن ۶۸
- تغییر مقصد در بین سفر ۷۰
- شرط پنجم: عبور نکردن از وطن و محل اقامت .. ۷۰**
- عبور از قواطع سفر ۷۰
- شک در عبور از قواطع سفر ۷۲
- قصد عبور از قواطع و انصراف از این قصد ۷۳
- شرط ششم: مباح بودن سفر ۷۳**
- انواع سفر گناه ۷۴
۱. خود سفر گناه است ۷۴
- الف. مسافرت زن بدون اذن شوهر ۷۵
- ب. مسافرت فرزند بدون اذن والدین ۷۵
۲. هدف از سفر، گناه است ۷۶
۳. سفر ضداوجب است ۷۷
۴. کار حرامی در سفر انجام می شود ۷۸
۵. وسیله سفر غصبی است ۷۹
۶. مسافرت در زمین غصبی ۸۰

بازگشت از سفر گناه	۸۰
مسافرت همراه شخص ظالم	۸۶
سفر برای صید لهوی	۸۶
شرط هفتم: خانه به دوش نباشد	۸۹
شرط هشتم: شغلش مسافرت نباشد	۹۱
مبانی شرط هشتم	۹۱
بیان چند استفتا در این زمینه:	۹۲
من شغله السفر (کسی که شغلش سفراست)	۹۴
مدت شاغل بودن برای صدق عنوان «من شغله السفر»	۹۵
زمان کامل شدن نماز	۱۰۰
توقف ده روز در وطن یا سفر	۱۰۲
حکم سفرهای غیرشغلی	۱۰۷
سفر غیرشغلی فرد در ضمن سفر شغلی	۱۰۹
رانندگی خارج از محدوده وطن در محدوده سفر شرعی	۱۰۹
چند مسئله درباره «من شغله السفر»	۱۱۱
معنای سفر اول	۱۱۱
رانندگی در فصل خاص	۱۱۳
تفاوت خصوصیات سفرهای شغلی	۱۱۴
رانندگی شخصی یا استخدای	۱۱۵
سفرهایی که از توابع شغل است	۱۱۵
بازگشت از سفر به دلیل مریضی	۱۱۶
بازگشت از سفر بدون مسافر	۱۱۷
نماز کامل و رنج و مشقت زیاد در سفر	۱۱۷
کسی که شغلش در مسافرت است و کسی که	
بسیار به مسافرت می رود	۱۱۸
نوع سفر	۱۱۸
۱. سفرهای شغلی	۱۱۸
سفر غیرشغلی فرد در ضمن سفر شغلی اش	۱۲۰
سفر غیرشغلی فرد به محل کار	۱۲۱
سفر غیرشغلی دیگران در ضمن سفر شغلی فرد	۱۲۱
۲. سفر تحصیلی	۱۲۳
تفاوت در حکم نماز و روزه در سفرهای تحصیلی	۱۲۴
دانشجویی و عنوان من شغله فی السفر	۱۲۴
۳. سفرهای غیرشغلی	۱۲۵
مقدار سفر برای صدق عنوان «من شغله فی السفر» یا	
«کثیرالسفر»	۱۲۷
خلاصه احکام نماز افراد کثیر السفر	۱۳۳

- ۱۳۵ ..... زمان کامل شدن نماز
- ۱۳۷ ..... توقف ده روز بین سفرها
- ۱۳۷ ..... چند استفتا از مراجع تقلید درباره شرط هفتم

فصل دوم:

قواعد سفر..... ۱۶۱

عواملی که باعث می شود مسافرت قطع شود و

انسان باید نماز را کامل بخواند ۱۶۳

اول: عبورکردن از وطن ۱۶۳

انواع وطن ۱۶۴

۱. وطن اصلی ۱۶۴

۲. وطن اتخاذی ۱۶۷

الف. وطن اتخاذی دائمی ۱۶۷

ب. وطن اتخاذی موقت (مقرّ) ۱۷۵

خلاصه احکام مقرّ و وطن موقت برای نمازگزار ۱۸۲

۳. وطن عرفی ۱۸۶

۴. وطن تبعی ۱۸۷

تعریف وطن تبعی ۱۸۷

اقسام تبعیت ۱۸۹

۵. وطن شرعی ۱۹۲

انتخاب چند وطن ۱۹۴

روى گرداندن از وطن ۱۹۵

تعریف اعراض ۱۹۵

اعراض از وطن اصلی و وطن اتخاذی ۱۹۶

اعراض از وطن شرعی ۱۹۷

اعراض تبعی ۱۹۷

اعراض عرفی (اعراض عملی) ۲۰۱

چند مسئله درباره اعراض از وطن ۲۰۳

ترک موقت وطن ۲۰۳

شک در اعراض از وطن ۲۰۴

قصد بازگشت به وطن در سال های دور ۲۰۴

پشیمانی از اعراض از وطن ۲۰۵

رفت و آمد به وطنی که از آن اعراض شده است ۲۰۶

صدق اعراض از وطن برای کسی که هیچ وطنی اختیار

نکرده است ۲۰۷

تردید درباره اقامت در یک محل ۲۰۸

اعراض قهری ۲۰۹

دوم: قصد اقامت ده روز ۲۱۰

- ۲۱۰..... شروط قصد اقامت دهه
- شروط اول: مدت اقامت، ده روز یا بیشتر باشد و ایام مذکور
- پشت سرهم باشند ۲۱۱
- روش محاسبهٔ قصد دهه ۲۱۱
- منظور از اول روز ۲۱۱
- متوالی بودن ایام ۲۱۲
- قصد دههٔ مجدد بعد از گذشت ده روز ۲۱۲
- شروط دوم: از ابتدا بداند که مدت اقامت او ده روز یا بیشتر
- است ۲۱۳
- علم به اقامت ده روز ۲۱۳
- شروط سوم: تصمیم جدی بر ماندن داشته باشد ۲۱۵
- تصمیم جدی برای اقامت ده روز ۲۱۵
- تردید در اقامت ده روز ۲۱۵
- اختیار و قصد اقامت دهه ۲۱۶
- معلق شدن قصد دهه بر امر مشکوک یا مظنون .. ۲۱۶
- معلق شدن قصد دهه بر امر قطعی ۲۱۷
- قصد دهه با احتمال پیش آمدن مانع ۲۱۷
- شروط چهارم: محلی که می خواهد در آنجا مجموعاً ده روز
- بماند، یک مکان باشد ۲۱۸
- وحدت مکان ۲۱۸
- شروط پنجم: قبل از خواندن یک نماز چهاررکعتی ادایی،
- از قصد خود برنگردد ۲۲۰
- انصراف از اقامت ده روزه ۲۲۰
- نیت قصد دهه در بین نماز ۲۲۵
- شروط ششم: از محل اقامت، به حدّ مسافت شرعی یا
- بیشتر خارج نشود؛ بلکه از اول قصد نداشته باشد در
- اثنای ده روز، به حدّ مسافت شرعی برود ۲۲۶
- تحقق قصد دهه با علم به رفتن به مسافت شرعی ۲۲۶
- تحقق قصد دهه با احتمال رفتن به مسافت شرعی ۲۲۶
- قصد دهه و رفتن اتفاقی به حدّ مسافت شرعی ۲۲۷
- رفتن به حدّ مسافت شرعی بعد از تحقق قصد دهه. ۲۲۸
- شروط هفتم: از اول قصد نداشته باشد در اثنای ده روز،
- برای مدتی که با قصد اقامت ده روز منافات دارد، به
- کمتر از حدّ مسافت شرعی برود ۲۳۰
- تحقق قصد دهه با علم به خروج از محل اقامت و

- ۲۳۰..... رفتن به کمتر از حدّ ترخص
 تحقق قصد دهه با علم به خروج از محل اقامت و
 ۲۳۰..... رفتن به کمتر از مسافت شرعی
 ۲۳۵..... اموری که در تحقق قصد اقامت ده روز شرط نیست
 ۲۳۵..... بلوغ و قصد اقامت دهه
 ۲۳۵..... مریضی بانوان و قصد اقامت دهه
 ۲۳۶..... **سوم: تردید سی‌روزه**
 ۲۳۶..... توقف همراه با تردید در یک مکان به مدت سی روز
 ۲۳۷..... توقف به مدت یک ماه قمری کامل
 ۲۳۹..... اقامت در بین روز
 ۲۴۰..... اقامت سی روز و وحدت مکان
 ۲۴۳..... خروج به کمتر از مسافت شرعی

فصل سوم:

- ۲۴۵..... **احکام مسافر**
 ۲۴۷..... اموری که از مسافر ساقط می‌شود
 ۲۴۸..... خواندن نافله ظهر و عصر در سفر
 ۲۵۰..... شکسته خواندن نماز کامل
 ۲۵۱..... کامل خواندن نماز شکسته
 ۲۵۱..... علم به حکم و موضوع
 ۲۵۲..... جهل به اصل حکم
 ۲۵۳..... جهل به جزئیات و فروعات حکم
 ۲۵۴..... جهل به موضوع
 ۲۵۵..... فراموش کردن موضوع مسافرت
 ۲۵۵..... فراموش کردن حکم نماز مسافر
 ۲۵۶..... **سفر بعد از دخول وقت**
 ۲۵۶..... رسیدن به وطن بعد از اول وقت
 ۲۵۷..... کیفیت قضای نماز در سفر
 ۲۵۸..... مکان‌های تخییر
 ۲۵۸..... معرفی مکان‌های تخییر
 ۲۶۰..... توضیح حدود مکان‌ها
 ۲۶۰..... مکه و مدینه
 ۲۶۰..... کوفه
 ۲۶۱..... حرم مطهر امام حسین (علیه السلام)
 ۲۶۲..... کامل خواندن بهتر است یا شکسته خواندن؟
 ۲۶۲..... عدول در بین نماز
 ۲۶۵..... خواندن قضای نمازی که در اماکن تخییر قضا شده است
 ۲۶۷..... کتابنامه

پیشگفتار

عبدالسلام از امام رضا علیه السلام شنید که فرمودند:

رَحِمَ اللهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا.

خداوند رحمت کند کسی که امر ما را
زنده می‌کند.

عرض کرد: «چگونه امر شما را زنده می‌کند؟»

علی بن موسی الرضا علیه السلام در پاسخ فرمودند:

يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ فَإِنَّ النَّاسَ
لَوْ عِلْمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا.^۱

علوم ما را فرامی‌گیرد و آن را به مردم تعلیم
می‌دهد؛ زیرا اگر مردم از زیبایی‌های کلام ما
آگاهی می‌یافتند، از ما پیروی می‌کردند.

«ادارهٔ پاسخ‌گویی به سؤالات دینی» مفتخر
است در راستای رسالت خود مبنی بر اشاعهٔ
فرهنگ تشیع و پاسخ‌گویی به سؤالات شرعی
مردم در این حوزه گسترده از دین، محتوای
پیش‌رو را به استادان فرهیخته تقدیم کند.
در این نوشتار تلاش شده است علاوه بر ارائهٔ
اطلاعات و محتوایی غنی، پاسخی مناسب با
محتوایی یکسان در اختیار استادان قرار داده
شود تا از تشویش خاطر مراجعان به سبب
دریافت جواب‌های متفاوت جلوگیری شود.
اهداف اصلی تهیه و تنظیم این قبیل
نوشتارها عبارت‌اند از: تلخیص کتاب‌های
تخصصی موجود در این حوزه؛ جمع‌بندی
جواب‌ها؛ بی‌نیاز کردن استادان از رجوع به منابع

۱. محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۳۰۷.

پُرشمار در هنگام پاسخ‌گویی. برای رسیدن به این مهم، کارگروهی از استادان و کارشناسان فرهیخته این اداره، هر موضوع پیشنهادی را موشکافانه بررسی می‌کنند و محصول تلاش خویش را به داوری هیئت علمی می‌گذارند.

مجموعه کتاب‌های رهیافت در چهار موضوع کلی تدوین می‌شود: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی و رهیافت ترکیبی که مرکب از هر سه موضوع قبل است. بی‌شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران قدر، این اداره را در بهبود کیفی این مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احدیت می‌ساییم به شکرانه توفیق خدمتی که حضرتش در بارگاه ملکوتی و سراسر نور امام رضا علیه السلام ارزانی مان فرموده است. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از آن امام همام علیه السلام، به مصداق روایت نورانی آغازین، جرعه‌ای از علم حقیقی بنوشیم و به تشنگان راستین آن نیز بنوشانیم.

اداره پاسخ‌گویی به سؤالات دینی

درآمد

مجموعهٔ پیش رو با عنوان «احکام نماز مسافر»، در قالب رهیافت احکام تقدیم می‌شود. مستنداتی که در این کتاب از آن‌ها استفاده شده و استادان را از مراجعه به آن‌ها بی‌نیاز کرده است، عبارت‌اند از: عروة الوثقی، تحریر الوسیلة، منهج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام خویی رحمته العالی، گلپایگانی رحمته العالی، اراکی رحمته العالی، تبریزی رحمته العالی، فاضل رحمته العالی، بهجت رحمته العالی، صافی حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی، سیستانی حفظه الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی و زنجانی حفظه الله تعالی. در ارائهٔ تمامی استفتائات از کتاب‌ها یا سایت‌های معتبر مراجع عظام استفاده شده است. در صورت نیاز به استفتای جدید نیز گروه علمی این استفتا را انجام داده است و استفتائات یادشده، در این واحد موجود است.

تدوین نهایی این کتاب را عضو گروه علمی ادارهٔ پاسخ‌گویی به سؤالات دینی، حجت‌الاسلام حسین خادم‌الخمسه، با نظارت حجج اسلام سیدرضا موسوی بایگی و حسین شریعتی مایوان انجام داده است. سپاسمند تلاش این عزیزان هستیم و امیدواریم خداوند در سایهٔ لطف خویش، توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

گروه علمی ادارهٔ پاسخ‌گویی به سؤالات دینی

فصل اول: شروط شکسته شدن نماز

حکم نماز مسافر

• نماز مسافر به چه صورت خوانده می‌شود؟
مسافر باید نماز خود را شکسته بخواند. شکسته خواندن نماز را «قصر» می‌نامند. این یعنی مسافر باید نمازهای چهاررکعتی را دو رکعت بخواند؛ همانند نماز صبحش. البته شکسته شدن نماز مسافر شروطی دارد که در ادامه ذکر می‌کنیم.

شرط اول: مسافت

مقدار مسافت

• مسافت برای شکسته شدن نماز چه مقدار است؟
برای اینکه مسافر بتواند در سفر، نمازش را شکسته بخواند، باید بین مبدأ و مقصد مسافرتش هشت فرسخ یا بیشتر فاصله باشد.

مقدار هشت فرسخ

هشت فرسخ به کیلومتر چه مقدار است؟

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط اول، سایت رهبر معظم انقلاب www.leader.ir، استفتانات جدید، احکام بلاد کبیره: جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ۵۱۳م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۴م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۴م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۸۸۴م؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۷۹. تذکر: آیات عظام گلپایگانی رحمته‌الله‌علیه و صافی رحمته‌الله‌علیه در رساله فارسی فرموده‌اند: «و بعضی گفته‌اند این مقدار [یک فرسخ]، پنج کیلومتر و نیم است؛ بنابراین هشت فرسخ معادل ۴۴ کیلومتر می‌شود. اما در هدایة العباد، جلد اول، مسئله ۱۱۰۶ می‌فرمایند: «و تبلغ الأربعة فراسخ اثنين و عشرين کیلومتراً و نصف کیلومتر تقریباً علی ما أخبر به أهل الخبرة.» (چهار فرسخ تقریباً بنا بر آنچه اهل خبره گفته‌اند، ۲۲٫۵ کیلومتر است)؛ بنابراین هشت فرسخ تقریباً ۴۵ کیلومتر محاسبه می‌شود. در استفتای کتبی که از ایشان در این باره شد، فرمودند: «هشت فرسخ شرعی تقریباً ۴۵ کیلومتر است.»

همچنین آیت‌الله‌العظمی نوری همدانی رحمته‌الله‌علیه در متن رساله فارسی قبل از مسئله ۱۲۷۲ می‌فرمایند: «فرسخ شرعی پنج کیلومتر و نیم است؛ لذا هشت فرسخ ۴۴ کیلومتر می‌شود.» اما از هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، س ۱۷۳ و ۱۷۵ و ۱۷۷ چنین استفاده می‌شود که هشت فرسخ شرعی تقریباً ۴۵ کیلومتر است. ایشان در استفتای کتبی در این باره نیز فرموده‌اند: «هشت فرسخ شرعی تقریباً ۴۵ کیلومتر است.»

معادل ۴۰ کیلومتر است. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالى)

معادل ۴۳ کیلومتر است. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالى)

تقریباً معادل ۴۴ کیلومتر است. (آیات عظام خویی رحمتهما الله تعالی، تبریزی رحمتهما الله تعالی، گلپایگانی رحمتهما الله تعالی، وحید حفظه الله تعالى و سیستانی حفظه الله تعالى)

معادل ۴۵ کیلومتر است. (حضرت امام پیشوای ما و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام فاضل رحمتهما الله تعالی، صافی حفظه الله تعالى و نوری حفظه الله تعالى)

در مقدار ذراع به سانتی متر اختلاف است. اگر ذراع را ۴۷ سانتی متر حساب کنیم، مسافت شرعی تقریباً ۴۵ کیلومتر می شود و اگر ۴۶ سانتی متر حساب کنیم، تقریباً ۴۴ کیلومتر می شود و اگر ۴۵ سانتی متر حساب کنیم، تقریباً ۴۳ کیلومتر و ۲۰۰ متر می شود. ولی این اختلاف ضرری ندارد؛ چون حد مسافت معتبر در شرع، باید متیقن باشد و در غیر صورت یقین، استصحاب عدم دارد؛ یعنی در صورت شک در مسافت شرعی، حکم محقق نشدن مسافت شرعی را باید جاری کرد. (آیت الله العظمی بهجت رحمتهما الله تعالی)

• اگر سفر مقدار کمی از هشت فرسخ کمتر باشد، نماز چه حکمی دارد؟^۱

سفری که نماز در آن شکسته است، باید حداقل به مقدار هشت فرسخ کامل باشد و اگر مقدار کمی هم از هشت فرسخ کمتر باشد، باید نماز را کامل بخوانیم. (تمام مراجع عظام تقلید)

۱. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۲.

چگونگی طی کردن مسافت

• در چه نوع طی کردن مسافت (امتدادی یا تلفیقی) نماز شکسته است؟^۱
اگر این مسافرت یک طرفه (امتدادی) است، نباید کمتر از هشت فرسخ باشد؛ اما اگر رفتن به جایی و برگشتن از آنجا مبدأ را شامل می‌شود (تلفیقی)، باید رفت و برگشت با هم هشت فرسخ شود و:

مسیر رفت نباید از چهار فرسخ کمتر باشد (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی)
آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه

هرکدام از مسیر رفت و برگشت نباید از چهار فرسخ کمتر باشد (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه و نوری رحمته الله علیه)

مسیر رفت و برگشت کمتر از چهار فرسخ نباشد؛ ولی اگر رفتن یا برگشتن کمتر از چهار فرسخ باشد، بنا بر احتیاط واجب، باید نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

اگر رفت و برگشت روی هم هشت فرسخ باشد، کافی است. (آیات عظام تبریزی رحمته الله علیه،

۱. سید محمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۷۲؛ سید محمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافرين، الشرط الاول، قبل از م ۱؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافرين، الشرط الاول، م ۲؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۶۴۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۹۰؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۹۰؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۹۰؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۸۹۰؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۱۰۷؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۱۰۷؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۴۱؛ محمدعلی اراکی، المسائل الواضحة، ج ۱، م ۱۲۶۴.

سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، مكارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، بهجت حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ و
زنجانى حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

شهری با دو مسیر

• اگر شهری دو راه داشته باشد، آیا انتخاب راه طولانی یا کوتاه، در شکسته یا کامل بودن نماز مؤثر است؟

چنانچه فرد از راه طولانی تر برود که از مبدأ تا مقصد هشت فرسخ یا بیشتر است، باید نماز را شکسته بخواند و اگر از راه کوتاه تر برود که از مبدأ تا مقصد کمتر از هشت فرسخ است و قصد دارد از همان مسیر برگردد، دو صورت دارد:

۱. اگر مسافت مبدأ تا مقصد، کمتر از چهار فرسخ است، باید نماز را کامل بخواند.

۲. اگر مسافت مبدأ تا مقصد، چهار فرسخ یا بیشتر است، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

و چنانچه قصد دارد از راه دورتر که هشت فرسخ یا بیشتر است برود و از راه نزدیک تر که کمتر از هشت فرسخ است برگردد، نماز شکسته است. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

و اگر قصد دارد از راه نزدیک تر که کمتر از هشت فرسخ است برود و از راه دورتر که هشت فرسخ یا

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۷۹؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، ص ۶۴۰؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الاول، م ۱۳؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الاول، م ۳؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۸۹؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۸۹؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۸۹؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۸۸۹؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۰۸؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۰۸؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۴۲؛ محمدعلی اراکی، المسائل الواضحة، ج ۱، م ۱۲۷۱.

بیشتر است برگردد، دو صورت دارد:

۱. اگر راه نزدیک تر از مبدأ تا مقصد، چهار فرسخ یا بیشتر است، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)
۲. اگر راه نزدیک تر از مبدأ تا مقصد، کمتر از چهار فرسخ است:

نمازش در مسیر رفت و برگشت شکسته است. (آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، تبریزی حَرَجَ اللهُ عَلَيْهِ، بهجت حَرَجَ اللهُ عَلَيْهِ و خویی حَرَجَ اللهُ عَلَيْهِ)
 نمازش در مسیر رفت کامل و در مسیر بازگشت شکسته است. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و آیات عظام فاضل حَرَجَ اللهُ عَلَيْهِ، گلپایگانی حَرَجَ اللهُ عَلَيْهِ، صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

نمازش را در مسیر رفت بنا بر احتیاط واجب، هم شکسته و هم کامل بخواند و در مسیر برگشت، نماز شکسته است. (آیت الله العظمی اراکی حَرَجَ اللهُ عَلَيْهِ)^۱

محل محاسبه مسافت شرعی

- مسافت شرعی از کجا محاسبه می شود و مبدأ مسافت شرعی کجاست؟^۲

۱. سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الاول، ۴م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۹م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۹م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۰۸م؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۰۸م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۴۲م؛ سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الاول، ۱۳م؛ سیدابوالقاسم خویی، المستند فی شرح العروة الوثقی، ج ۲۰، ص ۴۰، ۱۳م.

۲. سیدمحمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۱۵م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۴م؛ سیدمحمد حسین بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۸۰م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۹۱م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۹۱م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۹۱م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۸۹۱م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۴۳م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۰۹م؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۰۹م.

شرط صدق عنوان سفر، خروج از شهر است؛ بنابراین صدق عرفی آن بر حسب اختلاف شهرها متفاوت می‌شود. برای محاسبه این مسافت:

چنانچه شهر دیوار ندارد، فرد باید آخرین منزل‌های شهر را در نظر بگیرد. اگر شهر دیوار و سور دارد، عرفاً سور و دیوار بلد، آخر شهر محسوب می‌شود؛ لذا دیوار شهر را در نظر می‌گیرد. (حضرت امام باقر علیه السلام و آیات عظام اراکی رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، زنجانی حفظه الله علیه، وحید حفظه الله علیه و نوری حفظه الله علیه)

مسافت شرعی از آخر شهر مبدأ محاسبه می‌شود.

(رهبر معظم انقلاب مأظنه العالی)^۱

ملاک آخر شهر است؛ لذا فرد باید آخرین منزل‌های شهر را در نظر بگیرد. اگر شهر دیوار و سور داشت، ولی بعضی منزل‌های شهر را خارج از دیوار شهر ساخته بودند، آخر شهر را باید پس از این منزل‌ها محاسبه کند، نه از دیوار شهر. (آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله علیه)^۲ و فاضل رحمته الله علیه)

هشت فرسخ را باید از جایی حساب کند که شخص پس از عبور از آنجا مسافر محسوب می‌شود. آنجا غالباً آخر شهر یا روستاست؛ ولی در بعضی از شهرهای بسیار بزرگ (بلاد کبیره) ممکن است آخر محله باشد (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله علیه)^۳

• سؤال: بین اهالی یکی از نواحی راجع به مسافت

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، پرسش‌های متداول، س ۱۴۳.

۲. آیت‌الله العظمی صافی حفظه الله علیه در توضیح المسائل فارسی، ۱۲۸۹م می‌فرماید: «اگر شهر دیوار دارد، باید ابتدای هشت فرسخ را از دیوار شهر حساب کند و اگر دیوار ندارد، باید از خانه‌های آخر شهر حساب کند.»

۳. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۵۵۱م.

شرعی اختلاف وجود دارد. عده‌ای می‌گویند که دیوارهای آخرین خانه‌های منطقه که به هم متصل هستند، ملاک است. عده‌ای هم معتقدند که باید مسافت را از کارخانه‌ها و شهرک‌های پراکنده‌ای که بعد از خانه‌های شهر واقع شده است، محاسبه کرد. آخر شهر کجاست؟

جواب: تعیین آخر شهر مبتنی بر نظر عرف است. اگر در نظر عرف، کارخانه‌ها و شهرک‌های پراکنده اطراف شهر جزء شهر نباشد، مسافت را باید از آخر خانه‌های شهر حساب کرد. (رهبر معظم انقلاب: مَنَظَرُ الْعُلَى)

محل محاسبه مسافت در بلاد صغیره و کبیره

آیا حکمی که بیان شد، برای همه شهرها یکسان است؟^۲

حکمی که بیان شد، درباره شهرهای کوچک یا متوسط است. درباره شهرهای بسیار بزرگ که آن‌ها را «بلاد کبیره» می‌نامند، چند نظر وجود دارد:

بین شهرهای بزرگ و دیگر شهرها تفاوتی وجود ندارد و مبدأ مسافت از آخر شهر محاسبه می‌شود

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۶۷۸.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۸۰م؛ محمدتقی بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۷۸ و ۵۷۹؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۴م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۹۱م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۱۵م؛ سیدابوالقاسم خویی، استفتانات، ص ۸۵، س ۲۷۷؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۷۰۷؛ سیدابوالقاسم خویی و جواد تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، س ۲۷۸ و ج ۲، س ۳۴۰ و ج ۳، س ۲۴۷؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، مسائل عمومی محل ابتلا، ص ۴۸۰، ۱۹۶؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۲۰۸.

و تا زمانی که فرد در شهرش به سر می‌برد و از شهر خارج نشده است، مسافر محسوب نمی‌شود؛ هرچند شهر از بلاد کبیره باشد. (رهبر معظم انقلاب، مَطَّلَةُ الْعَلَى و آیات عظام خویی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، تبریزی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، صافی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ و مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

در شهرهایی که به‌طور خارق‌العاده بزرگ هستند مثل تهران، مبدأ محاسبه مسافت، چنانچه محله‌های آن مانند روستاهای نزدیک به یکدیگر، از هم جدا باشند، آخر محله است و اگر محله‌ها به هم پیوسته باشند، بعید نیست در این صورت لازم باشد ابتدای هشت فرسخ را از منزل خود حساب کنند. البته احتیاط مستحب است در جایی که اگر از آخر شهر حساب کنند به حد مسافت نمی‌رسند و اگر از خانه‌شان حساب کنند به آن حد می‌رسند، هم شکسته و هم کامل بخوانند. (حضرت امام وَعَلَيْهِ السَّلَام)

باید مسافت را از جایی محاسبه کرد که شخص عرفاً مسافر محسوب می‌شود. ممکن است این مکان، آخر کوی و برزن یا محله باشد؛ البته در بعضی از شهرها که واقعاً خیلی بزرگ هستند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

در شهرهای بزرگ خارق‌العاده در صورتی که خارج شدن از یک محله تا محله بعدی در نظر عرف سفر به حساب بیاید، ابتدای مسافت از آخر محله محاسبه می‌شود. (آیت‌الله العظمی فاضل رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

در این موضوع، فرقی میان شهرهای نسبتاً بزرگ مانند تهران امروز یا شهرهای متوسط

و کوچک‌تر نیست؛ ولی در صورتی که شهر به اندازه‌ای وسیع باشد که رفتن از یک قسمت آن به قسمت دیگرش، مسافرت و دورشدن از وطن محسوب شود، بعید نیست در این صورت لازم باشد ابتدای هشت فرسخ را از منزل خود حساب کند. (آیت‌الله العظمی نوری حَفَظَهُ اللهُ عَالِیاً)

در بلاد کبیره غیرمتعارف، خروج از محله که به منزله شهر است، مبدأ محاسبه مسافت است. بعید نیست با وسایل نقلیه فعلی که عادی غالب است، بسیاری از بلاد کبیره، امروزه به «بلاد متعارفه» تبدیل شده باشند که ملاک در آن‌ها، بقای در شهر و خروج از شهر است. (آیت‌الله العظمی بهجت حَفَظَهُ اللهُ عَالِیاً)

حکم بلاد کبیره در استفتائات

آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَالِیاً

● سؤال: مراد از بلاد کبیره چیست و آیا شهر تهران از بلاد کبیره محسوب می‌شود؟ حد مسافت شرعی در تهران از آخر منطقه سکونت محاسبه می‌شود یا از انتهای شهر تهران؟^۱

جواب: مراد شهرهایی است که وقتی فرد از یک محله آن به محله دیگر می‌رود، عرف بگوید شخص مذکور به مسافرت رفته است و وی در مقصد مسافر است. بنا بر این تعریف، تهران از بلاد کبیره نیست و در مسافرت‌ها حد مسافت شرعی از انتهای شهر تهران محاسبه می‌شود.

۱. استفتای موجود در گروه علمی از آیت‌الله العظمی سیدعلی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَالِیاً.

آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى

• سؤال: آیا تهران یا مانند آن از بلاد کبیره است؟
 جواب: حکم بلاد کبیره و غیرکبیره یکسان است؛ مگر در جاهایی که هر محله از آن عرفاً یک شهر مستقل محسوب شود.

• سؤال: مقصود از بلاد کبیره چیست؟ در ایران چند شهر بزرگ داریم؟ در بلاد کبیره، مسافت را از آخر شهر باید حساب کرد یا آخر محله؟^۱

جواب: همان گونه که در بالا آمد، تفاوتی میان شهرهای بزرگ و کوچک نیست و بلاد کبیره و صغیره در احکام مسافر یکسان است؛ مگر اینکه شهری به قدری بزرگ شود که هر محله از آن یک شهر مستقل محسوب شود؛ مثل شمیران و شهرری که در عین اتصال به تهران، شهرهای مستقلی محسوب می‌شوند. ولی محلات مختلف تهران جزء تهران محسوب می‌شوند و در جاهایی که هر محله شهر مستقلی است، اگر بین آن‌ها فاصله نماز قصر باشد، نماز شکسته است و در غیر این صورت، کامل است. معیار در مسافت، آخرین خانه‌های شهر است.

• سؤال: مراد از بلاد کبیره چیست و آیا شهر تهران از بلاد کبیره محسوب می‌شود؟ حد مسافت شرعی در تهران از آخر منطقه و محل سکونت محاسبه می‌شود یا از انتهای شهر تهران؟^۲
 جواب: فرقی میان بلاد کبیره و غیرکبیره

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۲۰۸.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۲۱۱.

۳. ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، مسائل عمومی محل ابتلا، ص ۴۸۰، م ۱۹.

نیست. بلاد کبیره شهرهایی هستند که هر محله آن‌ها برای خود شهر مستقلی است. اما مثل تهران جزء بلاد کبیره نیست و تمام آن از نظر قصد اقامت یا وطن بودن، یک محل محسوب می‌شود.

حضرت امام علیه السلام

● سؤال: به چه شهرهایی بلاد کبیره گفته می‌شود و آیا در ایران، شهری به جز تهران از بلاد کبیره محسوب می‌شود؟^۱

جواب: به شهرهایی که از نظر عرف بسیار بزرگ و خارق‌العاده هستند، مانند تهران فعلی، بلاد کبیره گفته می‌شود و در حال حاضر در ایران فقط تهران از بلاد کبیره محسوب می‌شود.

● سؤال: از چه راهی می‌توان فهمید که شهری جزو بلاد کبیره است؟^۲

جواب: ملاک نظر عرف است و با فرض شک، حکم بلاد کبیره مترتب نمی‌شود.

● سؤال: با توجه به اینکه تشخیص کبیره بودن شهرها مسئله‌ای عرفی است، آیا جایز است انسان به تشخیص خود، تهران را بلد کبیره نداند؟^۳

جواب: تهران از بلاد کبیره خارق‌العاده است؛ ولی اگر خود شخص اعتقاد دارد که از بلاد کبیره نیست، به اعتقاد خودش عمل کند.

● سؤال: فتوای حضرت امام علیه السلام را درباره بلاد کبیره بیان کنید.^۴

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۰۶، س ۲۷۲.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۰۶، س ۲۷۴.

۳. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۰۷، س ۲۷۶.

۴. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۰۷، س ۲۷۷.

جواب: در شهرهای بزرگِ خارق العاده که تشخیص آن مبتنی بر نظر عرف است، ملاک در مبدأ و انتهای مسافت، منزل است. در قصد اقامت ده روز، باید نیت اقامت ده روز در یک محله را داشته باشد.

• سؤال: فردی تهرانی که از منزل تا محل کارش بیش از ۲۲٫۵ کیلومتر فاصله وجود دارد، نماز و روزه اش در محل کار چه حکمی دارد؟^۱

جواب: فرد متولد در تهران اگر قبل از کبیره شدن تهران متولد شده است، تمام محدوده قبل از کبیره شدن تهران وطن اوست و مسافت را از آخر محدوده مذکور باید حساب کند. چنانچه بعد از کبیره شدن تهران متولد شده است، محله ای که تولد یافته است، وطن اوست و مسافت از منزل حساب می شود. به هر حال، اگر از مبدأ مسافت با قصد چهار فرسخ یا بیشتر حرکت کند، نماز شکسته می شود.

آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه

• سؤال: مقصود از بلاد کبیره چیست؟^۲

جواب: بلاد کبیره به شهرهای فوق العاده بزرگ گفته می شود؛ به گونه ای که حرکت از شمال به جنوب یا مشرق به مغرب آن، سفر شناخته شود.

• سؤال: آیا تهران از بلاد کبیره است؟^۳

جواب: به نظر این جانب، تهران از بلاد کبیره

۱. سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۰۹، س ۲۸۳.

۲. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۱۹.

۳. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۲۰.

نیست و در ایران بلاد کبیره وجود ندارد.

آیت الله العظمی بهجت رحمته علیه

• سؤال: کسانی که در تهران زندگی می کنند، مثلاً اگر بخواهند از شمال تهران به جنوبی ترین نقطه شهر بروند، مسافت بیش از ۴۵ کیلومتر را باید طی کنند. در این صورت، نماز و روزه آنها چه حکمی پیدا می کند؟^۱
جواب: کامل و صحیح است.

۲۹

آیات عظام خویی رحمته علیه و تبریزی رحمته علیه

• سؤال: اگر طول شهر به اندازه مسافت شرعی باشد، آیا از بلاد کبیره محسوب می شود؟^۲
جواب: شهر هرچند بزرگ باشد، تا زمانی که اسم واحدی دارد، حرکت از یک طرف آن به طرف دیگر سفر شمرده نمی شود؛ هرچند به حد مسافت شرعی برسد. سفر شرعی تابع همان معنای لغوی آن است که فرد از شهر خارج شود و از آن دور شود. تا زمانی که شخص از شهر خارج نشود و قصد پیمودن هشت فرسخ را نداشته باشد، مسافر محسوب نمی شود.

آیت الله العظمی گلپایگانی رحمته علیه

• سؤال: به فتوای حضرت عالی، تهران از بلاد کبیره است یا نه؟^۳

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۹۷.

۲. سیدابوالقاسم خویی و جواد تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، ص ۱۰۹، س ۲۷۸.

۳. سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۱۹، س ۷۹.

جواب: ظاهراً تهران از بلاد کبیره است.

• سؤال: طی کردن مسافت هشت فرسخ یا مسافت ملفق، به شرط اینکه رفتن چهار فرسخ یا بیشتر باشد، در شهر تهران موجب شکسته شدن نماز می شود یا خیر؟^۱

جواب: اگر قصد کند از محل خود به محل دیگری در تهران برود که فاصله بین دو محل، چهار فرسخ یا زیادتر باشد و قصد اقامت ده روز در مقصد نداشته باشد، احتیاط واجب، هم شکسته و هم کامل خواندن نماز و نیز گرفتن روزه و قضای آن است.

• سؤال: به چه بلادی بلاد کبیره می گویند؟ معیار کبیره بودن و صغیره بودن چیست؟ اگر معیار عرف است، نظر عرف مختلف است. اگر معیار اندازه جمعیت و ساکنان آن شهر است، جمعیت چه اندازه باید باشد که آن شهر جزو بلاد کبیره باشد و چه اندازه باید باشد که آن شهر جزو بلاد صغیره شود؟ اگر معیار مسافت و مساحت و عرض و طول است، چه اندازه مسافت و مساحت و عرض و طول باشد تا جزو بلاد کبیره یا صغیره باشد؟^۲

جواب: هر جایی را که همه می گویند از بلاد کبیره است و در عرف مخالفی ندارد، از بلاد کبیره حساب می شود و بقیه را که شک دارید و نظر عرف در آن مختلف است، از بلاد صغیره حساب کنید. هیچ یک از امور ذکر شده در سؤال، معیار شرعی نیست.

۱. سیدمحمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۱۹، س ۷۸.

۲. سیدمحمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۱۸، س ۷۵.

آیت الله العظمی اراکی رحمته علیه

• سؤال: با عنایت به اینکه شهر ملبورن استرالیا چند برابر شهر تهران وسعت دارد، آیا از بلاد کبیره محسوب می شود؟^۱

جواب: هرگاه صدق اسم شهر بر نقاط مختلف آن مانند صدق اسم شهر بر محل های آن باشد، یک شهر است و اگر از قبیل صدق اسم استان و کشور بر شهرهای استان و کشور باشد، حکم بلاد کبیره را دارد.

انتهای مسافت شرعی

• انتهای مسافت شرعی برای فرد مسافر کجاست؟^۲

انتهای مسافت شرعی برای مسافری که می خواهد ده روز در محلی بماند، اول شهر یا روستای مقصد است. در غیر این صورت اگر قصد محل خاصی در شهر را دارد، ملاک محلی است که فرد می خواهد به آنجا برود. (حضرت امام علیه السلام)

اگر برای رسیدن به نقطه خاصی از شهر سفر نکرده است، بلکه مقصود او خود شهر است، اول شهر ملاک است؛ اما اگر نقطه خاصی مدنظرش است، مثلاً دوستی او را به منزل یا باغی که در

۱. محمدعلی اراکی، استفتانات، ص ۴۱، س ۳۶.

۲. سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، س ۲۴۰ و س ۲۴۵؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتانات، س ۶۶۴ و ۶۶۷؛ سیدابوالقاسم خویی و جواد تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، س ۳۰۴؛ محمدعلی اراکی، استفتانات، نماز مسافر، ص ۴۱ و ۴۲، س ۴۰؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۸۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۲۰۹؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۴۵۴ و ۴۵۵؛ استفتای موجود در گروه علمی از آیت الله سیستانی عَفَّةَ اللَّهُ عَلَيْهِ؛ سیدعلی خامنه ای، سایت ایشان:

داخل همان شهر است، دعوت کرده است، در محاسبه مسافت، همان نقطه را باید در نظر بگیرد. (رهبر معظم انقلاب، *نَهْطُهُ الْعَالِي*)

انتهای مسافت شرعی برای مسافری که قصد دارد به شهر یا روستایی سفر کند که وطن او نیست، آخرین مقصد او در آن شهر یا روستاست. برای مثال، فردی که وطن وی در ۱۵ کیلومتری شهر مشهد است، چنانچه قصد داشته باشد به مکانی در شهر مشهد مانند حرم مطهر امام رضا *ع* که در ۲۵ کیلومتری وطن وی قرار دارد، برود و برگردد، نمازش در این سفر، شکسته است؛ اما اگر قصد دارد فقط به مکانی در داخل شهر مشهد که در ۲۰ کیلومتری وطن وی قرار دارد برود و از همان جا برگردد، نمازش کامل است. (آیت الله العظمی سیستانی *حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي*)

اگر مقصد شهر باشد، ابتدای شهر را باید در نظر بگیرد و چنانچه مقصد مکان معلومی در شهر باشد به طوری که بقیه به منزله جاده باشد، معیار همان مکان است. (آیت الله العظمی بهجت *حُجَّةُ اللَّهِ عَالِي*)
انتهای مسافت شرعی برای مسافر، اول شهر یا روستای مقصد است. (آیات عظام خوبی *حُجَّةُ اللَّهِ عَالِي*، تبریزی *حُجَّةُ اللَّهِ عَالِي*، فاضل *حُجَّةُ اللَّهِ عَالِي* و مکارم *حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي*)

کم شدن فاصله بین شهرها

• سؤال: در زمان سابق، قریه ای با شهر چهار فرسخ فاصله داشته و نماز را شکسته می خوانده و روزه را افطار می کرده اند. فعلاً وسعت شهر زیاد شده و به قریه مذکور نزدیک و این قریه از توابع متصل

به شهر شده است؛ ولی باز هم بین قریه مذکور و شهر، زمین‌های مزروعی فاصله است. مثلاً شهر تبریز و قلعه ملیک یا ایستگاه تبریز باز به تمام معنا اتصالش به شهر واضح نشده است. تکلیف اهالی قریه‌هایی که سابقاً فاصله آن‌ها با شهر به قدر مسافت بوده و فعلاً به این صورت در آمده است، چیست؟^۱

جواب: اگر کسی یقین دارد که فاصله مزبور، سابقاً به قدر مسافت بوده و فعلاً شک دارد بر اثر وسعت شهر، فاصله از مسافت شرعی کمتر شده یا نه، به حکم مسافت عمل کند تا وقتی که یقین کند فاصله کمتر از مسافت شرعی است که در این صورت نماز کامل است. (آیت‌الله العظمی گلپایگانی رحمته‌الله‌علیه)

● سؤال: فاصله بین شهرها گاهی به جهت توسعه شهر کمتر می‌شود. آیا ملاک، فاصله سابق است یا فعلی؟ اگر ملاک فاصله فعلی است، در صورتی که سابقاً یقین به مسافت شرعی بین دو شهر داشته و الان شک کرده است، وظیفه‌اش چیست؟^۲

جواب: ملاک، فاصله فعلی است و در صورت ذکر شده، وظیفه شکسته خواندن نماز است. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله‌علیه)

● سؤال: چند سال قبل، قریه‌ای با شهری چهار فرسخ فاصله داشت و اهل قریه در سفر به شهر، نماز را شکسته می‌خواندند و روزه را افطار می‌کردند؛ ولی الان شهر بزرگ شده و فاصله بین شهر و قریه

۱. سیدمحمد رضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۹۶، س ۷.

۲. محمد تقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۸۱.

به حدود سه فرسخ تغییر کرده است. الان وظیفهٔ اهالی قریه هنگام سفر به شهر چیست؟^۱
 جواب: در صورتی که فاصله کمتر از مسافت شرعی شده است، نماز را کامل بخوانند و روزه را بگیرند. (آیت الله العظمی فاضل رحمته الله علیه)

راه‌های ثابت شدن مسافت شرعی

• از چه راه‌های مسافت شرعی ثابت می‌شود؟
 اگر فرد یقین یا اطمینان داشته باشد یا بینه (دو مرد عادل) خبر دهند که سفر او هشت فرسخ است، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۲

صورت‌های دیگر این مسئله:

۱. اگر یک عادل خبر دهد که سفر انسان هشت فرسخ یا بیشتر است و از گفتهٔ وی اطمینان حاصل نشود:

بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند. (حضرت امام رحمته الله علیه و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی، اراکی رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، نوری حفظه الله تعالی و زنجانی حفظه الله تعالی)
 کافی نیست و نمازش کامل است؛ هر چند احتیاط مستحب است نماز را شکسته نیز بخواند.
 (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی و فاضل رحمته الله علیه)

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۴۵۶.

۲. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۴م؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۶م؛ سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۶م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۶م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۸۸۶م؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۴۵م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۱م؛ سید محمد رضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۱م.

کافی است و باید نماز را شکسته بخواند. (آیات عظام خویی رحمة الله عليه، تبریزی رحمة الله عليه، وحید رحمة الله عليه و مکارم رحمة الله عليه)

نکته: اگر از گفته یک فرد عادل یقین یا اطمینان پیدا شود که سفر هشت فرسخ یا بیشتر است، کافی است و نماز شکسته است (تمام مراجع عظام تقلید)؛ بلکه کافی بودن مطلق گمان هرچند موجب حصول اطمینان نشود، خالی از وجه نیست. (آیت الله العظمی بهجت رحمة الله عليه)^۱

۲. اگر شخص موثقی^۲ خبر دهد که سفر انسان هشت فرسخ است، در صورتی که انسان به گفته او یقین یا اطمینان پیدا کند، باید نماز را شکسته بخواند؛ وگرنه:

گفتار او حجت شرعی محسوب نمی شود و نمازش کامل است. (آیات عظام سیستانی رحمة الله عليه و فاضل رحمة الله عليه)

گفتار فرد ثقه کافی است و نمازش شکسته

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۷۵؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۴؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۸۶؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۸۶؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۸۶؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۸۸۶؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۴۵.

گفتنی است آیت الله العظمی مکارم شیرازی رحمة الله عليه در العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۴ می فرماید: «تثبت المسافة بالعلم... و فی ثبوتها بالعدل الواحد اشکال، فلا یتربک الاحتیاط بالجمع» و در متن رساله فارسی، مسئله ۱۱۲۲ می فرماید: «اینکه شخص معتمدی خبر دهد، کافی است.» در پاسخ استفتای کتبی نیز فرموده اند: «فتوای جدید ما همان متن رساله است.»

همچنین آیت الله العظمی نوری همدانی رحمة الله عليه در متن رساله فارسی، مسئله ۱۲۷۵ می فرماید: «اگر یک عادل خبر دهد که سفر انسان هشت فرسخ است، باید نماز را شکسته بخواند.» ولی در متن العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۴ می فرماید: «در صورتی که از گفته وی اطمینان حاصل نشود، احتیاط واجب آن است که نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند.» در پاسخ استفتای کتبی می فرماید: «شهادت یک فرد عادل منوط به حصول اطمینان است و در صورت به دست نیامدن اطمینان، احتیاط شود.»

۲. فرد موثق (ثقه) کسی است که دروغ نمی گوید.

است. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه و مکارم حفظه الله تعالى)

گفتار فرد ثقه کافی است؛ به شرط آنکه گمان به خلاف آن نداشته باشد. (آیت الله العظمی وحید حفظه الله تعالى)^۱

۳. اگر فرد گمان یا شک داشته باشد که مسافت هشت فرسخ است و اماره معتبری هم نباشد، این گمان یا شک، هشت فرسخ بودن را ثابت نمی‌کند و باید نماز را کامل بخواند. البته اگر فرد در این حال با قصد قربت نماز را شکسته خواند و بعد متوجه شد مسافت شرعی بوده است، نمازش صحیح است؛ هرچند در این صورت، احتیاطاً مستحب آن است که نمازش را دوباره بخواند. (مشهور)^۲

نکته: همان طور که گذشت، در این حالت، کافی بودن مطلق گمان هرچند موجب حصول اطمینان نشود، خالی از وجه نیست. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)^۳

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۷۵م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۲۸۴م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۴م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۶م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۶م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۶م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۸۸۶م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۴۵م؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۱۲۲م.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۳م و ۸؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۶م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۱م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۱م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۵م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۵م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۸۵م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۸۸۵م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۷۴م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۲۸۳م.

۳. محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۴۵م؛ محمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۰۳۴م.

۴. اگر انسان شک کند که سفر او هشت فرسخ است یا نه، باید نماز را کامل بخواند و: اگر مشقت فوق العاده^۱ ندارد، بنا بر احتیاط واجب باید تحقیق کند. (حضرت امام علیه السلام و آیت الله العظمی فاضل حجّه العالیّه)

اگر مشقت فوق العاده ندارد، باید تحقیق کند؛ وگرنه لازم نیست. (آیت الله العظمی بهجت حجّه العالیّه)

باید از کسانی که به آن راه آشنا هستند، تحقیق کند؛ مگر اینکه مشقت زیادی داشته باشد. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

اگر به راحتی می تواند مسافت را بفهمد، باید تحقیق کند؛ وگرنه لازم نیست. (آیت الله العظمی اراکی حجّه العالیّه)

تحقیق لازم نیست؛ هر چند احتیاط مستحب است که در صورت شک، تحقیق کند. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی، خویی حجّه العالیّه، تبریزی حجّه العالیّه، زنجانی حفظه الله تعالی و وحید حفظه الله تعالی)^۲

۱. مشقتی که معمولاً تحمل نمی شود و به آن خَرَج گویند.

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۷۴؛ تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، م ۶؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۵؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۴۵؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۸۶؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۸۶؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۸۸۶؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۱؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۲۸۳.

شرط دوم: رسیدن به حدّ ترخص

تعریف حدّ ترخص

• حدّ ترخص چیست؟

حدّ ترخص محدوده‌ای از اطراف شهر یا روستا و منطقه محل سکونت است که مسافر با رسیدن به آنجا، باید احکام مخصوصی را درباره نماز و روزه رعایت کند. برای نمونه، اگر تصمیم گرفته است به سفری برود که هشت فرسخ یا بیشتر است، نمازش را باید بعد از رسیدن به حدّ ترخص شکسته بخواند. توضیح حدّ ترخص در مسائل بعد خواهد آمد.

حدّ ترخص هنگام خروج از وطن

• حدّ ترخص موقع خروج از وطن را بیان فرمایید.^۱ کسی که قصد مسافت شرعی از شهر یا روستایی را دارد که وطن وی محسوب می‌شود، چنانچه به حدّ ترخص برسد، با وجود سایر شروط، نمازش شکسته است. در اینکه حدّ ترخص در هنگام مسافرت از وطن چه مکانی است، فرق فتوایی

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط هشتم، قبل از ۱۳۱۸م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، قبل از ۱۳۲۷م، شرط هشتم؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، قبل از ۵۸م، الشرط الثامن؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، قبل از ۲۶م، الشرط الثامن؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م، الشرط السابع؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از ۹۱۹م، الشرط السابع؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۶۷۶ و ۶۷۷؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۴۳م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۴۳م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، قبل از شرط هشتم، ۹۷۱م؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۹۰، شرط ششم؛ سیدموسی شبیری زنجانی، المسائل الشرعية، قبل از ۱۳۲۷م، الشرط الثامن.

وجود دارد و فتواهای مراجع عظام از این قرار است: بعید نیست نشنیدن صدای اذان آخر شهر، برای تعیین حدّ ترخص کافی باشد؛ ولی احتیاط مستحب آن است که هم اذان آخر شهر را نشنود و هم دیوار خانه‌های آخر شهر را نبیند. (رهبر معظم انقلاب، مَنَظَرَةُ الْعَالَمِ)

اینکه صدای اذان شهر را نشنود، کافی است و رسیدن به مکانی که اهل شهر او را نبینند، موجب یقین در رسیدن به حدّ ترخص است. (آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَةَ اللَّهِ عَالِمِ)

حدّ ترخص آنجاست که صدای اذان شهر را نشنود و دیوارهای شهر را نبیند. احتیاط واجب حصول هر دو معیار است. (حضرت امام رَحِمَهُ اللَّهُ و آیات عظام فاضل رَحِمَهُ اللَّهُ و نوری رَحِمَهُ اللَّهُ)

حد ترخص آنجاست که صدای اذان شهر را نشنود یا دیوارهای شهر را نبیند. (آیات عظام گلپایگانی رَحِمَهُ اللَّهُ و صافی رَحِمَهُ اللَّهُ و بهجت رَحِمَهُ اللَّهُ)

حدّ ترخص آنجاست که صدای اذان شهر را نشنود یا اهل شهر او را نبینند و نشانه آن این است که مسافر نیز آنان را نبیند. (آیات عظام خوبی رَحِمَهُ اللَّهُ و تبریزی رَحِمَهُ اللَّهُ)

حدّ ترخص آنجاست که صدای اذان شهر را نشنود یا اهل شهر او را نبینند. (آیات عظام اراکی رَحِمَهُ اللَّهُ و مکارم رَحِمَهُ اللَّهُ)

حدّ ترخص آنجاست که صدای اذان بلند آخر شهر را نشنود و نیز اهل آن محل او را نبینند. حصول یکی از این دو به تنهایی کافی نیست.

(آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

مردم شهر وی را نبینند و حتی آن‌ها که در توابع و حومه شهر هستند، نتوانند وی را ببینند. نشانه آن هم این است که وی نیز اهل شهر را نبیند.
(آیت الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

حکم حصول یک نشانه در حدّ ترخص

• آیا حصول یک نشانه در حدّ ترخص کفایت می‌کند؟^۱

بین مراجع عظامی که دو نشانه برای حدّ ترخص ذکر کرده‌اند، در اینکه حصول یک نشانه کافی است یا لازم است هر دو نشانه حاصل شود، فرق فتوایی است و فتاوی مراجع عظام از این قرار است:

یکی از دو نشانه کافی است؛ به شرطی که فرد یقین یا اطمینان به نبودن نشانه دیگر نداشته باشد. (آیات عظام خویی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، گلپایگانی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، بهجت رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، اراکی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، تبریزی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ و مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

احتیاط واجب حصول هر دو نشانه با هم است، مطلقاً. (حضرت امام رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ و آیات عظام فاضل رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ و نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

۱. ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۱۵۵م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، قبل از ۵۸م، الشرط الثامن؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، قبل از ۲۶م، الشرط الثامن؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م، الشرط السابع؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از ۹۱۹م، الشرط السابع؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، قبل از شرط هشتم، ۹۷۱م؛ محمدتقی بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۹۰، شرط ششم؛ سیدموسی شبیری زنجانی، المسائل الشرعية، قبل از ۱۳۲۷م، الشرط الثامن.

حصول یک نشانه کافی نیست و باید هر دو نشانه حاصل شود. (آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

بودن یک نشانه و نبودن نشانه دیگر

● اگر مسافر بداند یکی از دو نشانه هست و دیگری وجود ندارد، نمازش چه حکمی دارد؟^۱
بنا بر فتوای مراجع عظامی که دو نشانه برای حدّ ترخص ذکر کرده‌اند، چنانچه مسافر بداند یکی از دو نشانه هست و دیگری وجود ندارد: احتیاط واجب آن است که در آن مکان نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند یا آنکه نماز را تا مکانی که هر دو نشانه حاصل شود، تأخیر بیندازد. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَامُ و آیات عظام فاضل حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، اراکی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، گلپایگانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، صافی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، بهجت حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، نوری حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، خویی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ، تبریزی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ و مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

۴۱

فهرست
آیات

فصل اول: شروط شکسته شدن نماز

احکام مربوط به نشنیدن اذان

● معیار نشنیدن اذان در حدّ ترخص چیست؟
اگر به قدری دور شود که اذان خانه‌های آخر شهر را نشنود، ولی اذان شهر را که معمولاً در جای

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، ۱۳۱۸م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، قبل از ۵۸م، الشرط الثامن: تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، قبل از ۲۶م، الشرط الثامن: سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م، الشرط السابع: حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از ۹۱۹م، الشرط السابع: سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدیة العباد: لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدیة العباد، ج ۱، ۱۱۴۳م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، قبل از شرط هشتم، ۹۷۱م؛ محمدتقی بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۹۰، شرط ششم؛ سیدموسی شبیری زنجانی، المسائل الشرعية، قبل از ۱۳۲۷م، الشرط الثامن.

بلند می‌گویند بشنود، به حدّ ترخص نرسیده است و نباید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

و اما صورت‌های دیگر این مسئله:

۱. مراد از نشنیدن صدای اذان در شهرهای کوچک و متوسط این است که مسافر آن قدر از شهر دور شود که صدای اذان را که معمولاً بر منارهٔ بلد می‌گویند، نشنود و:

لازم است مناره را در آخر شهر در سمت مسافر فرض کنند. در این صورت، فرقی بین شهرهای کوچک یا بزرگ نیست. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه و مکارم حفظه الله تعالی)

لازم نیست مناره را در آخر شهر در سمت مسافر فرض کنند و چنانچه مناره در وسط شهر نیز باشد، کافی است. بلی، در شهرهای بزرگ باید چنین فرض کنند. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه و نوری حفظه الله تعالی)

لازم است صدای اذان مطلقاً شنیده نشود؛ چه اذان از منارهٔ وسط شهر گفته شود و چه از مناره‌ای که در آخر شهر در جهت مسافر فرض می‌شود.

(آیت‌الله العظمی گلپایگانی رحمته الله علیه)^۲

۲. معیار نشنیدن اذان، اذانی است که بر مناره‌ای بلند و متعارف در شهر گفته می‌شود. البته معتبر است بلندی مناره غیرمتعارف نباشد.

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۲۳م.
گفتنی است آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی معیار نشنیدن صدای اذان را نپذیرفته‌اند؛ بنابراین این مسئله و مسائل بعد بنا بر مبنای مشهور است و شامل نظر ایشان نمی‌شود.
۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۶۲م؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، ۶۷۷س.

(حضرت امام علیه السلام و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، خوبی رحمته الله علیه و نوری رحمته الله علیه)^۱

۳. اگر به جایی برسد که اذان شهر را که معمولاً در جای بلند می‌گویند نشنود، ولی اذانی را که در جای خیلی بلند می‌گویند یا با وسایلی همچون بلندگو می‌گویند بشنود، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۲

۴. اگر به قدری دور شود که نداند صدایی که می‌شنود، صدای اذان است یا صدای دیگر، باید نماز را شکسته بخواند. (مشهور)

در فرض مذکور، بنا بر احتیاط واجب نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

هرگاه شک کند به حدّ ترخص رسیده است یا نه یا نداند صدایی که می‌شنود، صدای اذان است یا صدای دیگر، باید نماز را کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی مکارم رحمته الله علیه)^۳

۵. اگر مسافر به اندازه‌ای از شهر دور شده باشد که بفهمد اذان می‌گویند، ولی کلمات آن را تشخیص ندهد:

باید نماز را کامل بخواند. (آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، خوبی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه و زنجانی رحمته الله علیه)

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۶۳.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۲۴.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۶۱؛ محمدعلی اراکی، المسائل الواضحة، ج ۱، م ۱۳۱۵؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۲۲؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۱۵۷.

باید نماز را کامل بخواند؛ هرچند احتیاط مستحب این است که علاوه بر کامل خواندن نماز، آن را شکسته نیز بخواند یا اینکه صبر کند و خواندن نماز را تأخیر اندازد تا صدای اذان تشخیص داده نشود. (حضرت امام علیه السلام)

این مقدار کافی محسوب می‌شود؛ هرچند احتیاط مستحب است به اندازه‌ای دور شود که صدای اذان تشخیص داده نشود. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند (آیات عظام اراکی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه و مکارم حفظه الله تعالی)^۱

۶. اگر قدرت شنوایی او یا صدای اذان غیرعادی باشد، یعنی شنوایی اش ضعیف‌تر یا قوی‌تر از انسان عادی باشد و صدای اذان را در فاصله‌ای نزدیک نشنود یا صدا را در فاصله‌ای بسیار دور بشنود یا صدای اذان بسیار بلندتر از حد معمول یا ضعیف‌تر باشد، باید در محلی نماز را شکسته بخواند که گوش معمولی صدای اذان معمولی (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالی): اذان بلند معمولی) را نشنود. (تمام مراجع عظام تقلید)^۲

۷. هرگاه موقعیت جغرافیایی شهر به طوری باشد

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۲۲م؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۱۵۲م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۳۰م؛ سیدمحمدکاظم طباطبائی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۶۱م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۲۹م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، قبل از ۹۷۱م، الشرط الثامن.

گفتنی است آیت‌الله العظمی فاضل رحمته الله علیه در تعلیقه بر العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۶۱، در مسئله مذکور احتیاط واجب در جمع داده‌اند؛ ولی در متن رساله فارسی، مسئله ۱۳۳۳ فرموده‌اند باید نماز را کامل بخواند. متن العروة الوثقی مطابق با احتیاط است. ۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۲۵م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۳۳م.

که از دور صدای اذان آن شنیده شود، یا طوری باشد که با کمی فاصله گرفتن صدای اذان قطع شود، اهالی آن شهر نیز در مسافرت وقتی به جایی برسند که صدای اذان (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالى: اذان بلند) آخر شهر را نشنوند، باید نماز را شکسته بخوانند. بلی، اگر شهر در مسیر بادهای تند باشد و صدای اذان تا مسافت‌های زیادی برسد، باید موقعیت متعارف را در نظر بگیرند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

معنای ندیدن دیوار شهر

• منظور از ندیدن دیوار شهر در ملاک حدّ ترخص چیست؟^۲

بنا بر فتوای فقهای عظامی که ملاک در حدّ ترخص را «خفای جدران» می‌دانند، حدّ ترخص با پنهان شدن دیوار خانه‌ها محقق می‌شود، هرچند گنبد و مناره و ساختمان‌های بلند شهر، بلکه سور بلد هنوز پیدا باشد و پنهان شدن شکل دیوارها کافی است؛ هرچند شبیح آن پیدا باشد. بنابراین معنای ندیدن دیوارهای شهر این نیست که دیوارها اصلاً پیدا نباشد؛ بلکه همین که تصویر دقیق دیوار را نبیند، کافی است؛ هرچند تصویر

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۶۴م؛ سیدموسی شبیری زنجانی، المسائل الشرعية، ۱۳۲۹م؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۱۵۶م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۱۹م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۱۹م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۱۹م.
 ۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، شرط هشتم، قبل از ۱۳۱۸م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، شرط الثامن، ۵۸م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، قبل از ۹۷۱م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۴۳م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۴۳م.

مبهمی از دیوار را بتواند مشاهده کند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه و نوری حفظه الله تعالى و بهجت رحمته الله علیه)

تا زمانی که این شبخ و تصویر مبهم به کلی از دید پنهان نشده است، بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند یا نماز را تأخیر بیندازد. (آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه و صافی حفظه الله تعالى)

نکته: ۱. ندیدن دیوارها در مسئله قبل، باید بر اثر فاصله زیاد و دور بودن باشد؛ نه به سبب وجود موانع دیگر، مثل پستی و بلندی زمین.

ملاک در ندیدن دیوار شهر، چشم و هوای معمولی و عادی است؛ لذا ممکن است بینایی کسی، از انسان عادی ضعیف تر باشد یا آسمان بسیار غبارآلود باشد یا شب هنگام باشد و دیدن دیوار شهر در فاصله ای نزدیک نیز ممکن نباشد یا چشم کسی بسیار قوی تر از چشم عادی باشد و دیوار شهر را در فاصله بسیار دور نیز مشاهده کند. در این مواقع، ملاک همان چشم و هوای معمولی و عادی است و باید ملاحظه معمول را کرد.

حدّ ترخص هنگام برگشتن به وطن یا ورود به آن

• آیا برگشت به وطن نیز حدّ ترخص دارد؟^۲

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۲۰؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۲۸م.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۶۵؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۱۹؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۲۲م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة

برگشت به وطن حدّ ترخص دارد و مسافری که به وطنش بر می‌گردد، بعد از رسیدن به حدّ ترخص باید نمازش را کامل بخواند. (حضرت امام رحمته الله علیه و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله تعالى، زنجانی حفظه الله تعالى، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالى، اراکی رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه و مکارم حفظه الله تعالى)

مسافر تا وقتی که داخل وطنش نشده است، باید نمازش را شکسته بخواند و رسیدن به حدّ ترخص کافی نیست. بنابراین حدّ ترخص به رفتن از وطن اختصاص دارد؛ یعنی در موقعی که فرد می‌خواهد از وطن خویش به حدّ مسافت شرعی برود، حدّ ترخص معتبر است؛ ولی برگشت به وطن حدّ ترخص ندارد. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالى)

محدوده حدّ ترخص در بازگشت به وطن

• محدوده حدّ ترخص در بازگشت به وطن کجاست؟^۱

محدوده حدّ ترخص در بازگشت به وطن همان مکان حدّ ترخص هنگام خروج از وطن

→ المسافر، ۲۷م: محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۷۲م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۴۵م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۴۵م؛ تذکر: فتاوی رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی مستفاد از اجوبة الاستفتانات، مسئله ۶۷۷ است.

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۶۵م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۱۹م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۲۷م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۲۷م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۷۲م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۴۵م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۴۵م؛ تذکر: فتاوی رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی مستفاد از اجوبة الاستفتانات، مسئله ۶۷۷ است.

است. بنابراین مسافری که به وطنش بر می‌گردد، وقتی دیوار وطن خود را ببیند و صدای اذان آن را بشنود، باید نماز را کامل بخواند. البته بنا بر احتیاط واجب، باید دو نشانه نشیندن صدای اذان و ندیدن دیوار شهر از بین برود؛ یعنی صدای اذان شهر را بشنود و دیوار شهر را ببیند. احتیاط مستحب است تا زمان رسیدن به منزل، نماز را به تأخیر اندازد یا اینکه اگر بعد از رسیدن به حدّ ترخص نماز می‌خواند، آن را هم شکسته و هم کامل بخواند. (حضرت امام علیه السلام)

جایی است که مسافر صدای اذان شهر را بشنود. (رهبر معظم انقلاب، مَنْظَرُهُ الْعَالِي و آیت‌الله العظمی وحید حَفْظَةُ اللَّهِ الْعَالِي)

جایی است که مسافر دیوار وطن خود را ببیند و صدای اذان آن را بشنود. احتیاط مستحب است تا زمان رسیدن به منزل، نماز را به تأخیر اندازد یا اینکه اگر بعد از رسیدن به حدّ ترخص نماز می‌خواند، آن را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیات عظام گلپایگانی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ و صافی حَفْظَةُ اللَّهِ الْعَالِي)

جایی است که مسافر صدای اذان شهر را می‌شنود و مردم شهر را می‌بیند. (آیات عظام خویی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ و تبریزی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

جایی است که مسافر صدای اذان آخر شهر را می‌شنود یا مردم شهر او را می‌بینند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفْظَةُ اللَّهِ الْعَالِي)

جایی است که مسافر صدای اذان آخر شهر را می‌شنود و مردم شهر او را می‌بینند. (آیت‌الله العظمی اراکی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

جایی است که مسافر صدای اذان شهر را بشنود؛ هرچند احتیاط مستحب است هم دیوار وطن را ببیند و هم اذان آنجا را بشنود. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

عبور مسافر از وطن در اثنای سفر و مسئله حدّ ترخص

• آیا حدّ ترخص برای مسافری که در ضمن سفر شرعی، از وطن خود عبور می‌کند، معنا دارد؟ مسافری که در ضمن سفر شرعی از وطن خود عبور می‌کند:

با رسیدن به حدّ ترخص وطن خویش، نمازش را باید کامل بخواند و تا زمانی که سفر جدیدی را به حدّ مسافت شرعی از وطن مذکور آغاز نکرده است، باید نمازش را کامل بخواند. (مشهور) مسافری که در سفر از وطن خود عبور می‌کند، اگر در آن توقف کند، سفرش قطع می‌شود و باید تا زمانی که سفر جدیدی به حد مسافت شرعی آغاز نکرده است، نمازش را کامل بخواند. اما در صورت عبور از وطن بدون توقف در آن، در اینکه موجب قطع مسافرت شرعی می‌شود یا نه، اشکال است؛ بنابراین اگر فرد بعد از عبور از وطن، قصد پیمودن مسافت شرعی جدیدی را هرچند به ضمیمه مسیر برگشت داشته باشد، نمازش شکسته است؛ وگرنه احتیاط لازم آن است که در باقی مانده مسیر، نمازش را هم شکسته بخواند و هم کامل. برای

مثال، فردی قصد دارد از وطنش به مقصدی برود که در هشت فرسخی آن قرار دارد، و در آنجا قصد اقامت ده روز کند. در میانهٔ مسیر، پس از پیمودن دو فرسخ، به وطن دوشم می‌رسد؛ اما از آن عبور کرده، آنجا توقفی نمی‌کند. در این حال، اگر بخواهد پس از خروج از وطن دوم، در شش فرسخ باقی‌ماندهٔ مسیر و قبل از رسیدن به محل اقامت نماز بخواند، احتیاط واجب آن است که نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند. ا به وطن نرسیده، نمازش شکسته است و ورود به وطن، حد ترخص ندارد. پس از رسیدن به وطن، اگر در آن توقف کند، سفرش قطع می‌شود و باید تا زمانی که سفر جدیدی را به حد مسافت شرعی آغاز نکرده است، نمازش را کامل بخواند. اما در اینکه عبور از وطن، بدون توقف و فرود آمدن در آن، موجب قطع مسافرت شرعی می‌شود یا نه، محل اشکال است. بنابراین اگر فرد بعد از عبور از وطن، قصد پیمودن مسافت شرعی جدیدی را هرچند به ضمیمهٔ مسیر برگشت داشته باشد، نمازش شکسته است؛ وگرنه احتیاط لازم آن است که بین نماز شکسته و نماز کامل در باقی‌ماندهٔ مسیر جمع کند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

حکم حدّ ترخص برای مقیم

الف. هنگام ورود به محل اقامت

- حکم حدّ ترخص برای مقیم، هنگام ورود به

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۶۰۶.

محل اقامت چیست؟^۱

در اینکه محل اقامت، حدّ ترخص دارد یا نه، اختلاف است. فتاوی مراجع عظام از قرار زیر است: محل اقامت حدّ ترخص دارد؛ بنابراین مسافری که می‌خواهد ده روز یا بیشتر در محلی بماند، با رسیدن به حدّ ترخص، نمازش کامل است. (آیات عظام بهجت رحمته الله علیه،^۲ مکارم حفظه الله تعالی، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی، اراکی رحمته الله علیه و زنجانی حفظه الله تعالی)

محل اقامت حدّ ترخص ندارد؛ بنابراین مسافری که می‌خواهد ده روز یا بیشتر در محلی بماند، تا زمانی که به آن محل نرسیده، نمازش شکسته است؛ هرچند احتیاط مستحب است نماز را در حدّ فاصل حدّ ترخص و محل اقامت، هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، و حید حفظه الله تعالی و سیستانی حفظه الله تعالی) نماز را بنا بر احتیاط واجب، هم شکسته بخواند و هم کامل؛ ولی می‌تواند خواندن نماز را تأخیر بیندازد تا به محل اقامت ده روز برسد و نماز را کامل بخواند. (حضرت امام رحمته الله علیه و آیات عظام

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۱۹م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۲۷م؛ سیدمحمدکاظم طباطبائی یزدی، العروة الوثقی، صلاة المسافر، م ۶۵؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از ۹۱۹م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۷۱ و ۹۷۲؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۹۲.

۲. در متن توضیح المسائل فارسی آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه، مسئله ۱۰۷۲ چنین ذکر شده است: «مسافری که می‌خواهد ده روز در محلی بماند، اگر به جایی برسد که دیوار آن محل را ببیند و صدای اذان را بشنود، چنانچه بخواهد در آنجا نماز بخواند، بنا بر احتیاط واجب باید هم شکسته و هم کامل بخواند.» مطلب مذکور با متن وسیلة النجاة تعارض دارد و متن وسیلة النجاة مقدم است.

ب. هنگام خروج از محل اقامت

• حکم حدّ ترخص برای مقیم هنگام خروج از محل اقامت چیست؟^۱

مسافری که در محلی قصد ده روز یا بیشتر کرده و در آنجا اقامت داشته است، حال که می خواهد به حدّ مسافت شرعی برود، در اینکه به محض خروج از محل اقامت یا بعد از حد ترخص نمازش شکسته است، همان فتوهای ذکرشده در مسئله قبل درباره اش جاری است. بنابراین مسافری که قصد اقامت ده روز یا بیشتر در محلی کرده است و می خواهد از آنجا به حدّ مسافت شرعی برود:

تا قبل از رسیدن به حدّ ترخص محل اقامت، نمازش کامل است. (آیات عظام بهجت حجة الله عليه، مکارم حفظه الله تعالى، گلپایگانی حجة الله عليه، صافی حفظه الله تعالى، اراکی حجة الله عليه و زنجانی حفظه الله تعالى)

همین که از محل اقامت خارج شود و مسافرت را آغاز کند، نمازش شکسته است؛ هرچند احتیاط مستحب است تا رسیدن به حدّ ترخص، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیات عظام خوبی حجة الله عليه، تبریزی حجة الله عليه، وحید حفظه الله تعالى و سیستانی حفظه الله تعالى)

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۱۷م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، قبل از ۱۳۲۷م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، صلاة المسافر، ۶۵م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، ۲۶م؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از ۹۱۹م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از ۹۱۹م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۷۱م؛ محمدتقی بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۹۲.

در حدّ فاصل محدودّه خارج از محل اقامت تا حدّ ترخص، نماز را بنا بر احتیاط واجب، هم شکسته و هم کامل بخواند؛ ولی می تواند خواندن نماز را تأخیر بیندازد تا از حدّ مذکور بگذرد و سپس نماز را شکسته بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه و نوری حفظه الله)

تذکر: مسافری که سی روز مردد در مکانی غیر از وطنش بوده است، حکم کسی را دارد که قصد دهه کرده است.^۱

حکم فرد مردد در حدّ ترخص

۱. هنگام خروج از وطن

• حکم فرد مردد در حدّ ترخص، هنگام خروج از وطن چیست؟^۲
فردی که قصد دارد از وطن خویش به حدّ مسافت شرعی برود، چنانچه شک کند که به حدّ ترخص رسیده یا نه:
باید نماز را کامل بخواند؛ مگر گاهی اوقات که

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۱۷؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، قبل از م ۱۳۲۷؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، صلاة المسافر، ۶۵؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۲۶؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۹۱۹؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۹۱۹؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۹۱۹؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۹۱۹؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۷۱؛ محمدتقی بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۹۲.

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۲۶؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۳۴؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۳۱؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۲۱؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۲۱؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۲۱؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۲۱؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۷۵؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۶۶.

در ادامه خواهد آمد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، نوری حفظه الله تعالى، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالى، بهجت رحمته الله علیه، و حید حفظه الله تعالى و مکارم حفظه الله تعالى)

باید نماز را کامل بخواند. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالى، خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه و اراکی رحمته الله علیه) بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند؛ مگر آنکه برگشت به وطن در وقت نماز چهار رکعتی، عرفاً امکان نداشته باشد که باید نماز را کامل بخواند و کافی است. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله تعالى)

۲. هنگام بازگشت به وطن

• حکم فرد مردد در حدّ ترخص، هنگام بازگشت به وطن چیست؟^۱

مسافری که به وطن بر می‌گردد، اگر شک کند که به حدّ ترخص رسیده است یا نه:

باید نماز را شکسته بخواند؛ مگر گاهی اوقات که در ادامه خواهد آمد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، نوری حفظه الله تعالى، گلپایگانی رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالى، و حید حفظه الله تعالى و مکارم حفظه الله تعالى)
باید نماز را شکسته بخواند. (آیات عظام

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۲۶م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۳۴م؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۳۱م؛ سید ابوالقاسم خوئی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۲۱م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۲۱م؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۲۱م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۲۱م؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۷۵م؛ سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۶۶م.

سیستانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ، خویی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ، تبریزی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ و
اراکي حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم کامل و هم
شکسته بخواند. (آیت الله العظمی زنجانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

۳. مکان مشکوک و توضیح یک اشکال

• اگر مسافر در هنگام خروج از وطن، در مکانی
دچار شک شود که داخل در حدّ ترخص است یا از
حدّ ترخص عبور کرده است، وظیفه اش چیست؟
طبق حکم شرعی که گذشت، بر او واجب
است مثلاً نماز ظهرش را کامل بخواند. حال اگر
هنگام بازگشت به وطن، باز از همان جا عبور کند
و بخواهد مثلاً نماز عصر از همان روز یا ظهر روز بعد
را بخواند، طبق حکم شرعی که گذشت، بر وی
واجب است که نمازش را شکسته بخواند.

• بیان اشکال: باتوجه به توضیح بالا، اشکال
ایجاد می شود که در یک نقطه، یک بار، وظیفه
نماز کامل و بار دیگر شکسته است. حکم در این
صورت چیست؟

باید احتیاطاً در آنجا نماز را هم کامل و هم
شکسته بخواند. (حضرت امام بَیِّنَاتٌ و آیات عظام
فاضل حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ، خویی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ و
وحید حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)^۱

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۲۶م؛ سیدمحمدکاظم
طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۶۶م؛ سیدروح الله خمینی،
تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، ۳۱م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین،
ج ۲، ۹۲۱م؛ سیدابوالقاسم خویی، المستند فی شرح العروة الوثقی، ج ۲۰، ص ۲۱۸ تا ۲۲۱.
گفتنی است آیت الله العظمی خویی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ در المستند، صورت های متعددی را در این مسئله بیان
کرده و حکم هر صورت را نیز ذکر کرده است.

بنا بر احتیاط واجب، در آنجا نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند. (آیت الله العظمی مکارم حنظله الله تعالی)^۱

در آنجا نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند؛ بنابراین اگر موقعی که سفر می‌رود، شک کند که به حدّ رسیده است یا نه و استصحاب نرسیدن به حدّ ترخص را بکند و نماز را کامل بخواند و در موقع برگشتن در همان مکان نماز را شکسته بخواند، علم اجمالی به بطلان یکی از دو نماز پیدا می‌کند. در این صورت باید نمازی را که در این مکان کامل خوانده است، قضا کند و نمازی را که شکسته خوانده است، به صورت کامل اعاده کند و اگر اعاده نکرد، قضای آن را کامل به جا آورد. (آیات عظام گلپایگانی رحمتهما الله تعالی و صافی حنظله الله تعالی)^۲

تبصره: البته فرد می‌تواند نماز را در مسیر رفت، قبل از رسیدن به منطقه مشکوک بخواند و در این صورت، نمازش کامل است یا آن را تأخیر اندازد تا بداند که به حدّ ترخص رسیده است و نماز را شکسته بخواند. در مسیر بازگشت نیز یا نماز را قبل از رسیدن به منطقه مشکوک بخواند که در این صورت نماز شکسته است یا خواندن نماز را تأخیر اندازد تا بداند به حدّ ترخص وارد شده است

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۶۶.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۲۶م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۶۶؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۴۹م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۴۹م.

گفتنی است در متن توضیح المسائل آیات عظام گلپایگانی رحمتهما الله تعالی و صافی حنظله الله تعالی، مسئله ۱۳۳۵، مسئله مذکور به شکل احتیاط واجب ذکر شده است.

و نمازش کامل است.

حد ترخص در شهر بدون دیوار و سور

• می‌گویند حدّ ترخص یعنی جایی که دیوارهای شهر را نبینند و صدای اذان شهر را نشنوند. در زمان کنونی که دیواری وجود ندارد و معمولاً کارخانه‌ها و مغازه‌هایی به‌طور پراکنده در نزدیکی شهر و گاهی متصل به آن وجود دارند که فاصله آن‌ها از هم، از چند کیلومتر تجاوز نمی‌کند، حدّ ترخص یا دیوار شهر را چگونه باید حساب کرد؟ ملاک دیوار خانه‌هایی است که عرفاً جزء شهر حساب می‌شود. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله علیه)^۱

حدّ ترخص در شهرهای متصل به هم

• در آلمان و بعضی از کشورهای اروپایی، گاهی فاصله بین بعضی از شهرها یعنی فاصله تابلوهای خروجی شهری و ورودی شهر دیگر به صد متر نمی‌رسد. حتی بعضی از خانه‌ها و خیابان‌های دو شهر کاملاً به هم متصل هستند. حدّ ترخص این شهرها کجاست؟^۲

با فرض اتصال یکی از دو شهر به دیگری به نحوی که در سؤال آمده است، آن دو، حکم دو محله یک شهر را دارند که خروج از یکی به دیگری، مسافت محسوب نمی‌شود تا نیاز به حدّ ترخص باشد. (رهبر معظم انقلاب مَظَلُّهُ الْعَالَمِ)
• دو روستا که قبلاً جدا بودند، الان به هم متصل

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۳۷.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۶۷۵.

شده‌اند؛ اما هنوز اسمشان فرقی نکرده است. ساکنان این دو محل، حدّ ترخص را از کجا باید حساب کنند؟^۱

اگر یک محل شناخته شود، گرچه دو اسم داشته باشد، حدّ ترخص را از مجموعه باید حساب کرد. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمته‌الله‌تعالیه)
اگر عرفاً یک محل محسوب می‌شود، حکم یک محل را دارد. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله‌تعالیه)

حدّ ترخص در بلاد کبیره

• آیا در تهران حدّ ترخصی وجود دارد یا آنکه دو محله بودن صدق می‌کند؟^۲

در مثل تهران، مبدأ مسافت از منزل است؛ ولی حکم سفر از آخر محله مترتب می‌شود. (حضرت امام علیه‌السلام)

• حدّ ترخص در تهران که از بلاد کبیره است، کجاست؟ آیا فرقی بین مسیر هوایی و زمینی وجود دارد؟^۳

در تهران حدّ ترخص وجود ندارد و مبدأ مسافت، منزل است. ملاک راهی است که طی می‌کند. (حضرت امام علیه‌السلام)

• در مراجعت از سفر به وطن که تهران است، ملاک در قطع سفر برای خواندن نماز به طور کامل یا نیت روزه کردن، منزل است یا ورود به محله‌ای

۱. محمد فاضل لنگرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۴۵۱؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۳۹.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، نماز مسافر، ص ۲۱۲، س ۲۹۱.

۳. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، نماز مسافر، ص ۲۱۲، س ۲۹۲.

که منزل در آن است؟^۱
 انتهای مسافت، منزل است؛ هرچند با رسیدن
 به محله، حکم سفر قطع می‌شود. (حضرت
 امام علیه السلام)

معیار حد ترخص هوایی

• حد ترخص در سفرهای هوایی چگونه مشخص
 می‌شود؟

معیار حد ترخص هوایی آن است که اگر فضا
 ساکت باشد، صدای اذان را نشنود و افراد روی
 زمین دیده نشوند. در سفرهای هوایی، معمولاً
 چند دقیقه‌ای که از محل دور می‌شوند، به حد
 ترخص می‌رسند. (آیت‌الله مکارم حفظه الله تعالی)^۲

شرط سوم: تصمیم به طی کردن هشت فرسخ

قصد مسافت شرعی

• آیا داشتن قصد مسافت شرعی برای شکسته شدن
 نماز لازم است؟^۳

مسافر باید از ابتدای مسافرت قصد هشت
 فرسخ را داشته باشد؛ یعنی بداند که هشت فرسخ
 راه می‌پیماید؛ هرچند به شکل مسافت تلفیقی
 با رعایت شروط آن باشد. بنابراین اگر به جایی

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، نماز مسافر، ص ۲۱۰، س ۲۸۶.

۲. سایت آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی:

makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=۴۴۶۲۹&mid=۲۵۴۱۲۳

۳. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، شرط دوم نماز مسافر،

قبل از م ۱۲۸۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، قبل از م ۱۲۹۰.

مسافرت کند که کمتر از هشت فرسخ است و بعد از رسیدن به آنجا قصد کند جایی برود که با مقداری که آمده هشت فرسخ شود، چون از اول قصد هشت فرسخ را نداشته است، باید نماز را کامل بخواند؛ ولی اگر بخواهد از آن مکان، هشت فرسخ برود یا به جایی برود و سپس به وطنش یا مکانی برگردد که می‌خواهد ده روز بماند، برگردد و مجموع این رفت و برگشت هشت فرسخ باشد و شروط مسافت ملق را نیز داشته باشد، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

• نماز شخصی که قصد طی کردن مسافتی را دارد، اما نمی‌داند سفرش چند فرسخ است، چه حکمی دارد؟^۱

کسی که نمی‌داند سفرش چند فرسخ است، مثلاً برای پیدا کردن گمشده‌ای مسافرت می‌کند و نمی‌داند چه مقدار باید برود تا آن را پیدا کند، باید نماز را کامل بخواند؛ ولی در برگشتن، چنانچه تا وطنش یا جایی که می‌خواهد ده روز در آنجا بماند، هشت فرسخ یا بیشتر باشد، باید نماز را شکسته بخواند. نیز اگر در بین رفتن، قصد کند که به جایی برود و سپس به وطنش یا مکانی که می‌خواهد ده روز بماند برگردد و مجموع این رفت و برگشت هشت فرسخ باشد و شروط مسافت ملق را داشته باشد، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۸۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۲۹۰.

معلق بودن قصد سفر

• آیا قصد مسافرت به حدّ مسافت شرعی، باید قطعی باشد یا قصد معلق نیز صحیح است؟^۱

قصد مسافرت به حدّ مسافت شرعی و پیمودن هشت فرسخ باید قطعی باشد، نه معلق و وابسته به امر دیگر؛ بنابراین کسی که از شهر بیرون می‌رود و مثلاً قصدش این است که اگر هم سفر پیدا کند، سفر هشت فرسخی برود، چنانچه اطمینان دارد که هم سفری پیدا می‌کند، باید نماز را شکسته بخواند و اگر اطمینان ندارد، باید نمازش را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

پیوسته بودن سفر

• آیا برای سفرکردن، پیوسته و دائمی بودن سفر لازم است؟^۲

هرگاه فرد تصمیم گرفت سفر هشت فرسخی برود و از شهر خارج شد، لازم نیست حرکتش دائمی باشد. اگر عرفاً گفته شود در حال سفر است، نمازش بعد از رسیدن به حدّ ترخص در جایی که حدّ ترخص معتبر است، شکسته است؛ هرچند سفر آهسته باشد و هر روز مقدار کمی راه

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۸۲م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۲۹۱م.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۱۶م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۸۳م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۲۹۲م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۴۹م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۱۷م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۱۷م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۹۲م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۹۲م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۸۹۲م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۸۹۲م.

برود. البته اگر به سبب حرکت بسیار آهسته و توقف زیاد،^۱ عرفاً گفته نشود در حال سفر کردن است:^۲

باید نمازش را کامل بخواند؛ هرچند احتیاط مستحب است شکسته هم بخواند. (مشهور)
بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند. (آیت الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

اختیارداشتن برای سفر

• حکم نماز مسافری که در اختیار دیگری است، مثل سرباز، چیست؟^۳

کسی که در سفر در اختیار دیگری است، مانند فرزند یا همسر انسان یا خادم یا سرباز یا زندانی که تابع محسوب می شود، چنانچه بداند سفر او هشت فرسخ است، باید نماز را شکسته بخواند و اگر نداند و شک در قصد متبوع داشته باشد:

باید نماز را کامل به جا آورد و پرسیدن و تفحص لازم نیست؛ هرچند پرسیدن مطابق با احتیاط مستحب است. (حضرت امام رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، خوبی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، تبریزی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

بنا بر احتیاط واجب، باید از فرد متبوع سؤال

۱. به جهت تفریح و مانند آن، نه به جهت سختی مسیر. (حضرت امام رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

۲. آیت الله العظمی حسین وحید خراسانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى: مثلاً ده متر و بیست متر.

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۸۴؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۲۹۳؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۱۷؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۵۰؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۱۸؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۱۸؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، م ۱۰.

کند (آیات عظام بهجت رحمته الله علیه، گلیایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالى و فاضل رحمته الله علیه)؛ ولی بر متبوع لازم نیست به وی خبر بدهد و در فرض اخیر، تابع، نماز را کامل می خواند. (آیات عظام گلیایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالى و فاضل رحمته الله علیه)

باید از فرد متبوع سؤال کند؛ ولی بر متبوع لازم نیست به وی خبر بدهد و در فرض اخیر، تابع نماز را کامل می خواند. (آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

چنانچه اطلاع از قصد متبوع آسان باشد، باید از وی سؤال کند؛ وگرنه دلیلی بر وجوب آن نیست؛ هرچند پرسش مطابق احتیاط مستحب است. بر متبوع لازم نیست به وی خبر بدهد و در فرض اخیر، تابع نماز را کامل می خواند. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالى)

تابع بودن در سفر

• حکم نماز فرد تابع در صورتی که متبوع قصد مسافرت به حد مسافت شرعی را دارد، چیست؟^۱

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۸۶م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۱۸؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۹۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۹۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۹۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۸۹۷؛ سیدمحمدرضا گلیایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۱۸؛ لطف الله صافی گلیایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۱۸؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۵۰.

گفتنی است حضرت امام رحمته الله علیه در توضیح المسائل، مسئله ۱۲۸۶ می فرماید: «باید نماز را شکسته بخواند.» در تعلیقه العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۱۸ فرموده اند: «باید نماز را شکسته بخواند؛ هرچند احتیاط مستحب است که هم شکسته و هم کامل بخواند.» ولی در تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۱۰ آورده است: «نماز کامل است.» ظاهراً متن تحریر الوسیلة مقدم بر توضیح المسائل و العروة الوثقی است. مؤید آن، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۱۱ است.

همچنین آیت الله العظمی نوروزی حفظه الله تعالى در توضیح المسائل، مسئله ۱۲۸۶ می فرماید: «نماز شکسته است.» اما در تعلیقه العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۱۸ فرموده اند: «نماز کامل است.»

۱. اگر فرد تابع می‌داند یا اطمینان دارد که قبل از رسیدن به چهار فرسخ از او جدا می‌شود و بر می‌گردد، نمازش کامل است. (تمام مراجع عظام تقلید)

۲. اگر فرد تابع گمان دارد که قبل از رسیدن به چهار فرسخ از او جدا می‌شود و بر می‌گردد، باید نماز را تمام کند. (تمام مراجع عظام تقلید)

۳. اگر فرد تابع شک دارد که از متبوع قبل از رسیدن به چهار فرسخ جدا می‌شود یا نه و احتمال عقلایی جدایی را می‌دهد، باید نماز را کامل بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خوئی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه و زنجانی رحمته الله علیه)

کسی که در سفر، در اختیار دیگری است، اگر شک داشته باشد یا احتمال عقلایی دهد که پیش از رسیدن به چهار فرسخ از او جدا می‌شود و سفر نمی‌کند، باید نماز را کامل بخواند. (آیت الله العظمی سیستانی رحمته الله علیه)^۱

کسی که اختیارش در سفر با دیگری است، مانند پسری که با پدر خود مسافرت می‌کند، چنانچه بداند سفر پدرش هشت فرسخ است، باید نماز را شکسته بخواند، حتی اگر کسی مانند زندانی را به اجبار به جایی می‌برند و او می‌داند مسافت هشت فرسخ یا بیشتر است، همین حکم را دارد؛ مگر اینکه احتمال عقلایی بدهد که پیش از رسیدن به چهار فرسخ، از آن‌ها جدا می‌شود و برمی‌گردد.

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۵۵۷.

(آیت الله مکارم حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)

معلق بودن جداییِ تابع از متبوع

• اگر تابع جدایی خویش از متبوع را بر بروز مانع و پیشامدی معلق کند، نماز او چگونه است؟^۲

۱. چنانچه می‌داند که پیشامد و مانعی رخ نمی‌دهد، باید نماز را شکسته بخواند.

۲. چنانچه احتمال می‌دهد که پیشامدی رخ دهد:

اگر احتمال مذکور عقلایی (معتنابه) باشد، باید نماز را کامل بخواند. چنانچه احتمال مذکور موهوم و بعید باشد، مثل اینکه احتمال پیشامد موانعی را می‌دهد که عرفاً انتظارشان نمی‌رود، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید) اما اگر تصمیم گرفته باشد که به حد مسافت شرعی سفر کند و برای برطرف کردن موانع هم تلاش می‌کند، ولی احتمال می‌دهد که مانعی غیراختیاری برای سفر او پیش بیاید، باید نماز را شکسته بخواند. اگر احتمال می‌دهد که مانعی برای سفر او پیش بیاید و درصدد برطرف کردن آن نباشد، باید نماز را کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)

۶۵

۱. ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۱۴.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۸۶؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، توضیح المسائل، م ۱۲۹۵؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، توضیح المسائل، م ۱۲۹۵؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۲۹۵؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۱۹۶؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۹۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۹۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۸۹۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۸۹۷.

شرط چهارم: استمرار داشتن تصمیم

تصمیم مسافر بر طی کردن هشت فرسخ باید ادامه دار باشد و استمرار داشته باشد و در بین راه از قصد خویش برنگردد.^۱

انصراف از تصمیم طی کردن مسافت

- اگر مسافر قبل از رسیدن به مسافت شرعی، از قصد خود برگردد، تکلیف چیست؟^۲
- اگر مسافر پیش از رسیدن به چهار فرسخ از قصد خود برگردد یا مردد شود و مسافتی که رفته است، با برگشت از هشت فرسخ کمتر باشد، باید نماز را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)
- در فرض بالا، وظیفه مسافری که قبل از عدول، نماز خود را به صورت شکسته خوانده است، چیست؟^۳

نمازش صحیح است (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام)
و رهبر معظم انقلاب مَنْظِلُهُ الْعَلِيِّ و آیات عظام
فاضل عَلَيْهِ السَّلَام، اراکی عَلَيْهِ السَّلَام، مکارم حَفَظَهُ اللَّهُ تَعَالَى

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، شرط سوم نماز مسافر، قبل از م ۱۲۸۷؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۶۴۰.
۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، شرط سوم نماز مسافر، قبل از م ۱۲۸۷؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، شرط سوم نماز مسافر، قبل از م ۱۲۹۶؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۶۴۰.
۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۲۴؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، قبل از م ۱۲؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۸۹۹؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۸۹۹؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قبل از م ۸۹۹؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قبل از م ۸۹۹؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۲۰؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۲۰؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۵۲؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۶۴۰.
گفتنی است آنچه از فتوای آیت‌الله العظمی خویی عَلَيْهِ السَّلَام ذکر شد، به نقل از منهاج الصالحین ایشان است و این بزرگوار در العروة الوثقی می‌فرماید: «احتیاط واجب مبنی بر اعاده نماز در وقت و قضای آن در خارج وقت، ترک نشود.»

نوری حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ، گلپایگانی حُرِّمَ اللَّهُ عَلَيَّ و صافی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ؛ هرچند احتیاط مستحب است نماز را در وقت اعاده و در خارج وقت قضا کند. (آیات عظام گلپایگانی حُرِّمَ اللَّهُ عَلَيَّ و صافی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ)

بنا به احتیاط واجب، اعاده در وقت و قضا در خارج وقت ترک نشود. (آیات عظام سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ و وحید حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ و تبریزی حُرِّمَ اللَّهُ عَلَيَّ) چنانچه در وقت ملتفت شود، احتیاط واجب در اعاده است و در خارج وقت، قضا لازم نیست. (آیت الله العظمی خویی حُرِّمَ اللَّهُ عَلَيَّ)

● اگر بعد از منصرف شدن از پیمودن ادامه مسیر، شروط مسافت ملقّق فراهم باشد، حکم نماز چیست؟

اگر بعد از پیمودن مقداری از راه که با برگشتن هشت فرسخ می شود، از مسافت منصرف شود و تصمیم داشته باشد که برگردد و مسافت مذکور شروط مسافت ملقّق را داشته باشد، باید نماز را شکسته بخواند؛ بنابراین اگر مسافر بعد از رسیدن به چهار فرسخ، بدون ارتکاب قواطع سفر، تصمیم گرفته باشد از همان راه یا راه دورتر برگردد، هرچند بخواید کمتر از ده روز در آنجا بماند، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

اگر بعد از پیمودن چهار فرسخ از مسافت منصرف شود، چنانچه تصمیم گرفته باشد که همان جا بماند یا بعد از ده روز برگردد یا در برگشتن و قصد اقامت ده روز مردد باشد، باید نماز را کامل

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۸۸م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۲۹۷م.

بخواند. همچنین است حکم، اگر احتمال دهد سی روز بدون قصد در آنجا می ماند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

اگر بعد از پیمودن چهار فرسخ، از مسافرت منصرف شود و تصمیم گرفته باشد که از همان مسیر یا مسیری که چهار فرسخ است، برگردد و در اثنا هم یکی از قواطع سفر پیش نیاید، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۲

تصمیم مجدد بر طی کردن مسافت شرعی بعد از منصرف شدن یا مردد شدن

• وظیفه مسافری که قبل از رسیدن به چهار فرسخ از قصد خود برگردد یا مردد شود، سپس پشیمان شود و به تصمیم سابق خویش برگردد و بخواهد به مسیر خود که در حد مسافت شرعی است ادامه دهد، چیست؟

۱. در هنگام انصراف یا تردید، حرکت نکرده است:^۳

باید نماز را شکسته بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه، نوری رحمته الله علیه و بهجت رحمته الله علیه)

باید نماز را کامل بخواند؛ هرچند احتیاط

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۸۲م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۲۹۶م.

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۸۸م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۲۹۷م.

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۹۰م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۲۳؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۵۴.

مستحب است نماز را شکسته هم بخواند.
(آیت‌الله العظمی خویی رحمته‌الله‌علیه)

بنا به احتیاط واجب، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی اراکی رحمته‌الله‌علیه)

۲. در هنگام تردید حرکت کرده است:

اگر ادامه سفر مستقلاً هشت فرسخ است، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

اما اگر ادامه سفر هشت فرسخ نیست، بلکه مجموع مسافتی که قبل از مردد شدن طی کرده است، به‌ضمیمه مسافت باقی‌مانده بدون لحاظ مسافتی که با حال تردید پیموده است، هشت فرسخ است:

بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیات عظام گلپایگانی رحمته‌الله‌علیه، اراکی رحمته‌الله‌علیه، صافی حفظه‌الله‌علیه، فاضل رحمته‌الله‌علیه و زنجانی حفظه‌الله‌علیه)

باید نماز را شکسته بخواند و بنا بر احتیاط مستحب، کامل هم بخواند. (حضرت امام وآله‌ع‌وآلهم‌وسلم و آیات عظام مکارم حفظه‌الله‌علیه، نوری حفظه‌الله‌علیه سیستانی حفظه‌الله‌علیه)

باید نماز را کامل بخواند (آیات عظام خویی رحمته‌الله‌علیه، تبریزی رحمته‌الله‌علیه و بهجت رحمته‌الله‌علیه)؛ هر چند

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۹۱م و ۱۲۹۲، حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۰۱؛ سیدمحمدکاظم طباطبائی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۲۳؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، ۹۰۰؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، ۹۰۰؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، ۹۰۰؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، صلاة المسافر، ۹۰۰؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۱۳؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۵۴؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدیة العباد، ج ۱، ۱۱۲۲؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدیة العباد، ج ۱، ۱۱۲۲.

احتیاط مستحب است نماز را شکسته نیز بخواند.
(آیات عظام خویی رحمته علیه و تبریزی رحمته علیه)

تغییر مقصد در بین سفر

• در صورت تغییر مقصد در بین سفر، مسافت شرعی چگونه محاسبه می‌شود؟
اگر مسافر برای رفتن به محلی حرکت کند که به تنهایی هشت فرسخ فاصله دارد یا به ضمیمه برگشت با رعایت شروط مسافت ملق، هشت فرسخ فاصله دارد و بعد از رفتن مقداری از راه، بخواند جای دیگری برود، چنانچه از مکان اولی که حرکت کرده تا جایی که می‌خواهد برود، به تنهایی یا به ضمیمه برگشت با رعایت شروط مسافت ملق هشت فرسخ باشد، باید نماز را شکسته بخواند. بنابراین تغییر مقصد در میانه سفر، به تصمیم بر طی کردن هشت فرسخ و استمرار این تصمیم ضروری نمی‌زند، به شرط آنکه با تغییر مقصد، مسافت از هشت فرسخ کمتر نشود. (تمام مراجع عظام تقلید)

۷۰

احکام نماز مسافر

شرط پنجم: عبور نکردن از وطن و محل اقامت

عبور از قواطع سفر

• اگر مسافر در بین سفر شرعی از قواطع سفر عبور

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۸۹؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۲۹۸.

کند، حکم سفر او چگونه خواهد بود؟^۱

اگر برای مسافر قبل از آنکه به هشت فرسخ برسد، یکی از قواطع سفر مثل اقامت ده روز یا عبور از وطن و توقف در آن، پیش بیاید، سفر او قطع می‌شود و نمازش را باید کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید) برای مثال، کسی که می‌خواهد از وطن خویش به مقصدی برود که در کمتر از هشت فرسخی است و در آنجا ده روز اقامت کند، سپس از همان مسیر به وطنش برگردد، باید نماز را در اثنای مسیر رفتن به محل اقامت ده روز و در مسیر برگشت، کامل بخواند؛ هر چند مجموع مسیر رفت و برگشت به ضمیمه هم، هشت فرسخ باشد. کسی که می‌خواهد از وطنش به مقصدی برود و در آن توقف کند که آنجا نیز وطن دوم اوست و در فاصله کمتر از هشت فرسخی قرار دارد، سپس از همان مسیر به وطن اولش برگردد، باید نماز را در اثنای مسیر رفتن به وطن دوم و در مسیر برگشت به وطن اول، کامل بخواند؛ هر چند مجموع مسیر رفت و برگشت به ضمیمه هم، هشت فرسخ باشد.

نکته: در فرض مذکور، تنها در صورتی نماز فرد در مسیر رفت یا برگشت شکسته است

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط چهارم و ۱۲۹۴م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، نماز مسافر، شرط چهارم و ۱۳۰۳م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از ۲۵م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، شرط الرابع، قبل از ۱۴م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الثالث؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الثالث؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الثالث؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، صلاة المسافر، الشرط الثالث؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۵۵م.

که مسیر رفت به تنهایی یا مسیر برگشت به تنهایی هشت فرسخ یا بیشتر باشد. برای مثال، کسی که قصد دارد از وطن خویش به مقصدی برود که در بیشتر از هشت فرسخی قرار دارد و می‌خواهد در آنجا قصد اقامت دهه کند، سپس به وطن خویش برگردد، نماز فرد مذکور در مسیر رفت و برگشت شکسته است. همچنین اگر کسی تصمیم گرفته باشد از وطن خویش به مقصدی برود که در هفت فرسخی قرار دارد و می‌خواهد در آنجا قصد اقامت دهه کند، سپس بخواهد از مسیری دیگر که نه فرسخ است، به وطن خویش برگردد، نماز او در مسیر رفت کامل است و در مسیر برگشت شکسته است و در تمامی حالات، نماز او در محل اقامت ده‌روزه‌اش کامل است.

شک در عبور از قواطع سفر

• آیا شخصی که قصد مسافت شرعی دارد، اما نمی‌داند و شک دارد پیش از رسیدن به هشت فرسخ از وطنش می‌گذرد یا نه یا ده روز در محلی قصد اقامت می‌کند یا نه، مسافر شرعی به شمار می‌آید و نماز او شکسته است؟^۱

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۹۳؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۰۲؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از م ۲۵؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از م ۱۴؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الثالث؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الثالث؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الثالث؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، صلاة المسافر، الشرط الثالث؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۵۵.

کسی که نمی‌داند و شک دارد پیش از رسیدن به هشت فرسخ از وطنش می‌گذرد یا نه، یا ده روز در محلی قصد اقامت می‌کند یا نه، باید نماز را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

قصد عبور از قواطع و انصراف از این قصد

● شخصی که می‌خواهد پیش از رسیدن به هشت فرسخ، ده روز در محلی بماند، اما از اقامت ده روز منصرف می‌شود، نماز را چگونه باید بخواند؟
کسی که می‌خواهد پیش از رسیدن به هشت فرسخ، از وطنش بگذرد و در آن توقف کند یا ده روز در محلی بماند و نیز کسی که مردد است از وطنش بگذرد یا ده روز در محلی بماند، اگر از ماندن ده روز یا گذشتن از وطن منصرف شود، باز هم باید نماز را کامل بخواند؛ ولی اگر باقی‌مانده راه به تنهایی یا به ضمیمه برگشتن، هشت فرسخ باشد و شروط مسافت تلفیقی را نیز داشته باشد، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

شرط ششم: مباح بودن سفر

● شرط ششم این است که سفر حرام نباشد و برای کار حرام نیز سفر نکند؛ وگرنه باید نماز را کامل بخواند. (مراجع عظام تقلید)^۲

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۹۴؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۰۲.
۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط پنجم، قبل از م ۱۲۹۵؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، قبل از م ۱۳۰۴.

انواع سفر گناه

- سفرهای گناه چه سفرهایی هستند؟^۱
اقسام سفر گناه بدین شرح است:
- ۱. گاه خود سفر گناه است.
- ۲. گاه هدف از سفر گناه است؛ یعنی مسافرت برای انجام کار حرام است.
- ۳. گاه سفر به قصد ترک واجب است؛ یعنی سفر ضدّ واجب است.
- ۴. گاه سفر معصیت نیست و برای معصیت نیز سفر نمی‌رود؛ ولی کار حرامی در اثنای سفر انجام می‌دهد.
- ۵. گاه وسیله سفر غصبی است.
- ۶. گاه سفر در زمین غصبی است.
- حکم هر صورت در مسائل بعد خواهد آمد.

۱. خود سفر گناه است

- حکم نماز مسافر در جایی که خود سفر گناه باشد، چیست؟^۲
- اگر خود سفر گناه باشد، مسافر باید نمازش را کامل بخواند؛ مثل اینکه برای او ضرری داشته باشد که موجب مرگ یا نقص عضو و مانند آن است، یا سفری برود که برای فرار از جهاد واجب است. (تمام مراجع عظام تقلید)

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط پنجم و مسائل ذیل آن؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، شرط پنجم و مسائل ذیل آن. شماره هر مسئله، در ضمن بیان مسائل بعد خواهد آمد.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط پنجم، قبل از م ۱۲۹۵؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، قبل از م ۱۳۰۴.

الف. مسافرت زن بدون اذن شوهر

• در چه صورت سفر زن، سفر گناه است و باید نماز خود را کامل بخواند؟^۱

زنی که عقد دائم است، چنانچه بدون اذن شوهر از منزل خارج شود و سفری برود که بر او واجب نباشد:^۲

سفر وی سفر گناه محسوب می شود و باید نمازش را کامل بخواند. (حضرت امام پیغمبر و آیات عظام اراکی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه و نوری رحمته الله علیه)

بنا بر احتیاط واجب، نمازش را کامل بخواند. (آیت الله العظمی مکارم رحمته الله علیه)

چنانچه به این سفر، «نشوز»^۳ گفته شود، باید نمازش را کامل بخواند. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه و زنجانی رحمته الله علیه) در غیر این صورت، محل اشکال است و مقتضای احتیاط، مراعات شود. (آیت الله العظمی خویی رحمته الله علیه)

ب. مسافرت فرزند بدون اذن والدین

• اگر فرزند بدون اجازه مسافرت برود، حکم نماز او چیست؟^۴

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط پنجم، قبل از ۱۲۹۵م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الخامس، قبل از ۲۷م.

۲. چنانچه سفر بر زن واجب باشد، مانند سفر برای حج تمتع واجب، در این صورت اجازه شوهر شرط نیست.

۳. نشوز یعنی زن از اطاعت شوهر در مسائل زناشویی خارج شود و حق شوهر را در این باره پایمال کند.

۴. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط پنجم و ۱۲۹۵م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۰۴م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الخامس.

سفر فرزند بی اجازه والدین باعث نمی شود کامل خواندن نماز بر او واجب شود. (تمام مراجع عظام تقلید)

• آیا سفر فرزندی که والدین او را از سفر نهی کرده باشند، سفر معصیت است؟^۱

اگر سفر بر فرزند واجب نباشد و این سفر باعث اذیت و آزار ایشان باشد:

باید نماز را کامل بخواند. (آیات عظام مکارم حنظله الله تعالی، فاضل حجت الله علیه، گلپایگانی حجت الله علیه، صافی حنظله الله تعالی، بهجت حجت الله علیه و نوری حنظله الله تعالی)

باید نماز را کامل بخواند؛ هر چند او را از این سفر نهی نکرده باشند. (حضرت امام خمینی^۲ و آیات عظام خویی حجت الله علیه، تبریزی حجت الله علیه، زنجانی حنظله الله تعالی و وحید حنظله الله تعالی)

اگر علت اذیت شدن آنان دلسوزی شان برای فرزند باشد، حرام است و فرزند باید در آن سفر، نماز را کامل بخواند؛ هر چند نهی نکرده باشند. (آیت الله العظمی سیستانی حنظله الله تعالی)

۲. هدف از سفر، گناه است

• حکم نماز مسافر در جایی که هدف از سفر گناه

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط پنجم و م ۱۲۹۵؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۰۴؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الخامس.

۲. حضرت امام خمینی در پایان رساله، در ضمن مسئله اطاعت از والدین، وجوب اطاعت را مبتنی بر شفقت کرده اند: سؤال: اطاعت پدر و مادر تا چه حد بر فرزند لازم است و آیا اجداد و جدات هم حکم پدر و مادر را دارند؟ جواب: در اموری که انجام آن موجب ناراحتی آنهاست، از حیث شفقت پدرومادری، اطاعت شود و فرقی بین پدر و مادر و اجداد نیست. (سیدروح الله خمینی، توضیح المسائل، ص ۶۴۰، قسمت استفتائات، س ۸۵)

باشد، چیست؟^۱

اگر هدف از سفر گناه باشد، مسافر باید نمازش را کامل بخواند. برای مثال، کسی که برای تجارت ربوی یا سرقت به سفر رفته است، چنانچه این هدف از اول تا آخر سفر ادامه داشته باشد، باید نمازش را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

۷۷

فقه
رهبر

فصل اول: شروط شکسته شدن نماز

۳. سفر ضد واجب است

• منظور از سفر ضد واجب چه سفری است؟
مراد از سفر ضد واجب این است که بر اثر این مسافرت، عمل واجبی از مسافر ترک شود.
• حکم نماز مسافری که برای ترک کار واجب مسافرت کند، چیست؟^۲

اگر برای ترک کار واجبی مسافرت کند، چه غرض دیگری در سفر داشته باشد و چه نداشته باشد، نمازش کامل است. (تمام مراجع عظام تقلید)

• اگر زمان پرداخت بدهی فرارسیده باشد و بدهکار به مسافرت شرعی برود، نماز خود را چگونه

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط پنجم، قبل از ۱۲۹۵م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، شرط پنجم، قبل از ۱۳۰۴م.
۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۹۷م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۰۶م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۲۷م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الخامس؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۵۸م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از ۹۰۱م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از ۹۰۱م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از ۹۰۱م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از ۹۰۱م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدیة العباد، ج ۱، ۱۱۲۶م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدیة العباد، ج ۱، ۱۱۲۶م.

بخواند؟^۱

کسی که شرعاً بدهکار است و سررسید پرداخت بدهی اش فرا رسیده است، اگر بتواند بدهی خود را بدهد و طلبکار هم مطالبه کند، چنانچه در سفر نتواند بدهی خود را بدهد و برای فرار از دادن بدهی مسافرت کند، باید نماز را کامل بخواند.^۲ اما اگر سفرش برای کار دیگری است، هرچند در سفر، ترک واجب نیز بکند، باید نماز را شکسته بخواند. مثلاً فردی که مجبور است برای درمان بیماری به مسافرت برود و به ناچار از پرداخت دین باز می ماند، ولی با این قصد به سفر نرفته است، در این صورت باید نمازش را شکسته بخواند و بنا بر احتیاط مستحب، هم شکسته و هم کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

۴. کار حرامی در سفر انجام می شود

• آیا سفر فردی که در طول مسافرت مرتکب عمل حرامی مثل غیبت می شود، سفر حرام است و باید نماز را شکسته بخواند؟^۳

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۹۷م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۰۶م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ج ۱، ۲۷۴؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الخامس؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۵۸م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از ۹۰۱م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از ۹۰۱م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از ۹۰۱م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، صلاة المسافر، الشرط الرابع، قبل از ۹۰۱م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۲۶م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۲۶م.

۲. هرچند احتیاط مستحب است نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام گلپایگانی علیه السلام و صافی رحمته الله علیه)

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۹۶م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۰۵م.

کسی که سفر او حرام نیست و برای کار حرام هم سفر نمی‌کند، ولی هنگام سفر مرتکب عمل حرامی می‌شود، مثلاً غیبت می‌کند یا دروغ می‌گوید یا به مردم ظلم می‌کند، نمازش را باید شکسته بخواند و این‌گونه امور موجب حرام شدن سفر نمی‌شود. (تمام مراجع عظام تقلید)

۵. وسیله سفر غصبی است

• حکم نماز فردی که با وسیله غصبی مسافرت می‌کند، چیست؟^۱

اگر در سفر، وسیله سواری مسافر غصبی باشد و برای فرار از مالک آن مسافرت کرده باشد، باید نماز را کامل بخواند؛ اما اگر سفر مباح باشد و فقط وسیله سواری او غصبی باشد:

باید نمازش را شکسته بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه و نوری رحمته الله علیه)

بنا بر احتیاط واجب، باید نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیات عظام مکارم رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، زنجانی رحمته الله علیه و وحید رحمته الله علیه)

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۹۸م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۰۷م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۱م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۱م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۱م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۰۱م؛ محمدتقی بهجت، وسیله النجاة، ۹۵۸م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الخامس، قبل از ۱۶م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۲۷م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۲۷م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۲۸م.

نماز کامل است. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

۶. مسافرت در زمین غصبی

• حکم نماز فردی که از زمین غصبی عبور می‌کند، اما نماز خود را در مکان مباح و غیرغصبی می‌خواند، چیست؟^۱

اگر در زمین غصبی^۲ مسافرت کند:

باید نماز را کامل بخواند. (آیات عظام

بهجت رحمته الله علیه و سیستانی حفظه الله تعالى)

باید نمازش را شکسته بخواند. (آیات عظام

خویی رحمته الله علیه و تبریزی رحمته الله علیه و اراکی رحمته الله علیه)

بنا بر احتیاط واجب، باید نمازش را هم شکسته و

هم کامل بخواند. (حضرت امام ره و آیات عظام

فاضل رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله تعالى، گلپایگانی رحمته الله علیه،

صافی حفظه الله تعالى، زنجانی حفظه الله تعالى، وحید حفظه الله تعالى و

نوری حفظه الله تعالى)

بازگشت از سفر گناه

• آیا سفر کسی که برای معصیت، به حد مسافت شرعی سفر کرده است، در راه بازگشت هم سفر معصیت است؟^۳

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۹۸م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۰۷م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۱م، جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۱م، سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۱م، حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۰۱م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۵۸م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الخامس، قبل از ۱۶م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۲۷م؛ لطف‌الله صافی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۲۷م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۲۸م.

۲. فرض مسئله در جایی است که مکان نماز، مباح و غیرغصبی است.

۳. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۲م؛ حسین وحید

کسی که برای معصیت به حد مسافت شرعی سفر کرده است، موقعی که از سفر برمی‌گردد:

اگر این مسافر از گناه خود توبه کند و سپس برگردد، باید نمازش را شکسته بخواند؛ اما اگر توبه نکند و چیزی هم اتفاق نیفتد که بازگشت را از جزء بودن سفر معصیت خارج کند،^۱ باید کامل بخواند و احتیاط مستحب است که هم شکسته و هم کامل بخواند. (حضرت امام علیه السلام)

باید نماز را شکسته بخواند؛ به شرطی که آن برگشت، خودش سفر معصیت نباشد. فرق ندارد که برگشتن به تنهایی هشت فرسخ باشد یا نباشد. احتیاط مستحب است در صورتی که توبه نکرده است، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

اگر توبه کرده است، باید نماز را شکسته بخواند؛ به شرطی که برگشت، هشت فرسخ باشد. همچنین اگر توبه نکرده، ولی در بازگشت آلوده به معصیت نباشد، چنانچه برگشت هشت فرسخ باشد، نمازش شکسته است. (آیات عظام مکارم حفظه الله تعالی و بهجت رحمته علیه)

باید نماز را شکسته بخواند؛ به شرطی که آن برگشت، هشت فرسخ باشد و خودش سفر معصیت

→ خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۱م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۳۲م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۲۰م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۴م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۴م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۰۴م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۶۳م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۳م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۳م.
۱. مثل اینکه انگیزه او برای بازگشت، هدف دیگری غیر از رجوع به وطن باشد. (سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۲۰م)

نباشد؛ هرچند از گناهش توبه نکرده باشد. (آیات عظام خوینی رحمته الله علیه و وحید حفظه الله تعالی)

اگر از گناه خود توبه کند یا برگشتش با فاصله باشد، به گونه‌ای که عرفاً بازگشت جزئی از سفر اولش محسوب نشود، مثل اینکه از ابتدا قصد این بازگشت را نداشته است، و برگشت به تنهایی هشت فرسخ باشد، باید نماز را شکسته بخواند.^۱ (آیت الله العظمی تبریزی رحمته الله علیه)

اگر توبه کرده است، باید نماز را شکسته بخواند و اگر توبه نکرده است، چنانچه برگشتن از سفر در نظر عرف جزء رفتن به سفر معصیت محسوب شود، بعید نیست وظیفه‌اش کامل خواندن نماز باشد؛ هرچند در این صورت احتیاط مستحب آن است که هم شکسته و هم کامل بخواند.^۲ (آیات عظام فاضل رحمته الله علیه و نوری حفظه الله تعالی)

اگر توبه کرده است، باید نماز را شکسته بخواند و اگر توبه نکرده است، باید نماز را کامل بخواند؛ مگر اینکه برگشتن، سفر جداگانه‌ای به حساب آید؛ هرچند بدین سبب باشد که مدتی در آنجا مانده است و اکنون بازگشت عرفاً جزء سفر سابق محسوب نمی‌شود و برگشت، هشت فرسخ نیز باشد. در این صورت نماز شکسته است؛ چه توبه

۱. آیت الله العظمی جواد تبریزی رحمته الله علیه در توضیح المسائل فارسی، مسئله ۱۳۱۱ می‌فرماید: «چنانچه قبل از برگشتن، قصد اقامت دهه کرده یا سی روز با تردد در مقصد مانده یا توبه کرده باشد و برگشتن به تنهایی هشت فرسخ باشد، باید نماز را شکسته بخواند.»
 ۲. عبارت آیت الله العظمی نوری همدانی حفظه الله تعالی از تعلیقه العروة الوثقی نقل شد. ایشان در متن توضیح المسائل فارسی می‌فرماید: «...چنانچه توبه نکرده و در بازگشت، فقط قصد برگشت به وطن را دارد، باید نماز را کامل بخواند و احتیاط مستحب است که هم کامل و هم شکسته بخواند.»

بین متن العروة الوثقی و رساله فارسی منافاتی دیده نمی‌شود و هر دو عبارات را می‌توان جمع عرفی کرد.

کرده باشد و چه نکرده باشد. (آیت الله العظمی اراکی رحمته علیه)

اگر برگشتن به اندازه مسافت شرعی باشد، چنانچه توبه کرده است یا برگشت عرفاً سفر مستقلی باشد، هرچند توبه نکرده باشد، باید نماز را شکسته بخواند؛^۱ اما اگر توبه نکرده است و برگشت عرفاً سفر مستقل محسوب نشود، بعید نیست نمازش کامل باشد. (آیات عظام گلپایگانی رحمتهما علیه و صافی حفظه الله)

کسی که برای معصیت به مقدار مسافت شرعی سفر کرده است، موقعی که از سفر بر می‌گردد، اگر توبه کرده باشد، باید نماز را شکسته بخواند و اگر توبه نکرده باشد، باید کامل بخواند. احتیاط مستحب این است که هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله)

• شخصی در بین راه سفر معصیت از قصد خود بر می‌گردد. ادامه سفر او چه حکمی دارد؟^۲

۱. اگر برگشت به اندازه مسافت شرعی نیست، ولی مجموع رفت و برگشت به اندازه مسافت است، احتیاط لازم آن است که نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیات عظام گلپایگانی رحمتهما علیه و صافی حفظه الله)

۲. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۳؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۲؛ سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۳۳؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۱۸؛ سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۳؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۳؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۳؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۳؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۶۱.

گفتنی است در جایی که باقی مانده مسافت هشت فرسخ نباشد، نظر آیت الله العظمی مکارم شیرازی حفظه الله در العروة الوثقی، احتیاط در جمع است؛ ولی از مفهوم مسئله ۱۱۴۲ توضیح المسائل ایشان، به دست می‌آید که نماز کامل است.

همچنین نظر آیت الله العظمی گلپایگانی رحمتهما علیه در العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، مسئله ۳۳ و توضیح المسائل، مسئله ۱۳۱۲ احتیاط در جمع است؛ ولی نظر همین بزرگوار در هدایة العباد، جلد ۱، مسئله ۱۱۳۱ این است که باید نماز را کامل بخواند؛ هرچند احتیاط مستحب در جمع است.

نیز نظر آیت الله العظمی صافی حفظه الله در توضیح المسائل، مسئله ۱۳۱۲ احتیاط در جمع است؛ ولی در هدایة العباد، جلد ۱، مسئله ۱۱۳۱ آن است که باید نماز را تمام بخواند؛

کسی که سفر او به حدّ مسافت شرعی، سفر معصیت است، مثل اینکه برای ارتکاب کار حرامی به حدّ مسافت شرعی سفر می‌کند، اگر در بین راه از قصد معصیت برگردد:

چنانچه باقی ماندهٔ راه هشت فرسخ باشد، هرچند به شکل مسافت ملقّق با رعایت شروط آن، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

اما در فرض بالا، اگر باقی ماندهٔ راه هشت فرسخ نباشد:

باید نماز را کامل بخواند. (حضرت امام باقر علیه السلام و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، خوبی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله تعالی، زنجانی حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)

باید نماز را شکسته بخواند. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه و صافی حفظه الله تعالی و مکارم حفظه الله تعالی)

• اگر کسی در بین راه مسافرت قصد کند که بقیهٔ راه را برای معصیت برود، حکم سفر او چیست و نمازهای خود را چگونه بخواند؟^۲

→ هر چند احتیاط مستحب در جمع است.

۱. آیت الله العظمی وحید حفظه الله تعالی فرموده‌اند: «از وقتی شروع به سیر و رفتن کرد، نماز را شکسته بخواند.» این قید در فتوای حضرت امام رحمته الله علیه و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی، بهجت رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی، اراکی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، نوری حفظه الله تعالی، خوبی رحمته الله علیه و تبریزی رحمته الله علیه موجود نبوده و مسکوت عنه است.

۲. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۴م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۳م؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۱۸م؛ سید محمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۰م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۰م؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، م ۹۶۱؛

کسی که برای معصیت به حد مسافت سفر نکرده است، اگر در بین راه قصد کند که بقیه راه را برای معصیت برود، باید نماز را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

• در فرض بالا، آیا فرد باید نمازهایی را که به صورت شکسته خوانده است، اعاده کند؟^۲

نمازهایی که قبلاً شکسته خوانده است:

صحیح است. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام سیستانی رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه و نوری رحمته الله علیه)

در صورتی که مقدار گذشته، مسافت شرعی بوده است، نماز صحیح است؛ وگرنه احتیاط واجب آن است که آن نمازها را اعاده کند. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، زنجانی رحمته الله علیه و وحید رحمته الله علیه)

۱. سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۲م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۲م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۲م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۰۲م.

۱. حضرت امام علیه السلام فرموده اند: «از وقتی شروع به رفتن کرد، نماز را کامل بخواند و قبل از شروع به رفتن، نماز شکسته است؛ هرچند احتیاط مستحب است که نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند.» آیت الله العظمی وحید رحمته الله علیه فرموده اند: «از وقتی شروع به رفتن کرد، نماز را کامل بخواند.» این قید در فتوای آیات عظام سیستانی رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، نوری رحمته الله علیه، خویی رحمته الله علیه و تبریزی رحمته الله علیه موجود نبوده، مسکوت عنه است.

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۴م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۳م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، ۱۸م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۳۰م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۳۰م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۶۱م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۲م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۲م؛ سیدعلی سیستانی، ج ۱، ۹۰۲م؛ وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۰۲م.

مسافرت همراه شخص ظالم

- نماز کسی که همراه شخص ظالمی مسافرت می‌کند، چگونه است؟^۱
- کسی که همراه شخص ظالمی مسافرت می‌کند، اگر ناچار نباشد و مسافرت او کمک به ظالم در ظلمش محسوب شود یا سبب جلال و شوکت و تقویت ظالم باشد، باید نماز را کامل بخواند و اگر ناچار باشد یا برای انجام وظیفه مهم‌تری مثل نجات دادن مظلومی با او مسافرت کند، نمازش شکسته است. (تمام مراجع عظام تقلید)

سفر برای صید لاهی

- حکم نماز فردی که برای صید مسافرت می‌کند، چیست؟^۲
- ۱. اگر فرد برای لهو و خوش‌گذرانی به حد مسافت شرعی برای صید و شکار (صید لاهی)

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۲۹۹م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۰۸م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ۲۹م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، ۱۶م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۵۹م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۲۸م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۲۸م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۷م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۷م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۷م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۷م.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۱م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۰م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، الشرط الخامس؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، ۲۱م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۶م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۶م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۰۶م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۴م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۴م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۶۴م؛ محمدتقی بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۸۶.

برود، باید نمازش را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

۲. اگر فرد برای تهیه معاش و تأمین غذا و نیازمندی‌های زندگی‌اش به شکار برود: اشکال ندارد و باید نماز را شکسته بخواند. (مشهور)

با اضطرار به آن، باید نماز را شکسته بخواند. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله‌علیه)

۳. اگر فرد برای تجارت و زیادکردن مال به حد مسافت شرعی برای شکار برود، باید روزه را افطار کند؛ اما درباره نماز:

بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند. (حضرت امام علیه‌السلام و آیات عظام فاضل رحمته‌الله‌علیه، بهجت رحمته‌الله‌علیه، گلپایگانی رحمته‌الله‌علیه، صافی رحمته‌الله‌علیه و زنجانی رحمته‌الله‌علیه)

باید نماز را شکسته بخواند و احتیاط مستحب است آن را کامل هم بخواند. (آیات عظام سیستانی رحمته‌الله‌علیه، خویی رحمته‌الله‌علیه، اراکی رحمته‌الله‌علیه، تبریزی رحمته‌الله‌علیه، وحید رحمته‌الله‌علیه، مکارم رحمته‌الله‌علیه و نوری رحمته‌الله‌علیه)

● آیا مسیر برگشتن از صید لاهی همان حکم مسیر رفت را دارد؟^۱

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۱م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۰م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، ۲۱م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۶م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۰۶م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۰۶م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۴م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۴م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ۹۶۴م؛ استفتای موجود در گروه علمی از آیت‌الله العظمی سیستانی رحمته‌الله‌علیه.
بدیهی است چنانچه مرجع تقلید، سفر برای صید لاهی را حرام بدانند، برگشتن از چنین سفری حکم برگشت از سفر حرام را دارد.

آنچه دربارهٔ کامل بودن نماز در سفر برای صید لهوری گفته شد، مربوط به مسیر رفت است. اما در مسیر برگشتن، چنانچه برگشت برای شکار لهوری نباشد:

بازگشت از سفر مذکور، حکم بازگشت از سفر معصیت را دارد. (حضرت امام رحمته علیه و آیات عظام گلپایگانی رحمته علیه و صافی حفظه الله و بهجت رحمته علیه) نماز شکسته است و فرق ندارد برگشتن به تنهایی هشت فرسخ باشد یا نباشد. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله)

نماز شکسته است؛ به شرط آنکه برگشتن به تنهایی هشت فرسخ باشد. (آیات عظام خویی رحمته علیه و وحید حفظه الله)

چنانچه بازگشت جزئی از سفر اولش به حساب آید، باید نماز را کامل بخواند. (آیت الله العظمی تبریزی رحمته علیه)

• آیا سفر به حدّ مسافت شرعی برای صید لهوری حرام است؟^۱

حرام است. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله) حرام نیست؛ هرچند باید نماز را کامل بخواند.

(آیات عظام تبریزی رحمته علیه و سیستانی حفظه الله) در مسیر رفتن، حرام است و در بازگشت چنانچه برای صید لهوری نباشد، حرام محسوب نمی شود. (آیت الله العظمی وحید حفظه الله)

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۱م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۰م؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۱۴۰م؛ جواد تبریزی، توضیح المسائل، ۱۳۱۰م؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل، ۱۲۸۸م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، صلاة المسافر، ۳۱م.

شرط هفتم: خانه به دوش نباشد

توضیح: کسانی که خانه و زندگی شان همراهشان است و خانه به دوش هستند و وطن ثابتی ندارند، نمازشان را باید کامل بخوانند و مسافر محسوب نمی‌شوند؛ مانند دوره‌گردها، صحرانشین‌ها، عشایر، کارکنان کشتی در صورتی که منزلشان داخل کشتی باشد. البته اگر به دلیل دیگری مانند زیارت به مسافت بروند، نمازشان را باید شکسته بخوانند که توضیح کامل آن در مسائل بعد خواهد آمد.

۸۹

فهرست
مسائل

فصل اول: شروط شکسته شدن نماز

- حکم نماز افراد صحرانشین را بیان کنید.^۱ افرادی که خانه شان همراهشان است، مانند صحرانشین‌هایی که در بیابان‌ها گردش می‌کنند و هر جا آب و خوراک برای خود و اطرافیان و چهارپایانشان پیدا کنند، می‌مانند و بعد از چندی به جای دیگری می‌روند، در این مسافت‌ها باید نماز را کامل بخوانند. (تمام مراجع عظام تقلید)
  - هرگاه صحرانشین برای پیدا کردن منزل یا چراگاه حیواناتش به حدّ مسافت شرعی سفر کند، چگونه باید نماز خود را بخواند؟^۲
- اگر صحرانشین مثلاً برای پیدا کردن منزل و چراگاه حیواناتش به حدّ مسافت شرعی سفر کند: بنا بر احتیاط واجب، نماز خود را باید هم شکسته و هم کامل بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیت‌الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط ششم.
۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۰۵؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، السادس؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۴م.

چنانچه با چادر و اسباب و اثاث باشد که صدق کند خانه‌اش همراهش است، نماز را باید کامل بخواند؛ وگرنه نماز را شکسته بخواند. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی، خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)

چنانچه با چادر و اسباب و اثاث باشد که صدق کند خانه‌اش همراهش است، نماز را کامل بخواند. در غیر این صورت بنا بر احتیاط واجب، نماز خود را باید هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی و زنجانی حفظه الله تعالی)

چنانچه سفر مذکور جزء شئون زندگی آن‌ها محسوب شود، نمازشان کامل است و در غیر این صورت، نماز شکسته است. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

• حکم نمازهای افراد صحرانشین در سفرهای زیارتی مانند حج چگونه است؟^۱
اگر صحرانشین برای زیارت یا حج و مانند این‌ها مسافرت کند:

باید نماز را شکسته بخواند. (حضرت امام ره و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه و نوری حفظه الله تعالی)
اگر عنوان خانه به دوش بر وی صدق

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۶م؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۵م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، نماز مسافر، السادس؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، صلاة المسافر، الشرط السادس؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، صلاة المسافر، الشرط السادس؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، صلاة المسافر، الشرط السادس؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، صلاة المسافر، الشرط السادس؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۳۶م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۳۶م.

نکند، باید نماز را شکسته بخواند و اگر صدق کند، نمازش کامل است. (آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَالِي، خویی حَرَمَهُ اللهُ عَالِي، تبریزی حَرَمَهُ اللهُ عَالِي، وحید حَفَظَهُ اللهُ عَالِي، گلپایگانی حَرَمَهُ اللهُ عَالِي و صافی حَفَظَهُ اللهُ عَالِي)

اگر این مسافرت غیر از آن مسافرتی است که جزء زندگی اوست، باید نماز را شکسته بخواند. (آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَالِي)

باید نماز را کامل بخواند و بنا بر احتیاط مستحب، شکسته نیز بخواند. (آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ عَالِي)

شرط هشتم: شغلش مسافرت نباشد

مبانی شرط هشتم

بعضی فقها مثل حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام فقط تحقق عنوان «مَنْ شُغِلَ السَّفَرُ»^۲ (کسی که شغلش سفر است؛ مثل راننده) یا «مَنْ يَدُوْرُ فِي شُغْلِهِ» (کسی که لازمه شغلش دوره گردی است) را موضوع حکم شرعی کامل بودن نماز در سفر قرار داده اند.

بعضی دیگر از فقها مثل رهبر معظم انقلاب مَنْظَلُهُ الْعَالِي و آیات عظام اراکی حَرَمَهُ اللهُ عَالِي، گلپایگانی حَرَمَهُ اللهُ عَالِي، صافی حَفَظَهُ اللهُ عَالِي، خویی حَرَمَهُ اللهُ عَالِي و تبریزی حَرَمَهُ اللهُ عَالِي موضوع حکم را تحقق عنوان «مَنْ شُغِلَ السَّفَرُ» یا «مَنْ شُغِلَ فِي السَّفَرِ» (کسی که شغلش در سفر است و به تعبیری سفر مقدمه شغل

۱. گفتنی است آیت الله العظمی گلپایگانی عَلَيْهِ السَّلَام در العروة الوثقی درباره شخصی که به حج و مانند آن می رود و عنوان خانه به دوش در این سفر بر او صادق است، احتیاط واجب در جمع بین نماز شکسته و کامل دارد.

۲. به عبارتی هرکسی که شغل او بدون سفر، امکان تحقق خارجی ندارد.

او محسوب می‌شود؛ مثل معلم و کارمند که برای شغلشان مرتب به سفر می‌روند) می‌دانند.

بعضی از فقها مثل آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ تحقق یکی از دو عنوان «مَنْ شُغِلَ السَّفَرُ» یا «کثیرالسفر» (کسی که عرفاً بسیار به سفر می‌رود) را موضوع حکم شرعی می‌دانند و «مَنْ شُغِلَ فِي السَّفَرِ» چنانچه از مصادیق «کثیرالسفر» محسوب شود، نمازش کامل است.

بنابراین در ادامه به این نکته توجه شود که در فتوای جمعی از فقها، بعضی شروط در «کسی که شغلش سفر است» دقیقاً در «کسی که شغلش در مسافرت است» و «کسی که بسیار به سفر می‌رود» نیز تکرار می‌شود؛ چون ملاک‌های هر سه نفر در نظر آن مراجع، فی‌الجمله یکی است.

بیان چند استفتا در این زمینه

• سؤال: تفاوت شخص کثیرالسفر با کسی که به واسطه شغلش مدام در سفر است، چیست؟ کلاً چه زمانی شخصی کثیرالسفر محسوب می‌شود؟

جواب: اگر سفر، شغل یا مقدمه شغل نباشد، هرچند کثرت هم داشته باشد، موجب شکسته شدن نماز نمی‌شود. به طور کلی، عنوان کثیرالسفر حکمی ندارد و موضوع حکم شرعی نیست؛ بلکه کامل خواندن نماز و صحت روزه برای کسی است که یا خود سفر، شغل اوست، مثل راننده و خلبان، یا برای انجام دادن شغل مسافرت می‌کند، مثل کارمند و کارگری که به اندازه مسافت شرعی برای کارش مسافرت می‌کند. این افراد در

مبدأ و مقصد و بین راه، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است.^۱ (رهبر معظم انقلاب مَظَلَّةُ الْعُلَمَاءِ)

● سؤال: آیا در مسافرت‌های راننده‌ای که کارش مسافرت است، با سفرهای دیگر تفاوتی دارد؟

جواب: افراد مختلف‌اند: اول «من شغله السفر» مانند راننده؛ دوم «من شغله فی السفر» مانند پیله‌ور که در روایات به آن اشاره شده است: «التاجر الذی یدور فی تجارته» و به تعبیر امروزی، تاجری که برای تجارت، به سفر نیاز دارد. سوم غیر از این‌ها که مسافرتشان برای امور دیگری است. هیچ‌کدام از آن‌ها با هم فرقی ندارند و معیار، کثیرالسفر است؛ یعنی به قدری سفر کنند که برای آن‌ها مسافرت از حالت فوق‌العاده خارج شود و به حالت عادی تبدیل گردد.^۲ (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

● سؤال: آیا حکم کثیرالسفر و دائم‌السفر یکی است؟ مثلاً افرادی که برای تحصیل از شهری به شهر دیگر می‌روند، با کسانی که شغلشان سفر است، در کامل خواندن نماز و گرفتن روزه برابرند؟

جواب: بله، حکمشان یکی است.^۳

(آیت‌الله العظمی حُجَّهِ الْعِلْمِ بهجت رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

● سؤال: اینکه می‌گویند «شغل او سفر است» و دیگر اینکه «شغل او در سفر است»، چه تفاوتی با هم دارند؟ به لحاظ فقهی، این تفاوت چه ثمرات عملی دارد؟

۱. سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۱.

۲. ناصر مکارم شیرازی، بیک احکام، ش ۲۵، س ۳؛ سایت آیت‌الله العظمی ناصر مکارم شیرازی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، استفتانات نماز مسافر، کثیرالسفر، س ۳.

۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۷۶.

جواب: چون ملاک کثرت سفر است، این دو صورت در حکم فرقی ندارند. ۱. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

من شغله السفر (کسی که شغلش سفر است)

کسانی که شغلشان مسافرت است، مانند مکاری^۲، ساعی^۳، راننده و کمک راننده و کارکنان کشتی اگر منزلشان خارج از کشتی باشد، نمازشان را باید در صورت وجود شروط، کامل بخوانند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۴

نکته: برای اینکه نماز راننده کامل باشد، باید شروط زیر در نظر گرفته شود و با وجود شروط، نماز کامل می شود:

۱. مدت شاغل بودن برای صدق عنوان «من شغله السفر»؛

۲. زمان کامل شدن نماز؛

۳. توقف ده روز در وطن یا سفر؛

۴. رانندگی خارج شهر؛

۵. مسافرت برای شغل.

این شروط در ادامه به طور کامل توضیح داده

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۷۷.

۲. مکاری یعنی کسی که وسیله اش را کرایه می دهد و به همراه آن می رود.

۳. ساعی یعنی کسی که برای کاری فرستاده می شود؛ مانند دشتبان و جمع آوری کننده زکات.

۴. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط هفتم؛

سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط السابع؛ سیدروح الله

خمینی، استفتانات، ج ۱، نماز مسافر، س ۳۶۷ و ۳۸۰ و ۳۸۲ و ۳۸۵ و ۳۸۶ و ۳۸۸ و ۳۹۰؛

سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتانات، س ۶۴۱؛ سیدعلی خامنه ای، احکام سفر، س ۱؛

حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، صلاة المسافر، الشرط الخامس؛ سیدعلی

سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، س ۱۵۸۳؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین،

ج ۱، الشرط الخامس؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، س ۱۱۳۷.

می‌شود.

مدت شاغل بودن برای صدق عنوان «من شغله السفر»

• برای اینکه عنوان «من شغله السفر» بر فرد صدق کند، چه مدتی باید تصمیم داشته باشد به این شغل مشغول شود؟

برای صدق عنوان مذکور:

لازم است فرد قصد ادامه شغلش را برای مدت معتنابه داشته باشد و کافی است عرفاً شغل موقت^۱ دو یا سه ماه فرد محسوب شود. (حضرت امام علیه السلام)^۲

برای تمام بودن نماز و صحت روزه لازم است سفر عرفاً شغل یا مقدمه شغل او محسوب شود؛ خواه با چند سفر باشد یا با یک سفر طولانی؛ مانند کسی که یک مسیر دریایی طولانی را برای شغل خود طی می‌کند. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی)

سفرهایی که طبق نظر رهبر معظم انقلاب، از جهت عرفی سفر شغلی است:

۱. چنانچه بخواهد مدت طولانی مثلاً حداقل سه ماه به آن اشتغال داشته باشد، نمازش در سفرهای شغلی تمام است و چنانچه مدت آن طولانی نباشد، حکم سفر شغلی را ندارد و نمازش

۱. سؤال: این جانب در جبهه خرمشهر راننده بولدوزر هستم. آیا نماز من نیز مانند رانندگانی که شغلشان رانندگی است، کامل است؟

جواب: اگر شما را به شغل رانندگی بولدوزر ولو به‌طور موقت موظف کرده‌اند و در طول مسافت شرعی به کار اشتغال دارید، نمازتان کامل است؛ ولی چنانچه برای کارکردن به محل معینی می‌روید و در آنجا انجام وظیفه می‌کنید بر می‌گردید، حکم مسافر را دارید. (سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۶۷)

۲. سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط السابع: سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۵۸ و ۳۶۰.

را باید شکسته بخواند و مقدار سفر در طول سه ماه موقوف به صدق عرفی است. ظاهراً قدر متیقن از این صدق، آن است که در این مدت، به نحو متعارف شاغل باشد؛ یعنی مستمراً سفر کند و به قدری که معمولاً اشخاص شاغل کار را تعطیل می‌کنند مثل ایام تعطیل و عزاداری تعطیل کند. ۲. کسی که در طول سال هفته‌ای یک بار برای شغلش به سفر می‌رود، نمازش را باید کامل بخواند.

۳. کسی که به شغلی اشتغال دارد که در سال یک بار به مدت مثلاً دوسه هفته یا یک ماه طول می‌کشد، مانند کاروان دار حج، چنانچه بنا دارد همه ساله به این کار اشتغال داشته باشد، نمازش را حتی در اولین سفر باید کامل بخواند.

• اگر شخصی در صدق عرفی شک داشته باشد، یعنی شک داشته باشد که عرفاً مشمول حکم «من شغله فی السفر» هست یا خیر، حکم نماز و روزه‌اش در سفرهای کاری چیست؟

در فرض سؤال، نماز را شکسته بخواند و روزه‌اش صحیح نیست. (رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعَلِي)^۱

کثیرالسفر کسی است که غالباً در کمتر از ده روز به حد مسافت شرعی رفت و آمد کند؛^۲ به حدی که عرفاً مصداق کثیرالسفر شود. همچنین کسی که

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت احکام سفر شغلی و وطن:

www.leader.ir/fa/content/۱۸۳۷۳

۲. برای صدق عنوان کثیرالسفر لازم نیست انسان سفرهای متعدد برود؛ بلکه یک سفر طولانی که بیشتر سال را فرا گیرد، مثل سفرهای متعدد است؛ پس همین که بگویند فلانی راننده است یا شغلش سفر است، اگرچه در یک سفر طولانی و بدون تکرار و تعدد باشد، کافی است. (محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، م ۱۰۶۴)

برای یک ماه در ایام هفته در حدّ مسافت شرعی از وطن دور است، ولی هر جمعه به وطن برمی‌گردد، کثیرالسفر است؛ ولی در کمتر از آن، احتیاط کند و نمازش را هم کامل و هم شکسته بخواند. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله علیه)^۱

کافی است که فرد در خلال هر ده روز، حداقل یک سفر شغلی در حدّ مسافت شرعی بکند و قصد ادامه شغلش را برای مدت طولانی مثل چهار ماه یا بیشتر داشته باشد. (آیت‌الله العظمی صافی حفظه‌الله علیه)^۲

کافی است که فرد در ضمن هر ده روز، حداقل یک سفر در حدّ مسافت شرعی بکند و قصد ادامه این کار را نیز حداقل در طول یک ماه به صورت چهار سفر پی‌درپی داشته باشد. نیازی به استمرار سفرها برای مدت سه ماه یا چهار ماه نیست. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمته‌الله علیه)^۳

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۷۵ و ۳۱۰۹.

سؤال: شخصی که در ایام هفته در حدّ مسافت شرعی از وطن دور است، ولی هر جمعه به وطن برمی‌گردد و این عمل را تا یک ماه یا دو ماه یا سه ماه ادامه می‌دهد، حکم نماز و روزه‌اش چیست؟

جواب: اگر سفرهای تکراری و پشت‌سره‌م دارد، به حکم کثیرالسفر است؛ ولی در کمتر از آن، احتیاطاً نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند و همچنین در سفرهای اتفاقی موقتی.

(محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۰۹)

سؤال: فردی فقط مدت بیست روز کثیرالسفر است. نمازش چه حکمی دارد؟

جواب: احتیاطاً نماز را هم شکسته بخواند و هم کامل. (محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۹۸)

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۱۰ و ۴۱۱ و ۴۱۴ و ۴۲۰؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۳۷.

سؤال: سربازی هستم که در غیروطن خودم مشغول خدمت هستم و در طول خدمت، وظیفه‌ام رانندگی است. هم رانندگی داخل شهر را انجام می‌دهم و هم مأموریتی که پیش بیاید، خارج از شهر بیش از حدّ ترخص رانندگی می‌کنم. وظیفه من در طول خدمت درباره نماز و روزه‌ام چیست؟

جواب: اگر خدمت به‌نحو مذکور حداقل تا چهار ماه ادامه دارد و طوری است که ده روز پشت‌سره‌م در شهر نمی‌مانید، نماز کامل و روزه صحیح است. (لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۲۰)

۳. محمد فاضل لنگرانی، توضیح المسائل، ص ۲۲۰، ۶۸۸م. تذکر: حکم خَمَل‌دار در این

معیار کثیرالسفر عرف است و کسی که یک ماه هر روز یا حداقل دو ماه هر ماه سه روز در هفته مسافر باشد، کثیرالسفر محسوب می‌شود. چنانچه در یک ماه کثیرالسفر است و در ماه دیگر این شرایط را ندارد، تنها در همان ماه که دارای شرایط است، کثیرالسفر خواهد بود. انسان در یکی از این چهار حالت، کثیرالسفر می‌شود و نماز و روزه‌اش در بین راه و مقصد، کامل و صحیح است:

۱. در مدت یک ماه هر روز، هرچند بدون جمعه‌ها، رفت و آمد کند؛

۲. در مدت ۴۵ روز، ۵ روز در هفته رفت و آمد کند؛

۳. در مدت دو ماه و بیشتر، حداقل سه روز در هفته یا دوازده روز در ماه رفت و آمد کند؛

۴. در مدت حداقل دو ماه و کمتر از دو سال، حداقل سه روز در هفته در جایی بماند.

(آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

«کثرت سفر» موضوع حکم شرعی نیست؛ بلکه موضوع حکم شرعی، تحقق عنوان «من شغله السفر» عرفاً است. در نتیجه برای کامل بودن نماز فردی که شغلش سفر است مثل راننده، دو امر شرط است:

۱. قصد ادامه این شغل را برای مدتی معتنا به

داشته باشد؛ به‌گونه‌ای که عنوان «مَنْ شَغَلَهُ

السَّفَرُ» درباره او محقق باشد؛ مثل راننده‌ای که

→ مسئله بیان نشده است.

۱. ناصر مکارم شیرازی، یک احکام، ش ۲۵، س ۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید،

ج ۲، س ۲۸۶ و ج ۳، س ۲۵۲؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتای اینترنتی، کد رهگیری:

۹۳۱۱۱۷۰۰۴۱ و کد رهگیری: ۹۳۱۱۱۷۰۰۴۳؛ ناصر مکارم شیرازی، یک احکام،

ش ۵۲، ۴م.

تصمیم دارد برای مدت زیادی در حدّ مسافت شرعی رانندگی کند؛ به گونه‌ای که عرف او را راننده حدّ مسافت شرعی به حساب می‌آورد.

۲. فاصله بین سفرهای شغلی اش زیادتر از مقدار متعارف نباشد؛ به حدی که به صدق عنوان شغلی ضرر وارد کند. این فاصله به حسب انواع سفر متفاوت است. بنابراین راننده‌ای که مثلاً فقط شب‌های جمعه مسافر از نجف به کربلا می‌برد یا فقط شب‌های جمعه مسافر از تهران به قم می‌برد و بقیه هفته در وطن است، راننده حدّ مسافت شرعی بر او صدق نمی‌کند؛ لذا نمازش در این سفرها شکسته است. اما راننده‌ای که در هر ماه از مشهد به کربلا یا سوریه یک بار به مدت پانزده روز مسافر می‌برد، صدق می‌کند که کارش رانندگی در حدّ مسافت شرعی است؛ لذا نمازش کامل است.

(آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

تذکر: طبق نظر آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى مدت استمرار شغل برای کسی که شغلش سفر است، سه صورت دارد:

۱. سه ماه و بیشتر:

الف. یک روز در هفته به سفر می‌رود: نماز شکسته است.

ب. دو یا سه روز در هفته به سفر می‌رود: بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند.

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۵۸۲م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۱۵م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، الشرط الخامس و ۹۱۵م و استفتا از دفتر ایشان در مشهد و قم.

ج. نیمی از هفته یا چهار روز یا بیشتر به سفر می‌رود: در این صورت نمازش کامل است.

۲. کمتر از یک ماه: در این صورت نماز شکسته است.

۳. یک ماه تا سه ماه: در این صورت دو فرض دارد:

الف. یک روز در هفته به سفر می‌رود: نماز شکسته است.

ب. دو روز در هفته یا بیشتر به سفر می‌رود: بنا بر احتیاط واجب هم نمازش را کامل بخواند و هم شکسته. (آیت‌الله العظمی وحید حنظلّه العالی)

زمان کامل شدن نماز

• کسی که عنوان «من شغله السفر» بر او صدق می‌کند، از چه زمانی باید نمازش را کامل بخواند؟ نماز کثیرالسفر از سفر دوم کامل است و در سفر اول نماز شکسته است؛ هرچند سفرش طول بکشد. البته احتیاط مستحب این است که در سفر اول و دوم، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (حضرت امام علیه السلام)^۱

از زمانی که عرفاً سفر لازمه شغل ایشان محسوب شود، ولو از سفر اول، نمازش را باید کامل بخواند. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی)^۲

نماز او از همان سفر اول کامل است و اگر ماه

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط هفتم؛

سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط السابع.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، س ۶۱:

رمضان است، باید روزه بگیرد؛ ولی در سفر اول بنا بر احتیاط مستحب، دوسه روز اول نماز را هم کامل بخواند و هم شکسته. ضمناً چنانچه ده روز بین سفرهای او فاصله بیفتد، در سفر اول نمازش شکسته است. (آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

نماز کثیرالسفر از سفر دوم کامل است و در سفر اول نمازش شکسته است؛ مگر سفر اولش به اندازه ای طول بکشد که بگویند مسافرت را شغل خود قرار داده است؛ هرچند احتیاط مستحب این است که کثیرالسفر در سفر دوم نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند و از سفر سوم نماز را کامل بخواند. (آیت الله العظمی صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۲

نماز کثیرالسفر از سفر دوم کامل است و در سفر اول نمازش شکسته است. (آیات عظام فاضل حَرَجَهُ اللهُ تَعَالَى)

۱. ناصر مکارم شیرازی، سایت، احکام مسافر، کثیرالسفر، کسانی که شغل و کارشان سفر است.

سؤال: آیا کثیرالسفر بلافاصله بعد از شروع به کار باید نمازش را کامل بخواند یا بعد از گذشتن مدتی از شروع کار که عرفاً کثیرالسفر صدق بکند؟

جواب: بعد از چند سفر که عرفاً صدق کثیرالسفر کند. در چند سفر اول باید احتیاط کند. (ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، ص ۲۸۴، س ۱۰)

سؤال: درباره کثیرالسفر در بیک احکام شماره ۲۵ فرمودید: «سفر اول شکسته و بقیه سفرها کامل است» و در جایی دیگر می فرمایید: «سفرهای اول جمع». کدام یک صحیح است؟

جواب: درباره کثیرالسفر یا در حکم وطن، در ابتدا باید سه چهار روز اول را هم کامل و هم شکسته بخواند تا صدق کثیرالسفر یا وطن بکند؛ ولی چنانچه کثیرالسفر ده روز بین سفرهایش فاصله بیفتد، در سفر اول نمازش شکسته است. (ناصر مکارم شیرازی، بیک احکام، ش ۲۶، م ۲)

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۸م.

سؤال: کسی که قصد دارد راننده بشود و به مسافرت می رود و آن ها که کمک راننده هستند، در سفر اول حکم نماز و روزه شان چیست؟

جواب: در سفر اول که مدتش طولانی نیست، نماز آن ها شکسته است و روزه شان صحیح نیست. (لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۲۷)

و نوری حفظه الله تعالى ^۱ البته اگر سفر اول طولانی ^۲ باشد، پس از اینکه شغل او مسافرت شد، نمازش کامل است. (آیت الله العظمی نوری حفظه الله تعالى)

نماز کثیرالسفر در هشت فرسخ اول شکسته است و پس از آن، کامل است. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه) ^۳

از زمانی که عنوان راننده حد مسافت شرعی و مانند آن بر او منطبق شود، نمازش کامل است؛ هرچند در اولین سفر باشد و لازم نیست سه بار مسافرت کند تا نمازش کامل باشد. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالى و وحید حفظه الله تعالى) ^۴

توقف ده روز در وطن یا سفر

• اگر راننده ده روز به سفر نرود، حکم نماز او در اولین سفر بعد از دهه چگونه است؟ ^۵

۱. محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل، نماز مسافر، شرط هفتم؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط هفتم.

۲. در سفرهای طولانی، در دو روز اول، نماز شکسته است؛ ولی بعد از دو روز، نماز کامل و روزه صحیح است. سفرهای طولانی حکم سفرهای متعدد را دارد. (سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، استفتانات امام خمینی رضی الله عنه با حواشی آیت الله العظمی نوری حفظه الله تعالى، س ۱۹)

سؤال: این جانب راننده هستم و کارم در طول سال، رانندگی به شهرهای کشور است. چنانچه پس از مدتی بعد از اینکه ده روز در وطن ماندم، اولین سفر، یک ماه یا بیشتر تا بازگشت به وطن طول بکشد، نمازم شکسته است یا خیر؟ در صورت مصادف شدن با ماه مبارک رمضان در اولین سفر بعد از ده روز تا برگشتن به وطن، روزهام چه صورتی دارد؟

جواب: در فرض سؤال، تا دو روز باید نماز را شکسته بخوانید و روزه نگیرید و بعد از دو روز، نماز شما کامل و روزهتان صحیح است. (حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، س ۲۳۷)

۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸۴ و ۳۰۹۵ و ۳۱۱۷.

۴. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۵۸۴؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۱۱؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۱۱.

۵. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۱۲ و ۱۳۱۳؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، م ۲۳؛ دفتر رهبر انقلاب، راهنمای فتاوا، نماز مسافر، ذیل م ۱۰۳؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۴ و ۱۱۸ و ۱۴۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۶۵۲؛ ناصر مکارم شیرازی،

۱. توقف ده روز در وطن:

در سفر اول بعد از دهه نمازش شکسته است؛ چه ده روز را با قصد بماند و چه بدون قصد. از سفر دوم نمازش کامل می‌شود. (حضرت امام رضی الله عنه و رهبر معظم انقلاب مآطه العلی و آیات عظام مکارم حفظه الله علی، صافی حفظه الله علی، فاضل حرمه الله علیه، نوری حفظه الله علی و زنجانی حفظه الله علی)

در سفر اول بعد از دهه، مانند سفر اولی است که این شغل را در ابتدا شروع کرده بود؛ بنابراین تا زمانی که این سفر عرفاً شغل او حساب نشود، باید نماز را شکسته بخواند. (آیت الله العظمی بهجت حرمه الله علیه)

کسی که کثیرالسفر در حد مسافت شرعی محسوب می‌شود، چه از اول قصد ماندن ده روز یا بیشتر از آن را داشته باشد و چه بدون قصد ده روز یا بیشتر بماند، باز هم باید در اولین سفری که بعد از ماندن ده روز یا بیشتر می‌رود، نماز را کامل بخواند. (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله علی)

چارواداری که شغلش مسافرت است، چه از اول قصد ماندن ده روز یا بیشتر از آن را داشته باشد یا بدون قصد ده روز یا بیشتر بماند، باید در اولین سفری که بعد از ماندن ده روز یا بیشتر می‌رود، نماز را شکسته بخواند؛ ولی اشخاص دیگر که شغلشان

→ توضیح المسائل، ۱۱۵۱م؛ ناصر مکارم شیرازی، یک احکام، ش ۲۵، س ۵؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۴۰؛ محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل، ۶۸۶م و ۶۸۷؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۵۸۹م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۱۷م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۱۷م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۲۲م؛ محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، ۱۰۶۶م، محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸۲.

سفر یا در سفر است، احتیاط واجب است که نماز را در آن سفر هم کامل و هم شکسته بگذارند. (آیت‌الله العظمی وحید حنظله‌الله‌عالی)

ب. توقف ده روز در غیر وطن:

در سفر اول بعد از دهه نمازش شکسته است؛ چه ده روز را با قصد بماند و چه بدون قصد. از سفر دوم نمازش کامل می‌شود. (حضرت امام علیه السلام)
و رهبر معظم انقلاب مناظرة العالی و آیت‌الله العظمی مکارم حنظله‌الله‌عالی)

چنانچه ده روز را با قصد بماند، در سفر اول بعد از دهه نمازش شکسته است (آیات عظام صافی حنظله‌الله‌عالی و نوری حنظله‌الله‌عالی) و چنانچه بدون قصد بماند، احتیاط این است که در سفر اول بعد از ده روز، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند؛ هرچند اکتفا کردن به نماز کامل خالی از وجه نیست. (آیت‌الله العظمی صافی حنظله‌الله‌عالی)^۲

چنانچه ده روز را با قصد بماند، در سفر اول بعد از دهه نمازش شکسته است و اگر بدون قصد بماند، احتیاط واجب است در سفر اول بعد از ده روز، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیات عظام فاضل رحمته‌الله‌علیه و زنجانی حنظله‌الله‌عالی)

چنانچه ده روز را با قصد بماند، در سفر اول بعد از دهه، مانند سفر اولی است که این شغل را در

۱. احتیاط مستحب درباره کسی که در غیر وطنش ده روز بدون قصد مانده است، این است که در سفر اول، نماز را علاوه بر شکسته، کامل هم بخواند. ترک این احتیاط سزاوار نیست؛ بلکه احتیاط مستحب است فرد کثیرالسفر که ده روز در وطن یا غیر وطنش مانده است، چه ده روز را با قصد مانده و چه بدون قصد، در سفر دوم و سوم نماز را علاوه بر کامل، شکسته نیز بخواند.

۲. متن عبارت هدایة العباد چنین است: «أما إذا أقام فی غیر وطنه عشرة غیر منویة فلا یترک الاحتیاط بالجمع فی السفرة الأولى و إن كان الاکتفاء بالتمام لا یخلو من وجه.»

ابتدا شروع کرده بود؛ بنابراین تا زمانی که این سفر عرفاً شغل او حساب نمی‌شود، باید نماز را شکسته بخواند. اگر بدون قصد بماند، نمازش کامل است. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله‌علیه)

چارواداری که شغلش مسافرت است، چنانچه از اول قصد ماندن ده روز را داشته باشد، باید در اولین سفری که بعد از ماندن ده روز یا بیشتر می‌رود، نماز را شکسته بخواند؛ ولی اشخاص دیگر که شغلشان سفر یا در سفر است، احتیاط واجب است که نماز را در آن سفر، هم کامل و هم شکسته بگذارند. اما چنانچه چاروادار یا سایر کسانی که شغلشان سفر یا در سفر است، بدون قصد ده روز یا بیشتر در غیروطن بمانند، در اولین سفری که بعد از ماندن ده روز یا بیشتر می‌روند، باید نماز را کامل بخوانند. (آیت‌الله العظمی وحید حفظه‌الله‌تعالی)

کسی که کثیرالسفر در حد مسافت شرعی محسوب می‌شود، چه از اول قصد ماندن ده روز یا بیشتر از آن را داشته باشد یا بدون قصد ده روز یا بیشتر بماند، باز هم باید در اولین سفری که بعد از ماندن ده روز یا بیشتر می‌رود، نماز را کامل بخواند؛ ولی در خصوص مکاری^۱ اگر چنین باشد، احتیاط مستحب است که در اولین سفری که بعد از ده روز می‌رود، هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه‌الله‌تعالی)

• در فرض اینکه کثرت سفر با ماندن ده روز قطع

۱. مراد کسی است که مرکب یا وسیله نقلیه‌ای دارد که آن را کرایه می‌دهد و با آن، بار یا مسافر را جابه‌جا می‌کند؛ مثل راننده‌ای که اتومبیل خویش را برای حمل مسافر یا کالا کرایه می‌دهد یا چارواداری که اسب یا شتر خویش را برای انتقال بار کرایه می‌دهد.

می‌شود، اگر فرد در بین ده روز، به حد مسافت یک سفر غیرشغلی بکند، آیا کثرت سفر او باقی می‌ماند؟ اگر هدف او از این سفر بین ده روزی، فقط قطع نشدن حکم کثرت سفر باشد، چه حکمی دارد؟ کفایت نمی‌کند. (آیت‌الله العظمی مکارم خنّطه العالی)^۱ در فرض سؤال، حکم مذکور باقی است.^۲ به طور کلی ملاک این است که بین دو سفر شغلی، ده روز در جایی اقامت نکند؛^۳ هرچند فاصله بین دو سفر شغلی بیش از ده روز باشد. (رهبر معظم انقلاب مدظله العالی)^۴

اگر در بین توقف ده روز، یک مسافرت به مسافت شرعی گرچه در غیرشغل بکند، نماز او در سفرهای شغلی، کامل و روزه‌اش صحیح است. (آیت‌الله العظمی صافی خنّطه العالی)^۵

اگر در بین ده روز اقامت، مسافرت‌های دیگری به مکان‌های دیگر بکند و ده روز در یک محل باقی نماند، سفر به محل کار، حکم سفر اول را ندارد. (آیت‌الله العظمی بهجت خنّطه العالی)^۶

● فرد کثیرالسفري که شک دارد ده روز در وطن یا غیروطن باقی مانده است، نماز خود را در سفرهای بعد چگونه بخواند؟^۷

۱. استفتای موجود در گروه علمی از آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی خنّطه العالی، شماره ۲۱۲۱۸، مورخ ۲۱ آذر ۱۳۸۶.

۲. استفتای موجود در گروه علمی از رهبر معظم انقلاب مدظله العالی، شماره ۱۶۱۰۰، مورخ ۲۵ دی ۱۳۸۶.

۳. مثلاً می‌تواند در بین ده روز، به سفر زیارتی برود.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۵ و ۱۲۷ و ۱۲۹ و ۱۴۲.

۵. مستفاد از: لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۳۳ تا ۴۳۶.

۶. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸۶ و ۳۰۸۷.

۷. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، م ۵۷؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۱۴؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۲۳.

کثیرالسفري که تردید دارد ده روز در وطن یا
غیروطن با قصد یا بدون قصد باقی مانده است،
باید نمازش را در سفرهای بعد کامل بخواند.
(حضرت امام علیه السلام و آیات عظام مکارم حفظه الله،
صافی حفظه الله، وحید حفظه الله، نوری حفظه الله و
زنجانی حفظه الله)

حکم سفرهای غیرشغلی

• اگر راننده به سفر غیرشغلی مانند زیارت برود،
نماز خود را چگونه بخواند؟
فردی که شغلش مسافرت است یا دوره‌گرد در حد
مسافت شرعی برای شغل محسوب می‌شود، در
سفرهای غیرشغلی مثل سفر برای زیارت یا صلۀ
رحم یا معالجه بیماری، نمازش شکسته است.
(حضرت امام علیه السلام)

فردی که شغلش مسافرت است، اگر برای کار
دیگری مثلاً برای زیارت یا حج مسافرت کند، باید
نماز را شکسته بخواند. (آیات عظام بهجت رحمته الله و
نوری حفظه الله)

فرد کثیرالسفر در سفرهای غیرشغلی مثل سفر

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۷م؛ سیدروح‌الله
خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط السابع؛ سیدعلی خامنه‌ای،
احکام سفر، س ۲ و ۱۱۸ و ۱۲۱ و ۱۳۴ و ۱۳۵؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد،
ج ۱، ۱۱۳۷م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به سیصد سؤال از احکام، ج ۲،
نماز مسافر، س ۷۵؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین ج ۲، ۹۱۲م؛ حسین وحید
خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۶م؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۱۴۷م؛
ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ۲۵۳م؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات
جدید، ج ۱، ۲۲۶م؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۵۸۵م؛ سیدعلی
سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۱۲م؛ محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل،
۶۸۱م؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۷م؛ سیدموسی شبیری زنجانی،
المسائل الشرعية، ۱۳۱۷م؛ محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، ۱۰۶۱م.

برای زیارت یا صلۀ رحم یا معالجهٔ بیماری، نمازش شکسته است. (رهبر معظم انقلب مَاطِلُهُ أَلَعِ

لِی وَ آیت الله العظمی صافی حَفْظَهُ اللهُ عَلَی)

کسی که شغلش مسافرت است مثل راننده، یا مسافرت مقدمهٔ شغل اوست مثل معلم، اگر برای کار دیگری مثل زیارت یا حج مسافرت کند، باید نماز را شکسته بخواند. (آیت الله العظمی

وحید حَفْظَهُ اللهُ عَلَی)

فردی که به جهت عنوان شغلی، کثیرالسفر است و نمازش کامل است، در سفرهای دیگرش که مربوط به عنوان کثرت سفرش نیست، مثل سفر برای حج یا زیارت یا صلۀ رحم یا معالجهٔ بیماری، نمازش شکسته است. اما اگر فرد مثلاً به مدت یک ماه هر روز از تهران به جمکران برود، هرچند این مسافرت برای زیارت باشد نه شغل، باید نمازش را کامل بخواند. (آیت الله العظمی مکارم حَفْظَهُ اللهُ عَلَی)

کسی که شغلش مسافرت است مثل راننده، یا مسافرت مقدمهٔ شغل اوست مثل معلم، اگر برای کار دیگری مثلاً برای زیارت یا حج مسافرت کند، باید نماز را شکسته بخواند؛ مگر اینکه عرفاً او را کثیرالسفر بگویند؛ مانند کسی که دائماً سه روز در هفته مسافر است. در این صورت نمازش حتی در سفر حج یا زیارت و مانند آن کامل است.

(آیت الله العظمی سیستانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَی)

کسی که شغلش مسافرت است، اگر برای کار دیگری مثلاً برای زیارت یا حج هم مسافرت کند، نمازش کامل است و بنا بر احتیاط مستحب نماز را شکسته هم بخواند. (آیت الله العظمی

زنجانی حَفَظَهُ اللهُ الْعَلِيُّ

فرد کثیرالسفر در سفرهای غیرشغلی مثل سفر برای زیارت یا صلۀ رحم یا معالجه بیماری هم نمازش کامل است. (آیت الله العظمی فاضل حَجَّهَ الْعَلِيُّ)

سفر غیرشغلی فرد در ضمن سفر شغلی

• اگر راننده در سفر زیارتی که ماشین خود را برای زیارت کرایه داده است، خودش هم زیارت کند، نمازش را باید چگونه بخواند؟
اگر راننده اتومبیل خود را برای زیارت کرایه بدهد و در ضمن، خودش هم زیارت کند، باید نماز را کامل بخواند. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَامُ و رهبر معظم انقلاب مُظَلَّلَهُ الْعَلِيُّ ۱)
آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ الْعَلِيُّ، مکارم حَفَظَهُ اللهُ الْعَلِيُّ، وحید حَفَظَهُ اللهُ الْعَلِيُّ، صافی حَفَظَهُ اللهُ الْعَلِيُّ، فاضل حَجَّهَ الْعَلِيُّ، نوری حَفَظَهُ اللهُ الْعَلِيُّ و بهجت حَجَّهَ الْعَلِيُّ) ۲

رانندگی خارج از محدوده وطن در محدوده سفر شرعی

• اگر راننده ای که در محدوده وطن خود رانندگی می کند، به سفر شغلی برود، نمازش را چگونه بخواند؟ ۳

۱. سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام سفر، س ۱۵؛ اقتباس از: سؤال: اگر قبل یا بعد از سفر کاری، برای انجام کار شخصی، چند روز زودتر می آید یا چند روز بیشتر می ماند، حکم نماز در آن ایام چگونه است؟
جواب: در هر دو صورت، نماز را باید کامل بخواند.
۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۰۷م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۶م؛ محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، ۱۰۶۱م.
۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۱۱م؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، ۱۱۵۰م؛ محمد فاضل لنگرانی، توضیح المسائل، ۶۸۵م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۱۰م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۲۰م؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۵۸۸م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۱۰م؛ سیدموسی شبیری زنجانی، المسائل الشرعیة، ۱۳۲۰م؛ محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، ۱۰۶۵م.

راننده و دوره‌گردی که مثلاً در دو سه فرسخی شهر یا مثلاً پانزده یا بیست کیلومتری شهر رفت و آمد می‌کند، چنانچه اتفاقاً سفر هشت فرسخی برود، باید نماز را شکسته بخواند. (حضرت امام رحمته‌الله علیه و آیات عظام فاضل رحمته‌الله علیه، سیستانی حفظه‌الله علیه، وحید حفظه‌الله علیه، مکارم حفظه‌الله علیه، صافی حفظه‌الله علیه و نوری حفظه‌الله علیه) اما کسی که هم داخل شهر رانندگی می‌کند و هم راننده بیابانی است، وقتی به خارج شهر می‌رود، باید نماز را کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه‌الله علیه)

کسی که در کمتر از چهار فرسخی شهر رفت و آمد می‌کند به صورتی که عرفاً او را کثیرالسفر می‌گویند، چنانچه اتفاقاً سفری برود که مسافت شرعی است، بنا بر احتیاط نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. اگر رفت و آمد او به جایی نزدیک شهر است، به حدی که رفتن به آنجا عرفاً مسافرت محسوب نشود، در مسافرتی که به قدر مسافت شرعی است، باید نماز را شکسته بخواند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه‌الله علیه)

راننده و دوره‌گردی که در دو سه فرسخی شهر رفت و آمد می‌کند، چنانچه اتفاقاً سفر هشت فرسخی برود، ولی این سفر جزء شغل او باشد، باید نماز را کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله علیه)^۱

۱. سؤال: راننده‌های تاکسی که نوعاً تا حد مسافت شرعی از شهر خارج نمی‌شوند، اگر احیاناً سفر شغلی به خارج از مسافت بروند، وظیفه‌شان چیست؟
جواب: وظیفه‌شان نماز شکسته است. (محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۸۴)

چند مسئله درباره «من شغله السفر»

معنای سفر اول

• کسانی که در جبهه و مانند آن مأموریت رانندگی دارند، از چه وقت نمازشان کامل و روزه بر آنها واجب است؟ منظور این است که آیا برای صدق سفر دوم و سوم باید ده روز در محلی توقف کنند و سپس به رانندگی ادامه دهند؟ زیرا بعضی از آنان از روزی که از منزل به محل مأموریت می‌روند، بدون ده روز توقف، مشغول رانندگی می‌شوند تا آن وقت که به محل سکونت برگردند. آیا در این صورت، باید از سفر سوم که از منزل به قصد انجام مأموریت رانندگی به جبهه می‌روند، نماز را کامل بخوانند؟

برای صدق سفر دوم و سوم، توقف ده روز در یک محل لازم نیست و سفری که به مقصد اول می‌کند، سفر اول محسوب می‌شود. (حضرت امام علیه السلام)^۱

اگر رفت و برگشت در نظر عرف، یک سفر محسوب شود، مثل استادی که از وطن برای تدریس به شهری سفر می‌کند و هنگام عصر یا فردای آن روز به مبدأ برمی‌گردد، در این صورت، رفت و برگشت سفر اول محسوب می‌شود. در صورتی که عرفاً یک سفر نباشد، مثل راننده‌ای که برای حمل کالا به مقصدی حرکت کرده است و از آنجا به مکان دیگری

برای حمل مسافر یا کالای جدید سفر می‌کند و سپس به وطن برمی‌گردد، در این فرض، سفر اول با رسیدن به مقصد تمام می‌شود. (رهبر معظم انقلاب، **مَنْظِلَةُ الْعَالِي** و آیت الله العظمی مکارم **حَفَظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ**)^۱

مقصود از سفر اول، رفتن از وطن یا محل اقامت و بازگشت به آنجاست. مثلاً کسی که بعد از ده روز اقامت در وطن، مثلاً قم، به قصد مشهد حرکت می‌کند، تا وقتی به مشهد برود و به وطنش قم برگردد، نماز او شکسته است. بلی، اگر بعد از رسیدن به مشهد قصد کند که به جای دیگر مسافرت کند، مثلاً از مشهد به تربت برود، وقتی از مشهد به سمت تربت حرکت کند، سفر دوم آغاز می‌شود. (آیت الله العظمی فاضل **حَرَجُ اللَّهِ عَلَيْهِ**)^۲

منظور مسافرت شرعی یعنی طی کردن هشت فرسخ است و پس از طی کردن این مسیر، سفر

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۶۴۹؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۱۱۲ و ۱۲۰ و ۱۲۸. با استفاده از این دو استفتاء، نظر آیت الله مکارم و رهبر معظم انقلاب یکسان است.

سؤال: من کثیرالسفر هستم و طبق فتوا، نماز را در سفر اول باید شکسته بخوانم. آیا سفر اول مجموع سفر است یا تا رسیدن به محل تحصیل؟ در مسیر برگشت چطور؟

جواب: در تمام طول سفر، حتی مسیر برگشت، وظیفه‌تان خواندن نماز شکسته است.

سؤال: بنده دائم‌السفر هستم و طبق نظر حضرت امام، در غیر سفر اول، باید نمازها را کامل بخوانم؛ ولی من که روی کشتی خدمت می‌کنم، نمی‌دانم سفر اول برای من از کجا شروع می‌شود یعنی آیا سفر از منزل تا مثلاً بندرعباس قبل از الحاق به کشتی، سفر اول محسوب می‌شود؛ زیرا این سفر مقدمه سفر اصلی است. یا شروع سفر بعد از الحاق به کشتی است و تا رسیدن به مقصد ادامه دارد. ممکن است قبل از شروع سفر، چند روز دیگر در بندرعباس اقامت داشته باشم. یا شروع سفر پس از حرکت واقعی از بندر مبدأ است و تا رسیدن به مقصد ادامه دارد؟

جواب: از هنگامی که از منزل خود به منطقه کار می‌روید و از آنجا به سفر دریایی می‌روید تا رسیدن به مقصد، یک سفر محسوب می‌شود. (ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، نماز مسافر، منظور از سفر اول کسی که دائم‌السفر است:

makarem.ir/main.aspx?typeinfo=۲۱&lid=۰&catid=null&mid=۲۵۱۲۸۷)

۲. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، احکام نماز، س ۱۱۵.

اول شرعی تحقق یافته است؛ هرچند سفر اول عرفی هنوز تحقق نیافته است. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)^۱

رانندگی در فصل خاص

• کسی که در مقداری از سال مثلاً فصل تابستان شغلش مسافرت است، نماز را در آن فصل از سال چگونه بخواند؟

کسی که در مقداری از سال شغلش مسافرت است، مثل راننده‌ای که هر سال فقط در سه ماه فصل تابستان یا زمستان اتومبیل خود را کرایه می‌دهد و به حد مسافت سفر می‌رود:^۲

باید در سفرهایی که در آن فصل برای شغل می‌رود،^۳ نماز را کامل بخواند. احتیاط مستحب آن است که هم شکسته و هم کامل بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، نوری رحمته الله علیه، زنجانی رحمته الله علیه) ولی اگر مدت سفر او کم باشد، به قدری که عرفاً به او کثیرالسفر نگویند، مانند حمله‌داری که سالی

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۷۹.

سؤال: فرد کثیرالسفر که پس از اقامت ده روز در جایی، در سفر اول نمازش شکسته است، آیا برای صدق سفر اول همان هشت فرسخ کافی است؟

جواب: کفایت می‌کند. (محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸۲)

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۱۰؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، م ۲۲؛ سیدمحمدکاظم طباطبائی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، الشرط السابع، م ۴۷؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۱۴۹؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدیة العباد، ج ۱، م ۱۱۳۹؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۱۳؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۱۹؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۵۸۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۱۳؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۱۵.

۳. آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه: اگر به او راننده گفته می‌شود.

یک بار حجاج را به مکه می‌برد، باید نماز را شکسته بخواند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

باید در سفرهایی که در آن فصل برای شغل می‌رود، نماز را کامل بخواند و احتیاط مستحب است که هم شکسته و هم کامل بخواند. همچنین کسی که در قسمتی از سال کثیرالسفر است، مانند معلمی که فقط در فصل بهار در هر سال برای تدریس، زیاد سفر می‌کند، باید در سفرهایی که در آن مدت از سال انجام می‌دهد، نماز را کامل بخواند. به طور کلی اگر سفر شغلی یا کثرت سفر در حد مسافت، مختص به وقت معینی از سال باشد، احکام کثیرالسفر در اوقات دیگر سال که فرد در معرض سفر شغلی یا کثرت سفر نیست، بار نمی‌شود؛ لذا در سفرهای اتفاقی و متفرقی که در اوقات دیگر سال می‌رود، نمازش شکسته است. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

تفاوت خصوصیات سفرهای شغلی

• آیا کسی که شغلش سفر است، باید خصوصیات سفرهای او یکسان باشد تا عنوان کثیرالسفر بر او منطبق شود؟

نه، شرط نیست خصوصیات سفرهای او از جهت طول سفر یا وسیله نقلیه‌ای که با آن اجناس را منتقل می‌کند یا از حیث نوع شغل و... یکسان باشد؛ پس اگر شغل او مسافرت به جای نزدیک است و اتفاقاً برای شغل، به راه دور سفر کند یا وسیله نقلیه‌ای که با آن سفر می‌کند، ماشین باشد و در سفرهای بعد با هواپیما به

مسافرت برود یا آنکه شغل او رانندگی باشد و تغییر شغل به خلبانی دهد، حکم کثیرالسفر بر او جاری است و به دلیل تغییرات مذکور، حکم وجوب نماز کامل تغییر نمی‌کند. (حضرت امام رحمته الله علیه و رهبر معظم انقلاب مأظله العالی و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)^۱

رانندگی شخصی یا استخدامی

• آیا برای راننده‌ای که نماز او کامل است، تفاوت دارد که در استخدام اداره یا نهادی باشد یا رانندگی، شغل آزاد او باشد؟ کسی که شغل او رانندگی در مسافت شرعی است، خواه در استخدام اداره یا نهادی باشد، مثل کسی که در جهاد سازندگی به عنوان راننده مشغول به کار است و خواه آزاد کار کند، نماز او در سفر شغلی کامل است. (حضرت امام رحمته الله علیه)^۲

سفرهایی که از توابع شغل است

• اگر اتومبیل کسی که شغلش رانندگی است، در بین راه خراب شود و اتومبیل را آنجا بگذارد و برای خریدن لوازم برای اتومبیل، به محلی دیگر برود و برگردد، در این مقدار از مسافرت، وظیفه او درباره شکسته یا کامل خواندن نماز چیست؟^۳ این قسمت از سفر، شغل محسوب نمی‌شود و او

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، ص ۵۱۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، ص ۱۱۵.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، ص ۳۵۳.

۳. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، ص ۳۷۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، ص ۶۵۱؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، ص ۱۱۴.

حکم مسافر را دارد. (حضرت امام علیه السلام)
سفر شغلی است و باید نمازش
را کامل بخواند. (رهبر معظم
انقلاب مد ظله العالی)^۱

اگر این سفر از توابع شغلش محسوب می شود،
نمازش کامل است. (آیات عظام خویی رحمتهما علیه،
وحید حفظه الله تعالى و نوری حفظه الله تعالى)^۲

• سؤال: حکم نماز و روزه ماهیگیرانی که گاهی
برای خرید لوازم قایق و تور ماهیگیری یا برای تهیه
اوراق مربوط به شغل، به حد مسافت مسافرت
می کنند، چیست؟

جواب: اگر در شغل خود کثیرالسفر نیستند، نماز
را شکسته بخوانند و روزه را افطار کنند. در غیر
این صورت، لوازم شغلی در حکم خود شغل است.
(آیت الله العظمی بهجت رحمته علیه)^۳

بازگشت از سفر به دلیل مریضی

فردی که شغلش سفر است و به قصد تجارت به
سفر می رود، اگر بر اثر مریضی مجبور شود سفر
شغلی را رها کند و از بین راه برگردد، وظیفه اش
درباره نماز در حال بازگشت از سفر چیست؟^۴
در برگشتن به وطن، باید نماز را شکسته بخواند.

۱. استفتای خصوصی.

۲. سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۱۲م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج
الصالحین، ج ۲، ۹۱۲م؛ مستفاد از: حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱،
س ۱۸۱.

۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۹۱. سفرهایی که از توابع شغل است، مثل سفر
برای پیدا کردن منزل قبل از حرکت کاروان، حکم سفرهای شغلی را دارد. (محمدتقی
بهجت، توضیح المسائل، ۱۰۶۲م)

۴. سیدابو القاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۱۲م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج
الصالحین، ج ۲، ۹۱۲م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۱۲م.

(آیات عظام خویی رحمۃ اللہ علیہ و وحید حفظہ اللہ تعالیٰ)

اگر فرد کثیرالسفر نباشد، در برگشتن به وطن باید نماز را شکسته بخواند.

(آیت الله سیستانی حفظہ اللہ تعالیٰ)

• کارمندی در حین مأموریت، به جهت کار شخصی، مأموریت را رها می کند و برمی گردد. حکم نمازش در سفر برگشت چیست؟ نمازش در این سفر شکسته است. (رهبر معظم انقلاب مناظرۃ العالی)^۱

بازگشت از سفر بدون مسافر

• راننده ای که مسافر به شهر دیگری برده و در مسیر بازگشت، مسافر پیدا نکرده است و بدون مسافر به شهر خود برمی گردد، نماز را در سفر برگشت چگونه باید بخواند؟^۲
باید نماز را کامل بخواند. (آیات عظام خویی رحمۃ اللہ علیہ، سیستانی حفظہ اللہ تعالیٰ و وحید حفظہ اللہ تعالیٰ)

نماز کامل و رنج و مشقت زیاد در سفر

• آیا راننده ای که مسافرت برایش بیش از مقدار معمول موجب رنج و خستگی می شود، می تواند نمازش را شکسته بخواند؟^۳
کسانی که شغل آن ها مسافرت است، مثل مکاری، در صورتی که مسافرت بیش از مقدار

۱. سیدعلی خامنه ای، سایت، احکام سفر، س ۲۱.

۲. سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۱۲م: حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۱۲م: سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۱۲م.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، شرط هفتم: سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل، ۱۳۰۱م.

معمول برای آن‌ها موجب مشقت و خستگی شود:
 باید نماز را کامل به جا آورد (حضرت امام علیه السلام)
 و آیات عظام خوئی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه،
 نوری حفظه الله تعالی و مکارم حفظه الله تعالی؛ هرچند احتیاط
 مستحب این است که نماز را هم شکسته و هم
 کامل بخواند. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)
 باید نماز را شکسته به جا آورد. (آیت الله العظمی
 سیستانی حفظه الله تعالی)

کسی که شغلش در مسافرت است و کسی که بسیار به مسافرت می‌رود

«من شغله فی السفر» یعنی کسی که شغلش در
 مسافرت است؛ مانند کارمندان و معلمان که برای
 شغلشان مرتب به سفر می‌روند. کثیرالسفر یعنی
 کسی که برای غیرشغل، مثل زیارت، معالجه،
 بیماری و تفریح، زیاد به مسافرت در حد مسافت
 شرعی می‌رود.

اختلاف فتاوی فقها در ادامه بیان می‌شود.

نوع سفر

۱. سفرهای شغلی

- آیا «من شغله فی السفر» (کسی که شغلش در
 مسافرت است) مانند «من شغله السفر» (کسی که
 شغلش سفر است)، باید نماز خود را کامل بخواند؟
 کسی که سفر در حد مسافت شرعی مقدمه شغل
 اوست،^۱ مانند معلم، پزشک، تاجر یا کارگری که

۱. حضرت امام علیه السلام: و دوره‌گرد بر او صدق نمی‌کند.

بین وطن و محل کارش در حد مسافت شرعی در رفت و آمد است:

باید نمازش را شکسته بخواند. (حضرت امام باقر^{علیه السلام})^۱

باید نماز را کامل بخواند. (رهبر معظم انقلاب، مؤظله العالی و آیات عظام مکارم خنظه الله تعالی، صافی خنظه الله تعالی، وحید خنظه الله تعالی، نوری خنظه الله تعالی، بهجت خنظه الله تعالی، فاضل خنظه الله تعالی، خوبی خنظه الله تعالی، تبریزی خنظه الله تعالی و گلپایگانی خنظه الله تعالی)^۲

اگر عنوان «کثیرالسفر» عرفاً بر او صدق کند، باید نماز را کامل بخواند. (آیت الله العظمی سیستانی خنظه الله تعالی)^۳

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط هفتم؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط السابع و ۲۴م؛ سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، نماز مسافر، س ۳۶۷ و ۳۸۰ و ۳۸۴ و ۳۸۵ و ۳۸۷ و ۳۸۹.

سؤال: شخصی در شرکتی ناظر خرید است. چند سال است که هر روز صبح از وطن خود به محل کار که بیش از حد شرعی فاصله دارد، می رود و غروب بر می گردد و گاهی شخصاً رانندگی می کند. آیا این شخص مسافر است یا دائم السفر؟
جواب: در محل کار و بین راه حکم مسافر دارد. (سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۷۹)

۲. ناصر مکارم شیرازی، یک احکام، ش ۱۶، س ۱۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۲۲۸ و ج ۲، س ۲۸۸؛ سایت آیت الله العظمی ناصر مکارم شیرازی خنظه الله تعالی، استفتانات، نماز مسافر، کثیرالسفر، س ۱۳؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، س ۱۱۳۷ و ۱۱۴۱؛ لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۰۹ و ۴۱۰؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط هفتم؛ آخرین استفتا از آیت الله العظمی فاضل خنظه الله تعالی درباره نماز مسافر در زمان حیات ایشان در تاریخ ۶ شهریور ۱۳۸۴؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، صلاة المسافر، الشرط الخامس؛ اجوبة الاستفتانات، س ۶۴۱؛ سیدعلی خامنه ای، احکام سفر، س ۹۵؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، س ۱۷۵ و ۱۷۷ و ج ۲، س ۲۲۳؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۷۵ و ۳۰۷۶ و ۳۰۷۷ و ۳۱۰۹؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الخامس؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الشرط الخامس؛ جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۴۹۴؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، س ۱۱۴۱م.

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، س ۱۵۸۳؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، الشرط الخامس.

اگر کثیرالسفر است، باید نماز را کامل بخواند.
(آیت‌الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

سفر غیرشغلی فرد در ضمن سفر شغلی اش

• اگر کسی برای شغلش سفر کند و بعد از اتمام فعالیت شغلی در مقصد، چند روز برای هدف غیرشغلی مانند زیارت و صلّه رحم در آنجا باقی بماند، حکم نماز او در این مدت چیست؟
نمازش کامل است. (آیت‌الله العظمی

مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۲

اگر سفر برای شغلی باشد که در محل کار دارد و در ضمن آن، اعمال خاصی از قبیل دیدن اقوام و دوستان را هم انجام می‌دهد و گاهی یک یا چند شب هم در آنجا می‌ماند، باعث تغییر حکم سفر شغلی نمی‌شود و نمازش کامل و روزه‌اش صحیح است. اما اگر مسافرت برای کاری نباشد که هر روز برای آن سفر می‌کند، حکم سفر شغلی را ندارد.
(رهبر معظم مَرْطَلَهُ اللهُ تَعَالَى)^۳

اگر فرد دائم‌السفر باشد، در ادامه مدت که برای کارهای شخصی در آنجا می‌ماند نیز نمازش کامل

۱. سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۳۱۶.

۲. استفتای موجود در گروه علمی از آیت‌الله العظمی ناصر مکارم شیرازی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، شماره ۲۱۲۱۸، مورخ ۲۱ آذر ۱۳۸۶.

سؤال: راننده یا «من شغله السفر» در اتنای سفر شغلی، کار غیرشغلی دارد. حکم نماز او چیست؟ مثلاً راننده کامیون که شغل او حمل بار است، با کامیون بار از مشهد به سمت تهران حرکت می‌کند و در اتنای مسیر، قبل از تهران می‌خواهد چند روز برای غیرشغل مثلاً صلّه رحم در دامغان بماند. حکم نماز او چیست؟

جواب: نمازش کامل است. (استفتای موجود در گروه علمی از آیت‌الله العظمی ناصر مکارم شیرازی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، شماره ۲۱۲۱۸، مورخ ۲۱ آذر ۱۳۸۶)

۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، س ۶۴۵ و ۶۴۶؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۱۳۵ و ۱۳۶؛ استفتای موجود در گروه علمی از رهبر معظم مَرْطَلَهُ اللهُ تَعَالَى، شماره ۱۶۱۰۰، مورخ ۲۲ دی ۱۳۸۶.

است و روزه اش را باید بگیرد. (آیت الله العظمی نوری حنظله الله تعالی)^۱

سفر غیرشغلی فرد به محل کار

تذکر: این مسئله علی المبنی نوشته شده است.

• اگر انگیزه کثیرالسفر شغلی در یکی از سفرها چیز دیگری باشد، مانند معلمی که همواره برای تدریس می رود، ولی گاهی برای غیرشغل مثل عیادت مریض سفر می کند، وظیفه او درباره نماز چیست؟ در تک سفرهای غیرشغلی، حکم مسافر را دارد و نمازش شکسته است. (حضرت امام عج و رهبر معظم انقلاب مأظله العالی و آیات عظام نوری حنظله الله تعالی، صافی حنظله الله تعالی و مکارم حنظله الله تعالی)

اگر کثیرالسفر باشد، نمازش کامل است و در غیر این صورت شکسته است. (آیات عظام سیستانی حنظله الله تعالی، زنجانی حنظله الله تعالی و فاضل حج الله تعالی)

سفر غیرشغلی دیگران در ضمن سفر شغلی فرد

• شخصی کارمند بانک است. او در هفته چهار روز با خانواده، بیشتر از حد شرعی مسافت سفر می کند. حکم نماز خانواده او چیست؟ اگر خانواده به جهت شغل همسر سفر می کنند و به جهت شغل خودشان نیست، حکم مسافر را دارند و بدون قصد اقامت ده روز در یک جا، نمازشان شکسته است. (رهبر معظم انقلاب مأظله العالی)^۲

۱. حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، س ۲۲۵.

۲. سایت رهبر معظم انقلاب مأظله العالی، استفتائات استان ها.

• اگر محل کار شخصی، به اندازه مسافت شرعی، از وطنش دور باشد و هر روز به محل کار برود و برگردد یا یک هفته در محل کار بماند، حکم نماز خانواده‌اش که همراهش هستند، چیست؟

اگر خانواده‌اش مرتباً با او همراه هستند، نماز همه آن‌ها کامل است. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)^۱

• همسر شخص کثیرالسفر که به همراه او می‌رود، چه حکمی دارد؟

اگر بنا دارد همراه او برود، به حکم کثیرالسفر است. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله تعالی)^۲

تذکر: این نکته علی‌المبنا نوشته شده است.

نکته: اگر خانواده فرد در سفرهای شغلی همراه او باشند و این سفر شغل آن‌ها محسوب نشود: از آنجا که این سفر شغلی نیست، نماز خانواده شکسته است. (حضرت امام رهبر معظم انقلاب و آیات عظام نوری حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)

سؤال: فردی که برای شغل یا مقدمه شغل، هر ده روز یک بار به حد مسافت شرعی می‌رود و همسرش را نیز با خود می‌برد، حکم نماز همسرش چیست؟ اگر شکسته است، آیا به عنوان راه چاره می‌تواند همسرش را به مبلغ معینی اجیر کند تا امور شخصی مربوط به او را انجام دهد و سفر همسر هم جنبه کاری از باب عقد اجاره پیدا کند و نمازش کامل باشد؟

جواب: نماز همسر شکسته است. معیار سفر شغلی است و با تدبیری صوری، مسئله حل نمی‌شود. (استفتای اینترنتی از رهبر معظم انقلاب حفظه الله تعالی، کد: ۱۴۷۱۱۹۵۲۶)

در فرض سؤال، نماز خود و همسرش شکسته است. البته توجه کنید در یکی از این چهار حالت، کثیرالسفر می‌شود و نماز و روزه‌اش در بین راه و مقصد کامل است: ۱. در مدت یک ماه، هر روز هر چند بدون جمعه‌ها رفت‌وآمد کند. ۲. در مدت ۴۵ روز، ۵ روز در هفته رفت‌وآمد کند. ۳. در مدت دو ماه و بیشتر، حداقل سه روز در هفته یا دوازده روز در ماه رفت‌وآمد کند. ۴. در مدت حداقل دو ماه و کمتر از دو سال، حداقل سه روز در هفته در جایی بماند. (استفتای اینترنتی از آیت‌الله العظمی ناصر مکارم شیرازی حفظه الله تعالی، کد رهگیری: ۹۳۱۱۷۰۰۴۳)

۱. سایت آیت‌الله العظمی ناصر مکارم شیرازی حفظه الله تعالی، استفتانات، نماز مسافر، کثیرالسفر، س ۹.

۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸۹.

با توجه به اینکه ملاک کامل بودن نماز، کثرت سفر است، اگر خانواده کثیرالسفر باشند، نمازشان کامل است و در غیر این صورت، شکسته است. (آیات عظام سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، وحید حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، زنجانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، بهجت حَرَمِ اللَّهِ عَالِي و فاضل حَرَمِ اللَّهِ عَالِي)

۱۲۳

فهرست

فصل اول: شروط شکسته شدن نماز

۲. سفر تحصیلی

• دانش‌آموزان یا دانشجویان یا طلابی که برای تحصیل، بسیار به سفر می‌روند، نماز خود را در سفرهای تحصیلی چگونه بخوانند؟ کسانی که برای تحصیل، بسیار به سفر می‌روند و کثیرالسفر هستند، مانند دانشجویان و طلاب، در سفرهای تحصیلی:

نمازشان شکسته است. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام)
 نمازشان کامل است. (آیات عظام مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، وحید حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، صافی حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، نوری حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، زنجانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، بهجت حَرَمِ اللَّهِ عَالِي و فاضل حَرَمِ اللَّهِ عَالِي)
 بنا بر احتیاط واجب، در سفر برای تحصیل علم، نمازش را به صورت کامل و شکسته بخواند و

۱. سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط السابع و م ۲۴.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ص ۲۵۲؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۳۷؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۴۰۹ و ۴۱۶؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به سیصد سؤال از احکام، ج ۲، نماز مسافر، ص ۷۹؛ محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل، م ۶۸۸ و آخرین استفتا از ایشان درباره نماز مسافر در زمان حیات ایشان در تاریخ ۶ شهریور ۱۳۸۴؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، الشرط الخامس؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، صلاة المسافر، الشرط الخامس؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۱۷۵ و ۱۷۸؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۳۱۶؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۳۱۰۵.

روزه را بگیرد و قضای آن را نیز به جا بیاورد. می‌تواند در این مسئله با رعایت شروط عدول، به مجتهد دیگر رجوع کند. ولی سفری که امثال محصلان علوم دینی یا دانشجویان افسری برای تحصیلشان می‌روند و با انجام آن در سلک و حرفه خاصی قرار می‌گیرند، سفر شغلی محسوب می‌شود و نماز کامل و روزه صحیح است. (رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعَلِيّ)^۱

تفاوت در حکم نماز و روزه در سفرهای تحصیلی

• آیا می‌توان در کثیرالسفر تحصیلی و رجوع به مرجع اعلم بعدی، بین نماز و روزه تفاوت قائل شد؟

رجوع به مجتهد جامع‌الشرایطی که نماز و روزه را در سفر تحصیلی، کامل و صحیح می‌داند، اشکال ندارد؛ ولی تبعیض در این مسئله بین نماز و روزه درست نیست. (رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعَلِيّ)^۲

دانشجویی و عنوان من شغله فی السفر

تذکر: این مسئله علی‌المبنا نوشته شده است.

• آیا دانشجویی شغل محسوب می‌شود و داخل در عنوان «من شغله فی السفر» است؟

دانشجویی شغل محسوب می‌شود و داخل در عنوان «من شغله فی السفر» است. (آیات عظام

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت احکام سفر، س ۲۵ و ۲۶.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۱۴۷؛ سایت رهبر معظم انقلاب.

صافی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ و نورى حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

دانشجویی شغل نیست و نماز دانشجو ممکن است به جهت کثیرالسفر بودن کامل باشد. (آیات عظام سیستانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ، وحید حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ، مکارم حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ و زنجانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

۳. سفرهای غیرشغلی

• آیا کثیرالسفر باید نماز خود را کامل بخواند؟

کسی که برای غیرشغل، مثل زیارت و معالجه بیماری و تفریح، زیاد به مسافرت در حد مسافت شرعی می رود:

نماز او شکسته است؛ بنابراین کسی که منزلش تا کربلا، حد مسافت شرعی است و بنا می گذارد یا نذر می کند هر شب جمعه برای زیارت امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام به کربلا بیاید، نمازش شکسته است. (حضرت امام مَنْبُوتٌ و رهبر معظم انقلاب مَنْظَلُهُ اللهُ و آیات عظام صافی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ، نورى حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ، خویی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ، تبریزی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ و گلپایگانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)^۲

اگر کثیرالسفر است، باید نماز را کامل بخواند. (آیات عظام بهجت حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ و زنجانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)^۳

۱۲۵

فراغت

فصل اول: شروط شکسته شدن نماز

۱. همچنین خادم افتخاری حرم مطهر بودن، شغل محسوب نمی شود. (سیدعلی خامنه ای، استفتانات جدید)

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، نماز مسافر، شرط هفتم؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، الشرط السابع و م ۲۴؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۳۷ و ۱۱۴۱؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتانات، س ۶۶۸؛ سیدعلی خامنه ای، احکام سفر، س ۹۵؛ حسین نورى همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، س ۱۷۸؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۱۶؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۱۶؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۴۱؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، مسائل و احکام مسافر، س ۲۹.

۳. سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۶؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸۳ و ۳۱۰۶ و ۳۱۱۰.

اگر عنوان کثیرالسفر عرفاً بر آنان صدق کند، نمازشان را باید کامل بخوانند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

اگر سفر مذکور کار اصلی او محسوب شود، نماز او کامل است. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۲

اگر این کار عرفاً برنامه او باشد، نماز او کامل است. (آیت‌الله العظمی فاضل حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۳

با توضیحی که خواهد آمد، نمازش کامل است. (آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۴

تفصیل آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى در مسئله:
۱. اگر مدت مسافرت او مساوی یا کمتر از بقایش

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۵۸۳م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، الشرط الخامس.

۲. ناصر مکارم شیرازی، بیک احکام، ش ۱۶، س ۱۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۲، س ۲۸۸؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۲۲۸؛ سایت آیت‌الله العظمی ناصر مکارم شیرازی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، استفتانات، نماز مسافر، کثیرالسفر، س ۱۳.

سؤال: اگر فردی هفته‌ای سه روز برای تحصیل به شهری می‌رود و به‌طور مستمر هفته‌ای یک روز هم برای دیدن اقوام مسافرت می‌کند، حکم نماز و روزه او در آن یک روز چیست؟
جواب: اگر این حالت استمرار دارد، در تمام چهار روز کثیرالسفر است؛ ولی چنانچه گاهی برای دیدن اقوام می‌رود، در آن روز مسافر محسوب می‌شود. (ناصر مکارم شیرازی، بیک احکام، ش ۲۵، س ۷)

سؤال: آیا سفرها باید به یک منظور مثلاً کار یا تحصیل باشد یا می‌تواند به‌هدف‌های متعدد باشد؟

جواب: معیار، سفرهای غالب فرد است. اگر غالباً برای تحصیل مسافرت می‌کند، در سفرهای دیگر مانند صلوة رحم حتی به همان محل، حکم مسافر را دارد؛ ولی چنانچه مداوم مثلاً یک روز برای کار و یک روز برای تحصیل و یک روز برای زیارت مسافرت می‌کند، هرچند به نقاط مختلف باشد، در مجموع کثیرالسفر محسوب می‌شود. (ناصر مکارم شیرازی، بیک احکام، ش ۲۵، س ۶)

سؤال: شخصی که کثیرالسفر است، اگر در یکی از سفرها انگیزه سفرش چیز دیگری باشد، همانند معلمی که همواره برای تدریس می‌رفته و این بار برای عیادت مریض و در غیرمسیر همیشگی خود سفر کرده است، از لحاظ افطارکردن روزه و شکسته‌بودن نماز چه وظیفه‌ای دارد؟

جواب: حکم او مانند سایر مسافران، شکسته‌بودن نماز و افطار روزه است. (ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، نماز مسافر، کثیرالسفر، س ۱۲)

۳. آخرین استفتا از ایشان درباره نماز مسافر در زمان حیات ایشان در تاریخ ۶ شهریور ۱۳۸۴.

۴. حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، صلاة المسافر، الشرط الخامس و م ۹۱۶؛ استفتای موجود در گروه علمی از دفتر آیت‌الله العظمی وحید خراسانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى در مشهد و قم.

در وطن باشد، باید نماز را شکسته بخواند.

۲. اگر مدت مسافرت او بیشتر از بقای در وطن باشد، در اینجا سه فرض مطرح می شود:

الف. از اول چنین برنامه ای برای یک سال یا بیشتر داشته است: سه ماه اول، بنا بر احتیاط واجب، نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند و بعد از آن، نمازش کامل است.

ب. از اول برای یک ماه و نیم تا کمتر از یک سال چنین برنامه ای داشته است: احتیاط در این است که نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند.

ج. از اول برای یک ماه و نیم یا کمتر چنین برنامه ای داشته است: نمازش شکسته است.

مقدار سفر برای صدق عنوان «من شغله فی السفر» یا «کثیرالسفر»

• برای اینکه عنوان «من شغله فی السفر» بر فرد صادق باشد، باید چه مدت زمانی تصمیم داشته باشد به این شغل مشغول شود؟

برای صدق عنوان «من شغله السفر» کافی است که:

برای کامل بودن نماز و صحت روزه لازم است عرفاً سفر، شغل یا مقدمه شغل او محسوب شود؛ خواه با چند سفر باشد یا با یک سفر طولانی؛ مانند کسی که یک مسیر دریایی طولانی را برای شغل خود طی می کند. (رهبر معظم انقلاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

مواردی که طبق نظر رهبر معظم انقلاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ از جهت عرفی سفرش، سفر شغلی است:

۱. مثل فردی که نذر زیارت دارد و برای ادای نذر، قصد دارد چهار روز در هفته مسافرت کند.

چنانچه بخواهد مدت طولانی مثلاً حداقل سه ماه به آن اشتغال داشته باشد، نمازش در سفرهای شغلی کامل است و چنانچه مدت آن طولانی نباشد، حکم سفر شغلی را ندارد و نماز او شکسته است و مقدار سفر در طول سه ماه موقوف به صدق عرفی است. ظاهراً قدر متیقن از این صدق آن است که در این مدت، به نحو متعارف شاغل باشد یعنی مستمراً سفر کند و به قدری که معمولاً اشخاص شاغل کار را تعطیل می‌کنند، مثل ایام تعطیل و عزاداری، تعطیل کند.

کسی که در طول سال هفته‌ای یک بار برای شغلش به سفر می‌رود، نمازش کامل است.

کسی که به شغلی اشتغال دارد که در سال یک بار به مدت مثلاً دوسه هفته یا یک ماه طول می‌کشد، مانند کاروان داران حج، چنانچه بنا دارد همه ساله به این کار اشتغال داشته باشد، نمازش حتی در اولین سفر کامل است.

• اگر شخصی در صدق عرفی شک داشته باشد، یعنی شک داشته باشد که عرفاً مشمول حکم «من شغله فی السفر» است یا خیر، حکم نماز و روزه‌اش در سفرهای کاری چیست؟

در فرض سؤال، نماز را شکسته بخواند و روزه‌اش صحیح نیست. (رهبر معظم انقلاب، *مَنَاطِلُ الْعَالَمِينَ*)^۱

فرد در ضمن هر ده روز، حداقل یک سفر شغلی در حد مسافت شرعی برود و قصد ادامه شغلش برای مدت طولانی مثل چهار ماه یا بیشتر را داشته

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر شغلی و وطن:

باشد. (آیت الله العظمی صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

فرد در ضمن هر ده روز، حداقل یک سفر در حد مسافت شرعی برود و قصد ادامه این کار را نیز حداقل در طول یک ماه به صورت چهار سفر پی در پی داشته باشد. به استمرار سفرها به مدت سه ماه یا چهار ماه، نیازی نیست. (آیت الله العظمی فاضل حَرَمَهُ اللهُ تَعَالَى)^۲

در رفت و آمد باشد؛ به طوری که ده روز پشت سرهم در وطن خود نماند و در مقصد نیز ده روز قصد اقامت نکند. همین که به مقداری سفر کند که عرفاً این کار توأم با سفر را شغل او بگویند، کافی است. (آیت الله العظمی نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۳ (تذکر: ایشان در استفتایی درباره استادان و دانشجویان، طول مدت سفر را سه تا چهار ماه بیان می کنند.)^۴

انسان در یکی از این چهار حالت، کثیرالسفر می شود و نماز و روزه اش در بین راه و در مقصد، کامل و صحیح است:

۱. در مدت یک ماه، هر روز، هر چند بدون جمعه ها، رفت و آمد کند.

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۱۰ و ۴۱۱ و ۴۱۴؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۳۷.

۲. محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل، ص ۲۲۰، ۶۸۸م تذکر: حکم حمله دار در این مسئله بیان نشده است.

۳. حسین نوری همدانی، توضیح المسائل، ۱۳۱۶م؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، س ۱۷۵ و ۱۷۸.

۴. سؤال: نماز و روزه استادان و دانشجویان در صورتی که کمتر از ده روز در محل تحصیل و خوابگاه می مانند، به چه نحوه است؟

جواب: اگر در کمتر از ده روز حداقل یک بار بین وطن و دانشگاه رفت و آمد کنند و این وضعیت سه تا چهار ماه استمرار داشته باشد، به استثنای سفر اول، نمازشان در محل تحصیل و بین راه کامل و روزه شان نیز صحیح است. (استفتائات سایت آیت الله العظمی نوری همدانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، شماره ۱۵۶۱۰)

۲. در مدت ۴۵ روز، ۵ روز در هفته رفت و آمد کند.

۳. در مدت دو ماه و بیشتر، حداقل سه روز در هفته یا دوازده روز در ماه رفت و آمد کند.

۴. در مدت حداقل دو ماه و کمتر از دو سال، حداقل سه روز در هفته در جایی بماند. (آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)^۱

کثیرالسفر کسی است که غالباً در کمتر از ده روز، به حدّ مسافت شرعی رفت و آمد کند؛^۲ به حدی که عرفاً مصداق کثیرالسفر شود. (ایشان در استفتایی دیگر می فرماید: کسی که به مدت یک ماه، در ایام هفته در حدّ مسافت شرعی از وطن دور است، ولی هر جمعه به وطن بر می گردد، کثیرالسفر است؛ ولی در کمتر از آن، احتیاط کند و هم نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند.) (آیت الله العظمی بهجت حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)^۳

در صدق عنوان کثیرالسفر بر کسی که مقدمه

۱. ناصر مکارم شیرازی، یک احکام، ش ۲۵، س ۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۲، س ۲۸۶ و ج ۲، س ۲۵۲؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتای اینترنتی، کد رهگیری: ۹۳۱۱۱۷۰۰۴۳ و ۹۳۱۱۱۷۰۰۴۱.

۲. در کثیرالسفر لازم نیست که انسان سفرهای متعدد بکند؛ بلکه یک سفر طولانی که بیشتر سال را فرا گیرد، مثل سفرهای متعدد است؛ پس همین که بگویند فلانی راننده است یا شغلش سفر است، اگرچه در یک سفر طولانی و بدون تکرار و تعدد باشد، کافی است. (محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، م ۱۰۶۴)

۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۷۵ و ۳۱۰۹.

سؤال: شخصی که در ایام هفته در حدّ مسافت شرعی از وطن دور است، ولی هر جمعه به وطن بر می گردد و این عمل را تا یک ماه یا دو ماه یا سه ماه ادامه می دهد، حکم نماز و روزه اش چیست؟

جواب: اگر سفرهای تکراری و پشت سرهم دارد، به حکم کثیرالسفر است؛ ولی در کمتر از آن، احتیاطاً نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند و همچنین است سفرهای اتفاقی موقتی. (محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۰۹)

سؤال: فردی فقط مدت بیست روز کثیرالسفر است. نمازش چه حکمی دارد؟
جواب: احتیاطاً هم شکسته نماز بخواند و هم کامل. (محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲،

شغلش مسافرت است یا برای غیرشغلش زیاد سفر می‌رود، سه امر معتبر است و با وجود این سه شرط، نماز فرد کامل است:

۱. قصد ادامه این کار را برای مدتی درخور توجه داشته باشد؛ مثل مدت شش ماه از یک سال یا سه ماه از هر سال در دو سال و بیشتر.

۲. حداقل ده روز در هر ماه، در حال سفر باشد؛

هرچند این ده روز در ضمن دو یا سه سفر باشد. یا ده بار در هر ماه از ده روز مختلف سفر برود؛ هرچند زمان سفرهای او به حد مسافت شرعی، چند ساعت باشد. اما اگر عدد سفرها یا روزهای مسافرت او هشت یا نه باشد، بنا بر احتیاط واجب، در همه سفرها نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند و اگر عدد سفرها یا روزهای مسافرت او در ماه، هفت یا کمتر باشد، نمازش شکسته است.

۳. کثرت سفر به فعلیت برسد و قبل از آن، بنا بر

احتیاط واجب، نمازش را هم کامل و هم شکسته

بخواند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

تبصره:^۲ ملاک کثیرالسفر شدن درباره کسی که

سفر مقدمه شغل اوست یا برای غیرشغل زیاد

مسافرت می‌رود، عرف است: سفر عرفاً عادت فرد

محسوب شود و تحقق این معنا متوقف است بر

اینکه تعداد سفرها یا روزهایی که سفر می‌کند، زیاد

باشد، با لحاظ اینکه تعداد سفرها یا روزهایی که در

مسافرت است، در ضمن مجموعه‌های متعددی

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۵۸۳ و ۱۵۸۴؛ سیدعلی سیستانی،

منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۱۵.

۲. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ذیل م ۱۵۸۳.

باشد که استمرار و امتداد دارند. بعید نیست که حداقل آن شصت روز مسافرت یا شصت سفر در ضمن شش ماه از یک سال باشد یا هر سال سه ماه در دو سال متوالی و بیشتر.

براین اساس، نمونه‌هایی را در جدول زیر ذکر می‌کنیم و افراد می‌توانند از این جدول که برای تشخیص نظر عرف تنظیم شده است، در هنگام تردید عرفی کمک بگیرند. حکم سایر حالت‌ها با نسبت سنجی با نمونه‌های مذکور در جدول روشن می‌شود.

برای مثال، طبق ردیف ۳ در جدول زیر، فردی که می‌خواهد حداقل شش ماه از یک سال مسافرت برود یا در دو سال متوالی، هر سال سه ماه مسافرت برود و در یک ماه، هشت روز در سفر باشد یا هشت سفر انجام دهد^۱ و در ماه بعد، دوازده روز در سفر باشد^۲ یا دوازده سفر انجام دهد،^۳ به طوری که در مدت مذکور، مجموع روزهایی که در سفر است، حداقل شصت روز شود یا مجموع سفرهای او به شصت سفر در شصت روز برسد، چنین فردی از مصادیق کثیرالسفر محسوب می‌شود و نمازش کامل است. حکم در صورت‌های مشابه نیز چنین است.

تذکر: در بعضی از نمونه‌ها در جدول زیر، تحقق کثرت سفر محل اشکال است. احتیاط در این صورت‌ها ترک نشود.

۱. به‌گونه‌ای که آن هشت سفر، در هشت روز از ماه، هر روز یک سفر واقع شود.

۲. هرچند دوازده روز در ضمن دو یا سه سفر واقع شود.

۳. به‌گونه‌ای که آن دوازده سفر، در دوازده روز از ماه، هر روز یک سفر واقع شود.

خلاصه احکام نماز افراد کثیرالسفر

ردیف	مدت اجمالی	تعداد روزها یا سفرها در ماه	حکم کثیرالسفر
۱	۶ ماه از ۱ سال یا ۲ سال و بیشتر هر سال ۳ ماه	۱۰ و بیشتر	دارد
۲		۹ در ۱ ماه و ۱۱ در ماه بعد	دارد
۳		۸ در ۱ ماه و ۱۲ در ماه بعد	دارد
۴		۷ در ۱ ماه و ۱۳ در ماه بعد	دارد
۵		۶ در ۱ ماه و ۱۴ در ماه بعد	محل اشکال
۶		۵ در ۱ ماه و ۱۵ در ماه بعد	محل اشکال
۷		۴ در ۱ ماه و ۱۶ در ماه بعد	ندارد
۸		۸ یا ۹ در هر ماه	محل اشکال
۹		۷ در هر ماه	ندارد
۱۰	۵ ماه از ۱ سال یا ۲ سال و بیشتر هر سال ۲/۵ ماه	۱۰ و بیشتر	محل اشکال
۱۱		۹ و کمتر	ندارد
۱۲	۴ ماه از ۱ سال یا ۲ سال و بیشتر هر سال ۲ ماه	۱۲ و بیشتر	محل اشکال
۱۳		۱۱ و کمتر	ندارد
۱۴	۳ ماه از ۱ سال یا ۲ سال و بیشتر هر سال ۱/۵ ماه	۱۴ و کمتر	ندارد
۱۵		۱۵ و بیشتر	محل اشکال
۱۶	۲ ماه از ۱ سال یا ۲ سال و بیشتر هر سال ۱ ماه	هر چند روز باشد	ندارد

مدت استمرار شغل برای کسی که شغلش در سفر است:

۱. سه ماه و بیشتر ادامه دارد:

الف. یک روز در هفته به سفر می‌رود: نمازش شکسته است.

ب. دو یا سه روز در هفته به سفر می‌رود: بنا بر احتیاط واجب، نمازش را هم کامل و هم شکسته بخواند.

ج. نیمی از هفته یا چهار روز یا بیشتر به سفر می‌رود: در این صورت نمازش کامل است.

۲. کمتر از یک ماه ادامه دارد: در این صورت نمازش شکسته است.

۳. یک ماه تا سه ماه ادامه دارد: در این صورت دو فرض دارد:

الف. یک روز در هفته به سفر می‌رود: نمازش شکسته است.

ب. دو روز در هفته یا بیشتر به سفر می‌رود: بنا بر احتیاط واجب نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند.

بنابراین کسی که مقدمه کارش سفر است، مثل معلمی که برای تدریس به حد مسافت شرعی می‌رود و قصد دارد چهار روز در هفته در مسافرت باشد و این کار را به مدت سه ماه یا بیشتر ادامه می‌دهد، چنین فردی نمازش کامل است.

(آیت الله العظمی وحید خراسانی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)^۱

۱. حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۱۵م: استفتای موجود در گروه علمی از دفتر آیت الله العظمی وحید خراسانی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ در مشهد و قم.

زمان کامل شدن نماز

• کسی که عنوان «من شغله فی السفر» بر او صدق می‌کند، از چه زمانی باید نمازش را کامل بخواند؟ از زمانی که عرفاً سفر لازمه شغلش محسوب شود، گرچه از سفر اول، نمازش کامل است. (رهبر معظم انقلاب: مَنْظَلَةُ الْعَلِيِّ)^۱

نماز او از همان سفر اول کامل است و اگر ماه رمضان است، باید روزه بگیرد؛ ولی در سفر اول بنا بر احتیاط مستحب، دوسه روز اول نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند. ضمناً چنانچه ده روز بین سفرهای او فاصله بیفتد، در سفر اول نمازش شکسته است. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۲

نماز کثیرالسفر از سفر دوم کامل است و در سفر اول، نمازش شکسته است. (آیات عظام نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و فاضل حَجَرَةَ تَعَالَى)^۳

نماز کثیرالسفر در هشت فرسخ اول شکسته است و پس از آن کامل. (آیت‌الله العظمی بهجت حَجَرَةَ تَعَالَى)^۴ کسی که شغلش مسافرت یا در سفر است، شرط نیست که سه بار مسافرت کند تا نمازش کامل باشد؛ بلکه همین که عنوان «من شغله فی السفر» بر او منطبق شود، هرچند در اولین سفر باشد، نمازش کامل است. (آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۵

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، س ۶۱:

www.leader.ir/fa/content/۱۸۳۳۳.

۲. ناصر مکارم شیرازی، سایت، احکام مسافر، کثیرالسفر، کسانی که شغل و کارشان سفر است.

۳. محمد فاضل لنکرانی، توضیح المسائل، نماز مسافر، شرط هفتم: حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، س ۱۷۵ و ۱۷۷.

۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸۴ و ۳۰۹۵ و ۳۱۱۷ و ۳۱۰۲.

۵. حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۱۱.

کسی که مقدمه شغلش سفر است یا کثیرالسفر در غیرشغل است، وقتی نمازش کامل است که کثرت سفر او به فعلیت برسد. قبل از آن، بنا بر احتیاط واجب، نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند. بنابراین کسی که مقدمه کارش سفر است، مثل معلمی که برای تدریس به حد مسافت شرعی می‌رود یا فردی که برای غیرشغل مسافرت می‌رود، مثل فردی که نذر زیارت دارد و برای ادای نذر، مسافرت می‌کند و قصد دارد سه بار یا سه روز در هفته در مسافرت باشد و این کار را به مدت شش ماه از یک سال یا در دو سال یا بیشتر، هر سال به مدت سه ماه ادامه دهد، چنین فردی دو هفته اول، بنا بر احتیاط واجب، نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند و بعد از آن، نمازش کامل است. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

نماز کثیرالسفر از سفر دوم کامل است و در سفر اول، نمازش شکسته است؛ مگر سفر اولش به اندازه‌ای طول بکشد که بگویند مسافرت را شغل خود قرار داده است. البته احتیاط مستحب این است که کثیرالسفر در سفر دوم، نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند و از سفر سوم، نماز را کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۲

• آیا در شبهه موضوعیه کثیرالسفر برای شغل یا مقدمه شغل، لازم است مسافر برای احتیاط، نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند یا همان

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۵۸۳ م و ۱۵۸۴؛ سیدعلی سیستانی،

منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۱۵.

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۳۸ م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، توضیح

المسائل، م ۱۳۲۵.

خواندن نماز شکسته کافی است؟
 در شبههٔ موضوعیه، شکسته خواندن نماز کافی
 است. (رهبر معظم انقلاب: مَنْظَرُ الْعَلِيِّ)^۱
 در صورتی که یکی از شروط کثرت سفر^۲ را ندارد،
 یا نمی‌داند این شروط را خواهد داشت یا نه،
 باید نمازش را شکسته بخواند. (آیت‌الله العظمی
 مکارم حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي)^۳

۱۳۷

فقه
 رهبری

فصل اول: شروط شکسته شدن نماز

توقف ده روز بین سفرها

• اگر «من شغله فی السفر» ده روز به سفر نرود،
 حکم نماز او در اولین سفر بعد از دهه چگونه است؟
 حکم مسئله در قسمت «من شغله السفر» بیان
 شد.

چند استفتا از مراجع تقلید دربارهٔ شرط هفتم

حضرت امام خمینی

• سؤال: برنامه کار پاسگاه پلیسی که ما در آن
 خدمت می‌کنیم، به این طریق است که بعضی از
 پرسنل در خود پاسگاه نگهبان هستند و عده‌ای
 در حوزه استحفاظی خود که بیش از مقدار مسافت
 است، به گشت زنی مشغول می‌شوند. مسئله نماز
 و روزهٔ این پرسنل چه می‌شود؟
 جواب: افرادی که شغلشان نگهبانی در پاسگاه

۱. سایت رهبر معظم انقلاب: مَنْظَرُ الْعَلِيِّ، استفتانات استان‌ها، شمارهٔ استفتاء: ۵۱۸۲۸۹، س ۲.
 ۲. صورت‌هایی که فرد کثیرالسفر می‌شود.
 ۳. استفتای اینترنتی، کد رهگیری: ۹۳۱۱۱۷۰۰۴۱؛ سایت آیت‌الله العظمی ناصر مکارم
 شیرازی حَفَظَهُ اللهُ الْعَالِي، استفتانات، نماز مسافر، کثیرالسفر، س ۵.

است، در آنجا حکم مسافر دارند و افرادی که شغل آن‌ها گشت‌زنی در حوزه استحفاظی است، در سفر گشت‌زنی نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است.^۱

• سؤال: برخی در جبهه به‌عنوان پیک یا مسئول تدارکات به چند قسمت جبهه باید رفت و آمد کنند. مهندسان و سرپرستان راه‌سازی نیز مسئولیت چند جاده را به عهده دارند. همچنین حوزه مسئولیت برخی فرماندهان شامل چند محل می‌شود و ناچار باید برای سرکشی به آن‌ها، طی مسافت کنند. حکم نماز این افراد از جهت شکسته و کامل بودن چیست؟

جواب: اشخاصی مانند پیک یا مسئول تدارکات که باید اشیا را با خود ببرند، نمازشان کامل است و دیگران مانند مهندس یا فرمانده مزبور اگر به چند جا سرکشی می‌کنند، به طوری که صدق کند کار آنان به نحو دوره‌گردی است، نمازشان کامل است و چنانچه دوره‌گردی نمی‌کنند، باید شکسته بخوانند.^۲

• سؤال: راهنمایان تعلیماتی این بخش، همه روزه از مدارس حوزه خود بازدید می‌کنند و در حکم آن‌ها، شغل راهنمای تعلیماتی ذکر شده است. راهنمای تعلیماتی بایستی همیشه در مسافرت باشد و این مسافرت بیش از هشت فرسخ است. درباره نماز خواندن آن‌ها راهنمایی لازم را بفرمایید. جواب: اگر شغل آن‌ها به نحو دوره‌گردی نیست،

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتائات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۸۰.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتائات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۸۲.

حکم مسافر دارند.^۱

● سؤال: معلمان راهنما در هر ماه، بیست روز به سرکشی دبستان‌های خارج از شهر در فاصلهٔ بیش از چهار فرسخ می‌روند و این بیست روز ممکن است پشت‌سرهم نباشد. نماز و روزهٔ آن‌ها چه حکمی دارد؟

جواب: اگر شغل سرکشی مدارس به نحو دوره‌گردی باشد، در سفر شغلی نماز کامل است؛ ولی اگر در هر سفر، به مقصد معینی برای سرکشی یک یا چند مدرسه می‌روند، حکم مسافر دارند.^۲

● سؤال: بازرسان سازمان بازرسی کل کشور که پی‌درپی در استان‌های مختلف هستند و اقامتشان در هر شهری معمولاً کمتر از ده روز است، وظیفه‌شان دربارهٔ نماز چیست؟

جواب: اگر به نحو دوره‌گردی سفر می‌کنند، نمازشان کامل است و در غیر این صورت باید شکسته بخوانند. (حضرت امام علیه السلام)^۳

● سؤال: این جانب مدیر شبکهٔ بهداری هستم که با مرکز استان حدود ۱۵۰ کیلومتر فاصله دارد و حداقل هفته‌ای یک بار برای هماهنگی با استان باید به مرکز استان مراجعه کنم. از طرفی بر حسب مسئولیتی که به عهده دارم، باید مداوم از واحدهای بهداری در روستاهای شهرستان که گاهی تا ۲۰۰ کیلومتر فاصله دارد، بازدید کنم. آیا نمازم را کامل بخوانم یا شکسته؟ روزهٔ ماه رمضان

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۸۴.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۸۵.

۳. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۸۸.

برای این جانب چه وضعی دارد؟
 جواب: اگر به نحو دوره‌گردی، از روستاها بازدید
 نمی‌کنید، حکم مسافر دارید و اگر بازدید به نحو
 دوره‌گردی است، نماز شما در این سفر کامل است.^۱
 • سؤال: مأموران محیط زیست که کار آن‌ها
 گردش در بیابان‌ها برای حفاظت است، تکلیف
 نماز و روزه‌شان چیست؟
 جواب: شغل آنان اگر به نحو دوره‌گردی در
 مقدار مسافت شرعی باشد، نماز و روزه‌شان کامل
 و صحیح است.^۲

رهبر معظم انقلاب، مَاطِلَةُ الْعَلَمِ

- سؤال ۱: ملاک کامل بودن نماز در سفر شغلی
 چیست؟ آیا تعدد سفر لازم است؟
 جواب: برای کامل بودن نماز و صحت روزه، لازم
 است عرفاً سفر، شغل یا مقدمه شغل محسوب
 شود؛ خواه با چند سفر باشد یا با یک سفر طولانی؛
 مانند کسی که یک مسیر دریایی طولانی را برای
 شغل خود طی می‌کند.
- سؤال ۲: معیار شغلی بودن سفر چیست؟
 جواب: برای آنکه عرفاً سفر را سفر شغلی بدانند،
 سه چیز معتبر است: الف. قصد سفر شغلی؛
 ب. شروع سفر شغلی؛ ج. قصد استمرار سفر شغلی.
- سؤال ۳: اگر شخصی در صدق عرفی شک
 داشته باشد، یعنی شک داشته باشد که عرفاً
 مشمول حکم «من شغله فی السفر» هست یا خیر،

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۸۹.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، احکام نماز، س ۳۹۰.

حکم نماز و روزه‌اش در سفرهای کاری چیست؟
 جواب: در فرض سؤال، نماز را شکسته بخواند و روزه‌اش صحیح نیست.

• سؤال ۴: صرف علم اجمالی کارمندانی که هر سال سفرهایی برای شغلشان خواهند رفت، کفایت می‌کند، گرچه دو یا سه سفر بیشتر نباشد، یا اینکه باید حتماً تعداد مشخصی سفر مثلاً ده سفر یا تعداد ایام مشخصی مثلاً بیست روز یا یک ماه یا دو ماه را در سفر باشند تا مشمول این حکم شوند؟
 جواب: عدد خاصی معتبر نیست؛ لکن باید بنا داشته باشد سفر را استمرار دهد، به مقداری که عرفاً سفر شغلی یا لازمه شغلش محسوب شود.

• سؤال ۵: برای اینکه نماز در سفر شغلی کامل باشد، چه مقدار سفر لازم است؛ با فرض اینکه قصد استمرار در سال‌های آینده را ندارد؟
 جواب: چنانچه بخواهد مدت طولانی، مثلاً حداقل سه ماه، به آن کار اشتغال داشته باشد، نمازش در سفرهای شغلی کامل است و چنانچه مدت آن طولانی نباشد، حکم سفر شغلی را ندارد و نماز او شکسته است.

• سؤال ۶: برای صدق شغل در این سه ماه آیا لازم است که هر روز سفر برود، یا در ایام غیر تعطیل، یا هفته‌ای سه چهار روز یا اینکه اگر در هر ده روز یک سفر کاری برود به نحوی که ده روز در جایی اقامت نداشته باشد، کافی است؟

جواب: این مسئله موکول به صدق عرفی است و ظاهراً قدر متیقن از این صدق آن است که در این مدت، شاغل به نحو متعارف باشد؛ یعنی

مستمراً سفر کند و به قدری که معمولاً اشخاص شاغل، کار را تعطیل می‌کنند، مثل ایام تعطیل و عزاداری، تعطیل کند.

• سؤال ۷: کارمندی که در طول سال هفته‌ای یک بار برای شغلش به سفر می‌رود، آیا در این سفرها نمازش کامل است؟

جواب: در فرض سؤال، نمازش کامل است.

• سؤال ۸: کارمندی که همیشه سفرش کمتر از مسافت شرعی است، اگر اتفاقاً یک سفر به میزان مسافت شرعی برود، وظیفه‌اش در این سفر چیست؟

جواب: در فرض ذکرشده، نماز وی شکسته است و روزه‌اش صحیح نیست.

• سؤال ۹: در صورتی که کارمندی در وطن یا غیروطن خود ده روز اقامت کند و هیچ‌گونه مسافرتی نرفته باشد، آیا بعد از آن بازم در سفر شغلی نمازش کامل است؟

جواب: در فرض سؤال، در سفر اول نماز شکسته و بعد از آن، کامل است.

• سؤال ۱۰: اگر کارمند بعد از اقامت ده‌روزه، یک مسافرت شخصی برود و بعد از آن به مسافرت کاری برود، در اولین مسافرت کاری نمازش کامل است یا شکسته؟

جواب: نمازش کامل است؛ ولی احتیاط این است که هم شکسته بخواند و هم کامل.

• سؤال ۱۱: آیا برای محقق نشدن اقامت ده‌روزه قبل از سفر کاری، لازم است سفر کاری نرفته باشد یا هر سفری را شامل می‌شود؟

جواب: هر سفری را شامل می شود.

• سؤال ۱۲: کارمندی برای شغلش ده روز یا بیشتر در محل مأموریت مانده است. حکم نماز وی در مسیر برگشت چیست؟

جواب: در فرض سؤال، نمازش شکسته است.

• سؤال ۱۳: در صورتی که کارمندی بعد از اتمام مأموریت، به جهت کارهای شخصی یک هفته یا بیشتر در شهری که به آنجا اعزام شده بماند، حکم نمازش در مسیر برگشت چیست؟

جواب: در صورتی که ده روز در آن شهر نمانده باشد، در مسیر برگشت بنا بر احتیاط نماز را هم کامل بخواند و هم شکسته.

• سؤال ۱۴: اگر کارمند برای سفر کاری به مرکز استانی می رود و بعد برای همان سفر کاری در شهرهای آن استان نیز مأموریت هایی را انجام می دهد، مثلاً هر روز به شهری می رود و شب به مرکز استان برمی گردد، آیا همه این سفرها یک سفر محسوب می شود یا هرکدام سفر مستقلی است؟

جواب: اگر به حد مسافت شرعی برسد، هرکدام سفر مستقلی محسوب می شود.

• سؤال ۱۵: اگر قبل یا بعد از سفر کاری، برای انجام کار شخصی چند روز زودتر می آید یا چند روز بیشتر می ماند، حکم نماز در آن روزها چیست؟

جواب: در هر دو صورت، نماز کامل است.

• سؤال ۱۶: کسی که تازه وارد کاری شده که لازمه اش سفرهای متعدد شغلی است، آیا در اولین سفر کاری نمازش کامل است یا باید چند سفر

برود و سپس نمازش کامل می‌شود؟
 جواب: با توجه به آنچه در جواب سؤال دوم بیان شد، از زمانی که عرفاً سفر لازمه شغلش محسوب شود، ولو از سفر اول، نمازش کامل است.

• سؤال ۱۷: کارمندی که مشمول «من شغله فی السفر» است، اگر در هر سال سفرهای کاری دیگری می‌رود که برای کار ثابت و همیشگی او نیست، مثلاً سفر برای مأموریت آموزشی می‌رود، آیا در آن سفر هم نمازش کامل است؟

جواب: بله، در آن سفرها هم نمازش کامل است.

• سؤال ۱۸: برخی کارمندان در سفرهای کاری معمولاً خانواده را با خود می‌برند. آیا نماز خانواده هم تابع نماز کارمند و کامل است؟
 جواب: تابع ایشان نیستند.

• سؤال ۱۹. در تعیین مقدار مسافت شرعی، اکتفا به نظر عرف آن منطقه کافی است، ولو مسامحی باشد، یا باید مکلف خودش به طور دقیق مسافت را محاسبه کند؟

جواب: باید به نحوی که اطمینان یابد، محاسبه کند.

• سؤال ۲۰: آیا ملاک رسیدن مسافر به مقصد، رسیدن به اول شهر است یا رسیدن به منزل یا محل کار یا نقطه مشخصی که قصد رفتن به آنجا را دارد؟

جواب: اگر به قصد نقطه خاصی سفر نکرده، بلکه مقصودش خود شهر است، اول شهر ملاک است؛ اما اگر نقطه خاصی مدنظر اوست، در محاسبه مسافت، همان نقطه باید در نظر گرفته شود.

● سؤال ۲۱: کارمندی در حین مأموریت به جهت کار شخصی مأموریت را رها می‌کند و برمی‌گردد. حکم نمازش در سفر برگشت چیست؟
ج. نمازش در این سفر شکسته است.

● سؤال ۲۲: کارمندی که تردد شغلی دارد، اگر به سفر غیرشغلی برود، در صورتی که مراجعت از این سفر رجوع به محل کار بوده و انگیزه بازگشت نیز کاری باشد، آیا این بازگشت سفر شغلی محسوب می‌شود یا غیرشغلی؟

جواب: سفر شغلی محسوب می‌شود و نماز در آن کامل است و روزه نیز صحیح.

● سؤال ۲۳: کسی که باید نمازش را در سفر کامل بخواند، چنانچه نمازش را شکسته خوانده است، حکم نمازهایی که خوانده چیست؟
جواب: باید اعاده یا قضا کند.

● سؤال ۲۴: کسی که باید نماز را در سفر شکسته بخواند، اگر بر اثر جهل به موضوع یا ندانستن خصوصیات مسئله نمازش را کامل خوانده باشد، اکنون وظیفه‌اش چیست؟
جواب: بنا بر احتیاط، اعاده یا قضا کند.

● سؤال ۲۵: کسی که برای تحصیل به شهری مسافرت می‌کند و تحصیل او ارتباطی با شغلش ندارد، حکم نماز و روزه‌اش در آن شهر محل تحصیل چیست؟

جواب: بنا بر احتیاط واجب، در سفر برای تحصیل علم، نمازش را به صورت شکسته و کامل بخواند و روزه را بگیرد و قضای آن را نیز به جا بیاورد. می‌تواند در این مسئله با رعایت شروط عدول، به

مجتهد دیگر رجوع کند.

• سؤال ۲۶: حکم طلاب علوم دینی در سفر برای تحصیل چیست؟

جواب: سفری که امثال محصلان علوم دینی یا دانشجویان افسری برای تحصیلشان می‌روند و با انجام آن، در سبک و حرفه خاصی قرار می‌گیرند، سفر شغلی محسوب می‌شود و نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است.^۱

آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى

• سؤال: آیا فردی که می‌خواهد فقط برای مدت یک ماه، شصت بار مسافرت برود، مثلاً هر روز دو بار سفر برود، از مصادیق کثیرالسفر است؟

جواب: خیر، کثیرالسفر نیست. (آیت‌الله العظمی

سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۲

• سؤال: اگر فرد تصمیم بگیرد در مکانی برای تحصیل یا شغل، فقط مثلاً شش ماه سکونت کند و مکان مذکور مقرر و وطن موقت برای فرد محسوب نشود و بعد از سپری شدن آن مدت، تصمیم بگیرد یک سال دیگر برای تحصیل یا شغل در آن مکان بماند که به ضمیمه مدت قبل، برای تحقق مقدار لازم در صدق وطن بودن کافی است، آیا از این به بعد می‌تواند احکام وطن موقت را بار کند؟ همچنین اگر فردی قصد دارد بین وطن و محل کارش که در حد مسافت است، فقط برای

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت احکام سفر:

www.leader.ir/fa/content/۱۸۳۷۳.

۲. استفتای موجود در گروه علمی از آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى.

مدت سه ماه، روزدرمیان رفت و آمد کند و بعد از سپری شدن مدت مذکور تصمیم بگیرد سه ماه دیگر به همان کیفیت رفت و آمد کند که به ضمیمه مدت قبل، برای تحقق مقدار لازم در صدق کثرت سفر کافی است، آیا از این به بعد می تواند احکام کثیرالسفر را بار کند؟

جواب: بلی، می تواند احکام وطن موقت یا کثیرالسفر را بار کند. (آیت الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

آیت الله العظمی مکارم شیرازی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى

• سؤال: این جانب فردی هستم نظامی که هر دو هفته یک بار به مناطق مرزی اعزام و در آنجا مستقر می شوم. با وجود اینکه می دانم چهارده روز در آنجا هستم، نمی دانم در طول این چهارده روز آیا به نقاط دیگری اعزام خواهم شد یا خیر. در واقع اختیاری از خودم ندارم. در این صورت، آیا نماز من کامل است یا شکسته؟

جواب: در فرض مسئله نمازتان کامل است.^۲

• سؤال: الف. فردی که برای شغل یا امر دیگری قصد دارد دو ماه هر ماه کمتر از دوازده روز مثلاً یازده یا ده یا نه یا هشت یا هفت روز در سفر باشد، آیا کثیرالسفر است و نمازش کامل است یا لازم است نماز خود را شکسته بخواند؟

ب. فردی که برای شغل یا امر دیگری قصد دارد

۱. سیدعلی سیستانی، استفتانات، احکام نماز مسافر، س ۷۵.

۲. سایت آیت الله العظمی ناصر مکارم شیرازی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، استفتانات، نماز مسافر، کثیرالسفر،

مدت ۴۵ روز هر هفته کمتر از ۵ روز، مثلاً ۴ یا ۳ روز در سفر باشد، آیا کثیرالسفر است و نمازش کامل است یا لازم است نماز خود را شکسته بخواند؟

ج. فردی که برای شغل یا امر دیگری قصد دارد مدت یک ماه کمتر از ۲۶ روز مثلاً ۲۵ یا ۲۴ روز یا روزدرمیان در سفر باشد، آیا کثیرالسفر است و نمازش کامل است یا لازم است نماز خود را شکسته بخواند؟

جواب هر سه سؤال: در یکی از این چهار حالت، کثیرالسفر می‌شود و نماز و روزه‌اش در بین راه و مقصد کامل است: ۱. در مدت یک ماه، هر روز هرچند بدون جمعه‌ها رفت‌وآمد کند. ۲. در مدت ۴۵ روز، ۵ روز در هفته رفت‌وآمد کند. ۳. در مدت دو ماه و بیشتر، حداقل سه روز در هفته یا دوازده روز در ماه رفت‌وآمد کند. ۴. در مدت حداقل دو ماه و کمتر از دو سال، حداقل سه روز در هفته در جایی بماند.^۱

• سؤال: فردی به علت شغل خاصی که دارد، امکان روزه‌گرفتن در ماه مبارک رمضان در تابستان را ندارد و می‌خواهد هر روز به سفر شرعی برود تا بتواند روزه خود را افطار کرده، در زمستان آن را قضا کند. شما درباره کثیرالسفر فتوا داده‌اید: «فردی که در ماه هر روز به مسافرت می‌رود، کثیرالسفر است.» با توجه به این فتوا، این فرد چه تکلیفی دارد؟

جواب: در فرض سؤال، کثیرالسفر خواهد بود و نماز و روزه‌اش کامل است. ترک عمدی روزه از گناهان بزرگ است و کفاره دارد؛ ولی می‌تواند با

برنامه‌ریزی دقیق و تغذیه مناسب، طوری عمل کند که هم اعمال عبادی خود را انجام دهد و هم به بقیه کارهای خود برسد. تنها مجوز افطار این است که در برخی روزها مثلاً هفته‌ای سه چهار روز قبل از ظهر به مقدار مسافت شرعی از شهر خارج شود و در آنجا افطار کند و برگردد و تا ماه رمضان سال آینده، قضای آن را به جا آورد.^۱

۱۴۹

فهرست
موضوعات

فصل اول: شروط شکسته شدن نماز

آیت الله العظمی صافی حَفَظَهُ اللهُ عَالِی

• سؤال: برخی دانشجویان به صورت نامرتب و نامعلوم بین شهر خود و محل تحصیل رفت و آمد می‌کنند؛ به طوری که در محل تحصیل گاهی یکی دو روز و گاهی مثلاً چهل روز یا کمتر می‌مانند و در شهرهای اصلی خویش نیز به همین ترتیب گاهی در تعطیلات مثلاً سی روز و گاهی هم فقط تعطیلات آخر هفته را می‌مانند و بعضی از اوقات نیز در محل تحصیل فقط یک روز برای امتحان یا سایر امور درسی می‌مانند. حکم نماز و روزه ایشان چیست؟
جواب: با فرض اینکه وضع رفت و آمد ایشان مرتب نیست که اغلب بین شهر خود و محل تحصیل هر هفته یا در بین هر ده روز در رفت و آمد نیستند، حکم مسافر را دارند: باید در بین راه و محل تحصیل، بدون قصد اقامت ده روز یا بدون توقف سی روزه بدون قصد، نماز را شکسته بخوانند و روزه نگیرند. اگر وضع آمد و شد آن‌ها به صورتی است که اغلب به طور مرتب همه هفته یا در بین ده روز به محل تحصیل آمد و شد می‌کنند، مثل اینکه

۱. استفتای اینترنتی، کد رهگیری: ۹۴۱۱۱۷۰۰۴۵.

آخر ایام هفته به وطن می‌روند، وظیفهٔ ایشان اتمام نماز و گرفتن روزه است. در این صورت اگر اتفاقاً یا به جهت تعطیلی دانشگاه، ده روز و بیشتر با قصد در محل تحصیل یا ده روز در وطن چه با قصد و چه بی‌قصد بمانند، در سفر اول بعد از آن، نمازشان شکسته و وظیفه‌شان ترک روزه است.^۱

● سؤال: وطن اصلی تعدادی از برادران پاسدار تیپ مستقل ۴۸ فتح استان کهگیلویه و بویر احمد، شهر یاسوج است و با محل کارشان ۱۶۵ کیلومتر فاصله دارد. ایشان در شهر گچساران اسکان داده شده‌اند. محل اسکان تا محل کار ۱۸ کیلومتر فاصله دارد. با توجه به اینکه شغل ایشان در یک مکان ثابت نیست و هرچند مدت ممکن است تغییر یابد، نماز و روزهٔ آن‌ها چه حکمی دارد؟

جواب: در فرض سؤال، در محل کار و اسکان و نیز در سایر مسافرت‌های شغلی، نماز کامل و روزه صحیح است.^۲

● سؤال: کار کسی ملوانی است و لنج او در بندرعباس و خانه‌اش در آبادان. رفت و آمد او بین آبادان و بندرعباس، جزء شغل او و از توابع شغلش است. آیا در رفت و برگشت بین بندرعباس و آبادان، نماز او کامل است و روزه‌اش صحیح؟

جواب: بلی، نماز او در بین راه وطن و محل کار، کامل و روزه‌اش صحیح است.^۳

● سؤال: کار شخصی ملوانی در لنجی است که از

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۱۸.

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۲۵.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۳۰.

بندر خرمشهر به کویت می‌رود. کار آن‌ها بردن بار است. این شخص بعد از برگشت، به موتور لنج دیگری می‌رود و به ماهیگیری در مسافت شرعی مشغول می‌شود. آیا این، شغل دیگری است که باید در سفر اول نماز را شکسته بخواند یا اینکه ادامه همان سفر قبلی است؟

جواب: شغل دیگری است؛ پس اگر بنا دارد حداقل تا چهار ماه بدون اینکه ده روز پی‌درپی در جایی توقف کند، این کار را ادامه دهد، در سفر اول نمازش شکسته و در سفرهای بعد کامل است.^۱

● سؤال: اگر در فرض قبلی، با همان موتور لنج باشد و لنج خود را عوض نکند، ولی کار آن‌ها از بارکشی به ماهیگیری عوض شود، آیا این، موجب تغییر شغل است که در سفر اول شروع به کار دوم، نماز شکسته و بعد کامل است یا اینکه ادامه سفر اول است؟

جواب: چنان‌که در مسئله قبل گفته شد، این، شغل دیگری است و در این جهت، فرقی نمی‌کند که با موتور لنج خودش برود یا دیگری.^۲

● سؤال: الف. شخصی در شرکت نفت کار می‌کند. پانزده روز در کار و پانزده روز در خانه است. ضمناً کار او در پانزده روز در کشتی یدک‌کشی در اسکله بندر بوشهر است و منزل او در آبادان. آیا اگر پانزده روز در خانه بود و بعد به سر کار رفت، به مدت پانزده روز نماز و روزه او چگونه است؟ چون بعد از ده روز، اگر در خانه بماند، سفر اول شکسته است؛

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۳۱.

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۳۲.

حال آنکه این شخص پانزده روز در کار است و کلاً یک سفر است؛ چون نه به خانه می‌آید و نه از بندر بوشهر به جای دیگری می‌رود.

ب. در فرض بالا، اگر یک سفر تصنعی در بین پانزده روز به محل کار خود برود و برگردد، برای صدق نکردن بقای ده روز در خانه کافی است؟

ج. در فرض بالا، آن شخص با کشتی یک‌کس به اسکله‌های دیگر می‌رود و به بوشهر بر می‌گردد. آیا با این فرض، تعدد سفر پیش می‌آید؟

د. در فرض قبل، اگر از اول می‌دانست به اسکله‌های متعدد خواهند رفت، با علم به این مطلب، آیا همه یک سفر است یا تعدد سفر صدق می‌کند؟ اگر نمی‌دانست، مسئله چگونه است؟

جواب: نماز شخص مذکور در سفر شکسته است و دائم‌السفر محسوب نمی‌شود؛ چون بنا به فرض، پانزده روز در وطن می‌ماند. بلی، اگر در بین پانزده روز استراحت، یک مسافرت به مسافت شرعی ولو در غیرشغل برود، نماز او کامل و روزه‌اش صحیح است.^۱

آیت‌الله العظمی نوری حفظه الله تعالی

• سؤال: شخصی که کارش ملوانی و رفتن به کشورهای عربی است، اگر به دلیل آوردن قاچاق دستگیر شود و چندین روز برای این مسئله بین خانه و زندان و انتظامات در مسافت شرعی رفت‌وآمد کند، آیا این هم جزء شغل اوست و نمازش کامل است یا شکسته؟

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۳۳ تا ۴۳۶.

جواب: در فرض مسئله، نمازش شکسته است.^۱
 • سؤال: آیا خدمت سربازی شغل محسوب می‌شود؟

جواب: شغل محسوب نمی‌شود و اگر برای انجام آن رفت و آمد می‌کند، حکم نماز و روزه او مانند «من شغله فی السفر» است.^۲

آیت الله العظمی شییری زنجانی حفظه الله تعالی

• سؤال: به چه کسی «کثیرالسفر» اطلاق می‌شود تا این وصف موجب جواز کامل خواندن نماز و روزه گرفتن وی شود؟ آیا یک سفر قبل از ده روز را هم شامل می‌شود؟

جواب: کثیرالسفر کسی است که عرفاً بسیار مسافرت می‌کند؛ به طوری که سفر برای او عادی شود؛ همانند اینکه در مدت دو سال هر هفته مسافرت کند.^۳

• سؤال: دانشجویی برای تحصیل به بیش از مسافت شرعی مسافرت می‌کند و این کار به مدت یک ترم یا بیش از آن، هفته‌ای یک یا دو روز ادامه دارد. حکم نماز و روزه او چیست؟

جواب: کثیرالسفر یعنی کسی که زیاد مسافرت می‌کند؛ به طوری که سفر برای او عادی شده است. از زمان صدق این عنوان، در طول سفر، هرچند سفر به مکان دیگر، نمازش کامل است و روزه‌اش صحیح. البته در سفر اول و اولین سفری

۱. حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، س ۱۸۲.

۲. حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۱، س ۱۸۳.

۳. سایت آیت الله العظمی سیدموسی شییری زنجانی حفظه الله تعالی، استفتانات، س ۲۰۹.

که بعد از اقامت ده روز است، نمازش شکسته است و روزه‌اش صحیح نیست. تشخیص عنوان کثیرالسفر با عرف است و ظاهراً بر کسی که به مدت دو سال، هر هفته، هرچند یک روز، در سفر باشد، این عنوان صادق است. در صورت شک در تحقق این عنوان، باید به احکام حالت سابق (شکسته شدن نماز در سفر) عمل شود.^۱

• سؤال: نماز و روزه طلبه و دانشجو و سرباز، در محل تحصیل و سربازی چگونه است؟ آیا آنجا وطن ایشان محسوب می‌شود؟

جواب: اگر عرفاً آنجا محل زندگی ایشان محسوب نشود، در صورتی که حداقل شش ماه در سال آنجا بمانند و این کار بیش از دو سال استمرار داشته باشد، نمازشان در آن محل کامل و روزه‌شان صحیح است.^۲

• سؤال: آیا اگر کسی برای کارش هر روز مسافرت کند، ولو برای یک ماه کامل، نمازش کامل و روزه‌هایش صحیح است یا بایستی احتیاط کند؟

جواب: اگر فقط برای یک ماه بخواد هر روز مسافرت کند، کثیرالسفر نیست و نمازش شکسته است و روزه هم نمی‌تواند بگیرد.^۳

آیت الله العظمی بهجت رحمته علیه

• سؤال: اگر افراد کثیرالسفر، غیر از سفرهای متعارف شغلی‌شان، گاهی برای کار اداری درباره

۱. سایت آیت‌الله العظمی سیدموسی شبیری زنجانی عظّمه الله تعالی، استفتانات، س ۲۱۱.

۲. سایت آیت‌الله العظمی سیدموسی شبیری زنجانی عظّمه الله تعالی، استفتانات، س ۲۱۲.

۳. سیدموسی شبیری زنجانی، احکام و استفتانات روزه، استفتانات روزه مسافر، س ۳۲۱.

شغلشان به جای دیگر مسافرت کنند، تکلیفشان چیست؟

جواب: اگر برای شغل می‌روند، حکم سفر شغلی دارد.^۱

● سؤال: اگر کثیرالسفر در تعطیلات نوروز که حدوداً پانزده روز است یا تابستان که غالباً از دو ماه بیشتر بوده، محل کار یا تحصیل تعطیل است، برای حقوق یا کاری غیر از تحصیل و کار به آنجا مسافرت کند، نماز او چه حکمی دارد؟

جواب: در سفر برای غیرشغل، حکم مسافر دارد؛ حتی در سفر به محل کار.^۲

● سؤال: شخص مسافر هرگاه در مراجعت از سفر، به محل کارش وارد شود و بخواهد بعد از پایان کار به وطن برود، آیا رسیدن به محل کار قاطع سفر است؟

جواب: خیر قاطع سفر نیست؛ مگر اینکه از محل کار به وطن، مرتب در تردد کمتر از ده روز باشد.^۳

● سؤال: محل خدمت سربازی فردی با وطن او به قدر مسافت شرعی فاصله دارد و می‌داند مدت چهار یا پنج ماه یا بیشتر در محل خدمت خواهد بود. او هر هفته روزهای تعطیل به وطن باز می‌گردد. آیا این فرد از کسانی محسوب می‌شود که شغلشان در سفر است؟

جواب: بله، دائم‌السفر محسوب می‌شود.^۴

● سؤال: مسافری به مقصد سه فرسخی سفر

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۹۲.

۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸۱.

۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۶۴.

۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۶۶.

می‌کند، ولی از اول قصد دارد که در اثنای راه، به جاده‌ای فرعی که یک فرسخ است، به جهت کاری برود و از همان راه به جاده اصلی برگردد و سفر خود را ادامه دهد. نماز این مسافر چه حکمی دارد؟

جواب: اگر مقدار مسافتی که می‌رود و بر می‌گردد، مجموعاً به هشت فرسخ برسد، نمازش شکسته است.^۱

• سؤال: افرادی از محل کار، بعد از ظهر به بیرون مسافرت می‌کنند و فردا صبح به محل کار می‌روند بدون اینکه به وطن برگشته باشند. تکلیف نماز و روزه آن‌ها چیست؟

جواب: اگر برای غیرشغل سفر می‌کنند، حکم مسافر را دارند و اگر رفت و آمد آن‌ها همان رفت و آمد شغلی آن‌هاست، نمازشان کامل است و می‌توانند روزه بگیرند. در هر صورت، در برگشت که برای کار به محل می‌روند، حکم سفر شغلی مترتب است.^۲

• سؤال: فردی در هواپیما کار می‌کند و پیاپی به مسافرت می‌رود و در جایی که فرود می‌آید، از آنجا تا حد مسافت شرعی برای استراحت به هتل می‌رود. آیا نمازش در آنجا کامل است؟

جواب: آن سفرها هم لازمه شغل است و نماز در آنجا هم کامل است.^۳

• سؤال: حکم نماز و روزه کسانی که دوره سربازی خود را می‌گذرانند و هر روز به وطن مراجعت می‌کنند یا در هفته یک بار روز جمعه به وطن

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۸۶.

۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۸۵.

۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۹۷.

می‌آیند، چیست؟

جواب: حکم کثیرالسفر را دارند و نماز و روزه آن‌ها کامل و صحیح است.^۱

● سؤال: ۱. فاصله وطن برخی دانشجویان تا محل تحصیل بیش از چهار فرسخ شرعی است و سه روز در هفته، به محل تحصیل می‌روند و در همان روز بر می‌گردند. ایشان حداقل برای یک ترم چنین برنامه‌ای دارند. حکم نماز و روزه اینان در محل تحصیل و بین راه چیست؟

۲. فاصله وطن برخی دانشجویان تا محل تحصیل بیش از چهار فرسخ شرعی است و فقط یک روز در هفته به محل تحصیل می‌روند و بر می‌گردند. ایشان حداقل برای یک ترم چنین برنامه‌ای دارند. حکم نماز و روزه ایشان در محل تحصیل و بین راه را بیان فرمایید.

جواب: در هر دو صورت، نماز و روزه آن‌ها در محل تحصیل و در بین راه کامل و صحیح است.^۲

● سؤال: فاصله وطن دانشجویی تا محل تحصیلش بیش از چهار فرسخ شرعی است و خوابگاه او در خارج شهر با فاصله بیشتر از ۲۲٫۵ کیلومتر قرار دارد. دانشجو دو یا چند هفته یک بار به وطن مراجعت می‌کند. او حداقل برای یک ترم چنین برنامه‌ای دارد. حکم نماز و روزه او را در محل تحصیل و خوابگاه و بین راه بیان فرمایید.

جواب: اگر مرتب بین محل تحصیل و خوابگاه در رفت‌وآمد باشد، نمازش در آن دو محل و بین

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۰۴.

۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۰۵.

راه کامل است.^۱

• سؤال: حکم نماز و روزه استنادانی را که سه روز در هفته به محل تدریس رفت و آمد می‌کنند، در دو صورت زیر، در محل تدریس و بین راه بیان فرمایید:

۱. محل تدریس یک شهر است؛

۲. محل تدریس، شهرهای مختلف است.

جواب: در هر دو صورت، نماز و روزه آن‌ها کامل

و صحیح است.^۲

• سؤال: وطن کسی کاشان است. او برای تحصیل به قم آمده و خانه گرفته است. محل تحصیل وی در ده کیلومتری قم است و برای تدریس هم در هفته، دو روز به روستا می‌رود و شب به قم باز می‌گردد. او در آخر هفته هم به کاشان می‌رود. حکم نماز و روزه اش چیست؟

جواب: نماز و روزه اش در هر سه محل و بین راه

کامل و صحیح است.^۳

• سؤال: دو نفر راننده، ماشینی خریده‌اند و شروع به رانندگی و مسافربری کرده‌اند؛ به این نحو که بیست روز یکی از آن‌ها با ماشین کار می‌کند و شریک دیگر در خانه می‌ماند و سپس شریک دیگر با ماشین به مدت بیست روز رانندگی می‌کند و آن راننده اول بیست روز در خانه می‌ماند. آیا نماز و روزه آن دو، مثل سایر رانندگان است؟

جواب: بلی، حکم راننده دارند؛ مثل راننده

فصلی.^۴

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۷۸.

۲. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۱۲.

۳. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۱۳.

۴. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۱۴.

● سؤال: کسی در طول سال پانزده روز سفر می‌کند و پانزده روز در وطن می‌ماند. نماز و روزه او چگونه است؟

جواب: در آن پانزده روز، نماز و روزه‌اش کامل و صحیح است؛ البته غیر از سفر شرعی اول یعنی هشت فرسخ آغاز سفر^۱.

۱۵۹

فتاویٰ
رهبر

فصل اول: شروط شکسته شدن نماز

۱. محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۱۱۸.

فصل دوم: قواطع سفر

عواملی که باعث می شود مسافرت قطع شود و انسان باید نماز را کامل بخواند

• قواطع سفر را نام ببرید؟^۱

۱. وطن؛

۲. اقامت ده روزه؛

۳. اقامت سی روزه همراه با تردید.

این عوامل در ادامه بررسی می شود.

۱۶۳

فصل دوم: قواطع سفر

اول: عبور کردن از وطن

• آیا با عبور از وطن، سفر قطع می شود؟^۲

عبور کردن از وطن سبب قطع سفر می شود.

(حضرت امام عجل الله فرجه، آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه،

اراکلی رحمته الله علیه، خوئی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه،

نوری رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه و

بهجت رحمته الله علیه)

توقف و نزول در وطن سبب قطع سفر می شود؛

اما در اینکه عبور از وطن، بدون توقف و فرود آمدن

در آن، موجب قطع مسافرت شرعی می شود یا نه،

محل اشکال است. بنابراین اگر فرد بعد از عبور

از وطن، قصد پیمودن مسافت شرعی جدیدی

را هر چند به ضمیمه مسیر برگشت داشته باشد،

نمازش شکسته است؛ وگرنه احتیاط واجب آن است

۱. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع سفر؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر.

۲. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع سفر، الاول؛ سید ابوالقاسم خوئی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع سفر، الاول؛ محمد تقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ۹۷۶م.

که در باقی ماندهٔ سفر، نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند.^۱ (آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله)
اگر عبور از وطن به گونه‌ای باشد که با صدق عنوان سفر منافات نداشته باشد، در قاطع بودن آن محل اشکال است. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله)

استفتا: حاجی به قصد حج از وطن خارج می‌شود. فاصلهٔ شهر از فرودگاه پانزده کیلومتر است. هنگام مسافرت، هواپیما از روی وطن عبور می‌کند. این مسافر در فرودگاه نماز خود را قبل از پرواز کامل بخواند یا شکسته؟

جواب: در فرض سؤال، نماز شکسته است.
(رهبر معظم انقلاب مناظره العالی)^۲

انواع وطن

- وطن یعنی چه؟
- وطن انواع مختلفی دارد:
  ۱. وطن اصلی؛
  ۲. وطن اتخاذه (دائمی و حکمی)؛
  ۳. وطن عرفی؛
  ۴. وطن شرعی؛
  ۵. وطن استقلالی و تبعی.

۱. وطن اصلی

- وطن اصلی به چه جایی گفته می‌شود؟^۳

۱. برای مثال، فردی قصد دارد از وطن خویش، مشهد مقدس، به مقصدی که در هشت فرسخی آن قرار دارد برود و در آنجا قصد اقامت ده روز کند. در اثنای مسیر، پس از پیمودن دو فرسخ، به وطن دوش می‌رسد؛ اما از آن عبور کرده، در آن توقیفی نمی‌کند. در این حال، اگر بخواهد پس از خروج از وطن دوم، در شش فرسخ باقی ماندهٔ مسیر و قبل از رسیدن به محل اقامت نماز بخواند، احتیاط واجب آن است که نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند.

۲. سایت رهبر معظم انقلاب مناظره العالی، استفتائات استان‌ها.

۳. سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۲۹م؛ حسین وحید

وطن اصلی جایی است که:

فرد در آنجا متولد شده است و وطن پدر و مادر اوست. (مشهور)

صرف تولد در جایی یا وطن والدین بودن آنجا کافی یا لازم نیست؛ بلکه ملاک برای صدق وطن اصلی این است که انسان در ابتدای زندگی، یعنی دوران کودکی و نوجوانی، در مکانی رشد کند و بزرگ شود. (رهبر معظم انقلاب، *مَنَاطِلُ الْعَالَمِينَ*)^۱

منظور از آن، اقامتگاه اصلی فرد است که معمولاً محل سکونت پدر و مادر و زادگاه فرد است که پس از تولد در آنجا زندگی می‌کرده است. (آیت‌الله سیستانی *حَفَظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ*)^۲

وطن پدر و مادر فرد یا یکی از آن دو است. تفاوت ندارد آنجا متولد شده باشد یا در جای دیگر. (آیت‌الله العظمی فاضل *حَجَّتِ اللَّهُ تَعَالَى*)

نکته: ۳

- خراسانی، توضیح المسائل، س ۱۳۳۷؛ سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۵۲، س ۳۹۴؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۰۴، س ۳۰۰۶؛ محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، م ۱۰۸۱؛ حسین نوری همدانی، هزارویک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۷۳، س ۲۳۸؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع سفر، الاول؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، ص ۱۴۱، س ۶۸۸ و ص ۱۴۲، س ۶۹۵ و ص ۱۴۴، م ۷۰۱؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع سفر، الاول.
۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، ص ۱۴۱، س ۶۸۸ و ص ۱۴۲، س ۶۹۵ و ص ۱۴۴، م ۷۰۱؛ سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، س ۲۷.
۲. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۶۰۲.
۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، ص ۱۴۱، س ۶۸۸ و ص ۱۴۲، س ۶۹۵ و ص ۱۴۴، م ۷۰۱؛ سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۶۵، س ۴۳۱ و ۴۳۲؛ محمدفاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۲۸، س ۴۶۳؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۱۵ و ۳۰۲۲ و ۳۰۲۷؛ استفتای کتبی موجود در گروه علمی از آیات عظام نوری *حَفَظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ*، وحید *حَفَظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ*، سیستانی *حَفَظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ*، زنجانی *حَفَظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ* و مکارم *حَفَظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ*.
- ←

۱. اگر فرزند بعد از تولد در وطن پدر و مادر، به مکان دیگری رفته باشد و آنجا رشد کرده باشد، محل تولد برای او حکم وطن را ندارد. (رهبر معظم انقلاب مَدَّطِلَّةُ الْعَالِي وَ آيَاتِ عِظَامِ فَاضِلِ حَرَّةِ عَلِيٍّ، بهجت حَرَّةِ عَلِيٍّ، سيستانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، وحید حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي،^۱ مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي، نوری حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي و زنجانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي^۲)

سؤال اول: خانواده‌ای برای تولد فرزند خود به شهر دیگری رفته‌اند که وطنشان بوده است و از آن اعراض نکرده‌اند. بعد از تولد فرزند، چند روزی آنجا بوده و سپس به محل زندگی خود مراجعه کرده‌اند.

الف. آیا محل تولد فرزند که وطن اصلی پدر و مادر بوده است و فرزند فقط چند روز بعد از تولد در آنجا بوده است، حکم وطن را برای او دارد؟

ب. در صورتی که این فرزند در سال، چند ماهی را به همراه پدر و مادرش به آنجا برود، چه حکمی دارد؟

سؤال دوم: اگر زایشگاه خارج از وطن والدین باشد و مادر ناچار باشد که چند روزی برای وضع حمل به زایشگاه منتقل شود و بعد از تولد فرزند به وطن خود برگردد:

الف. آیا محل تولد فرد که فقط چند روزی در آنجا بوده است، وطن او محسوب می‌شود؟

ب. آیا وطن اصلی پدر و مادر که محل رشد فرزند است، وطن اصلی فرزند محسوب می‌شود؛ هر چند آنجا به دنیا نیامده باشد؟

جواب: چنانچه در آن محل فقط تولد یافته است، ولی رشد نکرده است، آن محل وطن وی محسوب نمی‌شود. (آیت‌الله العظمی نوری حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي)

منظور از وطن، محلی است که انسان آن را برای اقامت و زندگی خود انتخاب کرده باشد؛ خواه در آنجا متولد شده باشد یا نه و خواه وطن پدر و مادرش باشد یا خودش آنجا را انتخاب کرده باشد. بنابراین به دنیا آمدن در جایی یا وطن والدین یا همسر بودن یا داشتن ملک و خانه، دلیل بر وطن شدن آنجا برای فرد نیست؛ مگر اینکه سالی چهار ماه در آنجا اقامت کند. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي)

جواب سؤال اول: الف. در فرض مذکور، زادگاه وطن نیست. ب. اگر عرفاً آنجا را برای بخشی از سال، محل زندگی او بدانند، وطن خواهد بود.

جواب سؤال دوم: الف. خیر وطن نیست. ب. ملاک جایی است که عرفاً محل زندگی اوست؛ هر چند در آن به دنیا نیامده باشد. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي)

جواب سؤال اول: الف. خیر. ب. اگر پدر از آنجا اعراض نکرده باشد (اعراض نکردن یعنی احتمال دهد روزی برای زندگی دائمی به آنجا برگردد) فرزند تا زمانی که مستقل نشده است، باید بنا بر احتیاط واجب نمازهای ظهر و عصر و عشا را در آنجا دو بار بخواند؛ یک بار دورگمتی و یک بار چهارگمتی؛ مگر اینکه بخواهد در آنجا حداقل ده روز بماند.

جواب سؤال دوم: الف. خیر. ب. بله. (آیت‌الله العظمی وحید حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي)

جواب سؤال اول: اگر پدر از آنجا اعراض نکرده باشد و فرزند در سال چند ماهی را به همراه پدر و مادرش به آنجا برود، تا زمانی که فرزند مستقل نشده باشد، باید بنا بر احتیاط واجب نمازهای ظهر و عصر و عشا را در آنجا به صورت جمع (دورگمتی و چهارگمتی) بخواند؛ مگر اینکه بخواهد در آنجا حداقل ده روز بماند. (آیت‌الله العظمی وحید حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي)

جواب سؤال دوم: به طور کلی اگر عرف جایی را محل زندگی فرد بدانند، آنجا وطن او خواهد بود؛ هر چند در آن به دنیا نیامده باشد یا بخشی از سال آنجا زندگی کند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَالِي)

۲. اگر محل تولد فرزند خارج از وطن والدین باشد و آنجا رشد نکرده باشد، مثلاً مادر چند روزی برای وضع حمل به زایشگاه منتقل شده باشد و بعد از تولد فرزند به وطن خود برگردد، محل تولد برای فرزند حکم وطن را ندارد. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و رهبر معظم انقلاب مَظَلَّةُ الْعَالَمِينَ و آیات عظام فاضل حَجْرَةَ الْعَالَمِينَ بهجت حَجْرَةَ الْعَالَمِينَ، سیستانی حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالَمِينَ، وحید حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالَمِينَ، مکارم حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالَمِينَ، نوری حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالَمِينَ و زنجانی حَفْظَةَ اللَّهِ الْعَالَمِينَ)

۱۶۷

فقه
رهبری

فصل دوم: قواطع سفر

۲. وطن اتخاذی

• وطن اتخاذی به چه جایی گفته می‌شود؟
وطن اتخاذی جایی است که انسان آن را برای زندگی و اقامت انتخاب کرده است. وطن اتخاذی به دو گونه است:

۱. وطن اتخاذی دائمی؛
۲. وطن اتخاذی موقت (مَقْرَر).

الف. وطن اتخاذی دائمی

• برای صدق وطن اتخاذی دائمی، چه مدتی باید قصد اقامت داشته باشد؟
اگر فرد تصمیم گرفته است تا آخر عمر در جایی

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، س ۱۳۳۹؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع سفر، الاول؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع سفر، الاول؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع سفر، الاول؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، ص ۱۴۲، س ۶۹۵؛ محمدفاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۲۷، س ۴۶۲.

برای زندگی بماند،^۱ وطن اتخاذی دائمی صادق است. (تمام مراجع عظام تقلید)

برای اینکه مکانی وطن انسان محسوب شود، لازم است آنجا را برای اقامت به طور دائم یا بدون تعیین مدت، انتخاب کند و در آنجا زندگی کند. البته اگر قصد داشته باشد مدت مشخصی، مثلاً ده سال یا پانزده سال، در جایی زندگی کند، صدق عرفی وطن در این صورت معلوم نیست؛ مگر آنکه بخواهد مدت خیلی طولانی، مثلاً چهل پنجاه سال، در آنجا بماند که در آن صورت، آن مکان وطن او محسوب می‌شود. (رهبر معظم انقلاب مَنَاطِلُهُ الْعَالِي) ^۲

حداقل مدت اقامت برای صدق عنوان وطن اتخاذی

• بعد از آنکه انسان مکانی را وطن اتخاذی دائمی انتخاب کرد، چه مدتی باید اقامت داشته باشد تا عنوان وطن صادق باشد و نماز انسان کامل شود؟^۳

۱. رهبر معظم انقلاب مَنَاطِلُهُ الْعَالِي و آیت‌الله العظمی فاضل رحمته‌الله: «هرچند برای چند ماه در سال آنجا بماند، حضرت امام رحمته‌الله: سالی چند ماه را آنجا بمانند.» (سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۶۱، ۴۱۸ و ۴۲۰)؛ آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله: «هر تابستان دو سه ماهی به آنجا بروید و بمانید.» (محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۳۰۲۳)؛ آیت‌الله العظمی تبریزی رحمته‌الله: «چنانچه مدتی از سال را برای ماندن به آنجا می‌روید.» (جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۴۸۸)؛ آیت‌الله العظمی مکارم رحمته‌الله: «وطن جایی است که انسان در آن زندگی مستمر دارد و لاقلاً هر سال چند ماه در آنجا می‌ماند یا از ابتدا می‌خواهد چندین سال و در هر سال سه چهار ماه هرچند به صورت پراکنده در آنجا باشد.» (ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، ص ۲۵۵؛ ناصر مکارم شیرازی، یک احکام، ش ۲۵، ص ۱۷۴)

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، ص ۲۹:

www.leader.ir/fa/content/۱۸۳۷۲۳.

۳. سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع سفر، الاول؛ سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۵۷، ۴۰۸؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۳۰۳؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، ص ۱۶۰، ۱۰۶؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، ص ۶۹۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، ص ۵۹؛ لطف‌الله

فرد باید به مقداری سکونت کند که عرفاً اهل آنجا محسوب شود. (مشهور)

برای صدق وطن، صرف نیت کافی نیست؛ بلکه ملتزم شدن به لوازم وطن بودن هم لازم است. مثلاً چنانچه کارهایی را انجام بدهد که عادتاً انسان برای توطن در یک محل آن کارها را می‌کند، مثل تهیه منزل و راه‌انداختن کسب‌وکار، ولو زمانی هم آنجا نماند، وطن صدق می‌کند. چنانچه لوازم توطن را فراهم نکند، باید مدتی بماند تا وطن برای او صدق کند. (رهبر معظم انقلاب: مَنَظَلَةُ الْعَلِيِّ^۱)

تصمیم‌گرفتن برای سکونت دائمی در جایی و سکونت در آن مکان، برای وطن شدن آن مکان کافی است. (آیت‌الله العظمی تبریزی رحمته‌الله علیه)

نکته: صدق عرفی، با توجه به افراد و خصوصیات، مختلف است^۲ و چه بسا بعد از قصد اقامت دائمی با ماندن یک ماه یا کمتر، وطن صدق کند.

۱. صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۵م، سیدمحمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۵م؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۲۵م، جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۲۵م، سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۲۵م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۲۵م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول؛ جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۰۲، س ۴۹۰.

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، س ۳۰.

www.leader.ir/fa/content/18373.

۲. توضیح اینکه بعضی افراد وقتی به وطن جدید منتقل می‌شوند، بلافاصله اثاث و لوازم زندگی و سکونت همیشگی را فراهم می‌کنند و منزل و محل کار خود را تهیه کرده، مستقر می‌شوند و چه بسا همان روزهای اول به کار و کسب و تعلیم و تعلم و... مشغول می‌شوند. درباره این قبیل افراد، پس از ماندن مدتی کوتاه، عرفاً صدق می‌کند که آنجا وطن آن‌هاست. ظاهراً زنی که به وطن شوهر منتقل می‌شود و قصد ماندن دائمی و تبعیت از شوهر را دارد، از این قسم باشد. بعضی افراد با گذشت زمان، منزل و امکانات زندگی و شغل فراهم می‌کنند و چه بسا برای بعضی از گذشت یک ماه و برای بعضی کمتر یا بیشتر فراهم می‌شود؛ لذا صدق وطن درباره این افراد به حسب اختلاف وضعیت آن‌ها، متفاوت و کم و زیاد می‌شود. (محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۲، ص ۱۶۰، ۱۰۶؛ موسوعة الإمام الخوئی، ج ۲۰، ص ۲۳۶ و ۲۳۷)

وظیفه انسان وقتی که در وطن اتخاذی شدن یک مکان، شک دارد

• در آغاز وطن گرفتن یک مکان و سکونت در آن و در صورت شک در صدق عنوان وطن، اگر فرد قصد اقامت ده روزه نکرده است، وظیفه چیست؟ آیا وظیفه، خواندن نماز هم به صورت کامل و هم شکسته است یا اینکه نماز شکسته خوانده می شود؟^۱

در حالت تردید در صدق عنوان وطن، اگر فرد قصد اقامت ده روزه در آن مکان نکرده است:

نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه و نوری رحمته الله علیه)

• اگر فردی در مقر موقت والدین که وطن آن ها نیست متولد شده، چند سال باید آنجا بماند تا آن مکان وطن اصلی او محسوب شود؟

این امر عرفی است و باید در تشخیص آن نظر عرف را جویا شد. البته مواردی از دو طرف یقینی است؛ مثلاً اگر پانزده یا بیست سال بماند، یقیناً وطن صدق می کند و اگر دو سال بماند، صدق نمی کند. مواردی که پس از مراجعه به عرف معلوم نشد، مقتضای قاعده در محل تولد احتیاط است و در غیر محل تولد، وطن نبودن استصحاب

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع سفر، الاول؛ جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۴۹۰؛ سیدعلی سیستانی، رساله جامع، ج ۱، م ۱۶۰۲؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۲۵؛ سیدعلی خامنه ای، استفتای اینترنتی، شماره استفتا: ۵۱۸۲۸۴.

می‌شود. (رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعَلِيِّ)^۱
به احتیاط واجب، نماز را هم کامل و هم
شکسته بخواند. (آیات عظام سیستانی حَفْظَهُ اللَّهُ تَعَالَى و
وحید حَفْظَهُ اللَّهُ تَعَالَى)

تصمیم‌گرفتن برای سکونت دائمی در جایی و
سکونت در آن مکان، برای وطن‌شدن آن مکان
کافی است. (آیت‌الله العظمی تبریزی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

• شخصی مدت سه ماه در محلی اقامت موقت
کرده است و بعد از آن، قصد اقامت دائمی و توطن
را می‌کند. آیا به محض قصد توطن، نمازش کامل
است یا باید یک ماه از تاریخ قصد توطن بگذرد؟^۲
باید یک ماه از تاریخ قصد توطن بگذرد و سه
ماهی که بدون قصد توطن در آنجا بوده، کافی
نیست. (آیت‌الله العظمی اراکی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)
• آیا برای تحقق عنوان وطن جدید، باید مدتی را
به طور مستمر در آن مکان زندگی کرد؟^۳

برای صدق وطن، صرف نیت کافی نیست؛ بلکه
ملتزم شدن به لوازم وطن بودن هم لازم است. مثلاً
چنانچه کارهایی را انجام بدهد که عادتاً انسان
برای توطن در یک محل آن کارها را می‌کند، مثل
تهیه منزل و راه‌انداختن کسب‌وکار، ولو زمانی هم
آنجا نماند، وطن صدق می‌کند. چنانچه لوازم
توطن را فراهم نکند، باید مدتی بماند تا وطن

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، س ۲۸.

۲. محمدعلی اراکی، استفتانات، ج ۱، ص ۴۴، س ۴۸.

۳. سیدابوالقاسم خوبی و جواد تبریزی، صراط النجاة، ج ۳، ص ۸۵، س ۲۵۱؛ سیدعلی
خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، س ۶۸۵؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۰۲ و
۳۰۰۳ و ۳۰۰۴؛ سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، س ۴۰۸؛ ناصر مکارم شیرازی،

بیک احکام، ش ۲۵، م ۱۷۶.

برای او صدق کند. (رهبر معظم انقلاب مَنَظَرُهُ الْعَالِي)^۱
این دو حالت دارد: اگر این محل سابقاً وطن او
بوده، برای استمرار حکم وطن، اگر در هر سال سه
ماه در آنجا باشد، کافی است؛ اما اگر تازه به آن
شهر می‌رود، در هر سال حداقل چهار ماه باید در آن
محل باشد تا وطن دوم او شود. (آیت‌الله‌العظمی
مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

برای تحقق عنوان وطن، باید مدتی در آن مکان
بماند تا صدق عرفی وطن بودن بکند. (حضرت
امام عَلَيْهِ السَّلَام)^۲ و آیت‌الله‌العظمی خوبی حَرَمِيُّ الشَّيْبَانِي)

برای تحقق عنوان وطن باید مدتی را به صورت
متصل در آن مکان بماند تا صدق عرفی وطن کند.
همچنین این مدت باید بدون تخلخل سفر باشد؛
مگر سفری که به صدق عرفی تحقق وطن خلل
وارد نسازد. (آیت‌الله‌العظمی بهجت حَرَمِيُّ الشَّيْبَانِي)

تصمیم‌گرفتن برای سکونت دائمی در جایی و
سکونت در آن مکان، برای وطن شدن آن مکان
کافی است. (آیت‌الله‌العظمی تبریزی حَرَمِيُّ الشَّيْبَانِي)
• آیا داشتن خانه ملکی برای صدق عنوان وطن

۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، س ۳۰؛

www.leader.ir/fa/content/182723

۲. متن استفتای حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام:

سؤال: ساکنان شهرکی بعد از تحویل گرفتن خانه‌های خود، در آن شهرک قصد توطن کرده‌اند؛ ولی چون مسافت محل کارشان از شهرک بیش از مسافت شرعی است و باید هرروزه این مسیر را طی کنند، بعد از قصد توطن حتی به مدت ده روز هم در محل سکونت خود اقامت نکرده‌اند و دائماً مسیر بین منزل و محل کار را روزانه می‌پیمایند. با توجه به اینکه بعد از قصد توطن، باید مدت شش ماه در محل، اقامت دائم کنند، نماز و روزه اهالی این شهرک چگونه است؟

جواب: ماندن شش ماه در صدق وطن شرط نیست. چنانچه قصد ماندن همیشه در محل سکونت کرده‌اند و در آنجا مدتی مانده‌اند که عرفاً گفته شود ساکن آنجا هستند، محل مزبور وطن آن‌ها محسوب می‌شود و در غیر این صورت، در آن حکم مسافر دارند و در هر صورت در بین راه و محل کار باید نماز را شکسته بخوانند. (سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۵۷، س ۴۰۸)

اتخاذی لازم است؟^۱

داشتن خانه یا غیر آن برای اتخاذ وطن شرط نیست. (رهبر معظم انقلاب مَنَظَّلَةُ الْعَلِيِّ)

داشتن ملک و املاک شخصی یا پدری تأثیری در حکم وطن ندارد. (آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللَّهُ تَعَالَى)

اگر فرد منزل استیجاری دارد و قصد دارد در همان مکان هرچند با انتقال از منزلی به منزل دیگر، برای همیشه زندگی کند، آنجا وطن او محسوب می شود. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام)

• آیا با خریدن خانه در مکانی، آنجا وطن اتخاذی فرد محسوب می شود؟^۲

فقط خریدن خانه موجب صدق عنوان وطن نیست و افراد در آنجا حکم مسافر را دارند. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام)

• آیا محل کار حکم وطن را دارد؟^۳

در مکانی که مسافر بر او صدق نکند، نمازش کامل و روزه اش صحیح است. (رهبر معظم انقلاب مَنَظَّلَةُ الْعَلِيِّ)^۴

• کسانی که در جایی مشغول به کار هستند و مثلاً شش ساعت در روز آنجا حضور دارند، آیا آن محل حکم وطنشان را دارد یا کثیرالسفرند؟

حکم وطن را دارد. چنانچه فردی به مقدار شش یا هشت یا دوازده ساعت در محل کار حضور داشته باشد، آنجا حکم وطن را برای او دارد؛ ولی سه یا چهار ساعت

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، احکام نماز، س ۶۹۰؛ سیدروح الله خمینی،

استفتائات، ج ۱، ص ۲۵۳؛ ۳۹۹؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۳، ص ۲۵۵.

۲. سیدروح الله خمینی، استفتائات، ج ۱، ص ۲۵۹؛ ص ۴۱۴.

۳. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، احکام نماز، س ۶۹۳.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، س ۳۲.

حضور حکم وطن ندارد. (آیت الله مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)
 اگر کسی تصمیم دارد به مدت سه سال در جایی
 هر ماه ۲۲ روز و در هر روز ۱۲ ساعت در آنجا بماند،
 آنجا مقر اوست. البته حالت‌های دیگری هم دارد. به
 جدولی که در بحث مقر ذکر می‌شود، مراجعه شود.
 (آیت الله سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)^۱

• آیا تولد در مکانی که انسان می‌خواهد آن را
 به عنوان وطن اتخاذی قبول کند، شرط است؟^۲
 خیر، تفاوتی ندارد فرد آنجا متولد شده باشد یا محل
 تولد او جای دیگر باشد. (آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)
 • آیا برای انتخاب وطن، اباحه مکان شرط است؟^۳
 در وطن، اباحه مکان شرط نیست. (حضرت
 امام عَلَيْهِ السَّلَام و آیات عظام خویی رَحِمَهُ اللهُ، گلپایگانی رَحِمَهُ اللهُ،
 اراکی رَحِمَهُ اللهُ، فاضل رَحِمَهُ اللهُ، سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ،
 مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ و نوری حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

اقامت در صورت فراهم شدن زمینه

• آیا انسان می‌تواند محلی را به دو شرط زیر
 وطن خود قرار دهد تا بتواند روزه و نمازهایش را
 صحیح و کامل به جا آورد: ۱. تا زمانی که شغل
 دولتی یا غیراختیاری دارد؛ ۲. اگر توانست در آنجا
 خانه‌ای برای سکونت بخرد؟ در این صورت، در
 مواقع مراجعه به محل سکونت قبلی، حکم نماز و
 روزه اش چیست؟^۴
 با قصد توطن مشروط، وطن صادق نیست

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۶۰۲.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۰.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۵.

۴. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۵۹، س ۴۱۳.

و محلّ سکونت قبلی اگر وطن بوده، بدون
اعراض کردن، به حکم وطن باقی است. (حضرت
امام عَلَيْهِ السَّلَام)

ب. وطن اتخاذی موقت (مَقَرّ)

تعریف مقر

• وطن اتخاذی موقت (مَقَرّ) به چه جایی گفته
می‌شود؟

اگر فرد تصمیم نگرفته است تا آخر عمر در مکانی
بماند، مانند دانشجو، بلکه می‌خواهد مدت معینی
در آن مکان بماند و در آن مدت نیز هرجا برود، به
آنجا بر می‌گردد، به آن مکان «مَقَرّ» یعنی محل
استقرار گفته می‌شود.

• آیا مقرّ احکام وطن را دارد؟

مقر احکام وطن را ندارد. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام ۲ و
آیات عظام صافی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و بهجت رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

با اینکه مقر وطن محسوب نمی‌شود، در حکم

۱. سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۲، ص ۱۰۲؛ سیدعلی
خامنه‌ای، احکام سفر، ص ۵۷؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۹۲۹؛ جواد
تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۹۲۹؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲،
ص ۹۲۹؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۲۱۴ و ۲۲۵ و ج ۳، ص ۲۵۴.
۲. نظر حضرت امام از مثل استفتای زیر استفاده شده است:

سؤال: کسی که در شهری غیر از وطن اصلی خود اقامت گزیده است، ولی قصد ندارد که
مادام‌العمر در آنجا بماند و ممکن است بعد از مثلاً ده سال از آنجا منتقل شود، آیا می‌تواند
در این شهر قصد توطن کند؟

جواب: نمی‌تواند و بدون قصد توطن دائم یا ماندن به‌مقداری که صدق عرفی وطن تحقق یابد،
حکم وطن مترتب نمی‌شود. (سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۵۹، ۴۱۲)
سؤال: طلابی که مدت زیادی مثلاً ده تا بیست سال یا بیشتر در قم سکونت دارند و معلوم
نیست که برای همیشه آنجا خواهند ماند یا نه، آیا احکام وطن بر آنان جاری است؟ و بر
فرض وطن‌بودن، آیا هفته‌ای یک مرتبه مسافرت کردن، خللی به احکام وطن می‌رساند؟
جواب: حکم مسافر دارند و بدون قصد اقامت، نمازشان شکسته است. (سیدروح‌الله خمینی،
استفتانات، ج ۱، ص ۲۶۰، ۴۱۵)

وطن است و احکام وطن را دارد. (رهبر معظم انقلاب منظره العالی و آیات عظام خویی رحمتهما علیهما، تبریزی رحمتهما علیهما، وحید رحمتهما علیهما، مکارم رحمتهما علیهما و زنجانی رحمتهما علیهما)

مقر وطن موقت است و احکام وطن را دارد.
(آیت الله العظمی سیستانی رحمتهما علیهما)

مقدار قصد اقامت در یک مکان برای صدق عنوان مقر
• قصد اقامت برای چه مدتی در یک مکان لازم است تا آن مکان، مقر محسوب شود؟

رهبر معظم انقلاب منظره العالی

در مکانی که براو مسافر صدق نکند، نمازش کامل و روزه اش صحیح است. کسی که می خواهد مدتی در شهری زندگی کند، برای صدق نکردن مسافر، این قضیه عرفی است و ظاهراً یکی دو سال کافی است.
(رهبر معظم انقلاب منظره العالی).^۲

آیت الله العظمی مکارم رحمتهما علیهما

در یکی از این سه حالت، آن مکان در حکم وطن است و نماز و روزه کامل و صحیح است و به قصد ده روز نیازی نیست:

۱. داشتن قصد سکونت طولانی مدت مانند یک سال و بیشتر؛

۲. ماندن هفته‌ای حداقل سه روز در مدت

۱. رهبر معظم انقلاب منظره العالی در احکام سفر، سؤال ۴۷، مقر را با شروطی که دارد، وطن محسوب می کند.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، س ۳۱ و ۳۲.

www.leader.ir/fa/content/۱۸۳۷۳

در آخرین نظری که از دفتر رهبر معظم انقلاب منظره العالی، بخش استفتانات آمده است، این امر متوقف بر عرف مطلقاً شده است و سال مطرح نیست.

حداقل دو سال؛

۳. ماندن حداقل چهار ماه در سال هر چند به صورت پراکنده در مدت سه سال و بیشتر.^۱

● سؤال: من دانشجویم. سه روز اول هفته تهرانم و چهار روز بقیه را در قم. حالا اگر احياناً چند هفته در قم ایستادم و بعد به تهران رفتم، آن اولین هفته، نماز کامل است یا شکسته؟ در ضمن، قرار است دو سال رفت و آمد کنم. آیا حکم وطن پیدا می‌کند؟

جواب: در فرض سؤال، هر دو محل در حکم وطن شماست و نماز و روزه‌تان در آنجا کامل و صحیح است.^۲

● سؤال: حکم نماز و روزه دانشجویان و معلمان و استادان محترم را در صورت‌های مختلف بیان فرمایید.

جواب:

۱. اقامت در محل تحصیل یا تدریس اگر برای مدت زیادی، مثلاً یک سال یا بیشتر، ادامه پیدا کند، آنجا در حکم وطن است و نماز و روزه در آن کامل و صحیح است و ماندن ده روز پی‌درپی در آن شرط نیست.

۲. کسانی که از وطن خود هفته‌ای سه روز یا بیشتر به محل تحصیل می‌روند و این کار برای مدت زیادی مثلاً یک سال یا بیشتر ادامه دارد، آن محل نیز به حکم وطن آنهاست.^۳

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۲، ص ۱۱۵، ۲۸۹ و ۲۹۰ و ج ۳، ص ۸۷، ص ۲۵۴؛ استفتای اینترنتی، کد رهگیری: ۹۴۰۷۰۵۰۱۳۳ و ۹۳۱۱۱۷۰۰۴۲ و ۹۳۱۱۱۷۰۰۴۳ و ۹۳۱۱۱۷۰۰۴۳.

۲. سایت آیت‌الله العظمی ناصر مکارم شیرازی رحمته‌الله‌علیه، استفتانات نماز مسافر، نماز دانشجویان، ص ۲.

۳. با توجه به تعارض این جواب با صورت‌های وطن موقت، در پاسخ به استفتای اینترنتی با کد رهگیری ۹۴۰۷۰۵۰۱۳۳، می‌فرمایند: اگر فرد بخواهد در هفته، سه روز و به مدت دو سال در آنجا اقامت کند، آنجا وطن ایشان خواهد بود.

نکته: با توجه به تعارض این جواب با صورت‌های وطن موقت، در پاسخ به استفتای اینترنتی با کد رهگیری ۹۴۰۷۰۵۰۱۳۳ می‌فرماید: «اگر فرد بخواهد در هفته سه روز و به مدت دو سال در آنجا اقامت کند، آنجا وطن ایشان خواهد بود.»

۳. کسانی که یک یا دو روز برای تحصیل به محل می‌روند و باز می‌گردند، نماز و روزه آن‌ها شکسته و باطل است.

۴. هرگاه در ایام تعطیلی برای انجام دادن کارهای دیگری غیر از تحصیل، به محل تحصیل برود، همان احکام بالا درباره او جاری می‌شود.

۵. کسانی که همه‌روزه یا حداقل سه روز در هفته، به محل تحصیل یا تدریس می‌روند، یعنی صبح به محل تحصیل یا تدریس می‌روند و عصر باز می‌گردند و این کار مدتی ادامه می‌یابد، کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نماز و روزه آن‌ها در آن محل و به هنگام رفت و برگشت، کامل و صحیح است.

۶. کسانی که به مدت یک ماه یا بیشتر همه‌روزه به جایی به اندازه مسافت شرعی می‌روند و باز می‌گردند، حکم کثیرالسفر را دارند.

۷. دانشجویان یا معلمان مشمول بند ۱ و ۲، در صورتی که بخواهند روزه آن روزی که به محل تحصیل یا تدریس سفر می‌کنند، درست باشد، یا باید طوری بروند که قبل از ظهر به محل تحصیل یا تدریس برسند و نیت روزه کنند یا بعد از ظهر از وطن خود حرکت کنند تا روزه آن‌ها مشکلی پیدا نکند.

۸. بعد از فراغت از تحصیل یا تدریس و کارهای

مربوط به امتحان و پایان نامه و امثال آن، در صورتی که به آن محل بروند، دیگر حکم وطن آن‌ها را ندارد؛ مگر اینکه قصد داشته باشند در آنجا اقامت مستمر کنند.^۱

آیت‌الله العظمی وحید حنظلہ اللہ تعالیٰ

• مدتی که انسان قصد دارد در محلی بماند، سه حالت دارد:

۱. از اول قصد دارد کمتر از شش ماه در آن محل بماند؛ آن مکان وطن حکمی (مقر) به حساب نمی‌آید.

۲. از اول قصد دارد بین شش ماه تا کمتر از دو سال در آن محل بماند:

الف. یک روز در هفته در آن محل می‌ماند؛ آن مکان وطن حکمی (مقر) به حساب نمی‌آید.

ب. دو روز در هفته یا بیشتر در آن محل می‌ماند؛ به احتیاط واجب، آن مکان وطن حکمی (مقر) به حساب نمی‌آید.

۳. از اول قصد دارد دو سال یا بیشتر در آن محل بماند:

الف. یک روز در هفته در آن محل می‌ماند؛ آن مکان وطن حکمی (مقر) به حساب نمی‌آید.

ب. دو یا سه روز در هفته یا نیمی از روزها را در آن محل می‌ماند؛ به احتیاط واجب، آن مکان وطن حکمی (مقر) به حساب نمی‌آید.

ج. بیشتر روزهای هفته را در آن محل می‌ماند؛ آن مکان وطن حکمی (مقر) حساب می‌شود.^۲

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، س ۲۵۲؛ سایت آیت‌الله العظمی ناصر مکارم

شیرازی حنظلہ اللہ تعالیٰ، استفتانات نماز مسافر، نماز دانشجویان، س ۵.

۲. حسین وحید خراسانی، احکام مسافر، ص ۴۳، ش ۳۹.

شایان ذکر است اگر کسی از اول، برنامه مشخص و منظمی ندارد و ممکن است کمتر از شش ماه یا بیشتر از آن در محلی بماند، احکام وطن حکمی (مقر) برای چنین محلی جاری نمی‌شود؛ ولی اگر عملاً بیشتر از شش ماه بماند، باید بعد از شش ماه احتیاط کند و اگر عملاً بیشتر از دو سال در آن محل بماند، بعد از دو سال حکم مقرر دارد و نماز در آن محل، کامل است.^۱

آیت الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی

• ضابطه در تحقق مقرّ و وطن موقت این است که مدت اقامت فرد در آن مکان به اندازه‌ای باشد که عرف، او را در آنجا مسافر نگویند و اگر موقتاً ده روز یا بیشتر جای دیگری را محل سکونت خود قرار دهد، باز هم عرف مقرّ و محل سکونتش را جای اول بدانند. تحقق این مطلب متوقف بر این است که مدت مذکور طولانی باشد. بعید نیست که اگر فرد تصمیم گرفته باشد یک سال و نیم، اکثر روزهای هفته از شنبه تا چهارشنبه را آنجا بماند، کفایت می‌کند و اگر قصد داشته باشد یک سال و سه ماه تا یک سال و نیم در آن محل بماند، باید احتیاط کند و نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند.^۲

نمونه‌هایی در جدول زیر ذکر می‌شود و می‌توان از این جدول که برای تشخیص نظر عرف تنظیم شده است، در صورت تردید عرفی کمک گرفت و

۱. حسین وحید خراسانی، احکام مسافر، ص ۴۴، ش ۴۰.

۲. سیدعلی سیستانی، المسائل المنتخبة، قواطع السفر، الاول: سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۶۰۲ و استفتانات نماز مسافر، ص ۳۸ و ۴۱.

حکم سایر صورت‌ها با نسبت‌سنجی با نمونه‌های
مذکور در جدول روشن می‌شود.
تذکر: در بعضی از نمونه‌های جدول زیر، در
تحقق وطن و مقرّ موقت اشکال است که لازم است
احتیاط در آن‌ها رعایت شود.

خلاصه احکام مقرّ و وطن موقت برای نمازگزار

ردیف	عدد ساعات در روز	عدد روزها در ماه	عدد سالها	حکم مقر و وطن موقت
۱	۲۴	۲۲ تا ۳۰	۱/۵	دارد
۲	۲۴	۱۵	۳	دارد
۳	۲۴	۷ تا ۸	۴	دارد
۴	۲۴	۶	۵ سال و کمتر	ندارد
۵	۲۴	۶	بیشتر از ۵ سال	محل اشکال
۶	۲۴	۴	۷ سال و کمتر	ندارد
۷	۲۴	۴	بیشتر از ۷ سال	محل اشکال
۸	۱۲	۲۲	۳	دارد
۹	۱۲	۱۵	۵	دارد
۱۰	۱۲	۶	۷ سال و کمتر	ندارد
۱۱	۱۲	۶	بیشتر از ۷ سال	محل اشکال
۱۲	۸	۲۰	۴	دارد
۱۳	۶	۲۲	۴	دارد
۱۴	۳ تا ۴	۳۰	مطلقاً	ندارد

● سؤال: فرد تصمیم می‌گیرد در مکانی، برای تحصیل یا شغل یا... مثلاً شش ماه سکونت کند. در این حال، مکان مذکور برایش مقرّ و وطن موقت محسوب نمی‌شود. او بعد از سپری شدن آن مدت، تصمیم می‌گیرد یک سال دیگر برای تحصیل یا شغل در آن مکان بماند که این مدت به ضمیمه مدت قبل، برای تحقق مقدار لازم در صدق وطن بودن کافی است. آیا از این به بعد می‌تواند احکام وطن موقت را جاری کند؟

جواب: بلی، می‌تواند احکام وطن موقت را جاری کند. همچنین این نکته برای کثیرالسفر هم هست؛ مثلاً اگر فردی قصد دارد بین وطن و محل کارش که در حدّ مسافت است، فقط برای مدت سه ماه، روزدرمیان رفت‌وآمد کند و بعد از سپری شدن مدت مذکور تصمیم بگیرد سه ماه دیگر به همان کیفیت برود و بیاید که به ضمیمه مدت قبل برای تحقق مقدار لازم در صدق کثرت سفر کافی باشد، کثیرالسفر محسوب می‌شود.^۱

آیت‌الله العظمی تبریزی رحمته‌الله‌علیه

در جایی که انسان قصد دارد برای مدت طولانی بماند، به طوری که عرفاً به وی مسافر نگویند، مثل ده سال یا بیشتر، حکم مقرّ را دارد و اگر قصد ماندن مدتی کمتر از آن را دارد، باید قصد اقامت کند.^۲

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، استفتانات نماز مسافر، س ۳۹.
 ۲. جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۰۷، س ۵۰۸ و ۵۱۰. ایشان در س ۵۱۲، هشت سال را کافی می‌دانند.

آیت الله العظمیٰ خویی رحمته الله علیه

باید عرفاً بگویند فرد مقیم آنجاست؛ مثلاً برای دانشجویی که می‌خواهد دو سال در جایی بماند، هر چند تابستان به وطن خود بر می‌گردد، مقر ثابت است.^۱

آیت الله العظمیٰ زنجانی حفظه الله تعالى

کسانی که مانند اکثر طلاب حوزه‌های علمیه و دانشجویان، مدتی به تحصیل در جایی که وطن آنها نیست، اشتغال دارند و در آنجا عرفاً مسافر خوانده نمی‌شوند، در زمان تحصیل، آنجا در حکم وطن آنهاست.^۲

• سؤال: آیا دانشجویی که برای یک سال تحصیلی در شهری مشغول به تحصیل می‌شود، در حالت‌های زیر مکان مذکور برای او حکم وطن دارد؟^۳

الف. این فرد هفته‌ای سه روز به محل تحصیل می‌رود و بعد از آن به وطن خود باز می‌گردد.
ب. این فرد در هفته سه روز به محل تحصیل می‌رود؛ ولی همان روز به وطن خود باز می‌گردد.
جواب: اگر جایی را محل زندگی قرار نداده است مثل دانشجویان خوابگاهی و سالی حداقل شش ماه ولو به صورت پراکنده در آن سکونت دارد، حکم وطن دارد.

۱. سید ابوالقاسم خویی، صراط النجاة، ج ۱، ص ۱۱۷، س ۳۰۱ و ج ۲، ص ۱۲۰، س ۳۷۵ و ج ۳، ص ۸۷، س ۲۵۸؛ سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۳۳۸؛ سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ذیل م ۱۳۳۱.

۳. استفتای کتبی موجود در گروه علمی از آیت‌الله العظمیٰ سید موسی شبیری زنجانی حفظه الله تعالى.

اگر زیاد به مسافرت شرعی برود، در همه سفرها حتی سفر به مکانی دیگر، نمازش کامل است؛ مگر اینکه ده روز در وطن بماند یا با قصد، در غیر وطن بماند که در اولین سفر بعد از آن، نمازش شکسته است.

حد اقل مدت اقامت برای صدق عنوان مقرّ

● بعد از آنکه انسان مکانی را وطن حکمی (مقرّ) انتخاب کرد، چه مدتی باید اقامت داشته باشد تا عنوان وطن صادق باشد و نماز انسان کامل شود؟ باید به مقداری سکونت کند که عرفاً اهل آنجا محسوب شود؛ مثلاً دو سه ماه یا کمتر به نحوی که عرفاً اهل آنجا محسوب شود و قبل از آن باید نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند. (رهبر معظم انقلاب مَنْظِلَّةُ الْعَلِيّ^۱)

در دو هفته اول اقامت در آن محل، اگر قصد ده روز نکرده است، به احتیاط واجب نماز را هم کامل بخواند و هم شکسته. (آیت الله العظمی سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ الْعَلِيّ^۲)

نماز او از همان ابتدا کامل است و اگر ماه رمضان است، باید روزه بگیرد. (آیت الله العظمی مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ الْعَلِيّ^۳)

۱. سیدعلی خامنه‌ای، پرسش‌های متداول، س ۱۴۹؛ استفتای اینترنتی از رهبر معظم انقلاب مَنْظِلَّةُ الْعَلِيّ، شماره استفتا: ۵۱۸۲۸۴.

سؤال: نظر ایشان را در خصوص هر دو قسمت عبارت مرحوم صاحب‌عروه بیان کنید. جواب: «نعم يعتبر فيه (الوطن) الإقامة فيه بمقدار يصدق عليه عرفاً أنه وطنه و الظاهر أن الصدق المذكور يختلف بحسب الأشخاص و الخصوصيات فرتما يصدق بالإقامة فيه بعد القصد المزبور شهراً أو أقل فلا يشترط الإقامة ستة أشهر و إن كان أحوط فقبله يجمع بين القصر و التمام إذا لم ينو إقامة عشرة أيام.»

جواب: کسی که جایی را وطن انتخاب کرده است، مانند اینکه بنای زندگی به مدت هفت هشت سال دارد، در ابتدا لازم به همان نحوی که مرحوم سید در العروة الوثقی فرمود، زندگی کند.

۲. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۸۳۰.

۳. ناصر مکارم شیرازی، سایت احکام مسافر، کثیرالسفر، کسانی که شغل و کارشان سفر است؛ ناصر مکارم شیرازی، پیک احکام، ش ۲۶، م ۲.

اگر قصد ده روز نکرده است، به احتیاط واجب در دو ماه اول، نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند. (آیت الله العظمی وحید حنظلہ العالی)^۱
 از همان زمانی که با قصد ماندن به آنجا رفته است، نمازش کامل است و به گذشت مدتی، احتیاج ندارد. (آیت الله العظمی تبریزی رحمته علیه)^۲

۳. وطن عرفی

• وطن عرفی به چه جایی گفته می شود؟^۳
 وطن عرفی جایی است که فرد بدون قصد ماندن، آن قدر^۴ آنجا بماند که بگویند آنجا وطن

۱. استفتای موجود در گروه علمی از دفتر ایشان در مشهد و قم.

۲. جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۵۱۸.

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۱۳۳۱؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، الاول؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ص ۱۱۵۱؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ص ۱۱۵۱؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۹۲۹؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۹۲۹؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۹۲۹؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۹۲۹؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول و ۷؛ جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۰۲، ص ۴۹۰؛ سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۵۵، ص ۴۰۲ و ۴۰۳ و ص ۲۶۰، ص ۴۱۵؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ص ۹۷۹؛ سیدعلی خامنه ای، احکام سفر، ص ۴۷ و ۱۲۲.

۴. به نظر حضرت امام، اقامت ده سال و بیست سال و بیشتر، بدون قصد کافی نیست. چند استفتا از حضرت امام رحمته علیه:

سؤال ۴۰۲: نظر به مسئله ۱۳۳۱ توضیح المسائل، اگر کسی بدون قصد ماندن، در محلی آن قدر بماند که مردم بگویند آنجا وطن اوست، وطن او محسوب می شود. حکم این جانب که مدت پنج سال در تهران دانشجو هستم و در شرکتی مشغول به کارم و بعد از ظهرها تحصیل می کنم و هنوز درسم تمام نشده است و صاحب منزل شخصی هستم، ازدواج هم کرده ام و قصد حتمی ماندن در تهران را ندارم، چیست؟

جواب: بدون قصد ماندن دائم در یک محله از تهران، وطن محقق نمی شود؛ مگر مدت زیادی که مردم او را اهل آنجا بشمارند، در آن بماند و پنج سال کافی نیست.

سؤال ۴۰۳: افرادی که بدون قصد توطن، سالیان متمادی در یک شهر سکونت دارند، آیا اگر هشت یا ده سال در آنجا مانده باشند، صدق توطن می کند یا نه؟ در هر صورت، ملاک برای صدق توطن، چه مقدار است؟

جواب: مقدار ذکر شده برای صدق وطن کافی نیست.

سؤال ۴۱۵: طلایی که مدت زیادی مثلاً ده تا بیست سال یا بیشتر در قم سکونت دارند و معلوم

اوست. در این نوع از وطن، فرد مانند خود را در آن مکان محدود به مقدار مشخصی نکرده است و مثل کسی که آنجا وطن اوست، در آنجا زندگی می‌کند: اگر مسافرتی برای او پیش آید، دوباره به همان مکان برمی‌گردد. (مشهور)

اگر قصد داشته باشد مدت مشخصی، مثلاً ده سال یا پانزده سال، در جایی زندگی کند، صدق عرفی وطن در این صورت معلوم نیست؛ مگر آنکه بخواهد مدت خیلی طولانی، مثلاً چهل پنجاه سال، در آنجا بماند که در این صورت، آن مکان وطن او محسوب می‌شود. (رهبر معظم انقلاب، مَظَلَّةُ الْعَلَن)^۱

اگر بدون قصد ماندن، آن قدر بماند که بگویند آنجا وطن فرد است، بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیت الله العظمی اراکی حجة الله علیه)

۴. وطن تبعی

تعریف وطن تبعی

• وطن تبعی به چه جایی گفته می‌شود؟^۲

→ نیست که برای همیشه آنجا خواهند ماند یا نه، آیا احکام وطن بر آنان جاری است؟ بر فرض وطن بودن، آیا هفته‌ای یک مرتبه مسافرت کردن، خللی به احکام وطن می‌رساند؟
جواب: حکم مسافر دارند و بدون قصد اقامت، نماز شکسته است.
۱. سیدعلی خامنه‌ای، سایت، احکام سفر، س ۲۹:

www.leader.ir/fa/content/18373

۲. سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، م ۳؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۸۱؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۳.

وطن تبعی محلی است که به تبعیتِ فردی دیگر، برای کسی وطن می‌شود. برای نمونه، پدر و مادر در جایی ساکن می‌شوند و آنجا را وطن خود قرار می‌دهند. این مکان برای فرزند غیرمتمیز آن‌ها که قصد وطن بودن توسط او ممکن نیست، بلکه برای فرزند متمیزی که می‌تواند قصد وطن کند، اما خود را تابع پدر و مادر می‌داند و از خود استقلالی ندارد، وطن تبعی است. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)

• منظور از تبعیت چیست؟

ملاک تابعیتِ کسی از فردی دیگر، مستقل نبودن در زندگی است و اینکه مردم بگویند او تابع آن شخص است (تبعیت عرفی). (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام بهجت رحمته الله علیه و نوری حفظه الله تعالی)

تبعیت به این است که شخص در اراده و زندگی استقلال نداشته باشد و تابع اراده و زندگی دیگری باشد. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمته الله علیه)

۱. سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، م: ۳؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م: ۳؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج: ۱، م: ۹۸۱؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج: ۱، ص: ۱۲۹، م: ۴۷۲.

اقسام تبعیت

تبعیت فرزند

• در چه صورت فرزند تابع پدر و مادر است؟^۲
یکی از انواع تبعیت، تبعیت فرزند از پدر و مادر است که چند گونه است:

۱. اگر فرزند غیرممیز است، تابع والدین خود است. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مأطَّلَه العالی و آیات عظام خویی رحمته العالی، گلپایگانی رحمته العالی، اراکی رحمته العالی، فاضل رحمته العالی، بهجت رحمته العالی، تبریزی رحمته العالی، سیستانی حفظه الله العالی، مکارم حفظه الله العالی، نوری حفظه الله العالی و صافی حفظه الله العالی)

۲. اگر فرزند ممیز است، ولی در زندگی و تصمیم‌گیری خود مستقل نیست، باز هم تابع والدین است. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مأطَّلَه العالی و آیات عظام خویی رحمته العالی، گلپایگانی رحمته العالی، اراکی رحمته العالی، فاضل رحمته العالی، بهجت رحمته العالی، تبریزی رحمته العالی، سیستانی حفظه الله العالی، مکارم حفظه الله العالی، نوری حفظه الله العالی و صافی حفظه الله العالی)

اگر فرزند ممیز است و در زندگی و تصمیم‌گیری مستقل است، تابع پدر و مادر خود نیست و محل سکونت با تبعیت از ایشان، وطن او نمی‌شود. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مأطَّلَه العالی و آیات

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول، ۳؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۶۸۷ و ۷۰۶؛ سیدعلی خامنه‌ای، پرسش‌های متداول، س ۱۵۲؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۱۱، س ۴۰۲؛ محمدعلی اراکی، استفتائات، ص ۳۴، س ۹؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، ۳؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۸۱؛ جواد تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، س ۴۶۶.

عظام گلیایگانی رحمۃ اللہ علیہ، فاضل رحمۃ اللہ علیہ، بهجت رحمۃ اللہ علیہ، سیستانی حفظہ اللہ تعالیٰ، مکارم حفظہ اللہ تعالیٰ و نوری حفظہ اللہ تعالیٰ) نکته: به نظر آیت الله العظمی خویی رحمۃ اللہ علیہ اگر فرزند بالغ شده است، تابع والدین نیست و در تصمیم گیری مستقل است.^۱

• هرگاه پدر یک وطن و مادر وطنی دیگر داشته باشد، فرزند تابع کدام یک است؟ آیا تابع هر دو است و دو وطن دارد؟^۲

در صورتی که فرزند در اراده و زندگی تابع پدر باشد، وطن پدر وطن او محسوب می شود و اگر با مادر زندگی می کند و تابع اوست، وطن مادر وطن او محسوب می شود؛ چه فرزند صغیر باشد و چه کبیر. (رهبر معظم انقلاب مأطلة العالی)

فرزند تابع کسی است که با او ملازمت دارد و در صورتی که با هر دو باشد، دو وطن دارد. (آیت الله العظمی اراکی رحمۃ اللہ علیہ)

۱. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول، ۲م؛ سید ابوالقاسم خویی، المستند فی شرح العروة الوثقی، ج ۲۰، نماز مسافر، قواطع السفر، الاول، ذیل ۳م، ص ۲۵۲: «أَنَّ الْوَطْنَ بِعنوانه لم یکن موضوعاً لحکم من الأحکام الشرعیة بل الموضوع إتما هو المسافر و غیر المسافر. فکل مکلف محکوم بالیتام إلا أن یكون مسافراً، فالحاضر فی بلده سواء أکان وطنه الأصلي أو الاتخاذاً یتیم لا لأجل أنه وطنه، بل لأنه لیس بمسافر... و لا ینبغی التأمل فی انطباق هذا الضابط علی الولد بعد فرض تبعیته لأبویه فی المسکن، فإن هذا منزله و مقره و محل أهله و عشیرته، و من هذا شأنه لا ینصدق علیه المسافر بوجه، كما کان هو الحال فی أبویه، من غیر فرق بین ما إذا کان وطناً أصلیاً لهما أو مستجداً اتخاذاً. فلا یحتاج الولد بعد فرض التبعیة المزبورة إلى قصد التوطن، بل لو کان غافلاً عن ذلك بالکلیة و لم یلتفت بعد بلوغه بل طیلة حیاته فی أن هذا وطنه فلم یصدر عنه القصد رأساً لم یکن قادحاً. لما عرفت من أن موضوع الحکم من لم یکن مسافراً، الصادق علیه بالوجدان، لا من کان متوطناً کی یتأمل فی صدقه علیه، نعم، لو بلغ و أعرض کان مستقلاً کسائر مکلفین، فلو أعرض الوالدان و هو متردد فی الإعراض لا یکنی توطنهما المستجد فی توطنه، بل لا بد من قصده بنفسه. فلا أثر للتبعیة و إن کان معهما بعد فرض البلوغ و الاستقلال. و الحاصل: أن المدار علی صدق المسافر و عدمه.»

۲. محمد علی اراکی، استفتاات، ص ۴۱، ۴۸؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۲۹، ۴۷۲؛ سید علی خامنه ای، پرسش های متداول، ص ۱۵۱.

تبعیت به این است که شخص در اراده و زندگی استقلال نداشته باشد و تابع اراده و زندگی دیگری باشد؛ بنابراین اگر فرزند تابع مادر باشد و خواهناخواه با مادر و در وطن مادر زندگی کند و در آنجا بزرگ شود، وطن مادر وطن او هم خواهد بود؛ اگر چه وطن پدر محسوب نشود و پدر در آنجا مسافر باشد. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمته‌الله‌علیه)

تبعیت همسر

• آیا زن در انتخاب وطن، مستقل است یا همواره تابع شوهر است؟^۱

اگر زن در زندگی خود و تصمیم‌گیری اش مستقل نباشد و هنگام ازدواج، حق انتخاب وطن را برای خود حفظ نکرده باشد و عرفاً تابع شوهر باشد، در این صورت در وطن نیز تابع شوهر است. بلی، صرف اینکه مکانی وطن شوهر است، باعث نمی‌شود آن مکان وطن زن هم باشد و زن می‌تواند وطن جدید شوهرش را وطن خود قرار ندهد و تابع شوهر نباشد. (حضرت امام رحمته‌الله‌علیه و رهبر معظم انقلاب مد ظله‌العالی و آیات عظام خویی رحمته‌الله‌علیه، تبریزی رحمته‌الله‌علیه، گلپایگانی رحمته‌الله‌علیه، فاضل رحمته‌الله‌علیه، بهجت رحمته‌الله‌علیه، سیستانی رحمته‌الله‌علیه، وحید رحمته‌الله‌علیه،

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، احکام نماز، س ۶۸۷ و ۶۹۲ و ۷۰۴ و ۷۰۶؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، ج ۳؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ سیدمحمد رضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۵۴؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۵۴؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ۹۸۱؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۴۷۱ و ۴۷۶؛ سیدمحسن محمودی، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، ج ۲، ص ۹۹ و ۱۰۰؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۲۲۳.

مکارم حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ و صافی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

• زن که در وطن تابع شوهر شده است، برای تحقق وطن آیا باید مانند وطن اتخاذی مقداری اقامت کند تا وطن بودن محقق شود یا لازم نیست؟^۱
به محض رفتن به خانه شوهر، نماز زن کامل است. (آیات عظام اراکی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ و تبریزی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)
فرد باید به مقداری سکونت کند که عرفاً اهل آنجا محسوب شود. (حضرت امام مَیْمُونُ و رهبر معظم انقلاب مَرَّظَلَهُ اللهُ عَلَیْهِ و آیات عظام خویی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ، بهجت حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ، سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ، وحید حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ و صافی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)^۲

۵. وطن شرعی

تذکر: مشهور مراجع و فقها، وطن شرعی را قبول ندارند. از فقهای مشهور گذشته، آیت الله العظمی خویی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ و از فقهای فعلی آیت الله العظمی صافی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ قائل به وطن شرعی شده اند.
نکات کلی درباره وطن شرعی در فتواها و استفتاهای آیت الله العظمی خویی حَفَظَهُ اللهُ عَلَیْهِ:^۳

۱. محمدعلی اراکی، استفتانات، ص ۴۱، ۳۷؛ لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۰۹، ۳۹۲؛ سیدابوالقاسم خویی و جواد تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، ص ۱۲۴، ۳۲۲؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، م ۳؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، م ۹۲۷؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۸۱؛ مستفاد از: سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتانات، احکام نماز، س ۷۰۶.

۲. به مجرد ورود به خانه شوهر، وطن محسوب نمی شود.

۳. سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، م ۹۲۶؛ سیدابوالقاسم خویی، صراط النجاة، به حاشیه سیدابوالقاسم خویی، ج ۱، ص ۱۱۱، ۲۸۶ و ص ۱۲۶، ۳۲۷ و ج ۲، ص ۱۲۹، ۴۰۰ و ج ۳، ص ۸۴، ۲۵۰ و ص ۹۴، ۲۷۹؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول، م ۱؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۳.

۱. وطن شرعی محلی است که شخص در آنجا ملک مسکونی داشته باشد و حداقل شش ماه متوالی به قصد وطن، در آن ملک ساکن بوده باشد.

۲. در وطن شرعی، شش ماه سکونت باید پشت سرهم باشد؛ بنابراین اگر برای مثال شخصی تهرانی به قصد توطن دائمی به قم مهاجرت کند و منزلی بخرد، ولی هر از چند گاهی به تهران برود و دو سه روز بماند، چون سکونت متوالی در قم نداشته است، قم برای او وطن شرعی نمی‌شود. البته سفر برای نصف روز یا یک روز و مثل این‌ها در بین، به سکونت فرد ضرری وارد نمی‌کند.

۳. تفاوتی ندارد از ابتدا قصد ماندن برای شش ماه متوالی داشته باشد یا اینکه قصد اقامت دائمی داشته باشد و اتفاقاً فقط شش ماه متوالی بماند.

۴. در تحقق وطن شرعی، داشتن ملک مسکونی مشترک نیز کفایت می‌کند؛ مثلاً زن و شوهری به قصد توطن دائمی به شهری مهاجرت کرده و مشترکاً منزلی خریده‌اند. پس از شش ماه سکونت متوالی در آن منزل، آن مکان برای هر دوی آنان وطن شرعی می‌شود.

۵. اگر ملک محل سکونت، مال خودش نباشد، وطن شرعی تحقق پیدا نمی‌کند؛ مثلاً زنی که با قصد وطن دائمی، به مدت شش ماه متوالی یا بیشتر در منزل شوهرش در شهری غیروطن خود زندگی کرده است، آنجا برای او وطن شرعی نمی‌شود. همچنین اگر فرزند در منزل پدرش یا پدر در منزل فرزندش، شش ماه یا بیشتر زندگی کند،

آنجا وطن شرعی نمی شود.

۶. تا زمانی که آن خانه از مالکیت فرد خارج نشده یا از بین نرفته است، آن مکان حکم وطن را دارد که در آنجا باید نماز را کامل بخواند؛ حتی اگر از آن مکان اعراض کرده باشد.

استفتایی از آیت الله العظمی صافی حفظه الله تعالى

• سؤال: اگر شخصی ملکی در جایی داشته باشد، ولی محل سکونت او شهری دیگر باشد، آیا وقتی به آن منطقه که ملک دارد می رود، نمازش کامل و روزه اش صحیح است؟

جواب: کسی که در محلی ملک دارد و در آن محل شش ماه می ماند، تا آن ملک را دارد، آن محل حکم وطن او را دارد؛ اگرچه از آنجا اعراض کرده باشد؛ پس هر وقت به آنجا می رود، نمازش را باید کامل بخواند؛ اگرچه قصد ماندن ده روز را نداشته باشد. این مکان را در اصطلاح، وطن شرعی می گویند.

انتخاب چند وطن

• آیا می توانیم بیشتر از دو وطن داشته باشیم؟
داشتن بیشتر از دو وطن امکان ندارد.

۱. www.saaqi.org/fa/node/7363

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول، ۲؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۳۲؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، ۹۲۴م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، ۹۲۴م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، ۹۲۴م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، ۹۲۴م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی احکام المسافر، القول فی قواطع السفر، ۲؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ۹۸۰م؛ محمدفاضل لنکرانی، الاحکام الواضحة، ۹۶۸م؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۶۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتانات جدید؛ ناصر مکارم شیرازی، بیک احکام، ش ۲۵، ۱۹م.

(آیت الله العظمی زنجانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

داشتن بیشتر از دو وطن محل اشکال است و احتیاط رعایت شود. (حضرت امام رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ و آیت الله العظمی فاضل رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

غیر از وطن اصلی یعنی جایی که در آن به دنیا آمده و رشد کرده است، داشتن دو وطن اتخاذی (جدید) اشکال ندارد؛ ولی اگر خواست سه وطن اتخاذ کند که در هریک در طول سال چهار ماه زندگی کند، منوط به صدق عرفی وطن است؛ وگرنه داشتن وطن سوم اشکال دارد. (رهبر معظم انقلاب مُطَلَّعُ الْعَالَمِ)

داشتن بیشتر از دو وطن اشکال ندارد؛ به شرطی که عنوان «من کان بینه معه» صادق نباشد. بنابراین تا سه وطن مانعی ندارد؛ به شرطی که مثلاً در هر کدام، چهار ماه از سال بماند. (آیت الله العظمی مکارم حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

داشتن بیشتر از دو وطن اشکال ندارد. (آیات عظام خویی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، تبریزی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، گلپایگانی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، اراکی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، بهجت رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ، سیستانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ، وحید حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ، صافی حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ و نوری حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

روی گرداندن از وطن

تعریف اعراض

• معنای اعراض از وطن چیست؟

اعراض از وطن به معنای ترک وطن و منصرف شدن از اقامت در آن است؛ به این معنا که

۱. حتی تا چهار وطن هم اشکال ندارد. (آیت الله العظمی نوری حَفْظَهُ اللهُ عَلَیْهِ)

شخص پس از خروج از وطن، دیگر قصد زندگی در آنجا را نداشته باشد.

اعراض از وطن اصلی و وطن اتخاذی^۱

اگر انسان از وطن خود صرف نظر کند و دیگر نخواهد در آنجا زندگی کند، زمانی که از آنجا خارج می‌شود،^۲ از وطنش اعراض کرده است. بنابراین از آن موقع هر وقت به آن مکان برای صلۀ رحم، زیارت، تفریح و... می‌رود، آنجا برای او حکم وطن را ندارد و نمازش در آنجا شکسته است؛ هر چند وطن دیگری هم برای خود انتخاب نکرده باشد. (تمام مراجع عظام تقلید)

استفتایی از رهبر معظم انقلاب مَنْظَلُهُ الْعَلِيِّ^۳

• سؤال: خانمی بعد از ازدواج با همسر، به شهر دیگری برای سکونت رفته است و می‌گوید: «اگر از شوهرم طلاق بگیرم یا شوهرم قبل از من فوت کند، برای ادامه زندگی به وطنم بر می‌گردم.» آیا

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی بزدی، العروة الوثقی، فصل فی احکام المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۱ و ۴؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، م ۱؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، ۹۲۸م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، ۹۲۸م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، ۹۲۸م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، ۹۲۸م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۷۹؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۵۲؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۵۲؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۷۰۳.

۲. تا زمانی که فرد از وطن خارج نشده است، اعراض محقق نمی‌شود. سؤال: فردی در حال روزه در ماه مبارک رمضان، در شهر خودش قصد اعراض از وطن می‌کند. برای جواز افطار روزه، قصدش باید چگونه باشد؟
جواب: قصدش باید به‌گونه‌ای باشد که عرفاً آن را اعراض بدانند؛ زیرا قصد اعراض به قطع تمام علائق از آنجا محقق می‌شود که اعراض عملی هم می‌خواهد و به مجرد قصد، اعراض تحقق نمی‌یابد. (محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۳۰۳)

۳. سایت رهبر معظم انقلاب مَنْظَلُهُ الْعَلِيِّ، استفتائات استان‌ها، شماره استفتا: ۵۴۳۳۱۹.

در این صورت، او اعراض نکرده است و همین مقدار قصد برای صدق کردن اعراض نکردن کفایت می‌کند؟

جواب: در فرض مذکور، اعراض نشده است.

اعراض از وطن شرعی

با ازدست دادن ملک، آنجا از وطن بودن خارج می‌شود؛ اما با دل‌کندن و خارج شدن تا زمانی که ملکی در آنجا داشته باشد، اعراض صدق نمی‌کند. (آیت‌الله العظمی خویی رحمته‌الله علیه)^۱

۱۹۷

فقه

فصل دوم: قواطع سفر

اعراض تبعی

- معنای اعراض تبعی را بیان کنید؟
اعراضی که به تبعیت از فرد دیگر انجام می‌شود، اعراض تبعی نامیده می‌شود.
- آیا فرزند در اعراض از وطن، تابع پدر و مادر است؟^۲

تابعیت فرزند از پدر و مادر در اعراض از وطن، مانند تابعیت از ایشان در انتخاب وطن است؛ بنابراین چنانچه والدین در زمانی که هنوز فرزند تابع آنان

۱. سیدابوالقاسم خویی، المسائل المنتخبة، ص ۱۴۴؛ سیدابوالقاسم خویی، موسوعة الإمام الخوئی، ج ۲۰، ص ۲۳۹.

۲. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۶۰۹م؛ سیدمحمدکاظم طباطبائی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول، ۴م؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۶۹۱ و ۷۰۶؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، م ۱؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۸۱؛ محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۲، س ۳۰۲۲؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع السفر، الاول و ۹۲۷م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع السفر، الاول و ۹۲۷م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع السفر، الاول و ۹۲۷م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، قواطع السفر، الاول و ۹۲۷م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۱۱، س ۴۰۲.

شمرده می‌شود، از سکونت در وطن مذکور اعراض کنند و از آن خارج شوند، مکان مذکور، دیگر وطن فرزند محسوب نمی‌شود و اعراض در حق او نیز به تبعیت حاصل می‌شود. اما اگر والدین از وطن مذکور اعراض نکنند تا آنکه فرزند به سنی برسد که دیگر تابع والدین شمرده نشود و مستقل در تصمیم‌گیری و انتخاب وطن محسوب شود،^۱ باز هم مکان مذکور وطن فرزند محسوب می‌شود و نمازش در آنجا کامل است؛ مگر آنکه خودش مستقلاً از آن اعراض کند و خارج شود. (تمام مراجع عظام تقلید)

• سؤال: پدر و مادر بدون قصد اعراض از وطن اول، از آنجا به وطن جدیدی نقل مکان کرده‌اند و فرزندی در وطن دوم آن‌ها متولد شده است. آیا تا زمانی که این فرزند مستقل نشده است، حتی بعد از بلوغ، وطن اول پدر و مادر با فرض اینکه از آنجا اعراض نکرده‌اند، برای این فرزند، وطن محسوب می‌شود؟^۲

جواب: به طور کلی، وطن پدر و مادر حکم وطن برای او را ندارد و بدون قصد اقامت ده روز، نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. (رهبر معظم انقلاب **سَأَلَهُ الْعَالِي**)

۱. به‌نظر آیت‌الله العظمی خویی **رحمته** اگر فرزند بالغ شده است، تابع والدین نیست و در تصمیم‌گیری مستقل است؛ همچنان که در بحث وطن تبعی توضیح آن گذشت. (سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الاول، ۳م)

۲. محمدعلی اراکی، استفتانات، ص ۳۴، س ۹ و ۱۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای اینترنتی، کد پیگیری: ad7834998785be6e؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتای اینترنتی، کد رهگیری: ۹۳۱۰۰۸۰۲۶۶؛ حسین وحید خراسانی، استفتای اینترنتی، کد: ۱۹۶۷؛ حسین نوری همدانی، استفتای اینترنتی، کد: ۱۸۰۲۰.

وطن پدر، وطن فرزند نیست و وطن شوهر، وطن زن. البته اگر در یکی از این چند حالت، در آنجا بماند، در حکم وطن است و نمازش کامل و روزه‌اش صحیح؛ پس به قصد ده روز نیاز ندارد: ۱. قصد سکونت طولانی مدت مانند یک سال یا بیشتر؛ ۲. ماندن هفته‌ای حداقل سه روز در مدت حداقل دو سال؛ ۳. ماندن حداقل چهار ماه در سال هرچند به صورت پراکنده، در مدت سه سال و بیشتر. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

در فرض سؤال، بنا بر احتیاط واجب، باید در وطن آن‌ها نمازهای ظهر و عصر و عشا را دو بار بخواند: یک بار دورکعتی و یک بار چهاررکعتی؛ مگر اینکه بخواهد حداقل ده روز بماند. (آیت‌الله العظمی وح يَدُ حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

در فرض سؤال، زادگاه پدر و مادر وطن وی محسوب نمی‌شود و نمازش در آنجا شکسته است. (آیت‌الله العظمی نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

وطن اول پدر و مادر، برای این فرزند وطن محسوب می‌شود؛ مگر اینکه بعد از بلوغ مستقل شده باشد و از آن وطن پدر و مادری اعراض کرده باشد. (آیت‌الله العظمی اراکی حَرَّضَهُ اللهُ تَعَالَى)

• آیا خروج الزامی زن از وطن به تبعیت از شوهر، اعراض محسوب می‌شود یا به نیت او بستگی دارد؟^۱

مجرد زوجیت موجب تبعیت قهری نمی‌شود و

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتانات، احکام نماز، ص ۷۰۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۶۴، ۴۲۸م؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۴۰۶، ۳۰۱۷م؛ جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۹۶، ۴۶۵؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۷۱ و ۴۷۶.

زن می‌تواند در انتخاب وطن و قصد اقامت، تابع شوهر خود نباشد. بله، اگر زن در انتخاب وطن و اعراض از آن تابع اراده همسرش باشد، قصد شوهرش برای او کافی است و شهری که همسرش با او برای زندگی دائم و به قصد توطن به آنجا رفته است، وطن وی هم محسوب می‌شود و همچنین اعراض شوهر او از وطن مشترکشان با خروج از آن و رفتن به جایی دیگر، اعراض او از وطن هم محسوب می‌شود. (رهبر معظم انقلاب، مَطَّلَةُ الْعُلَى)

اعراض به نیت خود زن بستگی دارد: چنانچه امیدوار باشد که شوهر را بازگرداند، اعراض نیست و اگر امیدی ندارد، اعراض قهری صورت گرفته است. (آیت‌الله العظمی مکارم عَفَّاقَةَ اللَّهِ عَالِمًا)

زنی که از حدّ تبعیت بالطبع بیرون آمده و صاحب اراده است، در اتخاذ وطن و اعراض از آن و قصد اقامت تابع نیست و ملاک تصمیم خود اوست. (حضرت امام عَجَلَنِي)

ملاک قصد خود زن است؛ هرچند به تبعیت از شوهر ایجاد شود. (آیت‌الله العظمی بهجت عَجَلَنِي)
پس از شوهرکردن، در وطن و اعراض از آن و مسافرت و اقامت، قصد خود دختر معتبر است. (آیت‌الله العظمی تبریزی عَجَلَنِي)

زن تابع شوهر نیست و ملاک، تصمیم خودش است. (آیت‌الله العظمی فاضل عَجَلَنِي)

• حکم نماز و روزه زن‌هایی که پس از ازدواج، برای زندگی به شهر دیگری می‌روند، در وقتی که به وطن اصلی‌شان می‌آیند، چیست؟^۱

۱. سیدعلی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام نماز، س ۷۰۵؛ جواد تبریزی، استفتائات

تا زمانی که از وطن اصلی خود اعراض نکرده‌اند، نمازشان در آنجا کامل است. (رهبر معظم انقلاب
مَنْظِلَةُ الْعَالِي)

پس از شوهرکردن، در وطن و اعراض از آن و مسافرت و اقامت، قصد خود دختر معتبر است. (آیت‌الله العظمی تبریزی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

زنانی که بدون توجه به اعراض کردن و اعراض نکردن از وطن اصلی‌شان، به شهر دیگر به منزل شوهر می‌روند و پس از توجه و التفات هم نوعاً قصد دارند که اگر زناشویی‌شان تا آخر عمر برقرار بماند، در وطن شوهر اقامت کنند، و الا به وطن خودشان برگردند، تا زمانی که از وطن اصلی چشم‌پوشیده‌اند، حکم وطن باقی است و نمازشان در آنجا کامل است. (حضرت امام رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)
آیت‌الله العظمی فاضل رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ

نکته: دیدگاه‌های مراجع دیگر در این مسئله را می‌توان از حکم اعراض از وطن استفاده کرد.

اعراض عرفی (اعراض عملی)

• معنای اعراض عرفی (اعراض عملی) را بیان کنید.

اگر از وطن خود خارج شویم و تصمیم هم نگرفته باشیم که از آنجا روی‌گردان شویم، ممکن

جدید، ج ۱، ص ۹۶، س ۴۶۵؛ سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۶۴ و ۴۲۹م؛ محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۲۸، س ۴۶۴ و ۴۷۰.
سؤال: خانمی بعد از ازدواج با همسرش، به شهر دیگری برای سکونت رفته است و می‌گوید: «اگر از شوهرم طلاق بگیرم یا شوهرم قبل از من فوت کند، برای ادامه زندگی به وطنم بر می‌گردم.» آیا در این صورت، اعراض نکردن صادق است و همین مقدار قصد برای صدق اعراض نکردن کفایت می‌کند؟
جواب: در فرض مذکور، اعراض انجام نشده است. (سیدعلی خامنه‌ای، استفتانات نمایندگی‌ها)

است این خروج مدت‌ها طول بکشد و مردم بگویند که ما از وطن خود اعراض کرده‌ایم. چنین اعراضی اعراض عرفی نامیده می‌شود.

• نظرهای مراجع عظام تقلید دربارهٔ اعراض عرفی را بیان کنید.^۱

هرگاه فرد اطمینان دارد که در آینده برای ادامهٔ زندگی به وطن قبلی بر نمی‌گردد، اعراض محقق می‌شود؛ اما اگر احتمال درخور توجه بدهد که در آینده به وطن سابقش برای سکونت و زندگی بر می‌گردد، در این صورت اعراض محقق نشده است و هروقت به مکان مذکور می‌رود، نمازش کامل است. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

اعراض نه‌تنها با قصد محقق می‌شود، بلکه به اعراض قهری هم محقق می‌شود. (آیت‌الله العظمی صافی حَفْظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

در تحقق اعراض، قصد لازم نیست و همین که شخص بداند دیگر برای سکونت به وطن سابق بر نمی‌گردد، هرچند برای ماندن در مدتی از سال مثل یک ماه یا دو ماه در هر سال، اعراض محقق شده است. (آیت‌الله العظمی تبریزی حَرَمَهُ اللهُ عَلَيَّ)

اگر از وطن خارج شویم و این خروج به دلیل طولانی شدن مدت خروج و نرفتن به وطن اصلی، در نظر مردم اعراض از وطن باشد، اعراض عملی محقق می‌شود؛ و الا اعراض صادق نیست؛ هرچند

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۶۰۹م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۱۰۷، س ۳۸۳؛ جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۲، ص ۸۸، س ۳۹۷؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات، ج ۱، ص ۷۶، س ۲۱۰؛ ناصر مکارم شیرازی، پیک احکام، ش ۲۵، س ۲۰؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۱۵، س ۶۶؛ حسین وحید خراسانی، احکام مسافر، ص ۴۱، م ۳۶.

خروج ما از وطنمان سال‌ها طول بکشد و سال‌ها به آنجا نرویم. (آیت‌الله العظمی گلپایگانی رحمته‌الله علیه)

اگر انسان امیدی ندارد که به وطن خود بازگردد، اعراض قهری حاصل است. همچنین اگر تصمیم گرفته باشد برای سکونت، دوباره به وطن قبلی‌اش بازگردد، ولی خروجش از وطن بسیار طول بکشد، مثلاً پنج سال، و در این مدت بازنگردد، در عمل از وطن خود اعراض کرده است (اعراض عملی)؛ هرچند تصمیم به اعراض نگرفته باشد. در نتیجه، نمازش را باید در آنجا شکسته بخواند و نباید روزه بگیرد؛ مگر اینکه حداقل سه ماه در سال به آنجا رفت‌وآمد کند که در این صورت، در حکم وطن باقی می‌ماند. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه‌الله‌عالی)

کسی که از وطن خود به جای دیگری منتقل شده است، چنانچه به هیچ‌وجه احتمال بازگشت به آن محل را نمی‌دهد، یا اگر احتمال می‌دهد و درصد احتمال خیلی ضعیف است، در این صورت اعراض از آن محل محقق شده است و دیگر آن محل وطن او به حساب نمی‌آید. (آیت‌الله العظمی وحید حفظه‌الله‌عالی)

چند مسئله درباره‌ی اعراض از وطن

ترک موقت وطن

• ترک وطن بدین گونه که بگوید: «فعلاً ترک وطن کردم تا بعد اگر دوباره به اینجا آمدم، این شهر را وطن خود قرار دهم» درست است یا خیر؛ با اینکه قلباً به وطن خود علاقه دارد؟

ترک موقت، اعراض نیست و حکم وطن باقی است. (حضرت امام علیه السلام)^۱

شک در اعراض از وطن

• این جانب ۲۳ سال است که از وطن اصلی خود خارج شده‌ام و شک دارم که آیا اعراض کرده‌ام یا خیر. نمازم را در وطن اصلی چطور باید بخوانم؟ تا اعراض محرز نشده است، به حکم وطن باقی است. (حضرت امام علیه السلام)^۲

قصد بازگشت به وطن در سال‌های دور

• وطن آباواجدادی فردی تهران بوده است؛ اما اکنون به مشهد آمده است و مشهد را وطن دائمی خود انتخاب کرده است. او قصد دارد در آینده دور، مثلاً بیست یا سی سال دیگر یا اواخر عمر، مجدداً به وطن سابقش برگردد و در آنجا مسکن گزیند و زندگی کند. آیا در این فرض، فعلاً اعراض از تهران صورت گرفته است؟ نماز او در تهران چگونه است؟^۳

در فرض سؤال، اعراض صدق نمی‌کند و نماز او در شهر تهران کامل است. (حضرت امام علیه السلام)^۴

۱. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۶۴، س ۴۲۷.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۶۳، س ۴۲۵.

۳. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، استفتانات نماز مسافر، س ۳۷.

۴. مستفاد از استفتای زیر:

سؤال: این جانب مدت ۴۵ سال است که در تهران مقیم هستم؛ ولی متناوباً هر چند وقت یک بار به شهرستان محل تولدم می‌روم و از آنجا هم اعراض نکرده‌ام. فتوای حضرت امام علیه السلام درباره احکام وطن برای من و فرزندانم چیست؟

جواب: در وطن اصلی، تا از آن اعراض نکرده‌اید، نماز و روزه کامل و صحیح است و فرزندان اگر آن محل وطنشان نیست، در آنجا حکم مسافر دارند. (سیدروح‌الله خمینی، استفتانات،

ج ۱، ص ۲۵۶، س ۴۰۵)

آیت‌الله‌العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى

• کسی در جایی به دنیا آمده و چند سال ابتدایی عمر در آنجا زندگی کرده است. او از آنجا به شهر دیگری مهاجرت کرده؛ اما از وطنش اعراض نکرده است و در صورت امکان برای زندگی به آنجا باز خواهد گشت. همچنین هر سال در تابستان مدتی به آنجا می‌رود. حکم نماز و روزه او چیست؟^۱

در صورتی که قصد داشته باشد در آینده نه چندان دور، مثلاً در چند سال دیگر، برای سکونت مستمر به آنجا بازگردد، اعراض حاصل نشده است و نماز و روزه‌اش در آنجا کامل و صحیح است. در غیر این صورت، نمازش شکسته است و روزه‌اش باطل.

(آیت‌الله‌العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

۲۰۵

فقه
رهبر

فصل دوم: قواطع سفر

پشیمانی از اعراض از وطن

• فردی چند سال بعد از اینکه از وطن اصلی خود اعراض کرده است، پشیمان شده و دوست دارد که همان جا وطنش باشد. آیا می‌تواند دوباره آنجا را وطن انتخاب کند؟^۲

اگر از وطن اصلی اعراض کرده است، دیگر آنجا حکم وطن را ندارد؛ مگر اینکه فرد دوباره به آنجا برگردد و قصد توطن کند. (حضرت امام وَجَّهَهُ اللهُ تَعَالَى)

و رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ اللهُ تَعَالَى و آیت‌الله‌العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

با اعراض، حکم وطن قطع می‌شود و چنانچه

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۳، س ۲۵۵.

۲. سیدروح‌الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۶۳، س ۴۲۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبه الاستفتانات، احکام نماز، س ۶۸۶؛ ناصر مکارم شیرازی، یک احکام، ش ۲۵، س ۲۳؛

جواد تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۵۰۷.

بعد از پشیمانی، بدون قصد توطن به وطن سابق برگردد، در حالی که احتمال توطن دوباره را بدهد، به احتیاط واجب نماز را هم شکسته بخواند و هم کامل. (آیت الله العظمی تبریزی رحمته علیه)

رفت و آمد به وطنی که از آن اعراض شده است

• فردی بعد از اعراض از یک محل، در ایام سال برای دیدن والدین و کارهای دیگر به آنجا می رود و رفت و آمد خود را قطع نکرده است. آیا این عمل به اعراض او ضرری وارد می کند؟^۱

اگر قصد کرده است که دیگر برای سکونت به وطن اصلی نرود، اعراض محقق شده است و در رفت و آمدهای مزبور، حکم مسافر را دارد و نمازش در آنجا شکسته است. (حضرت امام رحمته علیه و رهبر معظم انقلاب مأطله العلی و آیات عظام فاضل رحمته علیه و سیستمی حفظه الله تعالی)

• وطن آبا و اجدادی فردی تهران است و الان به شکل دائمی در مشهد ساکن شده است؛ ولی منزل خود در شهر تهران را نفروخته است. آیا اعراض از وطن در صورت های زیر صورت گرفته است:

- الف. قصد دارد در آینده، هر سال فقط یک ماه برای سکونت به تهران برگردد.
- ب. قصد دارد در آینده هر سال فقط دو ماه برای

۱. سیدروح الله خمینی، استفتانات، ج ۱، ص ۲۶۳، ۴۲۳؛ محمد فاضل لنگرانی، جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۲۹، ۴۷۰؛ سیدعلی سیستمی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ص ۱۸۳۹؛ سیدعلی خامنه ای، اجوبة الاستفتانات، احکام نماز، ص ۷۰۰.

سکونت به تهران برگردد.

• ج. قصد دارد در آینده هر سال فقط سه ماه برای سکونت به تهران برگردد.

در صورت اول و دوم، اعراض شده است و در صورت سوم، چنانچه قصد دارد این وضع را استمرار دهد، اعراض صورت نگرفته است. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

• فردی سه سال مستمر در محل تحصیل حضور داشته است؛ ولی سال آخر فقط هر دو سه ماه یک روز به آنجا می‌رود. حکم نماز و روزه اش چیست؟ با اقامت به این مقدار، اعراض صورت می‌گیرد و نماز و روزه او شکسته و باطل است. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۲

صدق اعراض از وطن برای کسی که هیچ وطنی اختیار نکرده است

• فردی با اعراض از وطن به محل دیگری رفته است؛ ولی هنوز جایی را وطن انتخاب نکرده است. آیا اعراض از وطن برای چنین فردی صورت گرفته است؟^۳

بلی، در صورتی که از وطن خود اعراض^۴ کرده است و هنوز جایی را وطن انتخاب نکرده است، این فرد بدون وطن است. (تمام مراجع عظام تقلید)

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، استفئات نماز مسافر، س ۳۶.

۲. ناصر مکارم شیرازی، پیک احکام، ش ۲۵، س ۲۴.

۳. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۴؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی احکام المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۴.

۴. تعریف اعراض در سؤال‌های قبلی بیان شد.

تردید درباره اقامت در یک محل

• حکم وطن کسی که قصد اقامت دائمی در مکانی را دارد و سپس در اقامت مردد می‌شود، چیست؟^۱
قبل از اینکه آن مکان صدق وطن کند، حکم وطن را ندارد؛ هرچند هنوز از آنجا خارج نشده و اعراض نکرده باشد.

بعد از اینکه آن مکان صدق وطن کند:

الف. وطن اتخاذی

تا زمانی که از آنجا اعراض نکرده و خارج نشده است، حکم وطن را دارد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، خوبی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)

آن مکان حکم وطن را ندارد؛ هرچند هنوز از آنجا خارج نشده باشد و اعراض نکرده باشد. (آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

ب) وطن اصلی

تا زمانی که از آنجا اعراض نکرده و خارج نشده است، حکم وطن را دارد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، خوبی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی،

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی احکام المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۶م؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، ۹۲۸م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، ۹۲۸م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، ۹۲۸م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، ۹۲۸م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، ۴م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ۹۸۲م؛ محمد فاضل لنکرانی، الاحکام الواضحة، ۹۷۱م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۵۵م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۵۵م.

وحید حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی، مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی، نوری حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی و صافی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی)

تا زمانی که مردد است، بنا بر احتیاط واجب، بین احکام وطن و غیروطن جمع کند. (آیت الله العظمی اراکی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

اعراض قهری

• اعراض قهری یعنی چه؟ آیا اعراض قهری برای زنی که ازدواج می‌کند و همراه شوهر از وطن اصلی خود به شهر دیگری می‌رود، صادق است؟^۱

چنانچه زوجه بنا دارد با شوهر خود در شهر شوهرش زندگی کند، این، اعراض قهری از زادگاه خود است. اعراض علاوه بر اینکه با قصد محقق می‌شود، به اعراض قهری هم محقق می‌شود. بنابراین در بازگشت به وطن برای صلۀ ارحام، حکم مسافرا دارد. (آیت الله العظمی صافی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَی)

برای زنی که قصد طلاق از همسرش را ندارد و از اینکه همسرش به وطن او حتی برای سکونت به صورت موقت هم برود، قطع امید کرده است، اعراض قهری حاصل می‌شود. (آیت الله العظمی بهجت رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

برای زنی که قصد طلاق از همسرش ندارد و همسرش هم تصریح کرده است که به وطن زوجه‌اش حتی برای سکونت به صورت موقت هم نمی‌رود، اعراض قهری حاصل می‌شود. چنانچه امیدوار باشد که شوهر را بازگرداند، اعراض صادق

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۳۸۳ و ۳۹۵ و ۳۹۹؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۳۰۲۹؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، س ۲۱۰ و ۲۱۷.

نیست. (آیت الله العظمی مکارم عَفَّةَ اللهُ عَلَیْهِ)

دوم: قصد اقامت ده روز

- اگر فرد تصمیم بگیرد در جایی ده روز یا بیشتر اقامت کند، باید در آنجا نماز را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

شروط قصد اقامت دهه

- قصد اقامت دهه با چه شروطی محقق می شود؟
  ۱. مدت اقامت، ده روز یا بیشتر باشد و ایام مذکور پشت سرهم باشند؛
  ۲. از ابتدا بداند که مدت اقامت او ده روز یا بیشتر است؛
  ۳. تصمیم جدی بر ماندن داشته باشد؛
  ۴. محلی که می خواهد در آنجا مجموعاً ده روز بماند، یک مکان باشد، نه مکان های متعدد؛
  ۵. قبل از خواندن یک نماز چهار رکعتی ادایی، از قصد خود بنگردد؛
  ۶. از محل اقامت به حدّ مسافت شرعی یا بیشتر خارج نشود؛ هرچند برای مدت کمی باشد. همچنین از اول قصد نداشته باشد در اثنای ده روز، به حدّ مسافت شرعی برود؛
  ۷. از اول قصد نداشته باشد در اثنای ده روز، برای مدتی که با قصد اقامت ده روز منافات دارد، به کمتر از حدّ مسافت شرعی برود.توضیح این شروط در مسائل بعد خواهد آمد.

۲۱۰

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۳۵م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، التانی.

شرط اول: مدت اقامت، ده روز یا بیشتر باشد و ایام مذکور پشت سرهم باشند

روش محاسبه قصد دهه

• برای محقق شدن قصد دهه، چگونه ده روز محاسبه می شود؟^۱

اگر فرد در بین روز وارد آن مکان شود: باید تصمیم بگیرد در آن مکان، حداقل ۲۴۰ ساعت اقامت کامل بکند. (تمام مراجع عظام تقلید) اگر قصد مسافر این باشد که ده روز تلفیقی ناقص در جایی بماند، مثلاً تصمیم گرفته باشد از دو ساعت به غروب روز اول ماه تا ظهر روز یازدهم ماه در محلی اقامت کند، بنا بر احتیاط واجب باید نمازش را هم شکسته و هم کامل بخواند. (آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

اگر فرد اول روز وارد آن مکان شود، باید تصمیم گرفته باشد که به اندازه ده روز و نه شب در آنجا اقامت کند. (تمام مراجع عظام تقلید)

منظور از اول روز

• منظور از اول روز چه زمانی است؟^۲
اول روز، اذان صبح است. (مشهور)

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۶؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۳۴۵؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الثاني؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، م ۵.
۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۶؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع السفر، الثاني؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع السفر، الثاني؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، نماز مسافر، قواطع السفر، الثاني؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، نماز مسافر، قواطع السفر، الثاني.

اول روز، بنا بر احتیاط واجب، اذان صبح است.^۱
 (آیت الله العظمی وحید خنّطه علیه السلام)
 اول روز، طلوع آفتاب است. (آیات عظام
 خویی رحمته الله علیه و تبریزی رحمته الله علیه)

متوالی بودن ایام

- آیا برای محقق شدن قصد دهه، متوالی بودن ایام شرط است؟^۲
 بله، توالی ایام برای تحقق قصد دهه لازم است. (تمام مراجع عظام تقلید)

قصد دهه مجدّد بعد از گذشت ده روز

- آیا مسافری که قصد دهه کرده است، بعد از گذشت ده روز باید قصد دهه کند؟^۳
 مسافری که قصد کرده است ده روز در محلی بماند، بعد از سپری شدن ده روز، اگر بخواهد بیشتر از ده روز در آنجا اقامت کند، مثلاً بخواهد یک هفته دیگر هم بماند، تا وقتی که مسافرت نکرده است، باید نمازش را کامل بخواند و قصد دهه مجدّد لازم نیست. (تمام مراجع عظام تقلید)

۱. بنابراین اگر مسافر بعد از اذان صبح و قبل از طلوع آفتاب وارد محلی شود، اگر قصد کند که تا همان ساعت از روز یازدهم در آن محل بماند، نمازش کامل است و اگر بخواهد غروب روز دهم از آن محل خارج شود، باید بنا بر احتیاط واجب، نمازش را هم کامل و هم شکسته بخواند.

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۳۵م: سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الثانی.

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۴۲م: سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۲۲.

شرط دوم: از ابتدا بداند که مدت اقامت او ده روز یا بیشتر است

علم به اقامت ده روز

• آیا برای محقق شدن قصد دهه، علم به اقامت

ده روز یا بیشتر لازم است؟^۱

۱. اگر مسافر قصد اقامت در مکانی را تا روز معینی داشته باشد و بداند که ده روز یا بیشتر به آن روز معین مانده است، باید نماز را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

۲. اگر مسافر قصد اقامت در مکانی را تا روز معینی داشته باشد و نداند از زمان قصد اقامت تا روز معین مذکور، ده روز می شود یا نه:

باید نمازش را شکسته بخواند و اگر بعد از قصد، مثلاً بعد از چند روز، آشکار شود که تا آخر ماه ده روز است، بنا بر احتیاط نماز را به صورت شکسته و کامل بخواند. (آیت الله العظمی گلپایگانی رحمته الله علیه) باید نمازش را شکسته بخواند؛ هرچند بعداً معلوم شود که مدت مذکور ده روز بوده است. برای مثال، مسافری که در موقع اذان صبح روز بیست و یکم ماه رمضان وارد مشهد شده است و قصد دارد تا شب عید فطر در مشهد بماند، ولی نمی داند ماه ۳۰ روزه است یا ۲۹ روزه، لذا نمی داند که ۹ روز در مشهد خواهد ماند یا ۱۰ روز، باید نماز را شکسته بخواند؛ هرچند اتفاقاً بعداً معلوم شود که ماه

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۴۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۴۹؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۱۴؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۶۱؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۶۱؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۸۷.

۳۰ روزه است و از موقعی که قصد کرده تا روز آخر ماه، ۱۰ روز فاصله است. (حضرت امام رحمته الله علیه و آیات عظام اراکی رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، فاضل رحمته الله علیه و نوری حفظه الله تعالی)

نمازش را باید شکسته بخواند؛ هرچند بعداً معلوم شود که مدت مذکور ده روز بوده است. برای مثال، مسافری که در موقع اذان صبح روز بیست و یکم ماه رمضان وارد مشهد شده است و قصد دارد تا شب عید فطر در مشهد بماند، ولی نمی‌داند ماه ۳۰ روزه است یا ۲۹ روزه، لذا نمی‌داند که ۹ روز در مشهد خواهد ماند یا ۱۰ روز، باید نماز را شکسته بخواند؛ هرچند اتفاقاً بعداً معلوم شود که ماه ۳۰ روزه است و از موقعی که قصد کرده تا روز آخر ماه، ۱۰ روز فاصله است. اگر مسافر مذکور می‌داند ماه ۳۰ روزه و روز آخر آن جمعه است و قصد قطعی دارد که تا آخر ماه بماند، لکن نمی‌داند روز اولِ قصدش چندم ماه است، پنجشنبه است تا مدت اقامتش ۹ روز باشد یا چهارشنبه است تا مدت اقامتش ۱۰ روز باشد، چنانچه بعداً مشخص شود روز اولِ قصدش چهارشنبه بوده است و مدت اقامت او تا آخر ماه ۱۰ روز است، نمازش کامل است. (آیات عظام خوئی رحمته الله علیه، وحید حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)

اگر مسافر تصمیم دارد در محلی تا زمانی معین بماند، چنانچه نداند چند روز در آنجا می‌ماند، نماز را شکسته می‌خواند؛ ولی اگر بعد بفهمد که تا آن زمان ده روز بوده است، می‌فهمد نمازی که شکسته خوانده است، باطل بوده و باید آن را

کامل بخواند و اگر وقت گذشته است، قضا کند.
(آیت‌الله العظمی زنجانی عَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

قصد اجمالی برای تحقق دهه کافی است و علم تفصیلی حین قصد لازم نیست؛ بنابراین کسی که می‌خواهد تا آخر ماه در محلی بماند و چون نمی‌داند که ماه کامل است یا ناقص، نماز را شکسته خوانده است، اگر بعد بفهمد که ماه در واقع کامل بوده و مدت اقامت او ده روز بوده است، نمازش را باید به صورت کامل دوباره بخواند و اگر وقت گذشته است، قضا کند. (آیت‌الله العظمی بهجت رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ)

شرط سوم: تصمیم جدی بر ماندن داشته باشد

تصمیم جدی برای اقامت ده روز

- آیا برای تحقق قصد دهه، تصمیم جدی برای ماندن لازم است؟^۱
- بله، فرد باید تصمیم بر ماندن ده روز پشت سرهم یا بیشتر در محل اقامت را داشته باشد و در این باره مردد نباشد. (تمام مراجع عظام تقلید)

تردید در اقامت ده روز

- اگر کسی شک داشته باشد که ده روز در محلی اقامت می‌کند، می‌تواند قصد دهه کند؟^۲

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۵؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الثاني؛ سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۳، ص ۲۱۱.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع

خیر، مسافری که شک دارد ده روز در محلی اقامت می‌کند یا نه یا گمان دارد ده روز در آن محل خواهد ماند، نمازش شکسته است؛ هرچند ده روز هم بماند. (تمام مراجع عظام تقلید)

اختیار و قصد اقامت دهه

• آیا برای تحقق قصد اقامت دهه، اختیار لازم است؟^۱

خیر، لازم نیست قصد اقامت ده روز از روی اختیار باشد؛ بنابراین مسافری که می‌داند یا اطمینان دارد ده روز در محلی، چه با اختیار خودش و چه بدون اختیار می‌ماند، نمازش کامل است. برای مثال، فرد مسافری که زندانی شده است و یقین یا اطمینان دارد که برخلاف خواسته‌اش، مجبور است ده روز یا بیشتر در حبس باقی بماند، باید نمازش را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

معلق شدن قصد دهه بر امر مشکوک یا مظنون

• آیا برای قصد دهه می‌توان آن را بر امر مشکوک یا مظنونی معلق کرد؟^۲

مسافری که قصد اقامت او معلق بر امر دیگری است و وقوع آن امر هم معلوم نیست، بلکه مشکوک یا مظنون است، نمازش شکسته است؛

→ السفر، الثانی؛ مستفاد از: سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع،

ج ۱، م ۱۳۳۵.

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۵؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۱۱؛ سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۳، ص ۲۱۱.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۱۰؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۹.

بنابراین چنانچه قصد مسافر این است که اگر رفیقش بیاید یا منزل خوبی پیدا کند، ده روز بماند، وگرنه قبل از ده روز به وطنش برگردد و از طرفی در آمدن رفیق یا فراهم شدن منزل مناسب هم شک دارد یا گمان به حصول آن دارد، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

۲۱۷

فقه
رهبر

فصل دوم: قواطع سفر

معلق شدن قصد دهه بر امر قطعی

• آیا برای قصد دهه می‌توان آن را بر امری که یقین یا اطمینان به انجام شدن آن هست، معلق کرد؟^۱ مسافری که قصد اقامت او معلق بر امر دیگری است و به وقوع آن امر، یقین یا اطمینان دارد، باید نمازش را کامل بخواند. (مشهور)

اگر تصمیم دارد چنانچه مقدمات اقامت فراهم شد، ده روز بماند و برای ایجاد مقدمات اقدام نمی‌کند، چنانچه اطمینان داشته باشد که مقدمات فراهم می‌شود و عملاً ده روز می‌ماند، نمازش کامل است؛ وگرنه باید نماز را شکسته بخواند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه الله)

قصد دهه با احتمال پیش‌آمدن مانع

• آیا کسی که قصد اقامت ده روز را دارد، اما احتمال می‌دهد برای اقامت او مانعی پیش آید، می‌تواند قصد دهه کند؟^۲

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۶۱۵؛ سیدموسی شیرازی زنجانی، توضیح المسائل، ۱۳۴۹م؛ مستفاد از: سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۱۰.
۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۱۰؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۴۰؛

کسی که تصمیم دارد ده روز در محلی بماند و احتمال می‌دهد که برای ماندن او مانعی مثل بیماری و کسری مخارج سفر و مانع شغلی پیش می‌آید:

باید نماز را کامل بخواند.^۱ (آیت‌الله العظمی اراکی رحمته‌الله‌علیه)

اگر احتمال از نظر عقلا شایان توجه باشد، باید نماز را شکسته بخواند؛ هرچند اتفاقاً آن مانع پیش نیاید و ده روز کامل هم در آنجا بماند. در غیر این صورت، باید نماز را کامل بخواند. (حضرت امام علیه‌السلام و آیات عظام گلپایگانی رحمته‌الله‌علیه، فاضل رحمته‌الله‌علیه، خوبی رحمته‌الله‌علیه، تبریزی رحمته‌الله‌علیه، سیستانی حفظه‌الله‌عنه، وحید حفظه‌الله‌عنه، صافی حفظه‌الله‌عنه و نوری حفظه‌الله‌عنه)

اگر برای ایجاد زمینه ماندن و رفع موانع آن اقدام می‌کند، هرچند احتمال عقلایی بدهد که نتواند بماند، باید نماز را کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی زنجانی حفظه‌الله‌عنه)

شرط چهارم: محلی که می‌خواهد در آنجا مجموعاً ده روز بماند، یک مکان باشد

وحدت مکان

• آیا برای محقق شدن قصد دهه، وحدت مکان معتبر است؟^۲

۱. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۴۸م.

۲. يجب الإتمام على من نوى الإقامة عشرة أيام وإن احتمل طرؤه مانع عن البقاء. (محمد علی اراکی، المسائل الواضحة، ج ۱، ۱۳۳۳م)

۳. سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۳۷م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۴۵م؛ سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی،

بله، باید تصمیم گرفته باشد که ده روز در یک مکان اقامت کند؛ نه اینکه تصمیم بگیرد پنج روز در جایی و پنج روز در جای دیگر بماند. (مشهور) مسافری که قصد دارد ده روز در محلی بماند، می‌تواند قصد کند در چند جا توقف کند؛ به شرط اینکه فاصله آن‌ها کم باشد؛ مثلاً سه تا چهار کیلومتر باشد. (آیت‌الله مکارم حفظه الله علیه)^۱

● سؤال: در مناطق محروم روستایی کشور، به علت فقر شدید، دعوت از یک روحانی به صورت مستقل در یک ماه رمضان و ایام تبلیغی نوعاً میسر نیست و معمولاً دو یا سه روستا در جوار هم، با تفاهم همدیگر چون فاصله متوسط آن‌ها کمتر از مسافت شرعی است، یک روحانی دعوت می‌کنند. آیا راهی برای قصد اقامت در دو یا چند محل وجود دارد؟ اگر در مجموع دو مکان نزدیک به هم، قصد ماندن ده روز کند، به گونه‌ای که می‌تواند به راحتی به هر دو مکان رفت و آمد بکند، این قصد اقامت صحیح است؛ چون یکی بودن اسمی محل لازم نیست و ماندن در یک محل (اقامت واحد) معتبر است. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)^۲

● این جانب برای تبلیغ، در دو روستای نزدیک به هم می‌مانم. آیا قصد اقامت در این دو روستا جایز است؟

اگر آن دو روستا به نظر عرف یک محل حساب

→ فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الثانی؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، ۶م؛ سیدعلی خامنه‌ای، رسالة آموزشی، ج ۱، درس ۵۳، ص ۲۱۱.

۱. ناصر مکارم شیرازی، پیک احکام، ش ۲۵، ص ۱۳.

۲. محمدتقی بهجت، استفتائات، ج ۲، ص ۳۰۵۴.

شود، قصد اقامت صحیح است؛ ولی اگر یکی محسوب نشود، چنانچه در یکی از آن دو روستا قصد اقامت کنید و بنا داشته باشید همه‌روزه به روستای دیگر بروید ولی شب آنجا نمانید، در این صورت قصد اقامت محقق می‌شود. (آیت‌الله العظمی فاضل حجرتعالیه)^۱

شرط پنجم: قبل از خواندن یک نماز چهاررکعتی ادایی، از قصد خود برنگردد

انصراف از اقامت ده‌روزه

• اگر مسافر تصمیم گرفته باشد ده روز در جایی بماند و سپس منصرف شود، نماز را چگونه به جا آورد؟

اگر مسافر تصمیم گرفته ده روز در جایی بماند و سپس منصرف شود:

الف. قبل از خواندن نماز چهاررکعتی، باید نماز را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۲

ب. بعد از خواندن نماز چهاررکعتی: اگر نمازی که خوانده است:

۱. نماز ادا بوده است: باید بقیه نمازها را تا زمانی که آنجاست، کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۳

۱. محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۴۸۸.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۴۲م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۱۵؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۸۸؛ سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۳، ص ۲۱۱.

۳. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۴۲م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی

۲. نماز قضا بوده است: اگر آن نماز در همان مکانی که قصد دهه کرده و سپس منصرف شده، قضا شده است، برای تحقق قصد دهه کافی است و باید بقیه نمازها را تا زمانی که آنجاست، کامل بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام اراکی رحمتهما الله تعالی، بهجت رحمتهما الله تعالی، فاضل رحمتهما الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)

بقیه نمازها را باید شکسته بخواند. (آیات عظام خوبی رحمتهما الله تعالی، تبریزی رحمتهما الله تعالی، سیستانی حفظه الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی و زنجانی حفظه الله تعالی) بنا بر احتیاط واجب، باید تا زمانی که آنجاست، نمازهایش را هم کامل بخواند و هم شکسته. (آیات عظام گلپایگانی رحمتهما الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)

● مسافری قصد کرده ده روز در محلی بماند؛ سپس از ماندن منصرف شده است و اکنون شک دارد که قبل از انصراف از قصد دهه، نماز چهار رکعتی خوانده است یا نه. تکلیف او چیست؟^۲

نمازهای خود را باید شکسته بخواند. (مشهور) نمازهای خود را باید کامل بخواند. (آیت الله العظمی گلپایگانی رحمتهما الله تعالی)

چنانچه پس از قصد اقامت، وقت به جا آوردن

۱. قواطع السفر، ۱۵م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ۹۸۸م؛ سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۳، ص ۲۱۱.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۱۸م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۴۲م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۶۴م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۶۴م؛ سیدابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۳۴م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۳۴م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۳۴م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۳۴م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ۹۸۹م.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۳۰م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۴۴م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۵۲م.

نماز چهاررکعتی گذشته باشد، نمازهای بعدی را باید کامل بخواند؛ ولی چنانچه قبل از گذشتن وقت نماز چهاررکعتی شک کند که آیا نماز چهاررکعتی خوانده است یا نه، نمازهای خود را باید شکسته بخواند.

(آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

• کسی که قصد اقامت ده روز کرده و پس از آن، یک نماز یا بیشتر از او فوت شده است و قبل از خواندن نماز چهاررکعتی ادایی از قصد دهه برگشته، نمازهایی را که در حال قصد دهه از او فوت شده، چگونه بخواند؟^۱

نمازهای بعدی را باید شکسته به جا آورد؛ ولی نمازهایی را که در حال قصد دهه از او قضا شده، باید کامل قضا کند. همچنین کسی که قصد اقامت ده روز کرده و پس از آن، یک روز یا بیشتر روزه گرفته است ولی نمازهایش از او فوت شده است، سپس قبل از خواندن نماز چهاررکعتی ادایی از قصد دهه برگشته، دیگر نمی تواند روزه بگیرد؛ ولی روزه هایی که در حال قصد دهه گرفته است، صحیح است. بنابراین عدول از قصد اقامت ده روز قبل از خواندن نماز چهاررکعتی ادایی، کاشف از محقق نشدن قصد دهه از آغاز نیست؛ بلکه قطع کننده قصد دهه از هنگام عدول است. (حضرت امام رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى و آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، فاضل رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، اراکی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، خویی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، گلپایگانی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى و نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

نمازهای بعدی و همچنین نمازهایی را که در حال قصد دهه از او قضا شده است، باید شکسته

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع

قضا کند. همچنین کسی که قصد اقامت ده روز کرده و پس از آن، یک روز یا بیشتر روزه گرفته است ولی نمازهایش از او فوت شده، سپس قبل از خواندن نماز چهاررکعتی ادایی از قصد دهه برگشته، دیگر نمی‌تواند روزه بگیرد و صحت روزه‌هایی که در حال قصد دهه گرفته است، محل اشکال است. عدول از قصد اقامت ده روز قبل از خواندن نماز چهاررکعتی ادایی، کاشف از محقق نشدن قصد دهه از اول است؛ نه آنکه قطع‌کننده قصد دهه از حین عدول باشد. (آیت‌الله العظمی مکارم حنطه‌الله‌عالی)

• مسافری که قصد کرده است ده روز در محلی بماند، اگر روزه بگیرد و بعد از ظهر از ماندن در آنجا منصرف شود، حکم روزه‌اش چیست؟^۱ اگر یک نماز چهاررکعتی ادایی خوانده باشد، تا وقتی که در آنجاست، روزه‌هایش صحیح است و اگر نماز چهاررکعتی ادایی نخوانده باشد:

روژه آن روز صحیح است؛ اما روزهای بعد نمی‌تواند روزه بگیرد؛ همچنان که باید نمازهای خود را شکسته بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه و زنجانی حنطه الله عالی)

بنا بر احتیاط واجب، باید روزه آن روزش را تمام کند و قضای آن را نیز انجام دهد و روزهای بعد نمی‌تواند روزه بگیرد؛ همچنان که باید

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۲۱؛ محمدمتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۹۰؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۴۳؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۵۱م.

نمازهای خود را شکسته بخواند. (آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالى، وحید حفظه الله تعالى، مکارم حفظه الله تعالى، نوری حفظه الله تعالى، گلپایگانی رحمه الله علیه، صافی حفظه الله تعالى) اگر بعد از غروب منصرف شود، روزه آن روز او صحیح است. (آیت الله العظمی وحید حفظه الله تعالى)

• اگر مسافر قصد اقامت ده روز کند و نماز چهاررکعتی ادایی بخواند و بعد از نماز، از قصد ده روز عدول کند، لکن آشکار شود نمازی که خوانده باطل بوده است، آیا قصد دهه او محقق شده است؟^۱

اگر آشکار شود نماز چهاررکعتی ادایی که مسافر خوانده است، باطل بوده است، مثل اینکه سهواً بی‌وضو نماز خوانده است، چنین شخصی مانند کسی است که نماز چهاررکعتی ادایی نخوانده است؛ بنابراین قصد دهه محقق نمی‌شود و فرد باید نمازهایش را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

اگر در بین اولین نماز چهاررکعتی ادایی از قصد خود برگردد، چنانچه مشغول رکعت سوم نشده باشد، باید نماز را دورکعتی تمام کند و بقیه نمازهای خود را شکسته بخواند. همچنین است اگر مشغول رکعت سوم شده و به رکوع نرفته باشد. در این حالت باید بنشیند و نماز را شکسته به آخر برساند. (مراجع عظام تقلید) اگر به رکوع رفته باشد: (آیت الله سیستانی بنابر

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۳۲م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۳۷م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۳۷م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۳۷م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۳۷م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیله، نماز مسافر، قواطع سفر، ۶۱م؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۳۲۶۱م.

احتیاط واجب) نمازش باطل است و باید دوباره آن را شکسته بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالى، وحید حفظه الله تعالى، مکارم حفظه الله تعالى، صافی حفظه الله تعالى، نوری حفظه الله تعالى و زنجانی حفظه الله تعالى)

بنا بر احتیاط واجب، آن نماز را تمام کند و سپس آن را شکسته هم به جا آورد و تا زمانی که آنجاست، این احتیاط را ترک نکند. (آیات عظام فاضل رحمته الله علیه و بهجت رحمته الله علیه)

بنا بر احتیاط واجب، آن نماز را تمام کند و سپس آن را شکسته هم به جا آورد و تا زمانی که آنجاست، نماز را شکسته بخواند. (آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

نیت قصد دهه در بین نماز

اگر مسافر به نیت اینکه نماز را شکسته بخواند، مشغول نماز شود و در بین نماز تصمیم بگیرد که ده روز یا بیشتر بماند، تکلیف نماز او چه می شود؟^۱ نماز را باید چهار رکعتی تمام کند. (تمام مراجع عظام تقلید)

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۴۵م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۵۳م.

شرط ششم: از محل اقامت، به حدّ مسافت شرعی یا بیشتر خارج نشود؛ بلکه از اول قصد نداشته باشد در اثنای ده روز، به حدّ مسافت شرعی برود

تحقق قصد دهه با علم به رفتن به مسافت شرعی

• آیا مسافری که می‌خواهد در بین ده روز، به حدّ مسافت شرعی یا بیشتر خارج شود، می‌تواند قصد دهه کند؟^۱

اگر مسافر بخواهد قصد اقامت ده روز در محلی بکند، لکن از ابتدا قبل از خواندن نماز چهاررکعتی ادایی تصمیم دارد در اثنای ده روز به مقصدی که در حدّ مسافت شرعی است، برود و برگردد، قصد اقامت او منعقد نمی‌شود و نمازش شکسته است. (تمام مراجع عظام تقلید)

تحقق قصد دهه با احتمال رفتن به مسافت شرعی

• آیا مسافری که احتمال عقلایی می‌دهد در بین ده روز، به حدّ مسافت شرعی یا بیشتر خارج شود، می‌تواند قصد دهه کند؟^۲

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۶۲۶؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۳۸؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۳۰؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۳۰؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۳۰؛ سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۳۵، ص ۲۱۲، ش ۴.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۸۷۶.

اگر مردم به احتمال او اعتنا کنند، باید شکسته بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالى و مکارم حفظه الله تعالى)^۱

مسافر باید علم داشته باشد که می خواهد ده روز در یک مکان باقی بماند و اگر احتمال بدهد در یک مکان ده روز اقامت می کند یا اینکه شک داشته باشد ده روز اقامت می کند، قصد دهه او محقق نمی شود. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه و نوری حفظه الله تعالى)

۲۲۷

فتاوی

فصل دوم: قواطع سفر

قصد دهه و رفتن اتفاقی به حد مسافت شرعی

• اگر مسافری که قصد دهه کرده، به صورت اتفاقی به حد مسافت شرعی یا بیشتر خارج شود، قصد دهه او از بین می رود؟^۲

فردی که قصد اقامت ده روز در محلی کرده و قصد دهه او با خواندن یک نماز چهاررکعتی ادایی پابرجا شده است، اگر اتفاقاً در بین ده روز به حد مسافت شرعی برود و به محل اقامت برگردد، قصد ده روز او به هم می خورد؛ هرچند رفتن به حد مسافت برای مدت مثلاً یک ساعت یا کمتر باشد. از آن پس واجب است نمازش را شکسته بخواند؛

۱. اقتباس از: سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ۱۳۴۰م؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۶۲۶م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۱۰م.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۲۵م؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۶۲۵م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۶۹م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۶۹م.

مگر آنکه دوباره تصمیم بگیرد ده روز در آن مکان بماند یا اینکه قصد داشته باشد در محلی که در حد مسافت شرعی است، ده روز یا بیشتر بماند که در این صورت، نماز وی در آن محل کامل است. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله تعالی، مکارم حفظه الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)

رفتن به حد مسافت شرعی بعد از تحقق قصد دهه

• اگر مسافر بعد از محقق شدن قصد اقامت دهه تصمیم بگیرد در اثنای ده روز، به مقصدی که کمتر از حد مسافت شرعی از محل اقامت فاصله دارد، برود و سپس به محل اقامت اولش برگردد، نمازهای خود را چگونه بخواند؟
مسافری که قصد کرده ده روز در محلی بماند، اگر بعد از خواندن یک نماز چهاررکعتی ادایی یا بعد از ماندن ده روز، هرچند یک نماز کامل هم نخوانده باشد، بخواهد به جایی که کمتر از چهار فرسخ است برود، چند صورت دارد. از جمله آنها صورت‌های زیر است:

۱. قصد دارد دوباره به محل اقامت اول خود برگردد و در آنجا ده روز یا کمتر از ده روز بماند: در این صورت در مسیر رفت به سمت مقصد دوم و در مقصد دوم و در مسیر برگشت به محل اقامت اول و بعد از برگشتن به آنجا باید نماز را کامل بخواند.

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۸۲۶۱م: سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی، خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۸۳۳۱م: سیدعلی خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۳۵، ص ۲۱۲، ش ۳.

فرق ندارد که در مقصد دوم قصد اقامت ده روز کرده باشد یا بخواند کمتر از ده روز بایستد.

۲. قصد دارد در مکان دوم ده روز بماند؛ سپس از همان جا به سفر به حدّ مسافت شرعی برود؛ ولی به محل اقامت اول برمی‌گردد و برگشتن وی به محل اقامت اول، فقط از این جهت است که در طریق سفرش واقع شده است. در این صورت لازم است در رفتن به مقصد اول و در مقصد اول، نماز را کامل بخواند و بعد از شروع سفر جدید و خارج شدن از مقصد اول، نمازش شکسته است. در این صورت، در مسیر برگشت به محل اقامت اول و در محل اقامت اول و بعد از آن در بین سفر، باید نماز را شکسته بخواند.

۳. قصد دارد در مقصد دوم کمتر از ده روز بماند؛ سپس از همان جا به سفر برود؛ ولی به محل اقامت اول برمی‌گردد و برگشتن وی به محل اقامت اول فقط از این جهت است که در طریق سفرش واقع شده است. در این صورت لازم است در رفتن به مقصد اول و در مقصد اول و در مسیر برگشت به محل اقامت اول و در محل اقامت اول و بعد از آن در بین سفر، نمازش را شکسته بخواند.
(آیت الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

شرط هفتم: از اول قصد نداشته باشد در اثنای ده روز، برای مدتی که با قصد اقامت ده روز منافات دارد، به کمتر از حدّ مسافت شرعی برود

تحقق قصد دهه با علم به خروج از محل اقامت و رفتن به کمتر از حدّ ترخص

• آیا مسافری که می‌خواهد در اثنای قصد دهه به باغ‌ها و مزرعه‌های اطراف برود در حالی که فاصله آن‌ها کمتر از حدّ ترخص است، می‌تواند قصد دهه کند؟^۱

مسافری که می‌خواهد در یک مکان قصد دهه کند، می‌تواند به اطراف محل اقامت که فاصله آن کمتر از حدّ ترخص است برود؛ مثل رفتن به باغ‌ها و مزرعه‌ها یا رفتن به محل چشمه آب یا رفتن برای زیارت اهل قبور.

تحقق قصد دهه با علم به خروج از محل اقامت و رفتن به کمتر از مسافت شرعی

• آیا مسافری که می‌خواهد در اثنای قصد دهه به فاصله کمتر از چهار فرسخ برود، می‌تواند قصد دهه کند؟^۲

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۸م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، ۷م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۳۰؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۳۰؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۳۰؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۳۰؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۵۹م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۵۹م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ۹۸۶م؛ محمدفاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج ۱، س ۴۸۳.

۲. العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۸م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، ۷م؛ سیدمحمدحسن

مسافری می‌خواهد ده روز در محلی بماند و از اول قبل از خواندن نماز چهاررکعتی، قصد داشته است که در اثنای ده روز به اطراف آنجا که عرفاً جای دیگر به حساب می‌آید و فاصله آن از چهار فرسخ کمتر است برود:

باید نماز را شکسته بخواند. (آیات عظام گلپایگانی رحمۃ اللہ علیہ و صافی حفظہ اللہ علیہ)

اگر در بین ده روز فقط یک مرتبه برود و رفت و برگشتش بیشتر از دو ساعت طول نکشد، باید نماز را کامل بخواند. (حضرت امام علیہ السلام)
بیشتر از دو ساعت در کل ده روز نباید باشد. (آیت‌الله العظمی نوری حفظہ اللہ علیہ)

اگر روزی یکی دو ساعت برود و برگردد، اشکالی ندارد. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظہ اللہ علیہ)

بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۳۸م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۴۶م؛ سیدعلی خامنه‌ای، اجوبۃ الاستفتائات، س ۶۶۵؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتائات جدید، خروج مکرر از حدّ ترخص؛ سیدابوالقاسم خوبی و جواد تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، نماز مسافر، س ۲۸۲.

۱. سؤال: مقدار مجاز برای خارج شدن به کمتر از حدّ مسافت شرعی برای مسافری که می‌خواهد قصد اقامت ده روز در محلی کند و از اول هم قصد داشته باشد که در بین ده روز به اطراف برود، چقدر است؟
نظر ایشان از مطالب زیر به دست آمده است:

در مسئله ۱۱۶۷ رساله ایشان آمده است: مسافری که قصد اقامت ده روز در محلی کرده است، اگر از اول قصد داشته باشد که در بین ده روز به اطراف برود، چنانچه جایی که می‌خواهد برود، به اندازه‌ای دور نیست که جزو مسافرت محسوب شود، باید نماز را کامل بخواند؛ اما اگر طوری است که جزء مسافرت محسوب می‌شود، باید همه ده روز را شکسته بخواند.

در یک احکام شماره ۲۵ سؤال ۱۳ آمده است: می‌تواند هر روز به مقدار یکی دو ساعت برود و برگردد.

در استفتای موجود در گروه علمی که قبلاً صورت گرفته است، آمده: فقط به مقدار دو ساعت برای یک بار می‌تواند به مقدار کمتر از مسافت شرعی برود و برگردد.
جواب: قصد اقامت ده روز، در دو محل:

۱. فاصله دو محل، ۳ تا ۴ کیلومتر باشد: نماز و روزه در هر دو محل، کامل است.

۲. فاصله دو محل، بین ۴ تا کمتر از ۲۱/۵ کیلومتر است:

الف. اگر روزی یکی دو ساعت برود و برگردد، نماز و روزه کامل است: حتی اگر از ابتدا

اگر چند ساعتی از روز یا شب برای یک بار یا چند بار باشد، به شرطی که مجموع ساعات خروج هفت ساعت بیشتر نشود، به قصد اقامت ضرر نمی‌زند و باید نماز را کامل بخواند. (رهبر معظم انقلاب مَآطِلَهُ الْعَلَمِی)

دو ساعت از هر روز اشکال ندارد؛ اما اگر بیشتر از دو ساعت است، بنا بر احتیاط واجب نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند و اگر تمام یا بیشتر روز است، نمازش شکسته است. (آیات عظام خویی حَاجَّهِ الْعَلَمِی و تبریزی حَاجَّهِ الْعَلَمِی)

دو ساعت اشکال ندارد؛ اما اگر بیشتر از دو ساعت است، بنا بر احتیاط واجب، نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند. اگر تمام روز یا تمام شب است، نمازش شکسته است. (آیت‌الله العظمی وحید حَفَظَهُ اللَّهُ تَعَالَى)

اگر از ابتدا قصد داشته باشد چندین بار و چندین ساعت تا کمتر از مسافت شرعی (۲۲٫۵ کیلومتر) از محل اقامت خود خارج شود، به قصد اقامت ضرر نمی‌زند؛ مشروط بر اینکه شب در محل قصد اقامت بماند و رفت و آمد کمتر از شش ساعت باشد. (آیت‌الله العظمی فاضل حَاجَّهِ الْعَلَمِی)

اگر بخواهد در اثنای روز برود و همان روز برگردد، به‌گونه‌ای که عرفاً گفته شود در یک محل اقامت دارد، باید نماز را کامل بخواند. (آیت‌الله العظمی

→ این‌گونه قصد کند.

ب. اگر بیشتر از یکی دو ساعت برود، چنانچه از ابتدا چنین تصمیمی داشته، نماز شکسته است و روزه نیز نمی‌تواند بگیرد؛ ولی اگر از ابتدا چنین تصمیمی نداشته و بعد از گذشتن ده روز یا بعد از خواندن یک نماز چهاررکعتی قصد کرده به این فاصله برود و به محل اقامت خود بازگردد، نماز و روزه اش کامل است.

۳. فاصله دو محل بیشتر از ۲۱٫۵ کیلومتر است: قصد ده روز به هم می‌خورد. (استفتای کتبی موجود در گروه علمی)

اراکي حَجَّةَ عَلِيٍّ (ع)

چنانچه خوابگاهش در محل اقامت باشد، کافی است و لازم نیست در روز یا اوایل شب به محل برگردد. اگر هر روز هم باشد، مانعی ندارد و نمازش کامل است. (آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ)

اینکه قسمت عمدۀ روز را در محل اقامت باشد، کافی است و نمازش کامل است. (آیت الله العظمی بهجت حَجَّةَ عَلِيٍّ (ع))

اگر مدت رفتن و آمدنش به اندازه ای باشد که در نظر عرف با اقامت ده روز منافات ندارد، نماز را کامل بخواند و چنانچه منافات داشته باشد، قصد دهۀ او منعقد نمی شود و باید نماز را شکسته به جا آورد. (آیت الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَلَيَّ) برای مثال:

۱. اگر از اول قصد داشته باشد که در اثنای ده روز، تمام یک روز یا تمام یک شب از آنجا خارج شود، با قصد اقامت منافات دارد و باید نماز را شکسته به جا آورد.

۲. چنانچه از اول قصدش این باشد که از محل اقامت در حدّ یک یا دو ساعت در هر روز خارج شود، اشکال ندارد.

۳. چنانچه از اول قصدش این باشد که مثلاً بعد از اذان ظهر از محل اقامت خارج شود و سپس برگردد، هرچند برگشتنش ساعتی بعد از غروب آفتاب و فرارسیدن شب باشد، باید نماز را کامل به جا آورد. در این مثال، در صورتی که از اول قصد تکرار آن را دارد، تکرار این امر برای دو یا سه بار اشکال ندارد و بیشتر از آن، محل اشکال است.

چنانچه از اول قصد دارد این‌طور خارج شدن را به مقداری تکرار کند که عرفاً بگویند در دو جا یا بیشتر اقامت دارد، قصد اقامت دهه محقق نمی‌شود.

• سؤال: ۱. فردی می‌خواهد بیش از ده روز، مثلاً برای یک ماه، در محلی اقامت کند و تصمیم ندارد در ده روز اول اقامت از محل اقامت خارج شود. آیا می‌تواند از همان ابتدا برای دهه دوم یا سوم تصمیم بگیرد تا به کمتر از حد مسافت شرعی برود و دوباره به محل اقامت برگردد؟

۲. آیا با قصد خروج به کمتر از مسافت شرعی در غیر دهه اول، قصد اقامت او برای تمام این مدت محقق می‌شود و نماز او حتی بعد از بازگشت از سفر کمتر از حد مسافت شرعی به محل اقامت اول، کامل است؟

۳. در صورت تحقق قصد اقامت برای مدت مذکور، آیا برای خروج در حالت ذکرشده، محدودیت خاصی مانند آنچه در قصد دهه گفته می‌شود، لحاظ می‌شود؟^۱
جواب:

۱ و ۲. در فرض مذکور، اشکال ندارد و نمازش کامل است.

۳. اگر تا کمتر از مسافت شرعی برود، اشکال ندارد. (رهبر معظم انقلاب مَنْظَرُهُ الْعَالِي)

دربارۀ سؤال، قصد اقامت او محقق شده است و نماز او کامل است؛ هرچند خروج او از محل

۱. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۶۲۸م: سیدعلی خامنه‌ای، استفتای اینترنتی به شماره: ۵۰۱۶۴۳ - ۷d۵ad۴۹۹۸۶۹۲۷d۹۱: سیدموسی شبیری زنجانی، استفتای کتبی به شماره: ۱۰۶۹۶.

اقامت در دههٔ دوم یا سوم برای مدت یک روز یا بیشتر باشد و این کار چند بار هم تکرار شود. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)
در فرض سؤال، اگر قصد داشته باشد به محل اول بازگردد و مدتی بماند، نمازش در محل دوم هم، هر مقدار بماند، کامل است. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

اموری که در تحقق قصد اقامت ده روز شرط نیست

بلوغ و قصد اقامت دهه

• آیا برای محقق شدن قصد اقامت دهه، بلوغ شرط است؟^۱

برای محقق شدن قصد اقامت دهه، شرط نیست شخص مسافر، بالغ باشد؛ بنابراین اگر فرد نابالغ قصد اقامت ده روز کند، سپس در بین ده روز بالغ شود، واجب است نمازش را کامل بخواند. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و آیات عظام خویی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، گلپایگانی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، اراکی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، فاضل رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، تبریزی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى، سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، وحید حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى، مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

مریضی بانوان و قصد اقامت دهه

• آیا خانمی که در ایام عادت ماهیانه است،

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۱۷۴م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۳۶م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۳۶م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۳۶م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۳۶م.

می تواند قصد دهه کند؟^۱ بله، اگر زن در هنگامی که قصد اقامت ده روز می کند، حائض باشد و در بین ده روز پاک شود، واجب است نمازش را کامل بخواند؛ هرچند روزهای باقی مانده کمتر از ده روز باشد؛ بلکه اگر در تمام ده روز حائض باشد، تا زمانی که در محل اقامت است و سفر جدیدی برایش پیش نیامده، باید نماز را کامل بخواند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام خویی رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه، اراکی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، سیستانی رحمته الله علیه، مکارم رحمته الله علیه و نوری رحمته الله علیه)

سوم: تردید سی روزه

توقف همراه با تردید در یک مکان به مدت سی روز

• اگر انسان در مکانی توقف کند و نداند چند روز آنجا خواهد ماند، نماز را چگونه اقامه کند؟
اگر مسافر در مکانی توقف کند و نداند در آن مکان چند روز خواهد ماند و این تردید تا سی روز طول بکشد، در این سی روز، نماز را باید شکسته بخواند (تمام مراجع عظام تقلید)^۲ و:

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۱۷م.

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۵۳م؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، الثالث؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الثالث؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، الثالث؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، الثالث؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، الثالث؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قواطع السفر، الثالث؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۷۱م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۷۱م؛ سیدعلی خامنه ای، احکام سفر، س ۸۸؛ سیدعلی خامنه ای، سایت احکام سفر، س ۸۸؛ رساله آموزشی، ج ۱، درس ۳۵، ص ۳۱۲، ش ۶.

بعد از گذشتن این زمان، نماز را باید کامل بخواند؛
 گرچه به اندازه یک نماز در آنجا بماند. (مشهور)
 بعد از گذشتن سی روز، بنا بر احتیاط واجب،
 نماز را هم شکسته و هم کامل بخواند؛ هر چند
 شب اول یا شب آخر کامل نشده باشد. بعد از
 گذشتن سی شبانه روز، نماز را باید کامل بخواند.
 (آیت الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۱

نکته ۱: در این تردید سی روزه، تفاوت نمی کند که
 مسافر از ابتدا به طور کامل مردد باشد و به هیچ وجه
 برایش مشخص نباشد چند روز می ماند^۲ یا تصمیم
 گرفته باشد که مثلاً فردا یا چند روز دیگر از این
 مکان برود و بعد منصرف شود و بماند و به همین
 ترتیب تصمیم رفتن بگیرد و بعد منصرف شود تا
 سی روز شود. (تمام مراجع عظام تقلید)^۳

نکته ۲: اگر مسافر در یک مکان مدت ۲۹ روز یا
 کمتر اقامت همراه با تردید داشته باشد و سپس به
 مکان دیگر برود و آنجا هم کمتر از ۳۰ روز اقامت
 همراه با تردید داشته باشد، باز هم نماز او شکسته
 است؛ هر چند این حالت تکرار شود؛ مگر اینکه در

۱. سیدموسی شیرازی زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۳۶۲ و ۱۳۶۳.

۲. سؤال: بیماری در شهرستانی غیر از وطن خود بستری است و مدت یک ماه از بستری شدنش می گذرد و مشخص نیست زمان درمان چه مدت دیگر طول خواهد کشید.

تکلیف نماز و روزه این شخص چیست؟

جواب: بعد از گذشت یک ماه، نماز و روزه اش کامل است. (ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، ج ۲، س ۲۹۵)

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۳ و ۱۳۵۴؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الثالث، م ۳۶؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، الثالث؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، الثالث؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، الثالث؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قواطع السفر، الثالث؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۷۱؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۷۱.

مکانی قصد اقامت دهه کند یا ۳۰ روز در آن مکان بماند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

توقف به مدت یک ماه قمری کامل

• آیا بعد از توقف همراه با تردید مسافر به مدت یک ماه قمری کامل، نماز کامل می‌شود یا حتماً باید سی روز بگذرد؟
اگر مسافر از ابتدای ماه قمری در یک مکان باشد:^۲

ماه قمری کامل کفایت می‌کند؛ هرچند ۲۹ روز باشد. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام اراکی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، بهجت رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی) حتی اگر بین ماه باشد، باز هم یک ماه، مثلاً از دهم تا دهم، کافی است؛ هرچند ماه قمری ۲۹ روز باشد. (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)^۳
ماه قمری کامل کفایت نمی‌کند. (آیات عظام

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الثالث، م ۴۲؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، م ۹۴۴؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، م ۹۴۴؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، م ۹۴۴؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قواطع السفر، م ۹۴۴؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، م ۲۰؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۷۵؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۷۵؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۰۰۲.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، الثالث، م ۳۷؛ سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، الثالث، م ۱۷؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، م ۳۷؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، م ۹۴۶؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، م ۹۴۶؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، م ۹۴۶؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قواطع السفر، م ۹۴۶؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۷۲؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۷۲؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۹۹.

۳. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ذیل م ۱۳۵۲.

خوبی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ تَعَالَى و وحید حَفْظَةُ اللَّهِ تَعَالَى
 اگر ماه قمری ۲۹ روز است، بنا بر احتیاط
 واجب در روز بعد (روز سی ام)، نماز را هم شکسته
 بخواند و هم کامل. (آیات عظام گلیایگانی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ،
 فاضل حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ و صافی حَفْظَةُ اللَّهِ تَعَالَى)

اقامت در بین روز

• اگر شروع اقامت مسافر در اثنای روز واقع شود،
 سی روز را چگونه محاسبه کند؟^۱
 سی روز به صورت تلفیقی^۲ محاسبه می شود.
 (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و آیات عظام گلیایگانی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ،
 اراکسی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، خویی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، تبریزی حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ،
 فاضل حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ تَعَالَى، وحید حَفْظَةُ اللَّهِ تَعَالَى و
 مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ تَعَالَى)

بعد از تمام شدن روز سی ام تا زمانی که سی
 شبانه روز کامل شود، مسافر بنا بر احتیاط
 واجب، نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند.
 (آیت الله العظمی نوری حَفْظَةُ اللَّهِ تَعَالَى)

۱. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافرين، فصل فی قواطع السفر، ۳۸م؛ سید ابوالقاسم خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، م ۹۴۵؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، م ۹۴۵؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، م ۹۴۵؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قواطع السفر، م ۹۴۵.

۲. منظور از محاسبه تلفیقی این است که باید کسری روز اول از روز سی و یکم حساب شود تا مجموع ۷۲۰ ساعت کامل شود.

اقامت سی روز و وحدت مکان

• آیا در اقامت سی روز همراه با تردید، وحدت مکان لازم است؟

مسافر باید در یک مکان سی روز مردد باشد؛ در نتیجه اگر این تردید در چند مکان مختلف باشد و مجموع آن سی روز شود، باعث نمی‌شود نماز روزهای بعد از سی‌ام را کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

• مسافری با حالت تردید در یک مکان به مدت سی روز اقامت داشته است؛ اما در این بین، به اطراف مکان اقامت که کمتر از چهار فرسخ شرعی است نیز رفته است. آیا این خروج از آن مکان، به اقامت سی‌روزه فرد ضرر می‌زند و جلوی قطع سفر را می‌گیرد یا اینکه خروج، مانع از قاطع سفر بودن اقامت همراه با تردید در یک مکان به مدت سی روز نیست؟^۲

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۵۵م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، الثالث، ۱۸م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۴۰م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، ۹۴۲م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، ۹۴۲م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، ۹۴۲م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قواطع السفر، ۹۴۲م.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۴۰م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، الثالث، ۱۸م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، ۹۴۲م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، ۹۴۳م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، ۹۴۳م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قواطع السفر، ۹۴۳م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۷۳م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۷۳م؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۶۲۳م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۵۵م؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای اینترنتی، کد پیگیری: ۶۵۴۵۴۹۶۶۹۲۴۶۳۵۴، شماره استفتا: ۴۹۸۴۲۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتای اینترنتی، کد رهگیری: ۹۳۰۹۲۷۰۰۱۳؛ حسین نوری همدانی، استفتای اینترنتی، کد: ۱۷۸۶۴، سیدموسی شیرازی زنجانی، استفتای اینترنتی، کد: ۱۰۲۳۸.

اگر خروج به گونه‌ای باشد که عرفاً بگویند سی روز را در یک مکان بوده، مضر نیست؛ اگرچه به اطراف آن مکان رفته باشد. (رهبر معظم انقلاب، نَظَّلَهُ الْعَالِي)

اگر خروج به گونه‌ای است که آن مکان محل برگشتن و بارآفکندنش است و پس از رفتن، دوباره به آنجا برمی‌گردد، مانع قطع سفرش نمی‌شود. (آیت‌الله العظمی زنجانی حَفَظَهُ اللَّهُ الْعَالِي)

اگر خروج وی از ترخص به اندازه یک یا دو ساعت بوده و از مسافت شرعی در خلال سی روز خارج نشده است، ضرری به وحدت مکان ندارد و بعد از سی روز، نماز وی کامل است. (آیت‌الله العظمی نوری حَفَظَهُ اللَّهُ الْعَالِي)

خروج تا حدود ۳ تا ۴ کیلومتر، اقامت را به هم نمی‌زند. بین ۴ تا کمتر از ۲۱٫۵ کیلومتر تا یکی دو ساعت می‌تواند برود و اگر بیش از این مقدار شود، اقامت را به هم می‌زند. (آیت‌الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللَّهُ الْعَالِي)
اگر مسافر از محل اقامت به جایی که فاصله کمتر از چهار فرسخ شرعی است، برود و بعد به آنجا برگردد، به گونه‌ای که این مقدار خروج، ضرری به اقامت سی‌روزه او در یک مکان وارد نکند، اشکالی ندارد؛ (تمام مراجع عظام تقلید) اما:

اگر مدت رفتن و آمدن مسافر به اندازه‌ای باشد که عرفاً با اقامت در یک مکان سازگاری ندارد، مثل تمام یک روز یا تمامی یک شب، وحدت مکان در اقامت سی‌روزه همراه با تردید محقق نمی‌شود. چنانچه مدت رفتن و آمدنش به اندازه‌ای باشد که عرفاً با اقامت در یک مکان سازگاری داشته باشد، مثل یک یا دو ساعت در هر روز، وحدت مکان در

اقامت سی‌روزه همراه با تردید محقق می‌شود. همچنین اگر از اول قصدش این باشد که مثلاً بعد از اذان ظهر، از محل اقامت خارج شود و سپس برگردد، هرچند برگشتنش ساعتی بعد از غروب آفتاب و فرارسیدن شب باشد، ضرری به وحدت مکان وارد نمی‌شود. در این مثال، در صورتی که از اول قصد تکرار آن را دارد، تکرار این امر برای دو یا سه بار در هر دهه اشکال ندارد و بیشتر از آن، محل اشکال است و چنانچه از اول قصد دارد این‌طور خارج شدن را به مقداری تکرار کند که عرفاً بگویند در دو جا یا بیشتر اقامت دارد، وحدت مکان محقق نمی‌شود. (آیت‌الله العظمی سیستانی حَفَظَهُ اللهُ عَالَمًا)

اگر مسافر ابتدای روز از مکان اقامت خارج شود و شب به محل اقامت برگردد، یا شب را بماند و روز بعد به محل اقامت برگردد، در صدق عنوان وحدت مکان اشکال است و بعد از گذشتن سی‌روز، مقتضای احتیاط، هم شکسته و هم کامل خواندن نمازهاست. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و آیت‌الله العظمی گلپایگانی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى) اگر این رفت‌وآمد را تکرار می‌کند، وحدت مکان صادق نیست. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام)

اگر مسافر تمام روز را از محل اقامت خارج شود، وحدت مکان او از بین خواهد رفت. (آیت‌الله العظمی خویی رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى)

اگر خروج به‌گونه‌ای باشد که بیشتر روز را در همان مکان اصلی باقی باشد تا مردم (عرف) بگویند سی‌روز در یک جا اقامت داشته است، اشکالی ندارد و وحدت مکان صادق است. (آیت‌الله العظمی بهجت رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى)

خروج به کمتر از مسافت شرعی

• آیا کسی که بعد از تردید سی‌روزه، در همان مکان باقی می‌ماند، می‌تواند به کمتر از مسافت شرعی برود؟

کسی که بعد از این تردید سی‌روزه در آن مکان باقی می‌ماند، در خروج به کمتر از مسافت شرعی، همچون کسی است که تصمیم گرفته است در جایی اقامت ده‌روزه کند و در سایر احکام^۱ نیز حکم همان فرد را دارد. (تمام مراجع عظام تقلید)^۲

۲۴۳

فقه
رهبری

فصل دوم: قواطع سفر

۱. مانند: قصد سفر جدید و شکسته‌شدن نماز از حدّ ترخص یا خارج‌شدن از آن مکان، خروج به کمتر از مسافت شرعی و بازگشت به مکان اول، خروج از آن مکان و رفتن به مکان جدید و سپس گذشتن در طول مسیر از آن مکان.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی قواطع السفر، ۴۱م و ۴۳؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی قواطع السفر، ۱۹م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، ۹۴۳م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، ۹۴۳م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، قواطع السفر، ۹۴۳م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، قواطع السفر، ۹۴۳م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ۱۰۰۱م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۷۴م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۷۴م.

فصل سوم: احكام مسافر

اموری که از مسافر ساقط می شود

• کدام یک از تکالیف شرعی از مسافر ساقط می شود؟^۱

اگر مسافر شروط شکسته شدن نماز را که در بحث اول بیان شد، داشته باشد، برخی امور از گردنش ساقط می شود:

۱. دو رکعت آخر نمازهای چهاررکعتی یعنی باید نمازهای چهاررکعتی را دورکعتی مانند نماز صبح بخواند.^۲

۲. نافله های نمازهای ظهر و عصر؛

۳. نافله نماز عشا (وتیره):

نافله عشا از مسافر ساقط می شود و نباید خوانده شود. (رهبر معظم انقلاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

نافله عشا از مسافر ساقط می شود؛ هرچند می تواند نافله عشا را به امید مطلوب بودن (رجائاً) بخواند. (آیات عظام سیستانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى و مکارم حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

نافله عشا از مسافر ساقط می شود؛ هرچند می تواند بنا بر احتیاط مستحب آن را به امید ثواب (رجائاً) بخواند. (آیت الله العظمی نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

نافله عشا از مسافر ساقط می شود. (آیت الله العظمی اراکی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

۱. سیدروح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی احکام المسافر؛ سیدابوالقاسم خویی و جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۴۷م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۴۷م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۴۷م؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر؛ محمد فاضل لنکرانی، الاحکام الواضحة، ۹۸۹م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۷۶م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۷۶م؛ محمدتقی بهجت، استفتانات، ج ۲، س ۲۹۵۷؛ محمدحسین فلاح زاده، راهنمای فتاوا، نافله نماز، ص ۷۸، ش ۱۱۰.

۲. حکم مواضع تخییر در ادامه خواهد آمد.

در سقوط نافله عشا از مسافر اشکال است و می‌تواند نافله عشا را به امید مطلوب بودن (رجائاً) بخواند. (آیات عظام خویی رحمته‌الله‌علیه، تبریزی رحمته‌الله‌علیه و وحید حفظه‌الله‌علیه)

در سقوط نافله عشا از مسافر اشکال است و بنا بر احتیاط، نافله عشا را به امید مطلوب بودن (رجائاً) بخواند. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمته‌الله‌علیه)

نافله عشا از مسافر ساقط نمی‌شود؛ هرچند بهتر است بنا بر احتیاط مستحب، آن را به امید ثواب (رجائاً) بخواند. (حضرت امام رحمته‌الله‌علیه و آیات عظام بهجت رحمته‌الله‌علیه، گلپایگانی رحمته‌الله‌علیه و صافی حفظه‌الله‌علیه)

۴. روزه؛ مگر در چهار جا: بدل هدی تمتع، بدل بدنه، طلب حاجت، روزه نذر با وجود شروط^۱.

خواندن نافله ظهر و عصر در سفر

• اگر انسان در اول وقت نماز ظهر و عصر در حَضَر باشد و سپس به مسافرت برود، آیا در سفر همان طور که نماز ظهر و عصر شکسته می‌شود، نافله ظهر و عصر هم از او ساقط می‌شود؟^۲

می‌تواند نافله ظهر و عصر را رجائاً بخواند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه‌الله‌علیه)

بنا بر احتیاط، آن‌ها را رجائاً بخواند. (آیات عظام اراکی رحمته‌الله‌علیه و فاضل رحمته‌الله‌علیه)

می‌تواند نافله ظهر و عصر را بخواند؛ هرچند بنا بر احتیاط مستحب، آن‌ها را رجائاً بخواند.

۱. توضیح کامل احکام روزه مسافر در جزوه احکام روزه بیان شده است.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام

صلاة المسافر، ۱۳.

(حضرت امام علیه السلام و آیت الله العظمی نوری حفظه الله تعالى)
 نباید آن ها را بخواند. (آیت الله العظمی
 خویی رحمته الله علیه)

بنا بر احتیاط واجب نباید آن ها را بخواند.
 (آیت الله العظمی مکارم حفظه الله تعالى)

• اگر انسان در اول وقت در مسافرت باشد و
 بخواند برای خواندن نماز ظهر و عصر به وطن یا
 محل اقامت برگردد، آیا می تواند در سفر، نافله ظهر
 و عصر را بخواند؟^۱

نافله ظهر و عصر از انسان ساقط است. (حضرت
 امام علیه السلام و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه،
 مکارم حفظه الله تعالى و نوری حفظه الله تعالى)

می تواند نافله ظهر و عصر را رجائاً بخواند. (آیات
 عظام خویی رحمته الله علیه و سیستانی حفظه الله تعالى)
 بنا بر احتیاط، نافله ظهر و عصر را رجائاً بخواند.
 (آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

• اگر انسان نماز عشا را به صورت کامل بخواند و
 سپس به مسافرت برود، آیا می تواند در سفر، نافله
 عشا را بخواند؟^۲

نافله عشا ساقط است. (آیات عظام
 گلپایگانی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله تعالى و
 نوری حفظه الله تعالى)

می تواند نافله عشا را رجائاً بخواند. (آیات عظام
 خویی رحمته الله علیه و سیستانی حفظه الله تعالى)
 بنا بر احتیاط، نافله عشا را رجائاً بخواند.

۱. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام

صلاة المسافر، ۲م.

۲. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام

صلاة المسافر، ۲م.

(آیت الله العظمی اراکی رحمته الله علیه)

شکسته خواندن نماز کامل

• اگر نمازگزار در جایی که باید نماز را کامل بخواند، نماز را شکسته بخواند، چه وظیفه‌ای دارد؟

۱. اگر تصمیم گرفته است ده روز در مکانی اقامت کند، اما حکم اقامت دهه (وجوب خواندن نماز به صورت کامل) را نمی‌دانسته است:

نماز صحیح است. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه و تبریزی رحمته الله علیه)^۱

بنا بر احتیاط مستحب، نماز اعاده شود. (آیت الله العظمی زنجانی حفظه الله)^۲

بنا بر احتیاط واجب، نماز اعاده شود. (آیات عظام اراکی رحمته الله علیه، سیستانی حفظه الله، وحید حفظه الله و مکارم حفظه الله)^۳

نماز باید اعاده یا قضا شود. (حضرت امام مآثره و رهبر معظم انقلاب مدظله العالی و آیات عظام فاضل رحمته الله علیه، نوری حفظه الله، گلپایگانی رحمته الله علیه و صافی حفظه الله)^۴

۲۵۰

احکام نماز مسافر

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م: ۵؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۹؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۹؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۳.

۲. سیدموسی شیرازی زنجانی، توضیح المسائل، م ۱۳۷۲. توجه: متن رساله فارسی ایشان صحیح است و آنچه در توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۶۳ و المسائل الشرعية، مسئله ۱۳۷۴ آمده است، غلط است.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م: ۵؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۹؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۴۹؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۳؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۷۱.

۴. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م: ۵؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱،

۲. در غیر صورت اول: نماز باطل است و باید اعاده یا قضا شود. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

کامل خواندن نماز شکسته

- اگر نمازگزار در جایی که باید نماز را شکسته بخواند، نماز را کامل بخواند، چه وظیفه‌ای دارد؟ این مسئله صورت‌های مختلفی دارد:
  - الف. علم به حکم و موضوع؛
  - ب. جهل به خود حکم؛
  - ج. جهل به جزئیات حکم؛
  - د. جهل به موضوع؛
  - ه. فراموش کردن موضوع مسافرت؛
  - و. فراموش کردن حکم نماز مسافر.

علم به حکم و موضوع

اگر مکلف، هم حکم نماز مسافر را بداند و هم بداند که الان شروط شکسته شدن نماز محقق شده است و نماز را:

۱. عمداً کامل بخواند: نماز باطل است و باید دوباره اعاده یا قضا کند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۲
۲. چنانچه به نیت شکسته بودن وارد نماز شود، در حالی که به موضوع و حکم و همه خصوصیات

۱۳۶۳م؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای اینترنتی به شماره: ۴۹۸۴۲۱.

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ۵؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۴۹م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۴۹م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۴۹م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۴۹م؛ سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۶۳م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۷۱م؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای اینترنتی به شماره: ۴۹۸۴۲۱.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۵۷م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۶۵م.

علم دارد، ولی از روی سهو و غفلت نماز را کامل بخواند، مثل اینکه به امام جماعتی اقتدا کرده است که نمازش کامل است و نماز را به تبع امام و از سر عادت، چهار رکعتی می خواند، همچنان که این نوع سهو برای غیر مسافران هم پیش می آید: ۱
نماز باطل است و باید نماز را دوباره شکسته بخواند. (حضرت امام باقر علیه السلام و آیات عظام اراکی رحمته الله علیه، خوئی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، نوری رحمته الله علیه، زنجانی رحمته الله علیه و مکارم رحمته الله علیه)^۲
در وقت باید دوباره شکسته بخواند و در خارج وقت قضا ندارد. (آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی رحمته الله علیه و وحید رحمته الله علیه)^۳
در وقت باید دوباره شکسته بخواند و در خارج وقت بنا بر احتیاط واجب قضا کند. (آیت الله العظمی سیستانی رحمته الله علیه)^۴

جهل به اصل حکم

اگر مکلف اصل حکم نماز مسافر را نمی داند و آن را کامل خوانده است، نماز صحیح است و لازم نیست دوباره اعاده یا قضا کند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۵

۱. سیدابوالقاسم خوئی، المستند فی شرح العروة الوثقی، ج ۲۰، ص ۲۶۷، ذیل م ۳ از فصل فی احکام صلاة المسافر.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م ۳؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۵۸م.

۳. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۵۸م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۶۶.

۴. سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل، م ۱۳۴۴.

۵. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م ۳؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۵۹م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۶۷.

جهل به جزئیات و فروعات حکم

اگر مکلف اصل حکم نماز مسافر را می‌داند، اما از فروعات آن بی‌اطلاع است:^۱

نماز را باید دوباره بخواند و اگر وقت گذشته است، قضا کند. (حضرت امام علیه السلام و آیات عظام اراکی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، نوری رحمته الله علیه و زنجانی رحمته الله علیه)^۲

نماز را در وقت باید دوباره بخواند و در خارج وقت قضا ندارد. (آیات عظام خویی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، وحید رحمته الله علیه، گلپایگانی رحمته الله علیه و صافی رحمته الله علیه)^۳

نماز را در وقت بنا بر احتیاط واجب دوباره بخواند و در خارج وقت قضا ندارد. (آیت الله العظمی سیستانی رحمته الله علیه)^۴

۱. برای مثال، مسافری که می‌داند نماز در سفر شکسته است، لکن به سبب ندانستن مسئله و آشنابودن با فروعات احکام نماز مسافر، در صورت‌های زیر نماز را کامل می‌خواند است، مشمول حکم مذکور در این مسئله می‌شود:

الف. خیال می‌کرده حکم وجوب شکسته خواندن نماز مخصوص سفر ده فرسخی است و در سفر هشت فرسخی باید نماز را کامل بخواند.

ب. می‌دانسته در سفر هشت فرسخی نماز شکسته است؛ لکن نمی‌دانسته که این حکم شامل مسافت تلفیقی مثل چهار فرسخ رفت و چهار فرسخ برگشت هم می‌شود.

ج. معتقد بوده اقامت یک هفته‌ای در مکانی در اثنای سفر، از قواطع سفر محسوب می‌شود.

د. خیال می‌کرده اقامت مجموعاً ده روز در دو مکان، از قواطع سفر محسوب می‌شود.

ه. خیال می‌کرده در وطن آیا واجد ادای اش که محل تولد او بوده، لکن از آن اعراض کرده است، نماز کامل است.

۲. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ج ۳؛ سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۰.

۳. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ج ۳؛ سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۴۷؛ سید محمد حسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۰؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۶۸م.

۴. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ج ۳؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل، ۱۳۴۶م.

نماز را در وقت بنا بر احتیاط واجب دوباره بخواند و در خارج وقت باید قضا کند. (آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)^۱

بنا بر احتیاط واجب نماز را در وقت اعاده و در خارج وقت قضا کند. (رهبر معظم انقلاب مُطَهَّرُهُ الْعَالَمِ و آیت الله العظمی مکارم حَفَظَهُ اللَّهُ عَلَيَّ)^۲

جهل به موضوع

اگر مکلف حکم نماز مسافر را می داند، اما نمی داند که الان شروط شکسته شدن نماز محقق شده است، مثلاً نمی داند که هشت فرسخ راه پیموده است، حکم آن همانند زمانی است که بعضی از جزئیات و فروع حکم را نداند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۳

۱. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۰.

۲. استفتای کتبی موجود در گروه علمی: سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۹۱؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م ۳؛ ناصر مکارم شیرازی، توضیح المسائل، م ۱۱۸۴.

سؤال: اگر مسافر به سبب جهل به جزئیات و فروع حکم، نماز خود را کامل بخواند و بعد از نماز متوجه شود، حکم نمازی که خوانده است در داخل و خارج وقت چیست؟ اگر تفصیلی بین صورت‌های مختلف وجود دارد، بیان فرمایید. گفتنی است: ۱. در العروة الوثقی، احکام نماز مسافر، مسئله ۳، می‌فرمایید: در داخل وقت، به احتیاط واجب قضا کند و در خارج وقت قضا ندارد. ۲. در رساله مسئله ۱۱۸۴ آمده است: احتیاط آن است که به طور شکسته اعاده کند. رساله درباره خارج وقت ساکت است. ۳. در استفتائاتی که در نمونه‌های خاص از جهل به جزئیات و فروع حکم شده است، قضا را در هر صورت لازم دانسته‌اید.

پاسخ: اگر به آخر حاشیه عروه دقت کنید، نوشته‌ایم در اعاده خارج وقت، احتیاط ترک نشود. مسئله رساله نیز اطلاق دارد و شامل خارج و داخل وقت می‌شود. (ناصر مکارم شیرازی، استفتای اینترنتی، کد رهگیری: ۹۴۰۵۲۱۰۰۶۰)

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م ۳؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۹؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۶۹.

فراموش کردن موضوع مسافرت

اگر مکلف فراموش کند مسافر است، در صورتی که در وقت متوجه شود، باید نماز را به صورت شکسته بخواند و اگر بعد از گذشتن وقت متوجه شد، لازم نیست نماز را قضا کند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

نکته: در این فرض، اگر بین نماز متوجه شود: چنانچه قبل از رکوع رکعت سوم باشد، نماز را باید به صورت شکسته تمام کند و اگر بعد از رکوع رکعت سوم باشد، نماز باطل است و باید آن را دوباره بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۲

فراموش کردن حکم نماز مسافر

اگر مکلف حکم نماز مسافر را فراموش کند، در صورتی که در وقت بفهمد، باید دوباره بخواند (تمام مراجع عظام تقلید)^۳ و اگر بعد از گذشتن وقت بفهمد:

نماز را باید قضا کند. (آیات عظام نوری حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)

و زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى)^۴

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ۳م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۴۷م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۴۷م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۴۷م؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۶۲م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۷۲م.

۲. سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۶۴م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۷۲م.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ۳م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۴۷م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۴۷م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۴۷م؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۵۷م؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ۱۳۶۵م.

۴. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ۳م؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۵۷م؛ سیدموسی شبیری زنجانی، توضیح المسائل، ۱۳۶۶م.

نماز را بنا بر احتیاط واجب باید قضا کند. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام فاضل رحمته العالی و مکارم حفظه الله تعالی)^۱

قضای نماز واجب نیست. (آیات عظام گلپایگانی رحمته العالی، اراکی رحمته العالی، خویی رحمته العالی، تبریزی رحمته العالی، سیستانی حفظه الله تعالی، وحید حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)^۲

سفر بعد از دخول وقت

- اگر انسان بعد از داخل شدن وقت نماز به سفر برود، نماز را در سفر چگونه باید بخواند؟
- اگر انسان در ابتدای وقت نماز در محلی باشد که نماز او کامل است و قبل از خواندن نماز به مسافرت شرعی برود، نماز را بعد از گذشتن از حدّ ترخص باید شکسته بخواند؛ هرچند بنا بر احتیاط مستحب، بهتر است هم شکسته و هم کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۳

رسیدن به وطن بعد از اول وقت

- اگر انسان هنگام داخل شدن وقت نماز در سفر

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ج ۳؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۷؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای اینترنتی به شماره: ۴۹۸۴۲۱.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ج ۳؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۴۷؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۴۷؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۷؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۶۵ و ۱۳۷۰.

۳. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ج ۹؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۷؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۸۴؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۸۴.

باشد و بدون خواندن نماز به وطن برگردد، نماز را در وطن چگونه باید بخواند؟

اگر فرد هنگامی که وقت نماز شد، مسافر باشد و قبل از خواندن نماز و فوت وقت به محل اقامت خود برسد یا اینکه وارد وطن شود و بخواند آنجا نماز خود را بخواند، باید نماز را به صورت کامل بخواند؛ هرچند بنا بر احتیاط مستحب، بهتر است هم شکسته و هم کامل بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

• اگر انسان هنگام داخل شدن وقت نماز در سفر باشد و نماز را شکسته بخواند و قبل از قضاشدن نماز به وطن برگردد، آیا باید نماز را در وطن، دوباره کامل بخواند؟

لازم نیست نماز را اعاده کند. (رهبر معظم انقـلاب مَنظَرُ الْعَلِيّ وَ آيَةُ اللَّهِ الْعَظْمَى سِيستانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)^۲

کیفیت قضای نماز در سفر

• مسافر چگونه نمازهای قضای خود را در سفر بخواند؟

قضای نماز را باید آن طوری بخواند که قضا شده است؛ بنابراین در صورتی که مسافر می خواهد در حال سفر، نمازهایی را بخواند که در وطن یا

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ج ۹؛ سیدمحمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۱۳۶۷م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۸۴م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۸۴م؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۹۰.
 ۲. سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۸۹؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۶۴۶م.

به صورت کامل از او قضا شده است، باید کامل بخواند. همچنین اگر نماز در سفر قضا شده است، باید آن را شکسته قضا کند؛ هرچند هنگام خواندن آن مسافر نباشد.

• اگر انسان مقداری از وقت نماز را در سفر باشد و نماز قضا شود، آن را چگونه قضا کند؟

اگر انسان قسمتی از وقت را مسافر بوده باشد و نماز او قضا شده باشد، نماز را باید بر طبق وظیفه آخر وقت، قضا کند؛ بنابراین اگر در آخر وقت نماز، مسافر بوده است، نماز را شکسته و اگر در آخر وقت نماز مسافر نبوده است، نماز را به صورت کامل قضا می‌کند. (تمام مراجع عظام تقلید)^۱

مکان‌های تخییر

معرفی مکان‌های تخییر

• مکان‌های تخییر چه مکان‌هایی هستند؟
در برخی مکان‌ها با اینکه فرد مسافر است

۱. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۶۸؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م ۱۰؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۸۴؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۸۴.

۲. سیدمحمدحسن بنی‌هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۳۵۶؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۰۱۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۶۴؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م ۱۱؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۸۷؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۸۷؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۵۲؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۵۲؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۹۵۲؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۹۵۲؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی احکام المسافر، م ۸؛ محمد فاضل لنکرانی، الاحکام الواضحة، م ۹۹۴؛ حسین وحید خراسانی و سیدعلی خامنه‌ای و ناصر مکارم شیرازی و سیدابوالقاسم خویی، مناسک حج محشی، م ۱۳۳۶؛ محمدتقی بهجت، توضیح المسائل، م ۱۱۰۲.

و شروط شکسته شدن نماز را دارد و وظیفه خواندن نماز به صورت شکسته است، می تواند نماز را کامل بخواند. البته این حکم، فقط برای نماز است و درباره روزه نیست و در این مکانها مسافر نمی تواند روزه بگیرد. (مشهور)

نکته: آیت الله العظمی شبیری زنجانی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى حکم جواز کامل یا شکسته خواندن نماز در مکان های تخییر را قبول ندارد و معتقد است این اماکن مانند مکان های دیگر است و تفاوتی در حکم نماز مسافر ندارد.

● مکان های تخییر و حدود آن ها را نام ببرید؟

۱. مکّه مکرّمه؛
۲. مدینه منوره؛
۳. مسجد کوفه؛
۴. حرم امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام.

۱. سید محمد حسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ج. ۱، م ۱۳۵۶؛ محمد تقی بهجت، وسیله النجاة، ج. ۱، م ۱۰۱۱؛ حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، م ۱۳۶۴؛ سید محمد کاظم طباطبائی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، م ۱۱؛ سید محمد رضا گلپایگانی، هداية العباد، ج. ۱، م ۱۱۸۷؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج. ۱، م ۱۱۸۷؛ سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج. ۱، م ۹۵۲؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج. ۱، م ۹۵۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج. ۱، م ۹۵۲؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج. ۲، م ۹۵۲؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی احکام المسافر، م ۸؛ محمد فاضل لنکرانی، الاحکام الواضحة، م ۹۹۴؛ سید علی خامنه ای، احکام سفر، م ۱۵۴ و ۱۵۵؛ سید علی خامنه ای، استفتانات جدید، محدوده اماکن تخییر نماز؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج. ۱، م ۱۶۳۵؛ سایت آیت الله العظمی ناصر مکارم شیرازی حَفَظَهُ اللهُ تَعَالَى؛

توضیح حدود مکان‌ها

مکه و مدینه

تمام دو مسجد فعلی، اگرچه در محدوده جدید باشد. (حضرت امام علیه السلام)

مسجدالحرام قدیم و مسجدالنبی قدیم و در مسجدهای جدید، بنا بر احتیاط واجب، نماز شکسته است. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

شهر قدیم مکه و مدینه. (آیات عظام خوئی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه و وحید حفظه الله تعالی)

شهر جدید مکه و مدینه. (رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام سیستانی حفظه الله تعالی، گلپایگانی رحمته الله علیه، صافی حفظه الله تعالی، فاضل رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله تعالی و نوری حفظه الله تعالی)

۲۶۰

احکام نماز مسافر

کوفه

مسجد کوفه قدیم و بنا بر احتیاط واجب، در آن به مقدار قدیم اکتفا شود. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته الله علیه)

مسجد کوفه. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مد ظله العالی و آیات عظام گلپایگانی رحمته الله علیه، خوئی رحمته الله علیه، تبریزی رحمته الله علیه، فاضل رحمته الله علیه، مکارم حفظه الله تعالی، نوری حفظه الله تعالی و صافی حفظه الله تعالی)

شهر کوفه. (آیت‌الله العظمی وحید حفظه الله تعالی)
شهر کوفه فعلی. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)

حرم مطهر امام حسین علیه السلام

از طرف سر، تا پنجره‌های متصل به رواق؛ از طرف پا، درب متصل به رواق؛ از طرف پشت، تا مسجد. (حضرت امام علیه السلام و رهبر معظم انقلاب مأطَّلَه العالی و آیات عظام گلپایگانی رحمته العالی و صافی حفظه الله تعالی)

تمام روضه مقدس، غیر از رواق و صحن. (آیات عظام خویی رحمته العالی، تبریزی رحمته العالی و وحید حفظه الله تعالی)
تمام روضه منوره که شامل رواق و مسجد نیز می‌شود. (آیت‌الله العظمی فاضل رحمته العالی)

شعاع ۱۱،۵ متر (۲۵ ذراع) از اطراف قبر مطهر امام حسین علیه السلام. احتیاط واجب است که مسافر در سایر اماکن حرم امام حسین علیه السلام و شهر کربلا نماز را شکسته بخواند. (آیت‌الله العظمی سیستانی حفظه الله تعالی)
بنا بر احتیاط واجب، باید به حائر در حرم اصلی و صدق عنوان «نماز نزد قبر مطهر» اکتفا شود. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته العالی)

در حرم مطهر و تمام رواق‌های حرم^۱ می‌توان نماز را کامل خواند. (آیت‌الله العظمی مکارم حفظه الله تعالی)

۱. سؤال: با توجه به اینکه شما کامل خواندن نماز در حائر حسینی و رواق‌ها را جایز می‌دانید،

آیا در حال حاضر که صحن‌ها مسقف شده است، نماز کامل در صحن‌ها نیز مجاز است؟

جواب: اختیار در کامل خواندن نماز، شامل صحن‌ها نمی‌شود. (ناصر مکارم شیرازی، پیک

احکام، ش ۲۹، م ۳)

سؤال: آیا تخییر در شکسته و کامل خواندن نماز در حرم امام حسین علیه السلام، شامل صحن

سرپوشیده‌ای که اخیراً مسقف شده است نیز می‌شود؟

جواب: با توجه به اینکه صحن به‌گونه‌ای سرپوشیده شده است که جزء محدوده حرم محسوب

می‌شود و مانند یک رواق شده، در آنجا نیز مخیر است. (ناصر مکارم شیرازی، پیک احکام،

ش ۴۱، م ۱)

کامل خواندن بهتر است یا شکسته خواندن؟

• در مکان‌های تخییر، آیا شکسته خواندن نماز بهتر (افضل) است یا کامل خواندن آن؟^۱
 بهتر و احتیاط این است که فرد نماز را کامل بخواند.
 (آیات عظام مکارم حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ و صافی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ)
 افضل این است که فرد نماز را کامل بخواند.
 (رهبر معظم انقلاب مَرَاتِلُهُ الْعَالِي)

افضل این است که فرد نماز را کامل بخواند و احتیاط مستحب این است که نماز را شکسته هم بخواند. (حضرت امام عَلَيْهِ السَّلَام و آیات عظام گلپایگانی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، اراکی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، خویی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، تبریزی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ، سیستانی حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ، وحید حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ، فاضل رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ و نوری حَفْظَةُ اللَّهِ عَلَيَّ)
 بنا بر احتیاط مستحب، فرد نماز را شکسته بخواند. (آیت‌الله العظمی بهجت رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ)

عدول در بین نماز

• آیا در مکان‌های تخییر می‌توان در بین نماز، از نماز کامل به نماز شکسته یا از نماز شکسته به نماز کامل عدول کرد؟^۲

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام صلاة المسافر، ۱۱م؛ سیدروح‌الله خمینی، تحریر الوسیلة، فصل فی صلاة المسافر، القول فی احکام صلاة المسافر، ۸م؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، ۱۰۱۱م؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۵۲م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۵۲م؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۹۵۲م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۹۵۲م؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۸۲م؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، ۱۱۸۲م؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۱۵۹.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة المسافر، فصل فی احکام

اگر در مکان‌های تخییر، فرد نماز خود را با تصمیم به کامل خواندن یا شکسته خواندن شروع کرد، می‌تواند بین نماز نیت خود را عوض کند؛ البته به شرطی که از محل عدول رد نشده باشد؛ یعنی اگر نیت فرد شکسته خواندن نماز بوده است و می‌خواهد عدول کند، سلام نماز را در رکعت دوم نگفته باشد یا اگر نیت فرد کامل خواندن نماز بوده است و می‌خواهد عدول کند، به رکوع رکعت سوم نرفته باشد. (تمام مراجع عظام تقلید)

اگر در مکان‌های تخییر، فرد نماز خود را با تصمیم به کامل خواندن یا شکسته خواندن شروع کرد، بنا بر احتیاط واجب نمی‌تواند بین نماز نیت خود را عوض کند؛ مگر اینکه عذر موجه داشته باشد. (آیت‌الله العظمی بهجت رحمته‌الله‌علیه)

• آیا تخییری که برای اماکن تخییر گفته شده است، استمرار دارد؟

تخییری که برای اماکن مذکور گفته شد، استمرار دارد؛ بنابراین مسافر می‌تواند در مکان‌های

۱. صلاة المسافر، ۱۴؛ سیدروح‌الله خمینی، تحرير الوسيلة، فصل في صلاة المسافر، القول في احكام المسافر، ۹؛ محمدتقی بهجت، وسيلة النجاة، ج ۱، ۱۰۱۲؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحين، ج ۱، ۹۵۵؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحين، ج ۱، ۹۵۵؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحين، ج ۱، ۹۵۵؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحين، ج ۲، ۹۵۵؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۸۸؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۸۸.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر، س ۱۶۰؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، ۱۸۹۴؛ سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل في صلاة المسافر، فصل في احكام صلاة المسافر، ۱۴؛ سیدروح‌الله خمینی، تحرير الوسيلة، فصل في صلاة المسافر، القول في احكام المسافر، ۹؛ محمدتقی بهجت، وسيلة النجاة، ج ۱، ۱۰۱۲؛ سیدابوالقاسم خویی، منهاج الصالحين، ج ۱، ۹۵۵؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحين، ج ۱، ۹۵۵؛ سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحين، ج ۱، ۹۵۵؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحين، ج ۲، ۹۵۵؛ سیدمحمدرضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۸۸؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۱۱۸۸.

ذکر شده، نماز ظهر را کامل و نماز عصر را شکسته بخواند. (تمام مراجع عظام تقلید)

• آیا فرد می‌تواند در مکان‌های تخییر، بدون نیت شکسته یا کامل بودن، نماز را شروع کند و در اثنای نماز تصمیم بگیرد که آن را شکسته یا کامل بخواند؟^۱

بله، جایز است نمازگزار در هنگام نیت نماز، شکسته یا کامل بودن نماز را معین نکند و در اثنای نماز تصمیم بگیرد آن را شکسته یا کامل بخواند. (حضرت امام رحمته‌الله علیه و آیات عظام خوئی رحمته‌الله علیه، گلپایگانی رحمته‌الله علیه، اراکی رحمته‌الله علیه، فاضل رحمته‌الله علیه، بهجت رحمته‌الله علیه، سیستانی رحمته‌الله علیه، مکارم رحمته‌الله علیه، نوری رحمته‌الله علیه و صافی رحمته‌الله علیه)

• فردی در مکان‌های تخییر، نماز را به نیت شکسته بودن شروع کرده است؛ ولی به سبب غفلت، کامل خوانده است. در این حالت یا حالت عکس، تکلیف نماز چیست؟^۲

نماز او صحیح است. (حضرت امام رحمته‌الله علیه و رهبر معظم انقلاب رحمته‌الله علیه و آیات عظام خوئی رحمته‌الله علیه، اراکی رحمته‌الله علیه، فاضل رحمته‌الله علیه، سیستانی رحمته‌الله علیه، وحید رحمته‌الله علیه و نوری رحمته‌الله علیه)

بنا بر احتیاط واجب، باید نماز را اعاده کند. (آیت‌الله العظمی گلپایگانی رحمته‌الله علیه)

باید اعاده کند. (آیت‌الله العظمی مکارم رحمته‌الله علیه)

۱. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة القضاء، م ۱۴؛ سیدعلی سیستانی، توضیح المسائل جامع، ج ۱، م ۱۸۹؛ محمدتقی بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۰۱۳؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۱۸۸.

۲. سیدمحمدکاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة القضاء، م ۱۴؛ سیدعلی خامنه‌ای، استفتای اینترنتی، کد پیگیری: da۴db۴۹۶۶۹۱cbef۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتای اینترنتی، کد: ۹۳۰۹۲۷۰۰۱۲؛ حسین وحید خراسانی، استفتای اینترنتی، کد:

خواندن قضای نمازی که در اماکن تخیر قضا شده است

• اگر نماز در اماکن تخیر قضا شود، چگونه باید
قضای آن را به جا آورد؟

بنا بر احتیاط واجب، شکسته به جا آورد.
(آیات عظام گلپایگانی رحمۃ اللہ علیہ، بهجت رحمۃ اللہ علیہ،

سیستانی حفظہ اللہ علیہ و صافی حفظہ اللہ علیہ)^۱

باید به صورت شکسته به جا آورد. (آیات عظام
خویی رحمۃ اللہ علیہ، تبریزی رحمۃ اللہ علیہ، وحید حفظہ اللہ علیہ و

نوری حفظہ اللہ علیہ)^۲

اگر در اماکن تخیر قضای آن‌ها را به جا می‌آورد،
بنا بر احتیاط، شکسته و در غیر اماکن تخیر، بنا بر

فتوا واجب است شکسته به جا آورد. (آیت الله العظمی
مکارم حفظہ اللہ علیہ)^۳

اگر در اماکن تخیر قضای آن‌ها را به جا
می‌آورد، مخیر بین شکسته و کامل خواندن

است و در غیر اماکن تخیر، بنا بر احتیاط واجب
شکسته به جا آورد. (حضرت امام علیہ السلام و رهبر معظم

انقلاب مدظلہ العالی و آیات عظام اراکی رحمۃ اللہ علیہ و
فاضل رحمۃ اللہ علیہ)^۴

۱. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة القضاء، ۱۱م؛ سیدعلی
سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۲م؛ لطف الله صافی گلپایگانی، هداية العباد،
ج ۱، ۹۷۷م؛ سید محمد رضا گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، ۹۷۷م؛ استفتانات بهجت،
ج ۲، ۲۳۸۲م. توجه: آیت الله العظمی بهجت علیہ السلام در وسیلة النجاة، مسئله ۹۰۳ قائل به
تفصیل اند: «إذا فاتت الصلاة في أماكن التخيير، فالأحوط القصر و إن أتى بها في ذلك
المكان، لكن الأظهر تعين القصر في الظهر و التخيير في العصر.»

۲. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة القضاء، ۱۱م؛
سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، ۷۲۲م؛ جواد تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱،
۷۲۲م؛ حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ۷۲۲م.

۳. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة القضاء، ۱۱م
۴. سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی، فصل فی صلاة القضاء، ۱۱م؛ سید روح الله
خمینی، تحریر الوسيلة، فصل فی صلاة القضاء، م؛ سیدعلی خامنه‌ای، احکام سفر،
س ۱۶۱.

کتابنامه

۱. اراکی، محمدعلی، توضیح المسائل، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۷۲.
۲. اراکی، محمدعلی، المسائل الواضحة، چ ۱، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۴۱۴ق؛ از نرم افزار جامع فقه اهل بیت علیهم السلام، مؤسسه نور.
۳. بهجت، محمدتقی، استفتائات، چ ۱، نینوا، ۱۳۸۶.
۴. بهجت، محمدتقی، وسیلة النجاة، چ ۲، شفق، ۱۳۸۱.
۵. بهجت، محمدتقی، جامع المسائل، چ ۱، دفتر آیت الله العظمی محمدتقی بهجت رحمته الله علیه، ۱۳۸۵.
۶. بهجت، محمدتقی، توضیح المسائل، چ ۱۰۷، دفتر آیت الله العظمی محمدتقی بهجت رحمته الله علیه، ۱۳۸۷.
۷. تبریزی، جواد، استفتائات جدید، چ ۳، سرور، ۱۳۸۵.
۸. تبریزی، جواد، توضیح المسائل، چ ۱، هاتف، ۱۳۸۶.
۹. تبریزی، جواد، منهاج الصالحین، چ ۱، مجمع الامام المهدی علیه السلام، ۱۴۲۶ق؛ از نرم افزار جامع فقه اهل بیت علیهم السلام، مؤسسه نور.

۱۰. بنی‌هاشمی خمینی، سیدمحمدحسن، توضیح المسائل مراجع، چ ۱۶، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۷.
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی، اجوبة الاستفتائات، چ ۶۳، سپهر، ۱۳۸۹.
۱۲. خامنه‌ای، سیدعلی، سایت: www.leader.ir.
۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی، سایت: www.leader.ir.
- پرسش‌های متداول.
۱۴. خامنه‌ای، سیدعلی، سایت: www.leader.ir.
- احکام سفر.
۱۵. خامنه‌ای، سیدعلی، سایت: www.leader.ir.
- استفتائات استان‌ها.
۱۶. یزدی، محمدکاظم، العروة الوثقی المحشی، چ ۴، میثم تمار، ۱۳۹۱.
۱۷. یزدی، محمدکاظم، العروة الوثقی المحشی، چ ۱، مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۳۸۶.
۱۸. خویی، سیدابوالقاسم و حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین، چ ۶، مدرسة الامام باقر علیه السلام، ۱۳۸۶.
۱۹. خمینی، سیدروح‌الله، استفتائات، چ ۵، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۰.
۲۰. خمینی، سیدروح‌الله، تحرير الوسيلة، چ ۲، دارالعلم، ۱۳۸۷.

۲۱. خمینی، سیدروح الله، توضیح المسائل،
چ ۱۱، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۷.
۲۲. خویی، سیدابوالقاسم، توضیح المسائل،
چ ۲، رستگار، ۱۳۸۳.
۲۳. خویی، سیدابوالقاسم، استفتائات، چ ۱،
مؤسسه احیاء آثار الامام الخوئی رحمته اللہ علیہ، ۱۳۸۱.
۲۴. خویی، سیدابوالقاسم، منهج الصالحین،
چ ۶، مدرسة الامام باقر علیہ السلام، ۱۳۸۶.
۲۵. خویی، سیدابوالقاسم، صراط النجاة،
چ ۱، المنتخب، ۱۴۱۶ق؛ از نرم افزار جامع فقه
اهل بیت علیہم السلام، مؤسسہ نور.
۲۶. خویی، سیدابوالقاسم، موسوعة الامام
الخوائی، چ ۱، مؤسسه احیاء آثار الامام الخوئی رحمته اللہ علیہ،
۱۴۱۸ق؛ از نرم افزار جامع فقه اهل بیت علیہم السلام،
مؤسسہ نور.
۲۷. خویی، سیدابوالقاسم، المستند فی شرح
العروة الوثقی، چ ۴، مؤسسه احیاء آثار الامام
الخوائی رحمته اللہ علیہ، ۱۴۳۰ق؛ از نرم افزار جامع فقه
اهل بیت علیہم السلام، مؤسسہ نور.
۲۸. سیستانی، سیدعلی، استفتائات، چ ۱،
دقت، ۱۳۹۳.
۲۹. سیستانی، سیدعلی، توضیح المسائل،
چ ۱۹، هاتف، ۱۳۹۰.
۳۰. سیستانی، سیدعلی، توضیح المسائل

- جامع، چ ۱، مشهد، ۱۳۹۳.
۳۱. سیستانی، سیدعلی، منهاج الصالحین،
چ ۱۰، بیروت، ۱۴۲۷ق.
۳۲. شبیری زنجانی، سیدموسی، المسائل
الشرعیة، چ ۱، الفقاہة، ۱۴۲۸ق؛ از نرم افزار جامع
فقه اهل بیت علیہ السلام، مؤسسہ نور.
۳۳. شبیری زنجانی، سیدموسی، توضیح
المسائل، چ ۱، سلسبیل، ۱۴۳۰ق؛ از نرم افزار جامع
فقه اهل بیت علیہ السلام، مؤسسہ نور.
۳۴. شبیری زنجانی، سیدموسی، سایت:
www.zanjani.ir
۳۵. شبیری زنجانی، سیدموسی، احکام و
استفتائات روزہ، سایت: www.zanjani.ir
۳۶. صافی، لطف الله، توضیح المسائل، چ ۳،
هاتف، ۱۳۸۶
۳۷. صافی، لطف الله، پاسخ به سیصد سؤال از
احکام، چ ۲، سابقون، ۱۳۸۸.
۳۸. صافی، لطف الله، سایت: www.saafi.org
۳۹. صافی، لطف الله، ہدایة العباد، چ ۲، مرکز
تنظیم و نشر الآثار فی مکتب، ۱۳۸۹.
۴۰. صافی، لطف الله، جامع الأحکام، چ ۴،
انتشارات حضرت معصومہ علیہ السلام، ۱۴۱۷ق؛ از
نرم افزار جامع فقه اهل بیت علیہ السلام، مؤسسہ نور.
۴۱. فاضل لنکرانی، محمد، توضیح المسائل،

چ ۳، صلاة، ۱۳۸۴.

۴۲. فاضل لنکرانی، محمد، الاحکام الواضحة،

چ ۵، قم: مرکز فقه الائمة الاطهار عليه السلام، ۱۴۲۴ق.

۴۳. فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل،

چ ۱۱، امیر قلم؛ از نرم افزار جامع فقه اهل بیت عليه السلام،
مؤسسۀ نور.

۴۴. مکارم شیرازی، ناصر، سایت:

www.makarem.ir

۴۵. مکارم شیرازی، ناصر، پیک احکام، سایت:

www.makarem.ir

۴۶. مکارم شیرازی، ناصر، توضیح المسائل،

چ ۶۴، مدرسۀ امام علی بن ابی طالب عليه السلام، ۱۳۹۱.

۴۷. مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات، چ ۵،

امام علی بن ابی طالب عليه السلام، ۱۳۸۸.

۴۸. محمودی، محمدرضا، مناسک حج، چ ۴،

مشعر، ۱۳۸۷.

۴۹. محمودی، سید محسن، مسائل جدید از

دیدگاه علما و مراجع تقلید، چ ۱۱، مهدیه، ۱۳۸۸.

۵۰. موسوی گلپایگانی، سید محمدرضا، مجمع

المسائل، چ ۲، دارالقرآن الکریم، ۱۴۰۹.

۵۱. سیستانی، سید علی، المسائل المنتخبة،

چ ۱، سرور، ۱۴۲۷ق.

۵۲. موسوی گلپایگانی، سید محمدرضا،

هدایة العباد، چ ۱، دارالقرآن الکریم، ۱۴۱۳ق؛ از

- نرم افزار جامع فقه اهل بیت علیهم السلام، مؤسسه نور.
 ۵۳. نوری همدانی، حسین، توضیح المسائل،
 چ ۱۹، خاتم، ۱۳۸۴.
 ۵۴. نوری همدانی، حسین، هزارویک
 مسئله فقهی؛ استفتائات، چ ۴، قم: دفتر تبلیغات
 اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۳.
 ۵۵. وحید خراسانی، حسین، احکام مسافر، چ ۱،
 مدرسه الامام باقر العلوم علیه السلام، ۱۳۹۴.
 ۵۶. وحید خراسانی، حسین، توضیح المسائل،
 چ ۲۷، مدرسه الامام باقر العلوم علیه السلام، ۱۳۹۲.